

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

2021 - 6 (12)

**İKTİSADİ
VE İDARİ
BİLİMLER
FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY
JOURNAL OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

ISSN: 2651 - 3943
e-ISSN: 2757 - 8941

yyuibfdergi@gmail.com
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanyyuiibfd>

EDİTÖR

Prof. Dr. Fevzi ERDOĞAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÇEMBERLİTAŞ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ALAN EDİTÖRLERİ

Doç. Dr. Yıldız ATMACA - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir GÜMÜŞ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TORUSDAĞ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

SEKRETERYA

Arş. Gör. Gamze SEVİMLİ ÖRGÜN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fevzi ERDOĞAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet AYGÜN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Halil KIYMAZ - Rollins College – ABD
Prof. Dr. Francesco Pastore - University of Campani - Italy
Prof. Dr. Ferit İZCİ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Shawki FARAG - The American University in Cairo - Mısır
Prof. Dr. Olga Nosova - University of Kharkov Institute Banking Affairs - Ukraine
Prof. Dr. Reis MULITA - Universiteti Marin Barleti - Albania
Prof. Dr. Mehmet DEMİR - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Neda PETROSKA ANGELOSKA - Ss. Cyril ve Methodius University - Makedonya
Prof. Dr. Mehmet Emre GÜLER - İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Ainur Nogayeva - Avrasya Milli Üniversitesi - Kazakistan
Doç. Dr. Haluk YERGIN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah OĞRAK - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Vedat YILMAZ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Abdullah YILMAZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. A. Argun AKDOĞAN - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. A. Menaf TURAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Atılhan NAKTİYOK - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir ELMAS - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem GÜL - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Engin ÖNER - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan OKTAY - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan TURAL - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan ERKUŞ - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan YAYLI - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hikmet KAVRUK - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail CERİTLİ - Antalya Bilim Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet AYGÜN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BARCA - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Emre GÜLER - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Mete YILDIZ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Murat AKÇAKAYA - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Murat BASKICI - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Örsan Ö.AKBULUT - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi Deniz ÖZBAY - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Reha SAYDAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Selim İNANÇLI - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Semra KARACAER - Hacettepe Üniversitesi

- Prof. Dr. Şükrü MOLLAVELİOĞLU - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz DEMİRHAN - Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin AVANER - Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Doç. Dr. Abdülaziz KARDAŞ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Aytekin GÜVEN Bolu Abant - İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Barış ÖVGÜN - Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Başak ÇAKAR DALGIÇ - Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Can Umut ÇİNER - Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Evrim MAYATÜRK AKYOL - İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih YILDIRIM - Erzurum Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Hatice Hicret ÖZKOÇ - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. İpek ÖZKAL SAYAN - Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut HIZIROĞLU - İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Mürteza HASANOĞLU - Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi
Doç. Dr. Nazım KARTAL - Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Ozan ZENGİN - Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Sevcan DEMİR ATALAY - Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Uğur SADIÖĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin AVANER – Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Doç. Dr. Yasemin ÖZDEMİR - Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Yılmaz ÜSTÜNER - Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah EROL - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul ÇAVDAR - Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman ÇALIK - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Asena BOZTAŞ - Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bora AÇAN - Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem DEMİR - Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dilşad TÜRKMENÖĞLU KÖSE - Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Elvan AKTÜRK HAYAT - Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAARSLAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tolga ORAL - İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN - Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Lütfi YALÇIN - Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat KORALTÜRK - Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sait EBİNÇ - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şekip YAZGAN - Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Uğur SADIOĞLU - Hacettepe Üniversitesi

BU SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. Cahit AYDEMİR – Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan DİLEK – Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Gülseren ÖZALTAŞ SERÇEK – Mardin Üniversitesi
Dr. Mehmet SİNAY – Uludağ Üniversitesi
Dr. Demet YAMAN SONGUR – Dicle Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat BAYAT – Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet KARAHAN – Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Emre AKSOY – Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem ALTUNÖZ – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Veysel İNAL – Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şekip YAZGAN – Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nevzat ÇALIŞ – Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tolga ORAL – İnönü Üniversitesi
Dr. Ayhan YATBAZ – Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Rasim TÖSTEN – Siirt Üniversitesi
Dr. Sinem ATAY – Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın USTA – Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Prof. Dr. Reşat CEYLAN – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Haktan SEVİNÇ – Iğdır Üniversitesi
Dr. Müslüm KAYACI – Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Emine ÇELİKSOY – Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Ömer TAYLAN – Dicle Üniversitesi
Dr. Ali ÇİÇEK – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Zeki Atıl BULUT – Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Fatih ÇAVUŞOĞLU – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özay Emre YILDIZ – Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Cem YEŞÜLYURT – Adıyaman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih BUĞAN – Gaziantep Üniversitesi
Doç. Ersin KANAT – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Prof. Dr. Suzan ERGÜN – İnönü Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Faruk SEZER – Bayburt Üniversitesi
Dr. Fatih Ömür BİNİCİ – Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi H. Yusuf GÜNGÖR – Iğdır Üniversitesi

İNDEKS BİLGİSİ

(2021 CİLT;6 SAYI; 12)

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

SOBIAD

BASE
Bielefeld Academic Search Engine

Google Akademik

DRJI

EDİTÖRDEN...

2021'e veda ederken...

Dergimizin kıymetli okurları,

2021 yılının ikinci sayısı olan 6. Cilt, 12. Sayısında sizlere İİBF alanlarında hazırlanmış değerli çalışmaları sunmaktayız.

Bu sayı için dergimize on sekiz çalışma gönderilmiş olup tamamı sırasıyla sekreteryaya, (ön kontrol) editör aşaması ve hakem değerlendirmesi olmak üzere çeşitli kontrollerden geçmiştir. Yapılan bu kontrollerde iki çalışma editör değerlendirmesi aşamasında yayınlanmaya uygun görülmemiştir. İki çalışma da hakem değerlendirmesi sonucu yayımlanmayarak bu sayıda söz konusu çalışmalara yer verilmemiştir. On dört çalışma hakemlerin kıymetli görüşleriyle ya bazı düzeltmeler istenmek ya da kabul edilmek suretiyle dergimizin bu sayısında yayımlanmaları uygun görülmüştür.

Titiz hakem değerlendirmeleri sonucu çalışmaları yayımlanmaya uygun görülen yazarlarımızı tebrik ederiz. Farklı aşamalarda çalışmaları yayımlanmaya uygun görülmeyen yazarlarımıza dergimize gösterdikleri teveccühten ötürü teşekkür eder ve ilerleyen sayılarımızda dergimiz kriterlerine uygun çalışmalarını yeniden değerlendirmek istediğimizi belirtmek isteriz.

2021 Aralık sayısı itibariyle dergimize gönderilen çalışmalara hakemlik yaparak vakitlerini ayıran hocalarımıza emeklerinden ötürü teşekkür ederiz. Birbirinden kıymetli çalışmaların yer aldığı bu sayımızın siz kıymetli okurlarımıza istifadeli olmasını diliyor ve Haziran 2022 sayısında tekrar görüşmeyi umut ediyoruz...

Akademide Sağlıklı Günlere...

Nice Yıllara

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÇEMBERLİTAŞ

Editör

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

H. Yusuf GÜNGÖR, Resul GÜLEÇ

Araştırma Makalesi / Research Article

Muhafazakârlık Tutumunun Finansal Davranışlara Etkisi; Adıyaman İlindeki Kamu Personeli Üzerine
Bir Araştırma

The Effect of Conservative Attitudes on Financial Behaviors; A Research on Public Staff in Adıyaman
Province

1-14

Tutku ÜNKARACALAR, Yalçın ARSLANTÜRK

Araştırma Makalesi / Research Article

Turizm Gelirlerini Etkileyen Ekonomik Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama
Examination of Economic Factors Affecting Tourism Revenues: An Application on Turkey

15-25

Seval ELDEN ÜRGÜP, Leyla ESGİNOVA

Araştırma Makalesi / Research Article

Muhasebe Meslek Mensuplarının 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nin Muhasebe Alanına
Getirdiği Yenilikler Hakkında Görüşleri Üzerine Bir Araştırma: Sivas İli Örneği

A Research on the Opinions of Accounting Professionals on The Innovations Brought to the Field of
Accounting by the New Turkish Commercial Law (YTTK) No: 6102: The Case of Sivas

26-48

Selahattin KAVUT, Gülizar ÇAKIR SÜMER

Araştırma Makalesi / Research Article

Kentleşme Sürecinin Bingöl’de Mahalle Üzerindeki Etkileri: Yeşilyurt ve Şehit Mustafa Gündoğdu Mahalleleri Üzerine İnceleme

Effects of Urbanization Process on Neighbourhood in Bingöl: Investigation on Yeşilyurt And Şehit Mustafa Gündoğdu Neighbourhoods

49-77

Maide YAZICI, Refik YASLIKAYA

Araştırma Makalesi / Research Article

Yerel Yönetim ve Kentsel Güvenlik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Bandırma Örneği

An Investigation on the Relation of Local Government and Urban Security: The Sample of Bandırma

78-92

Ferhat ARI

Araştırma Makalesi / Research Article

Üniversite Öğrencilerinin Pilot Üniversiteye İlişkin Farkındalıklarının İncelenmesi: Bingöl Üniversitesi

Examination of University Students' Awareness About Pilot University: Bingol University

93-105

Munise Ilıkkın ÖZGÜR, Seda ÇELİK

Araştırma Makalesi / Research Article

Türkiye Ekonomisinde Seçim Dönemlerinde CDS Primini Etkileyen Faktörlerin Analizi: 2002-2018 Dönemi

Analysis of Factors Affecting the CDS Spread in Turkey's Economy Election Period: 2002-2018

Period

106-125

Kadir KARAGÖZ

Araştırma Makalesi / Research Article

Türkiye’de Otomotiv Sektörünün Ekonomiye Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz

Impact of Automotive Sector on the Economy in Turkey: An Econometric Analysis

126-143

Ecem SAVCI YÖRÜK

Araştırma Makalesi / Research Article

Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Paylaşımı Algılarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Bingöl
Üniversitesi Örneği

A Research on Determining the Perceptions of Information Sharing of University Students: The Case
of Bingol University

144-158

Ahmet ŞİT

Araştırma Makalesi / Research Article

Kar Dağıtım Politikaları Firma Değeri Üzerinde Etkili Midir? BIST- Temettü 25 Endeksi Üzerine Bir
Uygulama

Are Dividend Policies Effective on Firm Value? An Application on BIST- Dividend 25 Index

159-171

Kaan KASAROĞLU, Ayşe AKDENİZ, Yusuf TOKTAŞ, Tuğçe ERİŞ, Simge KÖMÜRCÜ SARIBAŞ

Araştırma Makalesi / Research Article

Ulusal Alanyazında Şarap Turizminin Değerlendirilmesi ve Türkiye Şarap Turizminde Yeni Bir Ürün
Olarak Bağ Rotaları: Urla Bağ yolu Örnek Olay İncelemesi

Evaluation of Wine Tourism in National Literature and Vineyard Routes as a New Product in Turkish
Wine Tourism: Case Study of Urla Vineyard Route

172-194

Yakup ASLAN

Araştırma Makalesi / Research Article

Uluslararası Muhasebe Standartlarının Ortaya Çıkışı Ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının
Gelişimine Katkı Sunan Kurumlar

The Emergency of International Accounting Standards and Institutions Contributing to the
Development of International Accounting Standards

195-203

Buğcan GÜVENOL, Zafer GÜNDÜZ, Mehmet Emre GÜLER

Derleme / Review

Endüstriyel Devrimler ve Toplumsal Gelişmelerin Işığında Turizm
Tourism in the Light of Industrial Revolutions and Social Developments

204-227

Mustafa YILMAZ

Derleme / Review

Akıllı Kent Uygulamalarının Yeşil Ekonomi Açısından Değerlendirilmesi
Evaluation of Smart City Applications From the Point of View of Green Economy

228-239

MUHAFAZAKÂRLIK TUTUMUNUN FİNANSAL DAVRANIŞLARA ETKİSİ ADIYAMAN İLİNDEKİ KAMU PERSONELİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

H. Yusuf GÜNGÖR¹
Resul GÜLEÇ²

Öz

Bu çalışmada muhafazakârlık tutumunun finansal davranışlara etkisi incelenmiştir. Bu amaçla Adıyaman ilinden 302 kamu çalışanına anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 25 paket programıyla t-testi ve ANOVA testleri yapılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça milli ve dini değer düzeyinin azaldığı, gelir düzeyi arttıkça yine milli ve dini değer düzeyinin azaldığı, milli ve dini değerlere sahip kişilerin ağırlıklı olarak gayrimenkule yatırım yaptıkları ve dini değerleriyle pek de uyuşmayan tahvil, bono ve banka faizinden kaçındıkları, milli ve dini değerlerin faizli kredi kullanımında belirleyici olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların milli ve dini değerler düzeyinin yatırım yaparken bekleme sürelerine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal finans, finansal davranışlar, muhafazakârlık,

Jel Kodları: G40, G41,

THE EFFECT OF CONSERVATIVE ATTITUDES ON FINANCIAL BEHAVIORS A RESEARCH ON PUBLIC STAFF IN ADIYAMAN PROVINCE

Abstract

In this study, the effect of conservatism on financial behaviors was examined. For this purpose, data were obtained by applying a questionnaire to 302 public employees from Adıyaman province. The obtained data were analyzed by performing t-test and ANOVA tests with SPSS 25 package program. According to the results of the research; As the education level of the participants increases, the level of national and religious values decreases, the level of national and religious values decreases as the income level increases, people with national and religious values mainly invest in real estate and avoid bonds, bills and bank interest that do not quite match their religious values. It has been concluded that the values are determinant in the use of interest-bearing loans. In addition, it was observed that the level of national and religious values of the participants did not differ according to the waiting times while investing.

Keywords: Behavioral finance, financial behaviours, Conservatism

Jel Classification: G40, G41.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, E-posta: yusufhay@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6783-1552

² Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, E-posta: resul.gulec@igdir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1798-2453

GİRİŞ

Milton Friedman rasyonel olmayan ekonomi faaliyetlerinin rekabet koşullarında varlıklarını sürdürmeyecekleri ve sonuç olarak piyasada kendilerine yer bulamayacaklarını ve uzun vadede rasyonel ekonomik aktiviteler gerçekleştiren yatırımcıların piyasa da kalıcı olabileceklerini iddia etmiştir. Nobel Ekonomi ödülü sahibi H. A. Simon etkin piyasanın asla oluşamayacağı ve asimetrik bilgi sorunu dolayısıyla mutlak rasyonelliğin asla oluşamayacağını ve sınırlı bir rasyonelliğin olabileceğini iddia etmiştir. Bireyin sahip olduğu bilgi düzeyi, sahip olduğu alternatifler ve bu alternatifler arasındaki seçim yapma kabiliyeti yatırımcının sınırlarını belirlemektedir (Callebaut, 2007, s. 84).

Sezgisel analiz ya da Heuristik karar problemlerinde karar vermeyi kolaylaştırmaktadır. Sezgiler genel olarak daha önceki deneyimlerden kaynaklandığından şartlar çok farklı noktalara evrildiğinde beklenenden farklı hatta tam tersi istikamette sonuçlar çıkabilir. Bir fonun nasıl değerlendirileceği konusunda bir karar problemi ile karşılaşıldığında birçok yatırımcı 1/N kuralına göre işlem yapmaktadır. Bu kurala göre insanlar fonları yatırım seçenekleri arasında dağıtmaktadır. Benartzi ve Thaler (2001, s. 82) birçok yatırımcının 1/N kuralına uyduğunu saptamıştır (Ritter, 2003, s. 431).

Bu sezgileri etkileyen birçok değişken vardır. Din veya ideolojik fikirler bireylerin yatırım kararlarını etkilemektedir. Max Weber Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin ruhu kitabında Katolik ve Protestan bireylerin ekonomik davranışlarının farklı olduğunu öne sürmüştür. Protestanların nispeten seküler yaşam tarzına yönelmesi Katoliklerin ise buna karşılık muhafazakâr eğilimlerini koruması bu grupların ekonomik faaliyetlerine de yansımıştır (Weber, 1999).

İslam dininin temel kaynağı Kur'an'da ticaret konusunda birçok emir ve yasaklar konulmuştur. Özellikle faiz, borçlanma konusunda ayrıntılı kurallar mevcuttur. Yapılan çalışmalar bu dine mensup bireylerin dini inançlarına uygun finansal araçlara yöneldiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu konuda İslami finans ismiyle akademik bir disiplin ortaya çıkmıştır. İslami finans hali hazırda kullanılan finansal enstrümanların faizden arındırılmasını temel almaktadır. Müslüman bireyler eğer bu alternatifler mevcut ise bunları tercih etmektedirler.

Muhafazakârlık, geniş anlamda değişime direnç, riskten kaçınarak güvende olma eğilimi ve geleneksel davranış kalıplarını tercih etme eğilimi olarak ifade edilmektedir (Wilson, 1973, s. 40). Türk toplumunda kavram olarak muhafazakârlık her ne kadar dindarlık olarak algılansa da literatürde genel olarak gelenekçilik ve değişime direnç anlamlarında kullanılmaktadır. Kişinin sahip olduğu geleneksel düşünce kalıplarına bağlılık olarak da ifade edilebilir.

Finans alanı incelendiğinde Türkiye'de muhafazakârlık tutumu üzerine hiç tez yazılmadığı sadece bir makalenin yazılmış olduğu gözlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın alandaki bu eksikliği gidererek katkıda bulunacağı söylenebilir. Toplumsal kültür üzerine yapılan araştırmalarda Türk toplumu muhafazakâr olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle muhafazakarlık üzerine yapılan çalışmalar

Türk toplumunun yapısını ve davranış nedenlerinin anlamımıza yardımcı olacaktır. Bu konudaki çalışmalara hem sosyoloji hem de ekonomi alanlarında ihtiyaç olduğu görülmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Finansal davranış ile ilgili çalışmalar incelendiğinde genel olarak finansal okuryazarlığın finansal davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bununla birlikte piyasa anomalilerini inceleyen çalışmalar birçok faktörün bireylerin yatırım davranışları üzerinde etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmışlardır. Dindarlık, muhafazakârlık gibi tutumlar ve kişilik özellikleri bireyin içerisinde bulunduğu psikolojik ruh halinin de bireyin finansal davranışlarını etkilediği ortaya çıkaran çalışmalar da mevcuttur.

Bireylerin muhafazakârlık ve dindarlık tutumunun finansal kuruluş seçimini inceleyen çalışmalar incelendiğinde özellikle İslam dinine mensup bireylerin finansal kuruluş seçiminde en büyük etkenin dini sebepler yani kuruluşun dini kurallara uygun hizmetler sunması olduğu sonucuna varılmıştır (Metwally, 1996; Gerrard & Cunningham, 1997; Metawa & Almosawi, 1998; Karakaya & Karamustafa, 2004; Okumus, 2005; Al Ajmi, Hussain, & Al Saleh, 2009; Lee & Ullah, 2011; Soma, Primiana, Wiryo, & Febrian, 2017).

Finansal davranışların çeşitli tutum ve algılarla ilişkisinin incelendiği çalışmalar ile ilgili literatür tarandığında, Gönen ve Özmete (2007) finansal davranışlar ile öz-saygı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, öz-saygı ile finansal davranışlardan duyulan tatmin arasında pozitif bir ilişki olduğunu, Bayazit Hayta (2014) bireysel yatırımcıların finansal risk algısına etki eden psikolojik önyargıları incelediği çalışmada çeşitli kişilik ve psikolojik özelliklerin finansal davranışlara etkisinin olduğunu, Ünal ve Düger (2015) finansal refah ile finansal davranış arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada akademisyenlerin finansal refahında maaşların tek başına yeterli olmadığı ve pozitif finansal davranışlarında finansal refaha olumlu etkisi olduğunu, Buser (2015) gelir düzeyinin dindarlık üzerindeki etkisini incelediği çalışmada yüksek gelirin bireyin dindarlık davranışlarına olumlu etkisinin olduğunu fakat bu durumun daha çok Evanjelik toplumunda geçerli olduğunu, Akkaya ve Yağlı (2015) finansal okuryazarlık ile finansal tutum ve davranışların ilişkisini inceledikleri çalışmalarında finansal davranışlar ile cinsiyetin anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu yani kadınların erkeklere nazaran riskli finansal davranışlardan kaçındıkları, Çam ve Barut (2015) finansal okuryazarlık ve davranışlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında seçilen örneklemin finansal okuryazarlık düzeyi düşük olsa da okur yazarlık düzeyinin finansal davranışlar üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu, Şahin ve Barış (2017) finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışların ilişkisini incelediği çalışmalarında demografik özellikler ve gelir durumunun finansal davranışlarını etkilediğini, Er ve Çetintaş (2018) işçilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal davranışlarını incelediği çalışmada bireylerin temel düzey finansal enstrümanlar ile ilgili bilgilerinin düşük olduğu ve riskli yatırımlara karşı isteksiz oldukları, Denk vd. (2018) kartlı ödeme sistemlerinin finansal tutum

ve davranışlar üzerindeki etkisini ölçtükleri çalışmada kredi kartının tüketim davranışlarını artırıcı etkisi olduğunu, Coşkun (2016) üniversite öğrencilerinin finansal davranışlar ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve gelir düzeylerinin finansal davranışlarını etkilediğini, Çetiner vd. (2019) yatırımcı davranışları üzerine yaptıkları çalışmada akılsal muhasebe ile yaş ve cinsiyet arasında, belirsizlikten kaçma ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, İşgör ve Tatlı (2020) banka yatırımcılarının katılma hesabı seçimlerini etkileyen davranışsal faktörleri inceledikleri çalışmalarında bireylerin (İslami) dindarlık düzeyi ile İslam dinine uygun olmayan uygulamalardan çekilmeleri arasında pozitif şiddetli bir ilişki olduğunu, Yılmaz ve Kaymakçı (2021) finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada finansal okuryazarlığın finansal davranışları etkilediğini, Atasever ve Baydur (2021) bireylerin konut yatırım sürecindeki psikolojik davranışlarını analiz ettikleri çalışmada konuta yatırım yapan bireylerin muhafazakârlık tutumuna sahip ve risk konusunda ihtiyatlı oldukları, Moradi vd. (2013) Tahran borsası yatırımcıların kişilik özellikleri ve muhafazakârlık tutumlarını inceledikleri çalışmada kişilik özellikleri ile ihtiyatlık arasında ilişki olduğunu, tespit etmişlerdir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı muhafazakârlığın finansal davranış üzerine etkisini tespit etmektir. Bu amaçla Adıyaman ilinden 302 kamu çalışanına anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Anketler kolayda örneklem yöntemiyle 400 kişiye dağıtılmış, geri dönüş yapan 302 anketle çalışmaya devam edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 25 paket programları kullanılarak analiz edilmiştir.

Muhafazakârlık tutumu, Yıldırım (2007) tarafından geliştirilen genel muhafazakârlık ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, güvenilirlik değerinin (Cronbach Alpha: 0.71) yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Genel muhafazakârlık ölçeği; milli ve dini değerler boyutu, değişime direnç ve geleneksellik boyutu, aile ve yaşlılara değer verme boyutlarından oluşmaktadır. Bu ölçek 3 boyutu oluşturan 13 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan ifadeler 5’li Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. (1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum, şeklinde)

Araştırmanın hipotezleri

H₁: Katılımcıların muhafazakârlık düzeyine göre yatırım aracı tercihleri farklılık gösterir.

H₂: Katılımcıların muhafazakarlık düzeyine göre faizli kredi kullanım durumları farklılık gösterir.

H₃: Katılımcıların muhafazakârlık düzeyi yatırım yapma sürecini uzatır.

Demografik Değişkenler

Katılımcıların demografik özelliklerine yönelik frekans dağılımları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1: Demografik Faktörlere Ait Frekans ve Yüzelik Analizler

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	91	30,1
	Erkek	211	69,9
Medeni Durum	Bekâr	122	40,4
	Evli	180	59,6
Eğitim Durumu	İlköğretim /Ortaöğretim	53	17,5
	Ön lisans	45	14,9
	Lisans	138	45,7
	Lisansüstü	66	21,9
Çift Maaşlı Eşler	Evet	157	52
	Hayır	145	48
Aylık Gelir	<4500	84	27,8
	4500-6000	54	17,9
	6001-7500	32	10,6
	7500-9000	51	16,9
	>9000	81	26,8
Toplam		302	100

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; 302 katılımcının % 30'unun kadın, %70'inin erkek olduğu gözlenmiştir. Katılımcıları % 40'mın bekâr, % 60'mın evli oldukları gözlenmiştir.

Katılımcılar eğitim durumlarına bakıldığında, 302 katılımcının %17'sinin İlköğretim/Ortaöğretim, % 15'inin Ön lisans, % 46'sının Lisans, %22'sinin Lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları gözlenmiştir.

Katılımcıların eşlerinin çalışıp çalışmadığına göre incelendiğinde, katılımcılardan %52'sinin eşinin çalıştığı, % 48'inin eşinin çalışmadığı gözlenmiştir.

Katılımcıların gelir durumlarına bakıldığında, katılımcıların %28'inin 4500 TL altı, %18'inin 4500-6000 TL arası, %11'inin 6001-7500 TL arası, %17'sinin 7501-9000 TL arası, %27'sinin 9000 TL üzeri maaş aldıkları gözlenmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Muhafazakârlık Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N
,821	13

Muhafazakarlık ölçeğinin milli ve dini değerler boyutunun faktörleri güvenilirlik analizine tabi tutulduğunda güvenilirlik düzeyinin yeteri kadar yüksek olduğu gözlenmiştir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, & Yıldırım, 2010, s. 125).

Tablo 3: Muhafazakârlık Ölçeği Faktör Yükleri

	1	2
M1	0,791	0,113
M2	-0,082	0,613
M3	0,518	-0,512
M4	0,442	0,412
M5	0,796	0,238
M6	0,578	-0,441
M7	0,555	-0,448
M8	0,375	0,532
M9	0,34	0,604
M10	0,59	-0,288
M11	0,779	0,313
M12	0,704	0,09
M13	0,538	-0,339

Muhafazakârlık ölçeğinin geçerlilik analizi yapılmış. Analiz sonucunda milli ve dini değerler boyutunun oluştuğunu diğer boyutların (gelenekselcilik, aile ve büyüklere saygı boyutları) oluşmadığı gözlenmektedir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik analizi neticesinde sadece muhafazakârlık ölçeğinin milli ve dini değerler boyutu oluşmuştur. Araştırmaya katılımcıların milli ve dini değerler ortalamaları arasındaki farkları kıyaslamak üzere T Testi ve ANOVA testleri yapılarak devam edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Eğitim Durumuna Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	64,328	3	21,443	15,152	,000
	Grup içi	421,730	298	1,415		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 5: Eğitim Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Öğrenim Durumu	(J) Öğrenim Durumu	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
İlköğretim /Ortaöğretim	Önlisans	0,0689	0,24114	0,99	-0,5541	0,6919
	Lisans	0,49225	0,19224	0,05	-0,0044	0,9889
	Lisansüstü	1,30560*	0,21942	0	0,7387	1,8725
Önlisans	İlköğretim /Ortaöğretim	-0,0689	0,24114	0,99	-0,6919	0,5541
	Lisans	0,42335	0,20422	0,16	-0,1043	0,951
	Lisansüstü	1,23670*	0,22998	0	0,6425	1,8309
Lisans	İlköğretim /Ortaöğretim	-0,49225	0,19224	0,05	-0,9889	0,0044
	Önlisans	-0,42335	0,20422	0,16	-0,951	0,1043
	Lisansüstü	,81335*	0,17804	0	0,3534	1,2733
Lisansüstü	İlköğretim /Ortaöğretim	-1,30560*	0,21942	0	-1,8725	-0,739
	Önlisans	-1,23670*	0,22998	0	-1,8309	-0,643
	Lisans	-,81335*	0,17804	0	-1,2733	-0,353

* 0.05 güven aralığında

Katılımcıların muhafazakarlık düzeyleri eğitim durumuna göre incelendiğinde, lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcıların milli ve manevi değer düzeyinin diğerlerinden (ilköğretim/ortaöğretim, ön lisans ve lisans) anlamlı bir şekilde düşük olduğu gözlenmiştir. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip insanların milli ve manevi değerlere bağlılıklarının düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Gelir Düzeyine Göre ANOVA Testi

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	65,338	4	16,334	11,531	,000
	Grup içi	420,720	297	1,417		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 7: Gelir Düzeyine Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Gelir_düze yi	(J) Gelir_düze yi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
<4500	4500-6000	-0,03219	0,2076	1	-0,602	0,5376
	6001-7500	0,52877	0,24725	0,21	-0,15	1,2074
	7500-9000	,68931*	0,21128	0,01	0,1094	1,2692
	>9000	1,08510*	0,18534	0	0,5764	1,5938
4500-6000	<4500	0,03219	0,2076	1	-0,538	0,602
	6001-7500	0,56096	0,26552	0,22	-0,168	1,2897
	7500-9000	,72150*	0,2324	0,02	0,0837	1,3593
	>9000	1,11728*	0,2091	0	0,5434	1,6912
6001-7500	<4500	-0,52877	0,24725	0,21	-1,207	0,1498
	4500-6000	-0,56096	0,26552	0,22	-1,29	0,1678
	7500-9000	0,16054	0,26841	0,98	-0,576	0,8972
	>9000	0,55633	0,24851	0,17	-0,126	1,2384
7500-9000	<4500	-,68931*	0,21128	0,01	-1,269	-0,109
	4500-6000	-,72150*	0,2324	0,02	-1,359	-0,084
	6001-7500	-0,16054	0,26841	0,98	-0,897	0,5761
	>9000	0,39579	0,21275	0,34	-0,188	0,9797
>9000	<4500	-1,08510*	0,18534	0	-1,594	-0,576
	4500-6000	-1,11728*	0,2091	0	-1,691	-0,543
	6001-7500	-0,55633	0,24851	0,17	-1,238	0,1257
	7500-9000	-0,39579	0,21275	0,34	-0,98	0,1881

* 0.05 güven aralığında

Gelir düzeyine göre katılımcılar incelendiğinde, 6000 TL ve altı gelire sahip katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin 7500 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir.

Gelir düzeyi 7500 TL'yi aşan katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin nispeten düşük olması, insanların refah düzeyinin artmasıyla değerlere bağlılıkları arasında bir ters orantının mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: Yatırım Çeşidine Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	60,002	3	20,001	13,989	,000
	Grup içi	426,056	298	1,430		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 9: Yatırım Çeşidine Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Yatırım Çeşidi	(J) Yatırım Çeşidi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Menkul Kıymetler	Gayrimenkul	-,45537*	0,17138	0,04	-0,898	-0,013
	Araç	-,67330*	0,19746	0	-1,184	-0,163
	Tahvil/bono/ banka faizi	,83681*	0,24966	0,01	0,1918	1,4818
Gayrimenkul	Menkul kıymetler	,45537*	0,17138	0,04	0,0126	0,8981
	Araç	-0,21793	0,18182	0,63	-0,688	0,2518
	Tahvil/Bono/Banka faizi	1,29218*	0,23748	0	0,6786	1,9057
Araç	Menkul kıymetler	,67330*	0,19746	0	0,1631	1,1835
	Gayrimenkul	0,21793	0,18182	0,63	-0,252	0,6877
	Tahvil/Bono/Banka faizi	1,51011*	0,25694	0	0,8463	2,1739
Tahvil/Bono/ Banka Faizi	Menkul Kıymetler	-,83681*	0,24966	0,01	-1,482	-0,192
	Gayrimenkul	-1,29218*	0,23748	0	-1,906	-0,679
	Araç	-1,51011*	0,25694	0	-2,174	-0,846

* 0.05 güven aralığında

Katılımcıların yatırım araçları incelendiğinde tahvil/bono/banka faizi araçlarına yatırım yapan katılımcıların milli ve dini değer düzeyinin, diğer araçlara (menkul kıymetler, gayri menkuller ve araçlar) yatırım yapan katılımcılardan anlamlı bir şekilde düşük olduğu gözlenmiştir. Tahvil/bono /banka faizi yatırımcılarının milli ve dini değerler düzeyinin nispeten düşük çıkması, milli ve dini değerlere bağlı kişilerin bu yatırım araçlarını tercih etmediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 10: Faiz Kullanımına Göre Fark Testi (T-testi)

(I) Faiz Durumu	(J) Faiz Durumu	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Upper Bound
Evet	Hayır	-,75225*	0,17213	0	-1,1577	-0,3468
	Kesinlikle hayır	-1,23807*	0,1847	0	-1,6731	-0,803

* 0.05 güven aralığında

Katılımcılar faizli kredi kullanma durumlarına göre incelendiğinde; faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeyleri, faizli kredi kullanan katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin nispeten yüksek çıkması; insanların milli ve dini değerlerine uymadığı için faizli krediden kaçındıkları şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 11: Faiz Kullanımına Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	49,744	4	12,436	8,465	,000
	Grup içi	436,313	297	1,469		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 12: Faiz Kullanımına Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Faiz Kredi	(J) Faiz Kredi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Faizsiz yöntem tüketirse	Hiçbir koşulda almam	-,66087*	0,19512	0,007	-1,1964	-0,1254
	Alırım	0,38308	0,2025	0,324	-0,1727	0,9389
	Sadece konut için alırım	0,17321	0,27629	0,971	-0,5851	0,9315
	Yalnızca konut ve araç için	0,01642	0,24218	1	-0,6483	0,6811
Hiçbir koşulda almam	Faizsiz yöntem tüketirse	,66087*	0,19512	0,007	0,1254	1,1964
	Alırım	1,04396*	0,18768	0	0,5289	1,5591
	Sadece konut için alırım	,83408*	0,26562	0,016	0,1051	1,5631
	Yalnızca konut ve araç için	,67729*	0,22994	0,028	0,0462	1,3084
Alırım	Faizsiz yöntem tüketirse	-0,38308	0,2025	0,324	-0,9389	0,1727
	Hiçbir koşulda almam	-1,04396*	0,18768	0	-1,5591	-0,5289
	Sadece konut için alırım	-0,20988	0,27109	0,938	-0,9539	0,5342
	Yalnızca konut ve araç için	-0,36667	0,23623	0,529	-1,015	0,2817
Sadece konut için alırım	Faizsiz yöntem tüketirse	-0,17321	0,27629	0,971	-0,9315	0,5851
	Hiçbir koşulda almam	-,83408*	0,26562	0,016	-1,5631	-0,1051
	Alırım	0,20988	0,27109	0,938	-0,5342	0,9539
	Yalnızca konut ve araç için	-0,15679	0,30189	0,985	-0,9854	0,6718
Yalnızca konut ve araç için	Faizsiz yöntem tüketirse	-0,01642	0,24218	1	-0,6811	0,6483
	Hiçbir koşulda almam	-,67729*	0,22994	0,028	-1,3084	-0,0462
	Alırım	0,36667	0,23623	0,529	-0,2817	1,015
	Sadece konut için alırım	0,15679	0,30189	0,985	-0,6718	0,9854

* 0.05 güven aralığında

Katılımcılar faizli kredi kullanma durumlarına göre kıyaslandığında; hiçbir koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin bazı durumlarda faizli kredi kullanan katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Gruplar arası kıyaslamalar bakıldığında hiçbir koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeyi ile diğer gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu, diğer grupların birbirileriyle olan kıyaslamalarında ise anlamlı farklılığın olmadığı gözlenmiştir. Farklı durumlarda faizli kredi kullanan insanların milli ve dini değer düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu durum bir kere de olsa faiz kullanan kişilerle faizi koşulsuz bir şekilde kullanan kişilerin milli ve dini değer düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Sadece hiçbir

koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeyleri ile diğer gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tablo 13: Yatırım Durumuna Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	10,462	2	5,231	3,289	,039
	Grup içi	475,596	299	1,591		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 14: Yatırım Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Fiyat yükselişi	(J) Fiyat yükselişi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Hemen yatırım yaparım	Bir süre beklerim	0,06062	0,23887	0,965	-0,502	0,6233
	Bu tip fiyat hareketlerine duyarsız kalırım	0,42234	0,24017	0,185	-0,1434	0,9881
Bir süre beklerim	Hemen yatırım yaparım	-0,06062	0,23887	0,965	-0,6233	0,502
	Bu tip fiyat hareketlerine duyarsız kalırım	0,36173	0,15442	0,052	-0,002	0,7255
Bu tip fiyat hareketlerine duyarsız kalırım	Hemen yatırım yaparım	-0,42234	0,24017	0,185	-0,9881	0,1434
	Bir süre beklerim	-0,36173	0,15442	0,052	-0,7255	0,002

Katılımcılar yatırım yaparken geçen süreye göre incelendiğinde grupların milli ve dini değer düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Yatırım yapmakta geçen süre ile katılımcıların milli ve dini değerleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde; H₁ (Katılımcıların muhafazakarlık düzeyine göre yatırım aracı tercihleri farklılık gösterir.) hipotezinin kısmen kabul edildiği, H₂ (Katılımcıların muhafazakarlık düzeyine göre faizli kredi kullanım durumları farklılık gösterir.) hipotezinin kısmen kabul edildiği, H₃ (Katılımcıların muhafazakarlık düzeyi yatırım yapma sürecini uzatır.) hipotezinin ise reddedildiği gözlenmiştir.

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada Adıyaman ilindeki kamu çalışanlarının muhafazakarlık tutumunun finansal davranışlarına etkisi incelenmiştir. Bu amaçla Adıyaman ilinden 302 kamu çalışanına anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Anketler kolayda örneklem yöntemiyle 400 kişiye dağıtılmış, çalışmada kullanılmaya uygun bulunan 302 anketle çalışmaya devam edilmiştir. Finans alanı incelendiğinde Türkiye’de muhafazakarlık tutumu üzerine hiç tez yazılmadığı sadece bir makalenin yazılmış olduğu gözlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın alandaki bu eksikliği gidererek katkıda bulunacağı söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında; katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça milli ve dini değer düzeyinin azaldığı, gelir düzeyi arttıkça yine milli ve dini değer düzeyinin azaldığı gözlenmiştir. Bu bulgu Buser (2015)'in gelir düzeyinin dindarlık üzerindeki etkisini incelediği çalışmada yüksek gelirin bireyin dindarlık davranışlarına olumlu etkisinin olduğunu bulgusuyla uyuşmamaktadır. Fakat bu uyumsuzluğun farklı inançlardan kaynaklandığı Evanjelik toplumunda geçerli olduğunu kaynaklandığı söylenebilir. Eğitim düzeyi yüksek kişilerin millî ve dini değer düzeylerinin nispeten düşük çıkmasının nedeninin bu insanların küresel ve evrensel değerleri öncelemesinden, bunun da yerel değerleri nispeten sorgulamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tahvil bono ve banka faizini yatırım aracı olarak seçen katılımcıların mili ve dini değerler düzeyi, nispeten düşük çıkmıştır. Buradan milli ve dini değerlere sahip kişilerin ağırlıklı olarak gayri menkule yatırım yaptıkları ve dini değerleriyle pek de uyuşmayan Tahvil bono ve banka faizinden kaçındıkları söylenebilir. Bu bulgunun Atasever ve Baydur (2021) bireylerin konut yatırım sürecindeki psikolojik davranışlarını analiz ettikleri çalışmada konuta yatırım yapan bireylerin muhafazakârlık tutumuna sahip ve risk konusunda ihtiyatlı olduklarıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Çalışmada hiçbir koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değerler düzeyi diğer gruplardan anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Çalışmamız sonucunda milli ve dini değerlerin faiz kullanımında belirleyici olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu bulgunun İşgör ve Tatlı (2020) çalışmasında elde ettikleri dindarlık düzeyi ile İslam dinine uygun olmayan uygulamalardan çekilmeleri arasında pozitif şiddetli bir ilişki olduğu bulgusuyla uyumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların milli ve dini değerler düzeyinin yatırım yaparken bekleme sürelerine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Piyasalar günümüzde olabildiğince seküler yapıdadır. Dolayısıyla yatırımcıların bunu göz önüne almaları gereklidir. Yatırım yapılırken dini kuralların göz önüne alınması bireylerin beklentilerini karşılamayabilir. Müslümanların yoğun olarak yaşadığı ülke veya bölgelerde dini kurallara uygun finansal faaliyetler olsa da bunlar yeterli değildir. Dolayısıyla bireylerin yatırım yapacakları piyasaları iyi tanıyıp ona göre yatırım yapmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Al Ajmi, J., Hussain, H. A., & Al Saleh, N. (2009). Clients of Conventional And Islamic Banks in Bahrain: How They Choose Which Bank to Patronize. *International Journal of Social Economics*, 1086-1112.

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (6. Baskı).* . Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Alyaka, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 585-599.
- Atasever, G., & Baydur, C. M. (2021). Muğla Konut Piyasasında Yatırımcı Psikolojisinin Analizi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 34-51.
- Bayazıt Hayta, A. (2014). Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algısına Etki Eden Psikolojik Önyargılar. *TSA*, 329-352.
- Benartzi, S., & Thaler, R. (2001). Naïve diversification strategies in defined contribution savings plans. *American Economic Review*, 79-98.
- Buser, T. (2015). The Effect of Income on Religiousness. *American Economic Journal: Applied Economics*, 178-195.
- Callebaut, W. (2007). Herbert Simon's Silent Revolution. *Biological Theory*, 76-86.
- Coşkun, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış Ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2257-2258.
- Çam, A. V., & Barut, A. (2015). FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ VE DAVRANIŞLARI: GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ ÖNLİSANS ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 63-72.
- Çetiner , M., Ayhan Gökçek, H., & Turp Gölbaşı, B. (2019). Davranışsal Finans Perspektifinden Yatırımcı Davranışları Üzerine Bir İnceleme. *Journal of International Banking Economy and Management Studies*, 1-30.
- Denk, Z., Demir, Ö., & Sezgin, E. E. (2018). Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış Ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli AVM Müşterileri Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 187-202.
- Er, B., & Çetintaş, M. (2018). İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi*, 61-71.
- Gerrard, P., & Cunningham, J. B. (1997). Islamic Banking: A Study in Singapore. *International Journal of Bank Marketing*, 204-216.
- Gönen, E., & Özmete, E. (2007). Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar ile Öz-saygı Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 57-69.

- İşgör, E., & Tatlı, H. (2020). Banka Yatırımcılarının Katılma Hesapları Seçimini Etkileyen Davranışsal Faktörler TRB1 Bölgesi Örneği. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 184-216.
- Karakaya, A., & Karamustafa, O. (2004). Bankalarda Teknoloji Yoğun Finansal Ürünlerin Kullanılmasında Müşteri Özelliklerinin Rolü. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 1-6.
- Lee, K., & Ullah, S. (2011). Customers'attitude toward İslâmic banking in Pakistan. *International Journal of Islâmic and Middle Eastern Finance and Management*, 54-68.
- Metawa, S., & Almosawi, M. (1998). Banking Behaviour of Islamic Bank Customers: Perspectives and Implications. *International Journal of Bank Marketing*, 299-313.
- Metwally, M. (1996). Attitudes of Muslims towards Islamic Banks in a Dual-banking System. *American Journal of Islamic Finance*, 11-17.
- Moradi, M., Mashki, M., & Mostafaei, Z. (2013). A Study on Investors' Personality Characteristics and Behavioral Biases: Conservatism Bias and Availability Bias in the Tehran Stock Exchange. *Management Science Letters*, 1191-1196.
- Okumus, H. S. (2005). Interest Free Banking in Turkey: A study of customer satisfaction and selection criteria. *Journal of Economic Cooperation*, 51-58.
- Ritter, J. R. (2003). Behavioral finance. *Pacific-Basin Finance Journal*, 429-437.
- Soma, A. M., Primiana, I., Wiryono, S. K., & Febrian, E. (2017). Religiosity and Islamic Banking Product Decision: Survey on Employees of Pt Telekomunikasi Indonesia. *Etikonomy*, 25-42.
- Şahin, M., & Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 77-103.
- Ünal, S., & Düger, Y. S. (2015). Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli İle Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 213-226.
- Weber, M. (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. (Z. Gürata, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Wilson, G. (1973). *The Concept of Conservatism*. Londra: Routledge.
- Yıldırım, Z. (2007, Eylül). Religiousness, Conservatism And Their Relationship With Traffic Behaviour. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yılmaz, H., & Kaymakçı, T. (2021). Finansal Davranışlar ve Finansal Okuryazarlık İlişkisi. *Akademik Hassasiyetler*, 141-164.

TURİZM GELİRLERİNİ ETKİLEYEN EKONOMİK FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Tutku ÜNKARACALAR¹

Yalçın ARSLANTÜRK²

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de turizm gelirlerini etkilediği düşünülen ekonomik unsurlardan ekonomik büyüme, TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru ve enflasyon değişkenleri kullanılarak 2010-Q1 ve 2020-Q4 dönemine ait veri seti oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında ilk olarak analizde kullanılan değişkenlerin durağanlıkları Augmented Dickey Fuller ve Vogelsang ve Perron kırılmalı birim kök testleri ile sınanmıştır. Bayer ve Hanck eşbütünleşme testi ile değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi analiz edildikten sonra Dinamik En Küçük Kareler yöntemi ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilmiştir. Son olarak, Hacker ve Hatemi – J nedensellik analizi ile değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre sunulan çalışmada kullanılan değişkenler arasında eşbütünleşme olduğu; ekonomik büyümenin, TÜFE bazlı reel efektif döviz kurunun ve enflasyonun turizm gelirlerini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Nedensellik analizi sonucunda ise turizm gelirlerinden enflasyona ve ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Turizm Geliri, Ekonomik Büyüme, Eşbütünleşme, Nedensellik

Jel Kodları : C22, F43, L83, O10, O40

EXAMINATION OF ECONOMIC FACTORS AFFECTING TOURISM REVENUES: AN APPLICATION ON TURKEY

Abstract

In this study, a dataset was formed for 2010-Q1 and 2020-Q4 using the factors of economic growth, real exchange rates based on consumer price index (CPI) and inflation variables, which are thought to affect the tourism revenues in Turkey. Within the scope of the study, firstly, the stationarities of the variables used in the analysis were tested by Augmented Dickey Fuller and Vogelsang and Perron unit root tests with break. Then, following an analysis of the cointegration relationship between the factors using Bayer and Hanck cointegration test, the relationship between dependent and independent variables were analyzed by use of the Dynamic Ordinary Least Squares method. Lastly, the causality relationship between the variables was examined with the Hacker and Hatemi-J causality analysis. According to the results of analysis, it was established that there is

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi Muhasebe ve Finans Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: ututku@klu.edu.tr, [ORCID: 0000-0002-6584-8681](https://orcid.org/0000-0002-6584-8681)

² Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü, E-posta: yalcin.arslanturk@hbv.edu.tr, [ORCID: 0000-0003-0936-5391](https://orcid.org/0000-0003-0936-5391)

cointegration between the variables used in the presented study and economic growth, real exchange rates based on consumer price index (CPI) and inflation positively affect tourism revenues. As a result of the causality analysis, the causality relationship from tourism revenues to inflation and economic growth has been determined.

Keywords : Tourism Revenue, Economic Growth, Cointegration, Causality

Jel Classification : C22, F43, L83, O10, O40

GİRİŞ

Turizm geliri, Dünya Turizm Örgütü tarafından kabul edilen tanıma göre; “bir ülkeye gelen ziyaretçilerin, yabancı döviz kaynakları ile tüketim harcamaları olarak mal ve hizmetlere yaptıkları ödemelerden elde edilen gelirlerdir.” Turizm gelirleri, Türkiye’de 1984 yılından beridir anket yöntemi ile tahmin edilebilmektedir (Ünlüöner vd., 2018: 217). Bu bağlamda turizm gelirlerinin; doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki artırıcı, döviz arzı ve talebi yaratıcı, gelir ve istihdam olanaklarını artırıcı etkileri ülkelerin turizm yanlı büyümesine olanak sağlayarak gelir artışı yaratmaktadır.

Gelişmiş ekonomilerden Türkiye gibi gelişen ekonomilere doğru turizm hareketine bağlı olarak döviz transferi gerçekleşmektedir. Turistin dövizle harcama yapması, milli gelire katkı sağlamaktadır. Böylece, sermaye birikimi açısından yetersiz durumda olan ülkelerde turizm sektöründen yapılan para akımı sonucunda ekonomiye ilişkin yeni faaliyet alanları, gelir kaynakları oluşmakla birlikte ihracat ve ithalat miktarı değişerek dış ödemeler dengesi etkilenmektedir. Turistik amaçla bir ülkeye turistlerin turistik mal ve hizmetlere yaptıkları ödemeler, turist kabul eden ülkelerin görünmeyen ihracatını oluşturduğu gibi turist gönderen ülkelerin de görünmeyen ithalatı olarak döviz talebini oluşturmaktadır (Çeken, 2019: 129).

Turizm sektörünün yarattığı para arzı artışı etkisi özellikle bazı dönemlerde ülke ekonomisi üzerinde enflasyonist baskıya neden olabilir. Ayrıca bir ülkede turizm sektörü aracılığıyla elde edilen net döviz gelirleri, giderlerden düşükse enflasyonist etki söz konusudur. Çünkü döviz arz ve talebi bozulduğunda fiyat istikrarı sağlanamayacaktır. Turistik mal ve hizmet fiyatlarında yaşanan fiyat artışı da enflasyonist baskıya neden olur. Enflasyon sonucu fiyatların yükselmesi, turistlerin satın alma gücünü zayıflatarak turistik tüketim harcamalarının azalmasına neden olur. Bu yüzden gelir durumu iyi olan turistlerin ihtiyaçlarını karşılayarak turistik talep artırılmak istenebilir. Bu amaçla bazı mal ve hizmet gruplarının ithal edilme zorunluluğu, enflasyon oranında yükselişe etki eder. Enflasyon oranında gerçekleşebilecek artış, yerel para değerindeki azalıştan fazla olsa da dış turizm gelirleri olumsuz yönde etkilenebilir.

Tablo 1. Türkiye’de Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı (2010-2020)

YILLAR	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)	TURİZM GİDERİ (Milyon \$)
2010	24 930 997	755	3,2	5 875
2011	28 115 692	778	3,4	5 531
2012	29 007 003	795	3,3	4 593
2013	32 308 991	824	3,4	5 254
2014	34 305 903	828	3,7	5 470
2015	31 464 777	756	3,7	5 698
2016	22 107 440	705	2,6	5 050
2017	26 283 656	681	3,1	5 137
2018	29 512 926	647	3,8	4 896
2019	34 520 332	666	4,6	4 404
2020	12 059 320	762	1,7	1 105

Kaynak: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>

Tablo 1’deki verilere göre, turizm gelirlerinin GSYH’ye oranı ortalama harcama miktarındaki artışa rağmen 2020 yılında %1,7 ile en düşük düzeydedir. Bu düşüş, hiç şüphesiz Covid-19 salgını nedeniyle başta ulaşım olanaklarının kısıtlanması sonucu getirilen yasaklarla birlikte özellikle konaklama ve seyahat endüstrilerinin sekteye uğramasından kaynaklanmaktadır. 2019 yılında ise bu oran %4,6 ile en yüksek düzeydedir. Turizm gelirlerinin aksine, 2010 yılından sonra dalgalı bir seyir izleyen turizm giderlerinde de özellikle 2015 yılından itibaren azalış kaydedilmiştir. Turizm giderlerindeki bu dalgalı seyir, ülkeden yüksek oranda döviz çıkışına neden olmuştur ve ödemeler dengesi olumsuz etkilenmiştir. Bu nedenle ülke dışına döviz çıkışını engellemek ve Türk parasının değerini korumak amacıyla yurtdışına yapılan Türk parası ve döviz transferine ilişkin bazı sınırlamalar getirilmiştir.

Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında ilk olarak, bu çalışmaya ilişkin analizde bağımlı değişkenler olarak ele alınan turizm gelirleri ile ekonomik büyümenin ilişkilendirildiği Türkiye üzerine uygulanan literatürde yer alan bazı çalışmalar hakkında özet bilgiler verilmektedir. Daha sonra, oluşturulan veri seti ve yöntemler kullanılarak turizm gelirlerini etkileyen ekonomik unsurlar analiz edilmektedir. Yapılan analize ilişkin bulgular yorumlandıktan sonra da sonuç kısmında önerilerde bulunmaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

İlgili literatür incelendiğinde, bu çalışmada bağımlı değişkenler olarak ele alınan turizm gelirleri ve ekonomik büyüme üzerine Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren artış yaşandığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların sonucunda genel olarak turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Türkiye üzerine yapılan çalışmalara ilişkin 2010-2020 dönemine ait literatür taraması özeti Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Üzerine Yapılan Çalışmalar

YAZAR(LAR)	DÖNEM	YÖNTEM	SONUÇ
Hepektan ve Çınar (2010)	1980-2008	Nedensellik Analizi	Turizm sektörünün ekonomik büyümeyi dolaylı yoldan etkilemesi
Arslantürk, Balcılar ve Özdemir (2011)	1963-2006	VECM Modeline dayalı Granger Nedensellik Analizi	Turizm gelirleri ile Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı, 1980’lerin başından itibaren turizm gelirlerinin GSYH üzerinde pozitif etkisi
Arslantürk ve Atan (2012)	1987-2009	Vektör Otoregresyon Modeli (VAR), Granger Nedensellik Analizi	Turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi
Kara,Çömlekçi ve Kaya (2012)	1992-2011	VAR Modeli, Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyümeden ve döviz kurundan turizm gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Yamak, Tanrıöver ve Güneysu (2012)	1968-2006	Johansen Eşbütünleşme Testi, Nedensellik Analizi	Turizm gelirleri ile reel Gayri Safi Milli Hasıla, tarım, sanayi ve hizmet sektörleri arasında nedensellik ilişkisinin olmaması
Bozkurt ve Topçuoğlu (2013)	1970-2011	Engle-Granger Eşbütünleşme Testi ve Hata Düzeltme Modeli	Turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi
Çoban ve Özcan (2013)	1963-2010	Johansen Eşbütünleşme Testi ve Nedensellik Analizi	Turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi
Korkmaz ve Güngör (2014)	2003:1-2013:4	Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyümeden turizm gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Samırkaş ve Samırkaş (2014)	2003:1-2013:3	Granger Nedensellik Analizi	Turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi
Balıkçioğlu ve Oktay (2015)	2003-2014	Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyümeden turizm gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Bozgeyik ve Yoloğlu (2015)	2002-2014	En Küçük Kareler Yöntemi ve Granger Nedensellik Analizi	Turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde etkili olması
Kanca (2015)	1980-2013	En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi ve Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyümeden turizm gelirlerine doğru nedensellik ilişkisi ve turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi
Kaygısız (2015)	2003:1-2013:4	VAR Modeli, Granger Nedensellik Analizi	Net turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Özcan (2015)	1963-2010	Toda-Yamamoto ve Hatemi-J Asimetrik Nedensellik Testi	Turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru doğrusal bir nedensellik ilişkisi
Turan Koyuncu (2015)	1980-2013	Granger Nedensellik Analizi, Etki-Tepki Fonksiyonları ve Varyans Araştırma Metotları	Turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi
Terzi ve Pata (2016)	1964-2014	Granger Nedensellik Analizi, VAR Modeli, Toda-Yamamoto Nedensellik Testi	Turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Hüseyini, Doru ve Tunç (2017)	1980-2014	Johansen Eşbütünleşme Analizi, Granger Nedensellik Testi	Turizmden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Karaçor ve Konya (2017)	1963-2016	Granger Nedensellik Testi, Regresyon Analizi	Uzun dönemde turizm gelirlerinin ekonomik büyüme oranını etkilemesi ve turizm gelirlerinden ekonomik

				büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Yalçınkaya ve Karabulut (2017)	1965-2016	Johansen Eşbütünleşme Testi, Hatemi-J Nedensellik Testi		Sadece 1980-2016 dönemi için çift yönlü nedensellik ilişkisi
Dilber ve Kılıç (2018)	1995-2016	Engle Granger Eşbütünleşme Testi, VAR Analizi		Turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi
Erdil Şahin (2018)	1980-2016	VAR Analizi, Granger Nedensellik Testi	Granger	Hem kısa hem de uzun dönemde turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde etkili olması
Erdoğan ve Torba (2018)	2003:1-2017:4	Granger Nedensellik Testi		Ekonomik büyümeden turizm gelirlerine doğru tek taraflı nedensellik ilişkisi
Ergün ve Telek (2018)	2003-2017	VAR Modeli, Granger Nedensellik Testi	Granger	Turizm gelirlerinden ekonomik büyüme doğru nedensellik ilişkisi
Kızılkaya (2018)	1965-2016	Hacker ve Hatemi J Bootstrap Nedensellik Testi		Ekonomik büyüme ile turizm arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmaması
Türkcan (2018)	2009:2-2017:2	Johansen Eşbütünleşme Analizi, Granger Nedensellik Analizi		Yurt içi turizm harcamaları ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi
Ayaydın vd. (2019)	1963-2015	Engle-Granger ve Johansen Eşbütünleşme Analizi, Dinamik EKK Yöntemi, Hacker-Hatemi Nedensellik Analizi		Turizm gelirleri ve finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemesi ve turizm gelirlerinden ekonomik büyüme doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi
Dereli ve Akiş (2019)	1970-2016	Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi, Granger Nedensellik Testi		Turizm gelirlerinden iktisadi büyüme doğru sadece uzun dönemde nedensellik ilişkisi
Ballı, Sigeze ve Çoşkun (2020)	1963-2016	Doğrusal Olmayan Nedensellik Testi	Granger	Turist sayısından kişi başına düşen GSYH'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ve kişi başına düşen GSYH ve turizm gelirleri arasında çift yönlü doğrusal olmayan nedensellik ilişkisi

2. VERİ SETİ VE YÖNTEM

2.1. Veri Seti

Çalışmada Türkiye'ye ait 2010-Q1 ve 2020-Q4 dönemi için zaman serisi metodolojisinden hareket edilerek turizm gelirlerini etkileyen ekonomik unsurlardan ekonomik büyüme (GSYH), TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru ve enflasyon değişkenleriyle veri seti oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan değişkenler ve değişkenlere ilişkin tanımlamalar Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kodlar
Turizm Gelirleri	Bin ABD Doları	LNTRZGLR
Ekonomik Büyüme (GSYH)	Milyon ABD Doları	LNBUYUME
TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru	2003=100	DOVIZ
Enflasyon (TÜFE)	% Değişim	ENFLASYON

Çalışmada kullanılan veri seti Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanlarından elde edilmiştir. Toplanan veriler EViews 11 software programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Tablo 3'de de görüldüğü üzere, turizm gelirleri ve ekonomik büyüme değişkenlerinin logaritması kullanılmıştır ve bağımlı değişkenler olarak ele alınmışlardır.

2.2. Yöntem

Çalışma kapsamında üç farklı yöntem kullanılmıştır. İlk olarak, çalışmada kullanılan veriler belli bir zamanı temsil ettiğinden ve bundan dolayı analizde kullanılan değişkenlerin birim kök içermesi muhtemel olduğundan Augmented Dickey – Fuller (ADF) birim kök testi ile durağanlık incelenmiştir. Çünkü değişkenler durağan olmadığı zaman sahte regresyon sorunu ortaya çıkabilir.

Yapısal kırılmaları dikkate almayan ADF birim kök testinden sonra yapısal kırılmaları dikkate alan, Toplumsal Aykırı Değer (AO) ve İnovasyon Aykırı Değer (IO) olmak üzere iki farklı model yardımıyla elde edilen Vogelsang ve Perron (1998) kırılmalı birim kök testi kullanılmıştır. Daha sonra ise zaman serisi verileri arasında eşbütünleşme olup olmadığının tespitinde mevcut tahmincilerin olası hatalarını ortadan kaldırma konusunda duyarlı bir yöntem olan Bayer ve Hanck (2013) eşbütünleşme testi kullanılmıştır.

Turizm gelirleri, ekonomik büyüme, döviz kuru ve enflasyon arasındaki ilişki için eşbütünleşmenin varlığına veya yokluğuna bakılmaksızın Dinamik En Küçük Kareler yöntemi tercih edilmiştir. Son olarak, çalışmada kullanılan verilerin durağanlıklarını göz ardı eden ve kritik değerleri Monte Carlo simülasyon metodu ile tespit eden Hacker ve Hatemi – J (2006) nedensellik analizi, değişkenler arasında nedensellik ilişkisi olup – olmadığının tespiti için kullanılmıştır. Bu analizde iki veri arasındaki nedensellik ilişkisi Vektör Otoregresyon Modeli (Vector Autoregressive Model – VAR) ile test edilmiştir.

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde verilere ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları, yapılan birim kök testlerinin sonuçları (ADF ve Vogelsang ve Perron (1998) kırılmalı birim kök testleri), Bayer ve Hanck (2013) eşbütünleşme, Dinamik En Küçük Kareler ve Hacker ve Hatemi – J (2006) nedensellik analizleri sonuçlarından elde edilen bulgular tablolar şeklinde sunulmuştur. Bu bağlamda ilk olarak, çalışma kapsamında kullanılan verilere ait tanımlayıcı istatistik sonuçlarına Tablo 4’de yer verilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, çalışmada kullanılan değişkenlerdeki gözlemlerle ilgili bazı istatistiksel bilgileri vermektedir ve değişkenlerin dağılımı hakkında bilgi sunmaktadır.

Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
LNTRZGLR	44	15.32899	2.402892	0.000000	16.45679
LNBUYUME	44	12.18371	0.094686	11.93904	12.36746
DOVIZ	44	95.62182	16.73283	62.31000	123.2100
ENFLASYON	44	10.13841	3.997049	3.990000	24.52000

Tablo 4’te görüldüğü üzere gözlem sayısı 44’tür. Değişkenlerin ortalamalarına bakıldığında ise döviz değişkeninin ortalaması en yüksek seviyede iken diğer üç değişkenin ortalamaları birbirine yakındır. Benzer şekilde standart sapma değerlerinde de aynı durum söz konusudur. Değişkenlerin durağan olup olmadıkları ile ilgili ADF test sonuçları Tablo 5’de sunulmaktadır.

Tablo 5. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	I(0)	I(1)
LNTRZGLR	0.0000	0.0000
LNBUYUME	0.0001	0.0000
DOVIZ	0.8830	0.0000
ENFLASYON	0.2888	0.0000

Not: Değişkenler %1 seviyesinde durağandır.

Tablo 5’de görüldüğü üzere döviz ve enflasyon değişkenleri I(0) düzeyinde durağan değilken, logaritması alınmış ekonomik büyüme ve turizm gelirleri durağandır. Fakat durağan olmayan döviz ve enflasyon değişkenleri, birinci farklarının alınması sonucunda I(1) düzeyinde durağanlaşmıştır. Böylece tüm değişkenlerin durağanlık düzeylerinin I(1)’de olmasının sağlanması, söz konusu veriler arasında eşbütünleşme analizi yapılmasını doğurmuştur.

Tablo 6. Vogelsang ve Perron (1998) Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	I(0)	Kırılma Tarihi	I(1)	Kırılma Tarihi
LNTRZGLR	< 0.01	2019Q4	< 0.01	2012Q3
LNBUYUME	< 0.01	2012Q4	< 0.01	2011Q1
DOVIZ	0.8738	2017Q3	< 0.01	2012Q1
ENFLASYON	< 0.01	2018Q1	< 0.01	2018Q3

Tablo 6’da ise değişkenlerin hem I(0) hem de I(1) düzeylerindeki yapısal kırılma tarihleri verilmiştir. Vogelsang ve Perron (1998) kırılmalı birim kök testi sonuçlarına göre, I(1) düzeyinde bütün değişkenlerin durağan olduğu tespit edilmiştir. I(0) düzeyinde ise sadece döviz değişkeni durağan değildir. Tüm değişkenlerin durağan olması için birinci farkları alınmıştır.

Tablo 7. Bayer ve Hanck (2013) Eşbütünleşme Analizi Bulguları

	Test İstatistiği	Olasılık	Eşbütünleşme
Engle & Granger (1987)	-63.74067	0.0000	Var
Johansen (1995)	91.62402	0.0000	Var
Banerjee vd. (1998)	12.02598	0.0000	Var
Boswijk (1994)	14.23644	0.0014	Var
%10 Kritik Değer			
Engle-Granger/Johansen	47.00927	42.915	Var
Engle-Granger/Johansen/Banerjee/Boswijk	25.87211	21.293**	Var

** Modelde %10 kritik değer düzeyinde eşbütünleşme olduğunu göstermektedir.

Engle-Granger, Johansen, Banerjee ve Boswijk eşbütünleşme testlerinin kombinasyonundan oluşan Bayer ve Hanck (2013) eşbütünleşme analizi bulgularına Tablo 7’de yer verilmiştir. Analiz sonucuna göre, 25.872 olan test istatistiğinin %10 kritik değeri 21.293 olarak gerçekleşmiştir. %10 kritik değeri, Bayer ve Hanck (2013) kritik değerinden büyük olduğu için değişkenler arasında eşbütünleşme olmadığını varsayan ana hipotez reddedilmektedir ve değişkenler arasında eşbütünleşme olduğu kabul edilmektedir. Engle-Granger, Johansen, Banerjee ve Boswijk eşbütünleşme testlerinin sonuçlarına göre de değişkenler arasında eşbütünleşme tespit edilmiştir.

Tablo 8. Dinamik En Küçük Kareler Yöntemi Analiz Bulguları

$\ln \text{TurizmGP}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \text{GSYH} + \beta_2 \text{DK} + \beta_3 \text{ENF} + \mu_{it}$	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	p değeri
LNBUYUME	2.639809	0.796183	3.315580	0.0054
DOVIZ	3.079908	0.18607	16.55241	0.0000
ENFLASYON	1.029605	0.321293	3.204567	0.0073
C	1.062230	0.368668	2.881264	0.0092
R²		0.797806		
Düzeltilmiş R²		0.780165		

Tablo 8’de Dinamik En Küçük Kareler yöntemi analiz bulguları verilmiştir. Bu bulgulara göre; ekonomik büyümedeki 1 birimlik artış, turizm gelirlerini %2.63 oranında arttırmakta iken döviz kurunda ve enflasyondaki 1 birimlik artış ise turizm gelirlerini sırasıyla %3.07 ve %1.02 oranında arttırmaktadır. Ayrıca değişkenlerin p değerlerine bakıldığında ise %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir.

Tablo 9. Hacker ve Hatemi-J (2006) Nedensellik Analizi Bulguları

	w-stat	%1	%5	%10
LNTRZGLR → DOVIZ	0.004	11.906	6.898	4.954
LNTRZGLR → ENFLASYON	13.105*	15.507	9.734	7.501
LNTRZGLR → LNBUYUME	6.967*	9.593	5.965	4.403
DOVIZ → LNTRZGLR	1.586	10.121	6.453	4.892
ENFLASYON → LNTRZGLR	11.014*	23.027	13.832	10.111
LNBUYUME → LNTRZGLR	4.984*	9.975	6.447	4.760

* Nedensellik ilişkisini ifade etmektedir.

Hacker ve Hatemi-J (2006) nedensellik analizi bulguları Tablo 9’da verilmiştir. Analiz bulgularına göre, turizm gelirlerinden enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki, test istatistik değeri hem %5 hem de %10 kritik değerinden büyüktür ve bu yüzden H_0 hipotezi reddedilerek turizm gelirleri ile enflasyon arasında %5 önem düzeyinde tek yönlü, %10 önem düzeyinde ise çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu ifade edilebilir. Turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru da nedensellik ilişki mevcuttur. Test istatistik değeri yine hem %5 hem de %10 kritik değerlerinden büyüktür. Ayrıca, ekonomik büyümeden turizm gelirlerine doğru sadece %10 önem düzeyinde nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında %10 anlamlılık seviyesinde çift yönlü nedensellik ilişkisi söz konusudur. TÜFE bazlı reel efektif döviz kurundan turizm gelirlerine doğru test istatistik değeri kritik değerlerden küçük olduğu için nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

SONUÇ

Çalışmada Türkiye için 2010-Q1 ve 2020-Q4 dönemine ait veriler kullanılarak turizm gelirleri, ekonomik büyüme (GSYH), TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru ve enflasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda ilk olarak, değişkenlerin ADF ve Vogelsang ve Perron kırılmalı birim kök testleri kullanılarak durağanlıklarına bakılmıştır. Durağanlık düzeyleri I(1) olarak tespit edildiği için eşbütünleşme analizi yapılabilmektedir. Bayer ve Hanck eşbütünleşme analizi

sonucunda değişkenler arasında eşbütünleşme olmadığını varsayan temel hipotez kabul edilmemiştir. Eşbütünleşme katsayısı tahmincisi olarak kullanılan Dinamik EKK yöntemine ilişkin analiz sonuçlarına göre ise tüm değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Son olarak da Hacker ve Hatemi-J nedensellik analizi kullanılmıştır. Nedensellik analizi sonucunda, %10 önem düzeyinde turizm gelirlerinden enflasyona ve ekonomik büyümeye doğru çift yönlü; %5 önem düzeyinde ise tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Türkiye ekonomisinde iç ve dış turizm hareketlerinin yarattığı turizm gelirlerindeki artış, sadece turizm sektöründe değil diğer sektörlerde de canlanma yaratır. Bu canlanma dolaylı olarak diğer sektöründe büyümesine katkı sağlar. Türkiye gibi gelişen ekonomilerde turizm gelirlerindeki yükseliş; üretim faktörlerinin maliyetlerinde, yatırım kararlarında ve fiyatlarda artışa neden olmaktadır. Aynı zamanda turizm sektörünün otomasyona pek fırsat vermemesinden dolayı emek arzı ve talebinde dengesizlik yaşanabilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler turizmi bir fırsata çevirmelidir. Şöyle ki; turizm sayesinde ihraç edilemeyen sosyo-kültürel varlıklar, jeo-ekonomik değerler ve hizmetler döviz transferi olarak kullanılarak ekonomik faaliyet alanları genişletilebilir ve yeni gelir kaynakları bulunarak ekonomik büyüme oranında artış sağlanabilir. Yeni gelir kaynaklarının bulunmasıyla birlikte toplam talepte de artış kaydedilecektir. Ülke ekonomisinde artan talebin karşılanması amacıyla mal ve hizmet üretimi de artacağından üretim faktörü sahiplerinin geliri artacak ve böylece gelir dağılımında yaşanan dengesizlik durumu az da olsa telafi edilebilecektir. Bu nedenle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, ülke ekonomisinde turizm sektörüne ilişkin talepleri değerlendirerek yeni yatırımları teşvik edici ve kolaylaştırıcı düzenlemelere geniş yer vermelidir. Ayrıca iyi planlanmış turizm pazarlaması yoluyla yabancı turistlerden ve sektörde faaliyet gösteren işletmelerden alınan vergi miktarında artış kaydedilerek devletin gelir kaynaklarına katkı sağlanabilir.

Literatür incelendiğinde, yapılan birçok çalışma da turizm gelirlerinde yaşanan artışın ekonomik faktörler üzerinde olumlu katkı yarattığı sonucuna ulaşıldığı ifade edilebilir. 2010-2020 dönemini içeren birçok çalışmadan farklı olarak bu çalışmada sadece turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmemiş, TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru ve enflasyon değişkenleri de incelemeye dahil edilmiştir. Ayrıca sunulan çalışma güncel verileri barındırdığı için mevcut literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu surette başka çalışmalarda yapılabilecek analizlere turizm gelirlerini etkileyebileceği düşünülen yabancı sermaye yatırım miktarları, istihdam oranı, havayolu ulaşım ağına ait veriler, ödemeler dengesi, milli gelir, finansal gelişme, küreselleşme endeksi, dolaylı ve dolaysız vergi oranları gibi değişkenler de eklenerek ülkelerin turizm gelirlerini etkileyen reel ekonomik faktörler tespit edilip, ülke ekonomilerinde kalkınma sürecinin hızlanması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Arslantürk, Y., Balcılar, M., & Özdemir, Z. A., (2011). Time-Varying Linkages Between Tourism Receipts and Economic Growth in A Small Open Economy, *Economic Modelling*, cilt.28, sa.1-2, 664-671.

- Aslantürk, Y., & Atan, S., (2012). Dynamic Relation Between Economic Growth, Foreign Exchange and Tourism Incomes: An Econometric Perspective on Turkey, *Journal of Business Economics Finance*, cilt.1, sa.1, 30-37.
- Ayaydın, H., Baltacı, N., Pala, F., & Barut, A., (2019). Türkiye’de Turizm, Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, *Global Journal of Economics and Business Studies*, cilt.8, sa.15, 69-84.
- Balıkçioğlu, E., & Oktay, K., (2015). Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Kamu Politikaları Doğrultusunda Değerlendirilmesi, *Sosyoekonomi*, cilt.23, sa.25, 113-126.
- Ballı, E., Sigeze, Ç., & Çoşkun, N., (2020). Türkiye’de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Doğrusal Olmayan Nedensellik İlişkisi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt.10, sa.1, 97-117.
- Bozgeyik, Y., & Yoloğlu, Y., (2015). Türkiye’de Turizm Gelirleri ile GSYH Arasındaki İlişki: 2002-2014 Dönemi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt.8, sa.40, 627-640.
- Bozkurt, E., & Topçuoğlu, Ö., (2013). Türkiye’de Ekonomik Büyüme Turizm İlişkisi, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, cilt.4, sa.7, 91-105.
- Çeken, H., (2019). *Turizm Ekonomisi*, 3. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çoban, O., & Özcan, C. C., (2013). Türkiye’de Turizm Gelirleri Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi (1963-2010), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt.8, sa.1, 243-261.
- Dereli, D. D., & Akiş, E., (2019). Türkiye’de Turizm Gelirleri ile İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi (1970-2016), *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, cilt.33, sa.2, 467-477.
- Dilber, İ., & Kılıç, J., (2018). Türkiye’de Turizm Gelirleri ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Engle Granger Eşbütünleşme Testi ve Var Model, *Tesam Akademi Dergisi*, cilt.5, sa.2, 95-118.
- Erdil Şahin, B., (2018). Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki (1980-2016), *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, cilt.16, sa.3, 239-253.
- Erdoğan, S., & Torba, Ş., (2018). *Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi ile Araştırma*, B. Darıcı, H.M. Ertuğrul ve F. Ayhan (Haz.). ICOAEF’18 IV. International Conference on Applied Economics and Finance & Extended with Social Sciences, Kuşadası, 1024-1030.
- Ergün, S., & Telek, C., (2018). Turizm Gelirleri ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, cilt.4, sa.9, 485-493.
- Hacker, R.S., & Hatemi-J, A., (2006). Tests for Causality Between Integrated Variables Using Asymptotic and Bootstrap Distributions: Theory and Application, *Applied Economics*, cilt.38, sa.13, 1489-1500.
- Hepektan, C. E., & Çınar, S., (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.8, sa.2, 135-154.
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- Hüseyini, İ., Doru, Ö., & Tunç, A., (2017). The Effects of Tourism Revenues on Economic Growth in the Context of Neo-Clasical Growth Model: In *The Case of Turkey*, *Ecoforum*, cilt.6, sa.1-2, 1-6.
- Kanca, O. C., (2015). Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği (1980-2013), *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sa.8, 1-14.
- Kara, O., Çömlekçi, İ., & Kaya, V., (2012). Turizm Gelirlerinin Çeşitli Makro Ekonomik Göstergeler ile İlişkisi: Türkiye Örneği (1992-2011), *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt.8, sa.1, 75-100.

- Karaçor, Z., & Konya, S., (2017). Türkiye’de Turizm Gelirleri ile Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi Üzerine Ampirik Bir Uygulama, *International Journal of Academic Value Studies*, cilt.3, sa.14, 104-116.
- Kaygısız, A. D., (2015). Net Turizm Gelirleri ve Büyüme İlişkisi: Var Model-Granger Nedensellik Analizi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, cilt.7, sa.2, 155-164.
- Kızılkaya, O., (2018). Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Büyüme İlişkisinin Bootstrap Nedensellik Testi ile İncelenmesi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.10, sa.21, 218-227.
- Korkmaz, S., & Güngör, Ö., (2014, 25-27 Eylül). *Türkiye’de Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi*, 9. Uluslararası Konferans: Turizm ve Otelcilik Alanında Yeni Perspektifler, Burhaniye, Türkiye.
- Özcan, C. C., (2015). Turizm Gelirleri- Ekonomik Büyüme İlişkisinin Simetrik ve Asimetrik Nedensellik Yaklaşımı ile Analizi: Türkiye Örneği, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sa.46, 177-199.
- Samırkaş, M., & Samırkaş, M. C., (2014). Turizm Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, cilt.15, sa.1, 63-76.
- Terzi, H., & Pata, U. K., (2016). Türkiye’nin İktisadi Büyümesinde Turizm Sektörünün Katkısı, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sa.48, 45-64.
- Turan Koyuncu, F., (2015). Turizm Gelirlerinin Türkiye’nin Makroekonomik Performansına Katkısı: Ekonometrik Bir Çözümleme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt.8, sa.38, 959-968.
- Türkcan, B., (2018). Türkiye’de İç Turizm Harcamaları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Efil Journal*, cilt.1, sa.1, 158-171.
- Ünlüönen, K., Tayfun, A., & Kılıçlar, A., (2018). *Turizm Ekonomisi*, 6. Baskı, Ankara: Nobel Yayın.
- Vogelsang, T. J., & Perron, P., (1998). Additional Tests for a Unit Root Allowing for a Break in the Trend at an Unknown Time, *International Economic Review*, sa.39, 1073-1100.
- Yalçınkaya, Ö., & Karabulut, K., (2017). Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Dönemsel ve Yapısal Kırılmalı Bir Zaman Serisi Analizi (1965-2016), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt.10, sa.52, 1231-1248.
- Yamak, N., Tanrıöver, B., & Güneysu, F., (2012). Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sektör Bazında Bir İnceleme, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, cilt.26, sa.2, 205-219.

**MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ 6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU
(TTK)'NUN MUHASEBE ALANINA GETİRDİĞİ YENİLİKLER HAKKINDA GÖRÜŞLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SİVAS İLİ ÖRNEĞİ**

Seval ELDEN ÜRGÜP¹

Leyla ESGİNOVA²

Öz

Bu çalışmanın amacı; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte muhasebe alanına getirilen yenilikler hakkında muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinin belirlenmesidir. Çalışma kapsamında veri elde etme amacıyla kullanılan anket formu Sivas ilinde faaliyet gösteren 124 meslek mensubuna uygulanmıştır. Elde edilen bu veriler aritmetik ortalama, frekans analizi, Ki-Kare testi uygulanarak SPSS istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Çalışmanın başlıca bulgularına göre, araştırmaya katılım gösteren muhasebe meslek mensuplarının 6102 sayılı TTK'nın defter ve belgeler kısmına getirmiş olduğu yenilikler konusunda kararsız olanların sayısının katılmıyorum sayısından daha fazla olduğu, yine envanter ve değerlendirme kısmına getirilen yenilikler konusunda kararsız olanların ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. TTK'nın bağımsız denetim hakkında getirmiş olduğu yenilikler konusunda da kararsızların ağırlıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, muhasebe standartları uygulama yükümlülüğü kısmı içinde getirilen yenilikler konusunda katılmıyorum diyenlerin sayısının kararsızlardan fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 6102 Sayılı TTK, Meslek Mensupları, Muhasebe Uygulamalarındaki Yenilikler

Jel Kodları : M40,M49,M41

**A RESEARCH ON THE OPINIONS OF ACCOUNTING PROFESSIONALS ON THE
INNOVATIONS BROUGHT TO THE FIELD OF ACCOUNTING BY THE NEW TURKISH
COMMERCIAL LAW (YTTK) NO: 6102: THE CASE OF SİVAS**

Abstract

The aim of this study; The aim is to determine the opinions of accounting professionals about the innovations brought to the field of accounting with the 6102 Numbered Turkish Commercial. Within the scope of the study, The questionnaire form used to obtain data within the scope of the study was applied to 124 professionals operating in Sivas province. These obtained data were evaluated in SPSS statistical package program by applying arithmetic mean, frequency analysis, Chi-Square test. According to the main findings of the study, it has been determined that the number of those who are undecided about the innovations brought to the book and documents part of the 6102 Numbered Turkish Commercial by the accounting professionals participating in the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, E-posta:sevalelden@hotmail.com, [ORCID: 0000-0002-7464-3485](https://orcid.org/0000-0002-7464-3485).

²Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, E-posta: lesginova@cumhuriyet.edu.tr, [ORCID: 0000-0002-9675-3650](https://orcid.org/0000-0002-9675-3650).

research is higher than the number of disagreements, and those who are undecided about the innovations brought to the inventory and valuation part are predominant. It has been concluded that the undecideds are predominant in the innovations that the 6102 Numbered Turkish Commercial has brought about independent auditing. In addition, it has been determined that the number of those who disagree about the innovations brought within the scope of the obligation to apply accounting standards is higher than the undecided ones.

Keywords: 6102 Numbered Turkish Commercial, Accounting Professionals, Innovations in Accounting Application..

Jel Classification : M40,M49,M41

GİRİŞ

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu 1957’de yürürlüğe girmiş olup, Ticaret hukuku alanında ülkemizde önemli katkılar sağlamış ve ülkemizin ekonomik alanda kalkınmasına zamanın koşullarına göre çağdaş çözümler sunmuştur. Uluslararası sınırların ortadan kalkması ile başlayan küreselleşme sonucu, işletmeler uluslararası alanda daha kolay harekete geçmişlerdir. Dolayısıyla uluslararası alana entegrasyon sağlamak için de uluslararası alana uyumlu bir Ticaret Kanunu uygulama zorunluluğu gelmiştir. Bu gelişmelerle birlikte, 2001’de Türk Medeni Kanunu’nda, 2011’de Borçlar Kanunu’nda ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda gerçekleştirilen ciddi değişiklikler, Türk Ticaret Kanunu’nun güncellenmesini gerekli hale getirmiştir. Böylece Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum süreci de sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye’nin AB’ye uyum süreci dışında da uluslararası birçok alanda yer almak için şeffaflığın ön planda olduğu ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini içeren Ticaret Kanunu’nu olması zorunluluğu arz etmiştir. Bu alanları; finans, sermaye piyasaları, hizmet sektörü, endüstri ilişkileri şeklinde sıralamak mümkündür (Ernst &Young Türkiye, 2011: 8). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 27846 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmış ve 01.07.2012 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir.

Günümüz ihtiyaçlarına uygun bir biçimde hazırlanan Türk Ticaret Kanunu başta denetim olmak üzere muhasebe uygulamalarında da köklü değişiklikler getirmiştir. TTK’nın muhasebe ve denetim konularıyla ilgili maddeleri 01.01.2013 tarihiyle yürürlüğe girmiştir. TTK incelendiği zaman çoğu maddenin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)’ye göre hazırlandığı tespit edilmiştir. Buradaki amaç şeffaflığı, dil ve terim birliğini sağlamak için yapılmıştır. Böylece uluslararası alanda ticaret yapan işletmelerin finansal tabloları hakkında bilgi alırken daha şeffaf ve daha gerçekçi veriler elde etmeleri noktasında yarar sağlayacaktır.

TTK’nın denetim konusunda yapmış olduğu en büyük yenilik, anonim şirketlerinde olmuştur. Şöyle ki, anonim şirketlerde murakıp organları kaldırılmıştır. Şirketleri denetlerken söz konusu organların denetim konusunda gerekli işlevleri yerine getirmiyor olmasından kaynaklanmıştır. Bu yüzden şirketlerin denetimini bağımsız denetim kuruluşlarına ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlere devretmişlerdir. Daha sonraları gerçekleştirilen düzenlemeler ile birlikte ise her SMMM veya YMM’nin denetçi olarak görev yapamayacağı şeklinde karara bağlanmıştır.

Ancak, denetçi olmak isteyenlerin denetçilik eğitimini tamamlayarak bağımsız denetçi belgesi almaları gerekmektedir.

TTK'nın muhasebe alanında yapmış olduğu yenilikler ise; defter ve belgeler, envanter ve değerlendirme konusunda ve muhasebe standartlarına uyum noktasında olmuştur. Böylece mali tablolarda doğru ve güvenilir bir raporlama sağlanmakta ve şeffaflık ilkesini yerine getirmesinden dolayı da hesap verilebilirlik daha kolay sağlanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte muhasebe alanına getirilen yenilikler hakkında muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinin belirlenmesidir. Çalışma kapsamında Ulusan vd. (2012) tarafından oluşturulan ve veri elde etme amacıyla kullanılan anket formu Sivas ilinde faaliyet gösteren 124 meslek mensubuna uygulanmıştır. Elde edilen bu veriler aritmetik ortalama, frekans analizi, Ki-Kare testi uygulanarak SPSS istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Çalışmada 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun muhasebe alanına getirdiği yenilikleri Sivas ilindeki meslek mensuplarına konunun yeniden ele alınarak yapılmış olması çalışmanın özgünlüğü açısından önemlidir.

Çalışmada öncelikle, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu genel hatları ile ele alınmıştır. Daha sonra, söz konusu kanun ile ilgili yapılan çalışmalardan örneklerin verildiği literatür taraması yapılmıştır. Uygulama aşamasında, araştırmaya katılan kişilerin Kanun ile getirilen düzenlemelere ve muhasebe ve denetim uygulamalarına karşı düşünceleri ve bu düşüncelerin meslekte çalışma yılları bakımından bir farklılık oluşturup oluşturmadığına yönelik Sivas ilinde uyguladığımız bu çalışmada elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Son bölümde ise, uygulama sonucunda ulaşılan bulgular değerlendirilerek çalışma sonlandırılmıştır.

1.6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNUNA GENEL BİR BAKIŞ

Küreselleşme ile birlikte ekonomide de pek çok değişme meydana gelmiştir. Bu yüzden ülkemizdeki mevcut muhasebe uygulamaları ve ticari uygulamalar yetersiz kalmaya başlamıştır. Ayrıca uluslararası uyum sürecinde ülkeler arasında uygulama farklılıkları meydana gelmiştir. Bu farklılıkları tamamen yok etmek veya en aza indirebilmek için mevcut yasaların yenilenmesi gerektiği ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Böylece, 1999'da kurulan Ticaret Komisyonu ile birlikte 6102 sayılı TTK çalışmalarına başlanmıştır. 2006'da ilk taslak komisyonun görüşüne sunulmuş ve söz konusu taslak yine aynı yıl meclise sunularak, 2008 yılında yasama çalışmalarına başlanmıştır. Tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde büyük çoğunlukla 13.01.2011'de kabul edilerek 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6335 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yeniden düzenlenmiştir. 14 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla birlikte 1 Temmuz 2012 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir (Akdoğan ve Yazar, 2012: 22).

6102 sayılı TTK'nu, ticari hayatı yasal düzenlemeler ile yeniden yön vermektedir. Söz konusu Kanun şeffaflık ve denetim üzerine kurulmuş olup, kamuoyunu doğru bilgilendirme ve kurumsal anlamda doğru iletişimi sağlamak üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca Kanun, piyasa şartlarına uyum sağlamak için birtakım yeni hükümler getirmektedir. Özellikle sermaye şirketlerinin faaliyetleri ile ilgili kamuoyunu bilgilendirmesi ve kurumsal yönetim üzerinde hassasiyetle durulmuş ve bu alanlarda birtakım değişiklikler yapılmasına gidilmiştir. Bu yenilikleri; şirket kuruluşu, denetim, muhasebe uygulamaları şeklinde sıralamak mümkündür. Bununla birlikte sermaye şirketlerine web sitesi kurma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yenilikler ile birlikte yoğun rekabet ortamında faaliyet gösteren uluslararası şirketlere rekabet avantajı sağlanmış olacaktır (Şengel,2011:21).

TTK'nın gelmesiyle birlikte vergisel yükümlülüğü yerine getirmek amacıyla tutulan muhasebe anlayış şekli terk edilmektedir. Onun yerine başta yönetim olmak üzere işletme ile bağlantısı ve ilgisi olan üçüncü şahıslara doğru ve güvenilir bilgi vermek amacı ön plana çıkmaktadır. Böylece hem muhasebenin temel işlevini yerine getirmekte hem de muhasebe mesleğinin önünü açarak vergi muhasebeciliğinden çok bilgi muhasebeciliğine kaydıran bir anlayış şekli oluşmaktadır (Arıkan,2010:11).

Muhasebe ve denetim alanında TTK köklü değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Kanunun getirdiği en önemli değişiklik ise, muhasebe kayıtlarının ve finansal tabloların Uluslararası Muhasebe Standartları'na uyumlu bir şekilde mali verilerin hazırlanmasıdır (Demir,2011:43). TTK ile gelen muhasebe ve denetim alanlarındaki yenilikler ise, envanter ve değerlendirme, muhasebe standartlarını uygulama yükümlülüğü ve bağımsız denetim alanına getirilen yeniliklerdir.

2.LİTERATÜR TARAMASI

Literatür incelemesi yapıldığında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hakkında çok çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Doyrangöl (2008) çalışmasında, Türk Ticaret Kanunu ile beraber muhasebeye getirilen yenilikler ele alınmıştır. Bu yenilikler arasında defter tutma, belgeler ve mali tablolara getirilen yenilikler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda, tasarımın bu kapsamda ele alınan bazı maddeleri uygulamada sorun yaratabileceği kavram ile dolu olduğu kanaatine varılmıştır. Tavsiye olarak özüne sadık kalınmak koşuluyla bazı maddelerin TMSK tarafından yeniden ele alınarak yazılmasının faydalı olacağı belirtilmiştir.

Pamukçu (2011), çalışmasında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun muhasebe uygulama alanlarına getirmiş olduğu yenilikler üzerinde incelemeler yapmıştır. Ayrıca, eski 6762 sayılı TTK ile 6102 sayılı TTK arasındaki değişiklikler karşılaştırılmıştır. Çalışmada, TTK'nın muhasebe uygulamalarında ve ticari hayatta etkiler yaratarak birçok düzenlemeyi kapsadığı ve bu yeni düzenlemelerin kapsadıkları alanlarda önemli katkılar ve faydalar sağlayacakları sonucuna ulaşılmıştır.

Demir (2011), 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile yapılan değişiklikler muhasebe ve vergilendirme yönleriyle ele alınmıştır. Ayrıca, ticari defterler hem Ticaret Kanunu hem de vergi mevzuatı açısından incelenmiştir. Çalışmada, defter kayıtlarının tutulması ve her türlü muhasebe uygulamaları Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde olması gerektiği gibi değil, Türkiye Muhasebe Standartları'na göre yapılacaktır sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte finansal tablolarda aynı şekilde Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun bir şekilde düzenlenecek ve finansal tabloların ve muhasebe kayıtlarının denetimi ise Uluslararası Denetim Standartları çerçevesinde yapılacaktır.

Yıldırım (2011), Türk Ticaret Kanunu'na göre anonim şirketlerde denetçi konusunu ele almıştır. Bu konu doğrultusunda, anonim şirketlerde denetçilerle ilgili hükümler incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, Türk Ticaret Kanunu ile birlikte anonim şirketlere birçok düzenlemelerin getirildiğine ulaşılmıştır. Bunlardan birisi, denetim sistemleri ile ilgilidir. TTK ile denetçiler ancak ortakları, yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir unvanını taşıyan bir bağımsız denetleme kuruluşu olabilir. Ayrıca, denetçilik bir meslek haline gelmiştir ve yapılan denetlemeler uluslararası denetim standartlarına uyumlu olarak yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldız ve Eskin (2012) çalışmalarında, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile beraber KOBİ'lerde muhasebe bilgi sisteminde oluşan yenilikler üzerine bir değerlendirme yapmayı amaçlamışlardır. Çalışmada, söz konusu kanunun uygulanması ile birlikte KOBİ'lerin dönem sonu işlemleri, ticari defter tutma, mali raporlama, ticari defterlerin onaylanması ve saklanması gibi hükümlerin değişikliklere uğramış olduğu ve kanunda bu hükümlerin incelenmesi yapıldığında TMS'lerin öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ulusan vd. (2012) çalışmalarında, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte muhasebe ve denetim alanına getirilen yeniliklerin meslek mensuplarının eğitim düzeyleri ve çalışma süreleri ile değişiklik meydana gelip gelmediği noktasında bilgi almak amaçlanmıştır. Çalışmada, araştırmaya katkı sağlayan meslek mensuplarından yeni kanunun muhasebe ve denetim uygulamalarına getirmiş olduğu yeniliklerin yeterli olup olmadığına dair görüşe katılanların sayısı katılmayan kişilerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sebilcioğlu (2012), Türk Ticaret Kanunu'nun mali raporlama ve denetim alanlarına getirmiş olduğu değişikliklerin günlük hayata ve iş yapış şekli üzerine etkilerini günümüz koşullarında ele almayı amaçlamıştır. Bağımsız denetimden geçmiş, UFRS ile uyumlu ve TMS'ye göre hazırlanmış finansal tabloların kullanıcılarına sunulması, finansal raporlamada şeffaflığı ve işletme yönetimi açısından da hesap verilebilirliği olumlu yönde etkileyeceği ve bunun sonucunda kurumsal yönetim anlayışının gelişiminde olumlu olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat söz konusu değişikliklerin hemen olamayacağı, bunun için belirli bir süre gerektiği ve uygulayıcıların eğitim almaları gerektiği tespit edilmiştir.

Uzay ve Gönen (2012) çalışmalarında, TTK'nın denetime getirdiği yenilikler üzerinde durulmuştur. Ayrıca, iç kontrol raporu ile yıllık faaliyet raporunun denetimleri karşılaştırılmış ve

benzerlikleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda, TTK ile hem finansal tabloların denetimi hem de faaliyet raporlarının denetimi yapılacağına ulaşılmıştır. Böylece Türkiye’de denetimin önemi artmış ve daha iyi bir noktaya gelmiştir.

Taşdelen (2012), 6102 sayılı TTK’na göre ticari defterleri incelemiştir. Çalışmada, ticari defterlerin neler olduğu, kimlerin tutmakla yükümlü olduğu, nasıl tutulması ve saklanması gerektiği, ispat niteliği taşıma noktalarına değinilmiştir. Çalışma sonucunda, ticari defter tutma yükümlülüğünün tacirler, tacir sayılanlar ve tacir gibi sorumlu tutulanlara ait olduğuna ulaşılmıştır. Ticari defterler açılış onayına tabidir ve bu onay noter tarafından verilir. Ayrıca, ticari defterlerin son kaydın yapıldığı takvim yılının bitiminden itibaren 10 yıl süre ile saklanması gerekmektedir sonucuna varılmıştır.

Karakoç (2013), TTK’ nın bağımsız denetim boyutunda meydana getirdiği bazı değişiklikleri ele almıştır. Ayrıca, bağımsız denetimin denetim konusunda taraflara yol göstermesi hedeflenmiştir. Sonuç olarak, Ülkemizde bağımsız denetim mekanizmasının verimli bir şekilde işleyebilmesi için bazı kurumlara önemli görevler düşmektedir. Bu kurumlar arasında üniversiteler, meslek odaları ve bağımsız tabi olsun ya da olmasın tüm işletmeler yer almaktadır. Böylece var olan uygulamalar birbirleri ile uyumlu hale gelecek ve çok başlılık ortadan kalkacaktır. Bu da verimli çalışacak bir bağımsız denetim sisteminin faydasına olacağı kanaatine varılmış olacaktır.

Karasioğlu ve Karahan (2016) çalışmalarında, Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) muhasebe alanına getirmiş olduğu değişikliklerin muhasebe meslek mensuplarının ne şekilde anladığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda; Kanunun muhasebe alanına getirdiği yeniliklerin yapılması gerektiğini düşünen katılımcı sayısı fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, meslek mensuplarının söz konusu kanunda muhasebe alanında yapılan yenilikleri algılama düzeylerinin aynı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Solak ve Yürekli (2018), Türk Ticaret Kanunu’nun (TTK) muhasebe alanına getirmiş olduğu değişikliklerin muhasebe meslek mensuplarını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının kanunun muhasebe eğitiminde oluşturacağı değişiklikler kapsamında genel beklenti ile cinsiyete göre anlamlı farklılığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bu farkın erkekler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, meslek değişkenlerine ve çalışma durumuna göre anlamlı olarak farklılığı da gözlemlenmiştir. Muhasebe meslek elemanlarının ankete vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda UFRS uygulamaların hatasız yapılabilmesi için Kamu Gözetimi Kurumu tarafından verilen eğitimlerde eğitimcilere de önemli sorumluluklar doğmaktadır. Kanunun tazeliğini koruması için bilgilerin sürekli güncellenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın ve literatürdeki benzer konulu çalışmaların bulguları dikkate alındığında, 6102 sayılı TTK’nın meslek mensuplarınca anlaşamadığı, uygulamada sorunlar olduğu ve bilgi düzeylerinin eksik olduğu görülmektedir. Bu eksiklikleri giderebilmek adına Bu eksiklikleri giderebilmek adına araştırmacılara ve konuyla ilgili karar mekanizmalarında yer alan yetkililere

önerilerde bulunularak katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu çalışma ile muhasebe ve muhasebe biliminin alt dallarında çalışma yapmak isteyen araştırmacıların, akademisyenlerin, lisansüstü öğrencilerin, muhasebe meslek mensuplarının kolaylıkla yararlanabileceği bir kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Çalışma Grubu ve Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırmada genel tarama modelleri içinde yer alan seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır. Uygulamanın yapıldığı örneklem grubunu, Sivas il merkezinde faaliyet göstermekte olan Yeminli Mali Müşavirler (YMM), Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ve Serbest Muhasebeci (SM)'den oluşan 124 meslek mensubu oluşturmaktadır. Sivas ilinde faaliyet gösteren meslek mensubu sayısı 372 olup, araştırmanın evrenini oluşturan meslek mensuplarından 124 katılım olmuştur. Araştırmanın verileri elde edilirken yüz yüze anket yöntemi kullanılmış ve veri toplama aşamasında ulaşılabildiğimiz 124 tüm meslek mensuplarına (gönüllü olarak) ait veriler edinilmiştir.

Yapılan anketler sonucunda elde edilen veriler ile aritmetik ortalama, frekans analizi, Ki-Kare testi uygulanarak SPSS 22 istatistik paket programında değerlendirilmiştir.

Araştırma grubundaki meslek mensuplarının demografik özelliklerine göre frekans dağılımları Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Demografik Değişkenlerin Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde(%)
Bayan	48	38,7
Erkek	76	61,3
Toplam	124	100
Öğrenim Düzeyi	Frekans	Yüzde(%)
Lise	2	1,6
Yüksekokul	8	6,5
Lisans	92	74,2
Yüksek Lisans	22	17,7
Toplam	124	100
Unvan	Frekans	Yüzde(%)
SM	6	4,8
SMM	118	95,2
Toplam	124	100
Tecrübe	Frekans	Yüzde(%)
1 Yıldan Az	7	5,6
1-5 Yıl	21	16,9
5-10 Yıl	51	41,1
10-15 Yıl	30	24,2
15-20 Yıl	15	12,1
Toplam	124	100

Araştırma kapsamında ankete katılan meslek mensuplarından 38.7'si bayan iken 61.3'ü erkektir. Ayrıca meslek mensuplarının 4.8'i SM ve 95.2'si SMMM'dir. Bu verilere göre çalışmada

çoğunluk SMMM'den oluşmaktadır. Sivas ilinde faaliyet gösteren 3 YMM ise anketimize katılmamıştır.

Ankete katılan meslek mensuplarından %5.6'sı 1 yıldan az, %16.9'u 1 yıldan fazla 5 yıldan az, %41.1'i 5 yıldan fazla 10 yıldan az, %24.2'si 10 yıldan fazla 15 yıldan az, %12.1'i 15 yıldan fazla 20 yıldan az sürelerde bu mesleğe devam ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ankete katkı sağlayan meslek mensuplarının eğitim seviyelerinin dağılımı ise; %1.6'sının Lise, %6.5'i Yüksekokul, %74.2'si Fakülte, %17.7'sinin Yüksek Lisans mezunu şeklindedir.

3.2. Verilerin Toplanması ve Puanlanması

Araştırma kapsamında Ulusan vd. (2012) tarafından geliştirilen ve veri toplama yöntemi olarak anket formu tercih edilmiştir. Anket formu üç bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde, meslek mensuplarının demografik özelliklerine ait sorular yer almaktadır. İkinci ve üçüncü bölümde ise, 6102 sayılı TTK'nın muhasebe uygulamalarına getirmiş olduğu yeniliklere yönelik ifadeler yer almaktadır. Anketin ikinci ve üçüncü bölümünde 34 adet soru yer almaktadır.

Veri toplama yöntemi olarak kullanılan anket formu için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu'na 06.04.2021 tarihinde başvurulmuş ve etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca söz konusu anket, gönüllü olarak çalışmaya katılan ve çalışma grubunda yer alan muhasebe meslek mensuplarına yüz yüze olarak uygulanmıştır.

4. BULGULAR

6102 sayılı TTK'da defterler ve belgeler hakkında bulunan yenilikler ile ilgili muhasebe meslek mensuplarının görüşlerini almaya yönelik olarak 5'li likert ölçeğine göre 5 adet soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevapların aritmetik ortalama ve frekans analizi sonucu Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: 6102 Sayılı TTK'nın Defter ve Belgeler ile İlgili Getirdiği Yenilikler Konusunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Görüşleri

1. "TTK 'da tutulması gereken ticari defterler arasında işletme defterinin yer almaması, bu defterin tutulup tutulmaması kararının TMSK' ya bırakılması doğru ve gereklidir"	1 Yııldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	P
Kesinlikle Katılmıyorum	n 0	0	0	1	3		
	% 0,0	0,0	0,0	3,3	20,0		
Katılmıyorum	n 1	1	2	3	1		
	% 14,3	4,8	3,9	10,0	6,7		
Kararsızım	n 1	1	5	2	4		
	% 14,3	4,8	9,8	6,7	26,7	34,651	,004*
Katılıyorum	n 3	15	38	13	5		
	% 42,9	71,4	74,5	43,3	33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n 2	4	6	11	2		
	% 28,6	19,0	11,8	36,7	13,3		
2. "TTK' da pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defterinin de	1 Yııldan	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	P

ticari defter olarak nitelendirilmesi doğru ve gereklidir”	Az	Yıl	Yıl	Yıl		
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	0	2	5	
	% 14,3	0,0	0,0	6,7	33,3	
Katılmıyorum	n 0	1	5	0	0	
	% 0,0	4,8	9,8	0,0	0,0	
Kararsızım	n 0	0	3	2	1	41,079 ,001*
	% 0,0	0,0	5,9	6,7	6,7	
Katılıyorum	n 1	7	22	8	8	
	% 14,3	33,3	43,1	26,7	53,3	
Kesinlikle Katılıyorum	n 5	13	21	18	1	
	% 71,4	61,9	41,2	60,0	6,7	
3. “TTK’ ya göre ticari defterlerin tümünün açılış ve kapanış tasdikine tabi olması doğru ve gereklidir”	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	0	2	4	
	% 14,3	0,0	0,0	6,9	26,7	
Katılmıyorum	n 0	0	3	1	2	
	% 0,0	0,0	5,9	3,4	13,3	
Kararsızım	n 0	0	1	1	2	33,241 ,007*
	% 0,0	0,0	2,0	3,4	13,3	
Katılıyorum	n 2	8	13	9	5	
	% 28,6	38,1	25,5	31,0	33,3	
Kesinlikle Katılıyorum	n 4	13	34	16	2	
	% 57,1	61,9	66,7	55,2	13,3	
4. “TTK ’ya göre uygulamada sıkışıklığa yol açmamak için kapanış onaylarının izleyen faaliyet döneminin altıncı ayının sonuna kadar yapılması doğru ve yeterlidir”.	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	2	1	2	
	% 14,3	0,0	3,9	3,3	13,3	
Katılmıyorum	n 0	0	0	1	1	
	% 0,0	0,0	0,0	3,3	6,7	
Kararsızım	n 0	1	1	0	2	21,385 ,164
	% 0,0	4,8	2,0	0,0	13,3	
Katılıyorum	n 2	7	13	13	6	
	% 28,6	33,3	25,5	43,3	40,0	
Kesinlikle Katılıyorum	n 4	13	35	15	4	
	% 57,1	61,9	68,6	50,0	26,7	
5. “TTK’ nın teknik gelişmeleri dikkate alarak defter ve belgelerin fiziki dosyalamaya ilaveten elektronik ortamda da saklanmasına olanak tanınması doğru ve gereklidir”	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	1	2	1	1	
	% 14,3	4,8	3,9	3,3	6,7	
Katılmıyorum	n 0	0	0	0	1	
	% 0,0	0,0	0,0	0,0	6,7	
Kararsızım	n 1	1	3	3	1	21,502 ,160
	% 14,3	4,8	5,9	10,0	6,7	
Katılıyorum	n 2	3	8	12	6	
	% 28,6	14,3	15,7	40,0	40,0	
Kesinlikle Katılıyorum	n 3	16	38	14	6	
	% 42,9	76,2	74,5	46,7	40,0	

“TTK ’da tutulması gereken ticari defterler arasında işletme defterinin yer almaması, bu defterin tutulup tutulmaması kararının TMSK’ ya bırakılması doğru ve gereklidir” ifadesinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=34,651, p<0,05). Buna göre yapılan

hesaplama, 1-10 yıl arası çalışanların bu soruya katıldıkları anlaşılmaktadır. Ek olarak, bu soruya kesinlikle katılmadıklarını belirten katılımcıların 10 yıldan fazla çalışanlarda görülmüştür.

“TTK’ da pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defterinin de ticari defter olarak nitelendirilmesi doğru ve gereklidir.” ifadesine verilen cevaplar istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=41,079, p<0,05). Farklılığın kaynağı olarak, 15-20 yıl arasında çalışanların “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılıyorum” cevapları; 1 yıldan az ve 1-5 yıl arası çalışanlarda “kesinlikle katılıyorum” cevabı; 5-15 yıl çalışanlarda “katılıyorum” cevabının verilmesi gösterilebilmektedir.

“TTK’ ya göre ticari defterlerin tümünün açılış ve kapanış tasdikine tabi olması doğru ve gereklidir” sorusuna verilen cevaplar istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=33,241, p<0,05). Katılımcıların verdikleri cevaplar “kesinlikle katılıyorum” şıkında yığılma hesaplanmaktadır. Ancak 15-20 yıl arasında çalışanlarda bu şıkka daha az cevap verilmesi, hatta “”katılıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şıklarında daha çok katılımcının yer alması farklılığın kaynağı olarak düşünülmektedir.

Diğer sorularda ise istatistiksel açıdan anlamlı herhangi bir farklılık hesaplanmamıştır (p>0,05). Bu sebeple, hem “TTK ’ya göre uygulamada sıkışıklığa yol açmamak için kapanış onaylarının izleyen faaliyet döneminin altıncı ayının sonuna kadar yapılması doğru ve yeterlidir.” hem de “TTK’ nın teknik gelişmeleri dikkate alarak defter ve belgelerin fiziki dosyalamaya ilaveten elektronik ortamda da saklanmasına olanak tanınması doğru ve gereklidir” sorularına verilen cevapların benzeştiğini ve her iki soruya da katılımcıların çalışma yılları önemli olmaksızın katıldıkları anlaşılmıştır.

Tablo 3’te Kanunun envanter ve değerlemeye dair getirdiği değişiklikler hakkında meslek mensuplarına yöneltilen 3 adet soruya verilen cevaplar yönelik olarak aritmetik ortalama ve frekans analizinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3: 6102 sayılı TTK’nın Envanter ve Değerleme İle İlgili Getirmiş Olduğu Yenilikler Konusunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Görüşleri

1. “TTK’ya göre TMS/ TFRS’de aksi öngörülmediği takdirde toplam değerleri ile sabit değerleri arasındaki farkın küçük olduğu maddi duran varlıklar ile işletme ihtiyaçları için düzenli bir şekilde ikame edilen ham ve yardımcı maddeler ve işletme malzemelerinin fiziki envanterinin üç yılda bir çıkarılması doğru ve gereklidir”	1 Yıllan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	P
Kesinlikle Katılmıyorum	n 0 % 0,0	0 0,0	0 0,0	1 3,3	3 20,0	34,391	,005*
Katılmıyorum	n 1 % 14,3	1 4,8	2 3,9	3 10,0	1 6,7		
Kararsızım	n 1 % 14,3	1 4,8	5 9,8	2 6,7	4 26,7		
Katılıyorum	n 3 % 42,9	15 71,4	38 74,5	13 43,3	5 33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n 2 % 28,6	4 19,0	6 11,8	11 36,7	2 13,3		

2. “TTK’ ya göre TMS /TFRS ’ye uygun olduğu takdirde malvarlığı mevcudunun envanteri çıkarılırken fiziki envanterin tersi olan matematiksel -istatistiksel yöntemlerin kullanılması izin verilmesi doğru ve gereklidir”	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	P
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	0	1	1	36,703	,002*
	% 14,3	0,0	0,0	3,3	6,7		
Katılmıyorum	n 0	1	2	0	3		
	% 0,0	4,8	3,9	0,0	20,0		
Kararsızım	n 0	2	1	3	4		
	% 0,0	9,5	2,0	10,0	26,7		
Katılıyorum	n 4	10	17	17	4		
	% 57,1	47,6	33,3	56,7	26,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n 2	8	31	9	3		
	% 28,6	38,1	60,8	30,0	20,0		
3. “TTK’ ya göre varlıklar ve borçların TMS /TFRS ’de gösterilen değerleme ölçülerine değerlendirilmesi doğru ve gereklidir”	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	P
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	2	0	1	32,546	,008*
	% 14,3	0,0	3,9	0,0	6,7		
Katılmıyorum	n 0	0	0	2	0		
	% 0,0	0,0	0,0	6,7	0,0		
Kararsızım	n 0	0	5	0	2		
	% 0,0	0,0	9,8	0,0	13,3		
Katılıyorum	n 3	6	11	13	10		
	% 42,9	28,6	21,6	43,3	66,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n 3	15	33	15	2		
	% 42,9	71,4	64,7	50,0	13,3		

Araştırmaya katılan kişilerin 6102 Sayılı TTK’nın dönemsonu işlemleri ile ilgili getirdiği yenilikler konusundaki görüşleri ile çalıştıkları süre değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmesi için yapılan Likelihood Ratio testi sonuçlarına göre, tecrübe ile “TTK’ya göre TMS/ TFRS’de aksi öngörülmediği takdirde toplam değerleri ile sabit değerleri arasındaki farkın küçük olduğu maddi duran varlıklar ile işletme ihtiyaçları için düzenli bir şekilde ikame edilen ham ve yardımcı maddeler ve işletme malzemelerinin fiziki envanterinin üç yılda bir çıkarılması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında %95 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=34,39, $p<0,05$).). Buna göre yapılan hesaplamada, bu soruda yığılma olduğu, 1-10 yıl arası çalışanların bu soruya katıldıkları, 10-15 yıl arası çalışanların kesinlikle katılıyorum cevabı verdikleri anlaşılmaktadır. Ek olarak, bu soruya kesinlikle katılmadıklarını belirten katılımcıların 10 ile 20 yıl arası çalışanlarda görülmüştür.

“TTK’ ya göre TMS /TFRS ’ye uygun olduğu takdirde malvarlığı mevcudunun envanteri çıkarılırken fiziki envanterin tersi olan matematiksel -istatistiksel yöntemlerin kullanılmasına izin verilmesi doğru ve gereklidir.” sorusuna verilen cevaplarda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=36,703, $p<0,05$). Farklılığın kaynağı olarak, 1 yıldan az-15 yıl arasında çalışanların “katılıyorum” ve 1-10 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum” cevapları; 15-20 yıl arası çalışanlarda “ katılmıyorum” cevabı; 15-20 yıl arası çalışanlarda “ kararsızım” cevabının verilmesi gösterilebilmektedir.

“TTK’ ya göre varlıklar ve borçların TMS /TFRS ’de gösterilen değerlendirme ölçülerine göre değerlendirilmesi doğru ve gereklidir.” sorusuna verilen cevaplarda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=32,546, p<0,05). Farklılığın kaynağı olarak, 1-15 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum” 10-20 yıl çalışanların “katılıyorum” cevabı; 1 yıldan az çalışanların “kesinlikle katılmıyorum” 15-20 yıl arası çalışanların “kararsızım” cevabının verilmesi gösterilebilir.

Tablo 4’te Kanunun muhasebe standartlarının getirdiği yenilikler meslek mensuplarına yöneltilen 6 adet soruya verilen cevaplara yönelik olarak aritmetik ortalama ve frekans analizinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: 6102 sayılı TTK’nın Muhasebe Standartları Uygulama Yükümlülüğü İle İlgili Getirdiği Yenilikler Konusunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Görüşleri

1. “TTK’ya göre gerçek ve tüzel kişilerin ticari defterlerinin TMSK’ tarafından yayımlanan TMS/TFRS’ye,kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uyularak tutulması doğru ve gereklidir”	1 Yııldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 1 % 2,0	n 0 % 0,0	n 1 % 6,7	21,649	,155
Katılmıyorum	n 1 % 14,3	n 0 % 0,0	n 1 % 2,0	n 1 % 3,3	n 1 % 6,7		
Kararsızım	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 10 % 19,6	n 1 % 3,3	n 3 % 20,0		
Katılıyorum	n 1 % 14,3	n 10 % 47,6	n 14 % 27,5	n 14 % 46,7	n 4 % 26,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n 5 % 71,4	n 11 % 52,4	n 25 % 49,0	n 14 % 46,7	n 6 % 40,0		
2. “TTK’ya göre gerçek ve tüzel kişilerin bireysel ve konsolide finansal tablolarının TMSK’ca yayımlanan TMS/ TFRS’ye, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uyularak düzenlenmesi doğru ve gereklidir”	1 Yııldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1 % 14,3	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	42,417	,000*
Katılmıyorum	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 2 % 3,9	n 1 % 3,3	n 3 % 20,0		
Kararsızım	n 1 % 14,3	n 1 % 4,8	n 6 % 11,8	n 2 % 6,7	n 4 % 26,7		
Katılıyorum	n 3 % 42,9	n 3 % 14,3	n 23 % 45,1	n 13 % 43,3	n 3 % 20,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n 2 % 28,6	n 17 % 81,0	n 20 % 39,2	n 14 % 46,7	n 5 % 33,3		
3. “TTK’ya göre tacirin finansal tabloları tarih atarak imzalaması doğru ve gereklidir”	1 Yııldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1 % 14,3	n 0 % 0,0	n 2 % 3,9	n 1 % 3,3	n 0 % 0,0	31,601	,011*
Katılmıyorum	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 0 % 0,0	n 3 % 20,0		
Kararsızım	n 0 % 0,0	n 1 % 4,8	n 4 % 7,8	n 3 % 10,0	n 3 % 20,0		
Katılıyorum	n 4 % 57,1	n 10 % 47,6	n 20 % 39,2	n 13 % 43,3	n 5 % 33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n 2 % 28,6	n 10 % 47,6	n 25 % 49,0	n 13 % 43,3	n 4 % 26,7		

4. “TTK’da değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için UFRS tarafından farklı düzenlemelere izin verildiği hâllerde KOBİ standardı gibi ayrı bir standardın uygulanmasına izin verilmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	1	1	2	36,323	,003*
	%	14,3	0,0	2,0	3,3	13,3		
Katılmıyorum	n	0	1	0	0	3		
	%	0,0	4,8	0,0	0,0	20,0		
Kararsızım	n	1	0	5	5	5		
	%	14,3	0,0	9,8	16,7	33,3		
Katılıyorum	n	2	9	18	9	2		
	%	28,6	42,9	35,3	30,0	13,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n	3	11	27	15	3		
	%	42,9	52,4	52,9	50,0	20,0		
5. “TTK’da kanunlarla belirli alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulmuş bulunan kurum ve kurulların TMS/TFRS’ye uygun olmak ve TMSK’nın onayını almak şartıyla kendi alanları için geçerli olacak standartlar ile ilgili olarak ayrıntıya ilişkin sınırlı düzenlemeleri yapabilmelerine izin verilmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	1	1	2	19,426	,247
	%	14,3	0,0	2,0	3,3	13,3		
Katılmıyorum	n	0	1	0	0	1		
	%	0,0	4,8	0,0	0,0	6,7		
Kararsızım	n	1	3	6	5	3		
	%	14,3	14,3	11,8	16,7	20,0		
Katılıyorum	n	3	7	14	10	7		
	%	42,9	33,3	27,5	33,3	46,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	10	30	14	2		
	%	28,6	47,6	58,8	46,7	13,3		
6. “TTK’ya göre muhasebe kayıtları ve finansal tabloların TMS/TFRS’ye göre düzenlenmesi zorunluluğunun 01.01.2013 tarihinden itibaren getirilmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	1	0	3	35,295	,004*
	%	14,3	0,0	2,0	0,0	21,4		
Katılmıyorum	n	0	0	1	1	2		
	%	0,0	0,0	2,0	3,3	14,3		
Kararsızım	n	1	2	4	2	4		
	%	14,3	9,5	7,8	6,7	28,6		
Katılıyorum	n	2	9	11	10	3		
	%	28,6	42,9	21,6	33,3	21,4		
Kesinlikle Katılıyorum	n	3	10	34	17	2		
	%	42,9	47,6	66,7	56,7	14,3		

Araştırmaya katılan kişilerin muhasebe standartları uygulama yükümlülüğü ile ilgili getirilen yenilikler konusundaki görüşleri ile çalıştıkları süre değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmesi için yapılan Likelihood Ratio testi sonuçlarına göre, tecrübe ile “TTK’ya göre gerçek ve tüzel kişilerin bireysel ve konsolide finansal tablolarının TMSK’ca yayımlanan TMS/TFRS’ye, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uyularak düzenlenmesi doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=42,417, p<0,05). 1-15 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum”, 1 yıldan az ve 5-15 yıl arası çalışanların “katılıyorum” cevaplarına karşılık 15-20 yıl çalışanların “kararsızım” cevabı vermeleri gösterilebilir.

“TTK’ya göre tacirin finansal tabloları tarih atarak imzalaması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=31,601, p<0,05). 1-15 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum”, 1 yıldan az 15 yıl arası ”katılıyorum” cevaplarına karşılık 15-20 yıl arası çalışanların “kararsızım” cevabı vermeleri gösterilebilir.

“TTK’da değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için UFRS tarafından farklı düzenlemelere izin verildiği hâllerde KOBİ standardı gibi ayrı bir standardın uygulanmasına izin verilmesi doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=36,323, p<0,05). 1 yıldan az 15 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum”, 1-10 yıl arası çalışanların “katılıyorum” cevaplarına karşılık 15-20 yıl arası çalışanların “kararsızım” cevabı vermeleri gösterilebilir.

“TTK’ya göre muhasebe kayıtları ve finansal tabloların TMS/ TFRS’ye göre düzenlenmesi zorunluluğunun 01.01.2013 tarihinden itibaren getirilmesi doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=35,295, p<0,05). 1-15 yıl çalışan meslek mensuplarının “kesinlikle katılıyorum”, 1-5 yıl arası çalışanlar ile 10-15 yıl arası çalışan meslek mensuplarının “katılıyorum” cevaplarına karşılık, 15-20 yıl arası çalışanların “kararsızım” cevabı vermeleri örnek gösterilebilir.

Tablo 5’te Kanunun bağımsız denetim alanına getirdiği yenilikler konusunda meslek mensuplarına yöneltilen 20 adet soruya verilen cevaplara yönelik olarak aritmetik ortalama ve frekans analizinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5: Muhasebe Meslek Mensuplarının 6102 sayılı TTK’nın Bağımsız Denetim İle İlgili Getirdiği Yenilikler Konusundaki Görüşleri

1. “TTK’nın 6762 sayılı TTK’da öngörülen murakıplık müessesesini kaldırarak bağımsız denetim getirmesi doğru ve gereklidir”	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	1	1	2	22,510	,127
	% 14,3	0,0	2,0	3,3	13,3		
Katılmıyorum	n 0	0	2	1	1		
	% 0,0	0,0	3,9	3,3	6,7		
Kararsızım	n 0	0	4	2	4		
	% 0,0	0,0	7,8	6,7	26,7		
Katılıyorum	n 4	10	30	16	6		
	% 57,1	47,6	58,8	53,3	40,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n 2	11	14	10	2		
	% 28,6	52,4	27,5	33,3	13,3		
2. “TTK’ya göre bağımsız denetimin kapsamına muhasebenin içerdiği finansal bilgilerin denetlenen finansal tablolar ile tutarlılığı ve gerçeği yansıtmadığının denetiminin girmesi doğru ve gereklidir”	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n 1	0	0	0	2	23,956	,090
	% 14,3	0,0	0,0	0,0	13,3		
Katılmıyorum	n 0	0	1	1	1		
	% 0,0	0,0	2,0	3,3	6,7		
Kararsızım	n 0	0	1	1	2		
	% 0,0	0,0	2,0	3,3	13,3		
Katılıyorum	n 3	8	23	14	5		
	% 42,9	38,1	45,1	46,7	33,3		

Kesinlikle Katılıyorum	n	3	13	26	14	5		
	%	42,9	61,9	51,0	46,7	33,3		
3. “TTK’ya göre bağımsız denetimin kapsamına yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtmadığının denetiminin girmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	1	1	2		
	%	14,3	0,0	2,0	3,3	13,3		
Katılmıyorum	n	0	0	1	1	1		
	%	0,0	0,0	2,0	3,3	6,7		
Kararsızım	n	0	0	0	1	3	28,172	,030*
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	20,0		
Katılıyorum	n	1	8	21	12	5		
	%	14,3	38,1	41,2	40,0	33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	13	28	15	4		
	%	71,4	61,9	54,9	50,0	26,7		
4. “TTK’ya göre bağımsız denetimin kapsamına şirketi tehdit eden veya edebilecek riskleri zamanında belirlemeye yönelik bir sistemin mevcut olup olmadığının ve bu sistemin işleyip işlemediğinin denetiminin girmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	1	2		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	13,3		
Katılmıyorum	n	0	0	1	0	0		
	%	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0		
Kararsızım	n	0	1	3	3	3	22,664	,123
	%	0,0	4,8	5,9	10,0	20,0		
Katılıyorum	n	1	9	19	17	5		
	%	14,3	42,9	37,3	56,7	33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	11	28	9	5		
	%	71,4	52,4	54,9	30,0	33,3		
5. “TTK’ya göre şirketlerin finansal tablolarının denetçi tarafından UDS ile uyumlu TDS’ye göre denetlenmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	1	1		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	6,7		
Katılmıyorum	n	0	0	0	0	1		
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7		
Kararsızım	n	0	1	6	4	5	25,145	,067
	%	0,0	4,8	11,8	13,3	33,3		
Katılıyorum	n	4	10	23	12	6		
	%	57,1	47,6	45,1	40,0	40,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	10	22	13	2		
	%	28,6	47,6	43,1	43,3	13,3		
6. “TTK’da finansal tabloların denetiminin TMS /TFRS’ye, kanuna ve esas sözleşmenin finansal tablolara ilişkin hükümlerine uyulup yulmadığının incelenmesini içermesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	0	0	0	0	1		
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7		
Katılmıyorum	n	1	0	1	1	1		
	%	14,3	0,0	2,0	3,3	6,7		
Kararsızım	n	0	3	6	3	3	16,028	,451
	%	0,0	14,3	11,8	10,0	20,0		
Katılıyorum	n	4	10	18	12	5		
	%	57,1	47,6	35,3	40,0	33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	8	26	14	5		
	%	28,6	38,1	51,0	46,7	33,3		
7. “TTK’ya göre denetçinin denetiminden geçmemiş finansal tablolar ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunun düzenlenmemiş hükmünde olması doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	1	1	2	24,827	,073
	%	14,3	0,0	2,0	3,3	14,3		

Muhasebe Meslek Mensuplarının 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu (YTTK)'Nun Muhasebe Alanına Getirdiği Yenilikler Hakkında Görüşleri Üzerine Bir Araştırma: Sivas İli Örneği

Katılmıyorum	n	0	0	0	2	2		
	%	0,0	0,0	0,0	6,7	14,3		
Kararsızım	n	0	0	5	4	2		
	%	0,0	0,0	9,8	13,3	14,3		
Katılıyorum	n	4	10	17	12	5		
	%	57,1	47,6	33,3	40,0	35,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	11	28	11	3		
	%	28,6	52,4	54,9	36,7	21,4		
8. "TTK'ya göre büyük sermaye şirketleri ile şirketler topluluğunun bağımsız denetime tabi olması doğru ve gereklidir"	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl		Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	0	1		
	%	14,3	0,0	0,0	0,0	6,7		
Katılmıyorum	n	0	0	2	1	1		
	%	0,0	0,0	3,9	3,3	6,7		
Kararsızım	n	2	3	7	4	3	16,768	,401
	%	28,6	14,3	13,7	13,3	20,0		
Katılıyorum	n	1	5	18	11	3		
	%	14,3	23,8	35,3	36,7	20,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n	3	13	24	14	7		
	%	42,9	61,9	47,1	46,7	46,7		
9. "TTK'ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin bağımsız denetime tabi olması doğru ve gereklidir"	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl		Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	0	0	0	1	3		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	20,0		
Katılmıyorum	n	1	1	4	3	1		
	%	14,3	4,8	7,8	10,0	6,7		
Kararsızım	n	3	2	3	7	3	29,958	,018*
	%	42,9	9,5	5,9	23,3	20,0		
Katılıyorum	n	1	7	20	8	2		
	%	14,3	33,3	39,2	26,7	13,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	11	24	11	6		
	%	28,6	52,4	47,1	36,7	40,0		
10. "TTK'ya göre büyük sermaye şirketlerinde denetçinin, ancak ortakları, YMM veya SMMM unvanını taşıyan bir bağımsız denetleme kuruluşu olması doğru ve gereklidir"	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl		Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	1	2		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	14,3		
Katılmıyorum	n	0	0	0	1	1		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	7,1		
Kararsızım	n	1	0	4	1	3	25,543	,061
	%	14,3	0,0	7,8	3,3	21,4		
Katılıyorum	n	3	8	16	13	3		
	%	42,9	38,1	31,4	43,3	21,4		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	13	31	14	5		
	%	28,6	61,9	60,8	46,7	35,7		
11. "TTK'ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinde denetçinin bir veya birden fazla YMM veya SMMM olabilmesi doğru ve gereklidir"	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl		Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	0	0	0	1	1		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	6,7		
Katılmıyorum	n	1	0	2	4	1		
	%	14,3	0,0	3,9	13,3	6,7		
Kararsızım	n	1	0	4	1	4	23,134	,110
	%	14,3	0,0	7,8	3,3	26,7		
Katılıyorum	n	2	6	11	10	4		
	%	28,6	28,6	21,6	33,3	26,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	3	15	34	14	5		
	%	42,9	71,4	66,7	46,7	33,3		
12. "TTK'da bir şirkette bağımsız denetçi olamayacak YMM ve SMMM için belirlenen kriterler doğru ve yeterlidir"	1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl		Likelihood Ratio	p

Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	0	2		
	%	14,3	0,0	0,0	0,0	13,3		
Katılmıyorum	n	0	0	1	2	1		
	%	0,0	0,0	2,0	6,7	6,7		
Kararsızım	n	0	2	4	3	5	35,213	,004*
	%	0,0	9,5	7,8	10,0	33,3		
Katılıyorum	n	1	5	12	10	6		
	%	14,3	23,8	23,5	33,3	40,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	14	34	15	1		
	%	71,4	66,7	66,7	50,0	6,7		
13. "TTK'ya göre bir bağımsız denetleme kuruluşunun, bir şirketi denetlemesi için görevlendirdiği denetçi yedi yıl arka arkaya o şirket için denetleme raporu vermişse, o denetçinin en az iki yıl için değiştirilmesi doğru ve gereklidir"		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	1	2		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	13,3		
Katılmıyorum	n	0	0	0	0	1		
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7		
Kararsızım	n	0	2	3	0	1	31,269	,012*
	%	0,0	9,5	5,9	0,0	6,7		
Katılıyorum	n	1	3	13	15	6		
	%	14,3	14,3	25,5	50,0	40,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	16	35	14	5		
	%	71,4	76,2	68,6	46,7	33,3		
14. "TTK'ya göre denetçinin denetleme yaptığı şirkete vergi danışmanlığı ve vergi denetimi dışında danışmanlık veya hizmet verememesi ve bunu bir yavru şirketi aracılığıyla da yapamaması doğru ve gereklidir"		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	0	0	0	1	3		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	20,0		
Katılmıyorum	n	1	0	1	1	2		
	%	14,3	0,0	2,0	3,3	13,3		
Kararsızım	n	1	1	0	0	2	36,950	,002*
	%	14,3	4,8	0,0	0,0	13,3		
Katılıyorum	n	3	12	23	15	5		
	%	42,9	57,1	45,1	50,0	33,3		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	8	27	13	3		
	%	28,6	38,1	52,9	43,3	20,0		
15. "TTK'ya göre denetçilerin denetlemelerini bu Kanun hükümleriyle standartlara ve amaca uygun olarak yapmalarını sağlamak için denetçilerin yerinden ve internete, denetleme belgelerine erişim suretiyle ve ayrıca gerekli bilgileri de alarak Kamu adına denetleyici tüzel kişiliğe haiz bir üst kurum tarafından denetlenmesi doğru ve gereklidir"		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	1	0	1		
	%	14,3	0,0	2,0	0,0	6,7		
Katılmıyorum	n	0	0	0	1	1		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	6,7		
Kararsızım	n	0	2	1	3	5	28,461	,028*
	%	0,0	9,5	2,0	10,0	33,3		
Katılıyorum	n	4	10	24	14	6		
	%	57,1	47,6	47,1	46,7	40,0		
Kesinlikle Katılıyorum	n	2	9	25	12	2		
	%	28,6	42,9	49,0	40,0	13,3		
16. "TTK'ya göre büyük sermaye şirketlerinin ve şirketler topluluğunun finansal tablolarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 5 yıl süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir"		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	0	0	0	1	1		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	6,7		
Katılmıyorum	n	1	0	1	0	3		
	%	14,3	0,0	2,0	0,0	20,0	52,982	,000*
Kararsızım	n	1	1	2	1	7		
	%	14,3	4,8	3,9	3,3	46,7		

Muhasebe Meslek Mensuplarının 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu (YTTK)'Nun Muhasebe Alanına Getirdiği Yenilikler Hakkında Görüşleri Üzerine Bir Araştırma: Sivas İli Örneği

Katılıyorum	n	4	10	22	16	1		
	%	57,1	47,6	43,1	53,3	6,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	1	10	26	12	3		
	%	14,3	47,6	51,0	40,0	20,0		
17. “TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin finansal tablolarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 5 yıl süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	1	4		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	26,7		
Katılmıyorum	n	0	0	0	1	1		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	6,7		
Kararsızım	n	0	1	4	2	4	38,557	,001*
	%	0,0	4,8	7,8	6,7	26,7		
Katılıyorum	n	1	7	23	10	4		
	%	14,3	33,3	45,1	33,3	26,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	13	24	16	2		
	%	71,4	61,9	47,1	53,3	13,3		
18. “TTK’ya göre büyük sermaye şirketlerinin ve şirketler topluluğunun denetçi raporlarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 6 ay süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	0	1		
	%	14,3	0,0	0,0	0,0	6,7		
Katılmıyorum	n	0	0	0	1	2		
	%	0,0	0,0	0,0	3,3	13,3		
Kararsızım	n	0	1	5	3	2	31,712	,011*
	%	0,0	4,8	9,8	10,0	13,3		
Katılıyorum	n	1	6	16	15	7		
	%	14,3	28,6	31,4	50,0	46,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	14	30	11	3		
	%	71,4	66,7	58,8	36,7	20,0		
19. “TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin denetçi raporlarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 6 ay süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	0	0	1	1	4		
	%	0,0	0,0	2,0	3,3	26,7		
Katılmıyorum	n	1	0	0	1	3		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	20,0		
Kararsızım	n	0	1	4	3	2	43,032	,000*
	%	0,0	4,8	7,8	10,0	13,3		
Katılıyorum	n	1	8	10	10	4		
	%	14,3	38,1	19,6	33,3	26,7		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	12	36	15	2		
	%	71,4	57,1	70,6	50,0	13,3		
20. “TTK’ya göre internet sitesi açılması yükümlülüğünün 01.07.2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi doğru ve gereklidir”		1 Yıldan Az	1-5 Yıl	5-10 Yıl	10-15 Yıl	15-20 Yıl	Likelihood Ratio	p
Kesinlikle Katılmıyorum	n	1	0	0	1	1		
	%	14,3	0,0	0,0	3,3	7,1		
Katılmıyorum	n	0	0	1	1	1		
	%	0,0	0,0	2,0	3,3	7,1		
Kararsızım	n	0	0	4	2	3	20,612	,194
	%	0,0	0,0	7,8	6,7	21,4		
Katılıyorum	n	1	5	6	5	4		
	%	14,3	23,8	11,8	16,7	28,6		
Kesinlikle Katılıyorum	n	5	16	40	21	5		
	%	71,4	76,2	78,4	70,0	35,7		

“TTK’ya göre bağımsız denetimin kapsamına yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtmayı yansıtmadığının denetiminin girmesi doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı

bir farklılık bulunmaktadır (LR=28,172, $p<0,05$). 1 yıldan az 15 yıla kadar olanların “kesinlikle katılıyorum”, 1 ile 15 yıl arası çalışanların “katılıyorum”, 1 yıldan az 15-20 yıl arası meslek mensuplarının “kesinlikle katılmıyorum” cevapları gösterilebilir.

“ TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin bağımsız denetime tabi olması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=29,958, $p<0,05$). 1 ile 10 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum” ,10 ile 20 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılmıyorum “, 1 yıldan az çalışanların ise “kararsızım” şeklinde ki cevapları gösterilebilir.

“TTK’da bir şirkette bağımsız denetçi olamayacak YMM ve SMMM için belirlenen kriterler doğru ve yeterlidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=35,213, $p<0,05$). 1 yıldan az 15 yıla kadar çalışanların “kesinlikle katılıyorum”, 5 ile 20 yıl arası çalışanların “katılmıyorum” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre bir bağımsız denetleme kuruluşunun, bir şirketi denetlemesi için görevlendirdiği denetçi yedi yıl arka arkaya o şirket için denetleme raporu vermişse, o denetçinin en az iki yıl için değiştirilmesi doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=31,269, $p<0,05$). 1 yıldan az 10 yıla kadar çalışan meslek mensuplarının “kesinlikle katılıyorum”, 15 ile 20 yıl çalışanların “katılıyorum”, 1 yıldan az 15-20 yıl arası meslek mensuplarının ise “kesinlikle katılmıyorum” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre denetçinin denetleme yaptığı şirkete vergi danışmanlığı ve vergi denetimi dışında danışmanlık veya hizmet verememesi ve bunu bir yavru şirketi aracılığıyla da yapamaması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=36,95, $p<0,05$). 1 ile 15 yıl arası “katılıyorum”, 5 ile 15 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum”, 15-20 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılmıyorum” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre denetçilerin denetlemelerini bu Kanun hükümleriyle standartlara ve amaca uygun olarak yapmalarını sağlamak için denetçilerin yerinden ve internette, denetleme belgelerine erişim suretiyle ve ayrıca gerekli bilgileri de alarak Kamu adına denetleyici tüzel kişiliğe haiz bir üst kurum tarafından denetlenmesi doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=28,461, $p<0,05$). 1 yıldan az 15 yıla kadar çalışanların “katılıyorum”, 1 ile 15 yıl arası çalışan meslek mensuplarının “kesinlikle katılıyorum”, 15-20 yıl arası çalışanların “katılmıyorum” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre büyük sermaye şirketlerinin ve şirketler topluluğunun finansal tablolarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 5 yıl süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=52,982, $p<0,05$). 1 yıldan az, 1 ile 15 yıl arası çalışan meslek mensuplarının “katılıyorum”, 1-10 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılıyorum”, 15-20 yıl arası çalışanların “kararsızım” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin finansal tablolarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 5 yıl süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=38,557, $p<0,05$). 1 yıldan az 15 yıla kadar çalışan meslek mensuplarının “kesinlikle katılıyorum”, 1 ile 15 yıl arası çalışan meslek mensuplarının “katılıyorum”, 10-15 yıl arası çalışanların “katılmıyorum” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre büyük sermaye şirketlerinin ve şirketler topluluğunun denetçi raporlarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 6 ay süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=31,712, $p<0,05$). 1 yıldan az 15 yıla kadar çalışan meslek mensuplarının “kesinlikle katılıyorum”, 1 yıldan az 15-20 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılmıyorum” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

“TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin denetçi raporlarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 6 ay süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir” ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (LR=43,032, $p<0,05$). 1 yıldan az 15 yıla kadar çalışan meslek mensupları “kesinlikle katılıyorum”, 5-15 yıl arası çalışanların “kesinlikle katılmıyorum”, 5-10 yıl arası çalışanların ise “kararsızım” şeklindeki cevapları gösterilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

6102 sayılı TTK ile muhasebe alanına getirilen yenilikler noktasında muhasebe meslek mensuplarının görüşleri ve bu görüşleri doğrultusunda meslek hayatlarındaki çalışma yılları açısından farklılık oluşturup oluşturmadığına dair yapmış olduğumuz bu çalışmada elde edilen sonuçların özeti kısaca şöyledir:

- Araştırma kapsamında katkı sağlayan meslek mensuplarının 38.7’si bayan ve 61.3’ü erkektir. Ayrıca meslek mensuplarının 4.8’i SM ve 95.2’si SMMM’dir. Bu verilere göre çalışmada çoğunluk SMMM’den oluşmaktadır. Sivas ilinde faaliyet gösteren 3 YMM ise anketimize katılmamıştır.
- Ankete katılan meslek mensuplarının % 5.6’sı 1 yıldan az, %16.9’u 1 yıldan fazla 5 yıldan az, %41.1’i 5 yıldan fazla 10 yıldan az, %24.2’si 10 yıldan fazla 15 yıldan az, %12.1’i 15 yıldan fazla 20 yıldan az sürelerde bu mesleğe devam ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Ankete katılım sağlayan meslek mensuplarının eğitim seviyelerinin dağılımı ise; %1.6’sının Lise, %6.5’i Yüksekokul, %74.2’si Fakülte, %17.7’sinin Yüksek Lisans mezunu şeklindedir.
- Araştırmaya katılım gösteren kişilerin defter ve belgeler hakkında Kanunun getirmiş olduğu değişiklikler konusunda kararsız olanların sayısının katılmıyorum sayısından daha fazla olduğu en fazla kararsızlığın ise 41.07 ile “TTK’ da pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defterinin de ticari defter olarak nitelendirilmesi doğru ve gereklidir” sorusuna verilen yanıtta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılmayanların ise, 21.38

ile “TTK ’ya göre uygulamada sıkışıklığa yol açmamak için kapanış onaylarının izleyen faaliyet döneminin altıncı ayının sonuna kadar yapılması doğru ve yeterlidir.” sorusuna verilen yanıtta olduğu izlenmiştir.

- Araştırma kapsamında katılım sağlayan kişilerin Kanunun dönemsonu işlemleri ile ilgili getirdiği değişiklikler konusunda kararsız olanların ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. En fazla kararsızlığın ise 36.70 ile “TTK’ ya göre TMS /TFRS ’ye uygun olduğu takdirde malvarlığı mevcudunun envanteri çıkarılırken fiziki envanterin tersi olan matematiksel -istatistiksel yöntemlerin kullanılmasına izin verilmesi doğru ve gereklidir.” sorusuna verilen yanıtlarda yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılım gösteren kişilerin muhasebe standartları uygulama yükümlülüğü ile ilgili getirilen yenilikler konusunda katılmıyorum diyenlerin sayısının kararsızlardan fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En fazla katılmıyorum yanıtının 42.41 ile “TTK’ya göre gerçek ve tüzel kişilerin bireysel ve konsolide finansal tablolarının TMSK’ca yayımlanan TMS/ TFRS’ye, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uyularak düzenlenmesi doğru ve gereklidir.” Sorusuna verildiği, 35.29 ile de “TTK’ya göre muhasebe kayıtları ve finansal tabloların TMS/ TFRS’ye göre düzenlenmesi zorunluluğunun 01.01.2013 tarihinden itibaren getirilmesi doğru ve gereklidir.” Sorularına verildiği tespit edilmiştir. Kararsız olanların ise; 36.32’lik bir yığılma ile “TTK’da değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için UFRS tarafından farklı düzenlemelere izin verildiği hâllerde KOBİ standardı gibi ayrı bir standardın uygulanmasına izin verilmesi doğru ve gereklidir.” Sorusunda yoğunlaştığı izlenmiştir.
- Bağımsız denetim ile ilgili getirilen değişiklikler noktasında kararsızların ağırlıklı olduğu ve en fazla kararsızlığın 43.03 ile “TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin denetçi raporlarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 6 ay süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir.”, 38.55 ile “TTK’ya göre küçük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinin finansal tablolarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 5 yıl süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir” 36.95 ile “TTK’ya göre denetçinin denetleme yaptığı şirkete vergi danışmanlığı ve vergi denetimi dışında danışmanlık veya hizmet verememesi ve bunu bir yavru şirketi aracılığıyla da yapamaması doğru ve gereklidir.”, 35.21 ile “TTK’da bir şirkette bağımsız denetçi olamayacak YMM ve SMMM için belirlenen kriterler doğru ve yeterlidir.”, sorularına verilen yanıtlarda izlenmiş, kesinlikle katılmıyorum diyenlerin ise 52.98 ile “TTK’ya göre büyük sermaye şirketlerinin ve şirketler topluluğunun finansal tablolarının internet sitesinde yayımlanması ve en az 5 yıl süre ile bu sitede kalması doğru ve gereklidir.” sorusuna verilen yanıtta toplandığı izlenmiştir.

Sonuç olarak, araştırmaya katılan kişilerin Kanun ile getirilen düzenlemelere ve muhasebe ve denetim uygulamalarına karşı düşünceleri ve bu düşüncelerin meslekte çalışma yılları bakımından bir farklılık oluşturup oluşturmadığına yönelik Sivas ilinde uyguladığımız bu çalışmada elde edilen bulgular neticesinde “kararsız” olanların sayısının “katılmıyorum” lardan fazla olması 6102 sayılı TTK'nın meslek mensuplarınca anlaşamadığı, uygulamada sorunlar olduğu bu sorunların giderilmesi için meslek mensuplarına seminerler verilmesi ve kanunun daha detaylı olarak anlatılması gerektiği önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, H. & Yazar, B. B. (2012). Yeni Türk Ticaret Kanununun Denetim Alanında Getirdiği Yenilikler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, cilt.4 sa.2, 21-30.
- Arıkan, Yahya (2010). Yaşanan Ekonomik Gelişmelerin, Yeni TTK ve Yapılan Yasal Düzenlemelerin Işığında, Muhasebe Mesleğinde Yeni İş Alanları. *Mali Çözüm Dergisi*, sa.102, Kasım-Aralık, 7-17.
- Demir, M. (2011). Türk Ticaret Kanunundaki Değişikliklerin Muhasebe Ve Vergilendirme Yönüyle Değerlendirilmesi, **Mali Çözüm Dergisi**, Mart- Nisan, 43-72.
- Doyrangöl, Nuran Cömert. (2008). Türk Ticaret Kanunu Tasarısı İle Muhasebe Getirilen Yenilikler. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, cilt.1, sa.1, 1-21.
- Ernst & Young Türkiye. “100 Soruda Yeni Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme, Anonim ve Limited Şirketler Hukuku”, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/100_Soruda_Yeni_Turk_Ticaret_Kanunu_/\\$FILE/100_Soruda_Yeni_Turk_Ticaret_Kanunu.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/100_Soruda_Yeni_Turk_Ticaret_Kanunu_/$FILE/100_Soruda_Yeni_Turk_Ticaret_Kanunu.pdf), (12.06.2021).
- Karakoç, M. (2013). Türk Ticaret Kanunu ile Birlikte Bağımsız Denetimde Meydana Gelen Gelişmeler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, sa.59, 17-37.
- Karasioğlu, F. & Karahan N. S. (2016). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Yeniliklerin Uygulayıcılar SM, SMMM, YMM Tarafından Algılanma Düzeyi Konya Yerelinde Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sa.35, 175-183.
- Solak, Bilal & Yürekli E. (2018). Muhasebe Eğitimi ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun Muhasebe Uygulamalarına Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt.7, sa.2, 235-248.
- Şengel, Salim (2011). Yeni Ticaret Kanununun Sermaye Şirketleri İle İlgili Getirdiği Yeniliklerin Değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT), Journal Of World Of Turks*, cilt.3, sa.2, 21-40.

- Taşdelen, Nihat (2012). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticari Defterler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt.3, sa.1, 257-294.
- Uluslan, H., Elçin E., & Köylü Ç. (2012). 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Getirdiği Yenilikler Üzerine Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, sa.55, Temmuz, 11-34.
- Uzay Ş. & Seçkin G. (2012). Yeni TTK İle Getirilen Yıllık Faaliyet Raporu Denetiminin Finansal Raporlama İle İlgili İç Kontrol Raporu Denetimi İle Benzerlikleri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, cilt.14, sa.4, 43-63.
- Yıldırım, Suat (2011). Türk Ticaret Kanunu'na Göre Anonim Şirketlerde Denetçi. *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos, 43-52.
- Yıldız, F. & Yıldız E. (2012). Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre KOBİ'lerin Muhasebe Bilgi Sisteminin Değerlendirilmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, cilt.4, sa.2, 61-69.

KENTLEŞME SÜRECİNİN BİNGÖL'DE MAHALLE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: YEŞİLYURT VE ŞEHİT MUSTAFA GÜNDOĞDU MAHALLELERİ ÜZERİNE İNCELEME

Selahattin KAVUT¹

Gülizar ÇAKIR SÜMER²

Öz

Kentleşme süreci sosyal, ekonomik, ekolojik ve mekânsal anlamda ciddi dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu dönüşüm kentin temel yerleşim yerleri olan mahalleleri de etkilemekte, mahallenin temel özellikleri, yapı ve dokusu değişime uğramaktadır. Daha kalabalık nüfusa, alana, daha farklı yapı ve unsurlara kavuşan mahallede geleneksel özellikler aşılırken, bazen eski ve yeni özellikler bir arada var olmaya devam etmektedir. Kentleşme sürecini hızlı yaşayan Türkiye’de bu sürecin mahalle gibi önemli sosyal ve ekonomik işlevleri olan bir yapı üzerinde ne tür etkilerinin olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı kentleşme sürecinin mahalle yapısı üzerine olan etkilerinin Bingöl kent merkezinde bulunan Yeşilyurt ile Şehit Mustafa Gündoğdu mahalleleri üzerinden ortaya koymaktır. Araştırma literatür taraması, gözlem ve görüşmelere dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve mahallede yaşayanlar ile yapılan görüşmelerin bir kısmı metne yansıtılmıştır. Sonuçta, Bingöl’ün kentleşme süreciyle bağlantılı olarak Yeşilyurt Mahallesi’nde geleneksel yapının henüz korunduğu ancak apartmanlaşma sürecinin burada da başladığı; Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde ise değişimin daha hızlı olduğu ve geleneksel mahalle yapısının çözüldüğü görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mahalle, kentleşme sürecinde mahalle, apartmanlaşma

Jel: R, R1

EFFECTS OF URBANIZATION PROCESS ON NEIGHBOURHOOD IN BİNGÖL: INVESTIGATION ON YEŞİLYURT AND ŞEHİT MUSTAFA GÜNDOĞDU NEIGHBOURHOODS

Abstract

In this direction, the aim of the research is to bring out the effects of the urbanization process on the neighbourhood structure through the Yeşilyurt and Şehit Mustafa Gündoğdu neighbourhoods in the city center of Bingöl. The study is based on literature review, observations and interviews, and some of the interviews that is done with the people who live in the neighborhood are reflected in the text. As a result, the traditional structure is still preserved and apartment constructions are started to exist in Yeşilyurt Neighbourhood, while it is

¹ Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: Kavut_s@hotmail.com, [ORCID: 0000-0003-3876-1203](https://orcid.org/0000-0003-3876-1203)

² Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: gulizar.sumer@inonu.edu.tr, [ORCID: 0000-0001-6642-5130](https://orcid.org/0000-0001-6642-5130)

seen that the change is faster and the traditional neighbourhood structure is dissolved in Şehit Mustafa Gündoğdu Neighbourhood that is mostly related with the urbanization process of Bingöl.

Keywords: *Neighbourhood, neighbourhood in the urbanization process, apartmentization*

Jel: R, R1

GİRİŞ

Kentleşme çağı olan 20. yüzyılda kentsel nüfus hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Nüfus yoğunluğundaki artış kentsel mekânın büyümesine ve çevreye yayılmasına neden olmuştur. Nüfusun kentlere yönelmesi mahallenin mekânsal, ekonomik ve sosyal yapısında değişimi beraberinde getirmiştir. Mahallenin mekânsal portresinde yatay mimari, bahçeli evler, çocuk oyun alanları, okul, cami, bakkal, kasap, fırın, berber ve kahvehane gibi unsurlar bulunmaktadır. Ancak kentleşme süreci, kentin temel yapı taşı ve özü olarak kabul edilen mahalle açısından büyük bir dönüşüm başlatmıştır. 1950’li yıllardan itibaren kırsal çözülmenin etkisiyle kentlere yönelen nüfusun artmasına bağlı olarak hızlı bir kentleşme sürecine giren Türkiye’de kırsal ve kentsel alanlarda ciddi sosyo - ekonomik ve mekânsal dönüşümler görülmüştür. Mevcut mahaller kalabalıklaşırken kent çeperinde yeni mahalleler ortaya çıkmıştır.

Kentleşme, mahalleye yeni unsurların girmesi ve en temel öğelerin işlevsizleşmesi yönünde bir etkiye neden olmaktadır. Mahalle aralarına ve sokak başlarına mini alışveriş merkezleri, zincir market, kuaför, güzellik salonu, kafe, internet kafe gibi birçok yeni unsur eklenmekte; daha geniş alana ve nüfusa sahip olan mahallenin geleneksel yapı ve işlevleri yok olmaktadır. Yani mahalle, kentleşme sürecinin sosyal, ekonomik ve mekânsal etkilerini ortaya koyma yönünde de önemli bir yapıya sahiptir. Kentleşme sürecinin mahalle yapısı üzerindeki etkilerini değerlendirmede, kentleşme seviyesi yüksek kentlerin mahalleleri önemli birer kaynaktır. Ancak bu sürecin ortaya konulmasında, kentleşme seviyesi nispeten düşük kentlerdeki mahalleler de önemli etkiye sahiptir.

Bu çalışmada kentsel alanın temel birimi olarak kabul edilen mahallenin (Alver, 2010: 117) mekânsal, ekonomik ve sosyal değişimi Bingöl kent merkezindeki iki mahalle örneği üzerinden değerlendirilmektedir. Bu amaçla Bingöl kent merkezinde yer alan yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip olan Yeşilyurt Mahallesi ile 25 yıllık bir geçmişi bulunan Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi inceleme konusu olarak seçilmiştir.

1. YAPI VE ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN MAHALLE

İnsan, toplumsal bir varlık olarak hemcinslerine ihtiyaç duyar. İnsanların toplu yaşaması ve bu yaşamda ortaya çıkan ilişkilerin biçimi, zamana ve mekâna göre değişebilmekte, bu ilişkiler çerçevesinde farklı kurumlar ve oluşumlar ortaya çıkmaktadır (Yıldız ve Gündüz, 2015: 3). İnsan hayatının önemli etkileşimlerinden birisi olan komşuluk; Türk geleneğinde sadece evlerin yan yana dizilmesi anlamına gelmeyip, bir paylaşımı ve ortak hareketi ifade etmektedir (Bayraktar, 2002: 137).

Toplumsal bir varlık olan insanın toplu olarak yaşamak zorunda olması komşuluk ilişkilerini ve onun ötesinde daha büyük bir birim olarak mahalleyi gerekli kılmaktadır.

Mahalle, “mahall, cay, yer, mekân kökünden türemekte ve bir şehir veya kasabanın bölündüğü kısımlardan biri” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1999: 564). Kentsel mekânın bir parçası olan ve insanların yaşamlarını sürdürdükleri mahalle, “dar bir alanda yer alan, daha çok yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, yaşayanların yürüme uzaklığı içindeki ilkokul, oyun yeri, bakkal gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlanabilen küçük yerleşim birimi” olarak tanımlanabilir (Palabıyık ve Atak, 2002). Mahalle insanların kentsel mekânda topluluk halinde yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim alanıdır (Yılmaz ve Mecek, 2019: 771).

Mahalleye atfedilen anlam sürekli değişmekte ve mahalle kavramı katmanlı bir dönüşüm sürecinde hümanist, araçsal ve fenomenolojik yaklaşımlar ile değişik açıdan açıklanmaktadır. Hümanist yaklaşım mahalleyi insan faaliyetinin birer tezahürü ve mahalle temelinde yapılan planlamayı, insan ihtiyaçlarına cevap veren ahlaki bir gereklilik olarak görür. Araçsal yaklaşım mahalleyi bir planlama aracı ve kentsel yapının gelişiminde temel bir unsur olarak görür. Fenomenolojik yaklaşım ise mahalleyi kente özgü bir fenomen olarak görmektedir (Kallus ve Law-Yone, 2000: 815).

Mahalle içinde yer aldığı coğrafya ve toplumla buluştuğunda özgünlüğü ortaya çıkar ve soyut bir kavram olmaktan kurtulur. Kentsel ve toplumsal bir birim olarak mahallenin oluşumunda değişik dönemlerin ve farklı kültürlerin izleri bulunur. Mahallenin kentsel konumunun arkasında tarihsel gelişim süreçleri ve içinde bulunulan sosyokültürel ve ekonomik yapı etkili olmaktadır (Özbek Eren, 2017: 37). 1864 Vilayet Nizamnamesi kasaba ve şehirlerde en az 50 hanenin bir mahalle sayılacağı ifade edilmiştir (Güneş, 2009: 118). Mahalleler, genellikle dini bakımdan aynı inanca sahip insanların oturdukları mekânlar olmakla birlikte, farklı dinlere ve mezheplere bağlı insanların birlikte yaşadıkları mahalleler de mevcut idi. Osmanlı mahallesinin merkezi ve sembolü, Müslümanlar için "cami" iken gayrimüslimler için "kilise" ya da "havra" idi (Eryılmaz, 1988: 466).

Osmanlı şehir sisteminde yerleşim yerleri cuma camisi veya mescit etrafında toplanmıştır. İslam hukuku açısından Cuma namazının belli sayıda bir cemaatle kılınması şehir açısından da bir ölçüt olarak kabul edilmiştir (Özcan, 2017: 241). Cami ve mescitler aynı zamanda mahallenin toplumsal merkezidir. Akşam ve yatsı namazları mahallenin bütün erkeklerinin katılımı ile kılınmaktadır. İmam mahallenin temsilcisi konumunda olup mahalle sakinleri cemaat ile anılmaktadır. Camiye sürekli gitme tanınma ve güven açısından bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Ergenç, 1984: 73). Şehir hayatının ana omurgasını oluşturan mahaller Müslim, gayrimüslim ve karma şeklinde sıralanmaktadır (Saydam, 1999: 209-210). Diğer bir anlamda mahallenin; Müslüman, azınlık ve birlikte yaşanılan olmak üzere üç farklı türü bulunmaktaydı. Mahallenin bu şekilde tasnifinde ve örgütlenmesinde din ve etnik köken belirleyici olmuştur. Mahalle hem yerel bir kontrol işlevini görmekte hem de farklı kimliklerin korunmasına ve bir arada yaşamasına olanak tanımak gibi işlevlere sahiptir (Şahin ve Işık,

2011: 222). Ayrıca Osmanlı döneminde her mahalle bir yönetim birimi olarak algılanıyordu. Önemli kamun hizmetlerinin görülmesinde ve kent ortak giderlerinin karşılanmasında bu birimin temel alındığına ilişkin oldukça fazla sayıda veri bulunmaktadır (Çadircı, 2011: 47).

Osmanlıda mülki, beledi ve adli teşkilatın da aynı zamanda ilk basamağı konumunda olan mahalle imamlar tarafından idare edilirken; gündelik hayat devletin koyduğu ilkeler ile halkın benimsemiş olduğu örf ve adetlere göre cereyan etmektedir. Mahalleli; evlilik, hastalık ve cenaze gibi işlerde ortak hareket etmekte, avarız vergisi vermekte, gayri ahlaki davranışta bulunanları uyarmakta ve gerekirse mahalleden çıkarabilmektedir. Mahallelinin kefaleti olmadan yeni birisi mahalleye yerleşememekteydi (Kıvrım, 2009: 231). Osmanlı Devleti'nde mahalle herkesin birbirini tanıdığı bin kişiden oluşmaktaydı. Mahallede yaşayanlar birbirlerinin hakkını koruduğundan, dininden, canından, malından, ırz ve namusundan emin olduğundan mahalle güven ilişkileri üzerine kuruluydu (Çınar, 2013: 21). Kısaca Osmanlı şehirlerinde mahalle kişilerin birbirini tanıdığı ve birbirinin kefilisi durumunda olduğu birlikte yaşanan temel bir yönetim birimidir. Mahalle sakinlerinin birbirini tanıması ve bağlılıkları kısmen dönemin sınırlı teknolojik imkânları ile küçük bir çevrede yaşanılması ve devletin koyduğu kurallara bağlanabilir (Ergenç, 1984: 78). Klasik anlamda Osmanlı şehirlerinde mahalle, hem mekân hem de yerleşikleri açısından fazla farklılaşmamıştır. Şehirlerdeki mahalleler birbirine benzemekle birlikte mahalle yerleşiklerinde sosyolojik anlamda çok büyük ayrımlar görülmemektedir. Mahallede yaşayan bireyler mahalle cemaati tarafından korunmakta ve yönlendirilmektedir. Mahallelinin sorumluluğu birlikte yaşanabilir ve güvenilebilir bir ilişkiye dayanmaktadır (Taş, 2010: 618-619). Uzun dönem bu özelliklerini koruyan ve işlevlerini devam ettiren mahallelerde kırsal çözülmenin başlamasıyla birlikte önemli ölçüde yeni bir takım özellikler ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte merkezi ve yerel yönetimler başta olmak üzere pek çok alanda reform çalışmaları gerçekleştirilmekle birlikte mahalle açısından önemli düzenlemelerin yapılmadığı söylenebilir. Muhtarlık varlığının sürdürmekle birlikte ulaşım, haberleşme, güvenlik vb. alanlardaki düzenlemeler, kenti bir bütün olarak öne çıkarmıştır. Belediyelerin kent hayatındaki artan önemi (Çadircı, 2011: 54) muhtarlığın ve dolayısıyla mahallenin eski etkinliğini yitirmesine neden olmuştur. Bu süreçte hukuki anlamda yerel yönetim statüsüne de kavuşamamıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2010: 62).

Türkiye'de kentleşme sürecinin hızı, kırsal alanda ve kentsel alanda pek çok sorunun ortaya çıkmasında etkili ve belirleyici olmuştur. Kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan sorunlardan biri de şehirlerdeki geleneksel mahalle yapısının çözülmesidir. Kentlerin nüfus akınına maruz kalması toprak ve konut üzerindeki baskıyı artırarak mahallelerin mekânsal ve sosyolojik anlamda değişmesine neden olmuştur.

2. KENTLEŞME SÜRECİNİN MAHALLE ÜZERİNE ETKİLERİ

Modern yaşam komşuluğa düşman bir yaşam biçimi geliştirerek ve kitlesel uyarılara tabi tutarak insanları büyük ölçüde izole etmeyi başarmıştır (Dahir, 1947: 7). Benzer özellikteki insanların yaşadığı, sosyal ilişkilerin güçlü olduğu, kendine yeten ve dışarıya kapalı bir yerleşim yeri olarak ifade edilen mahalle (Turan ve Ayatac, 2020: 2014), zamanla bu özelliklerini yitirmekte; sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan ciddi dönüşümler geçirerek farklı bir yapıya kavuşmaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan göç hareketi, hem kentleşme sürecinde hem de kentlerdeki sosyal, ekonomik ve mekânsal biçimlenmede önemli bir belirleyici durumundadır. Göç dalgalarıyla birlikte mahalleler, geçmişe oranla çok daha hızlı bir biçimde oluşmaktadır. Bu süreçte daha çok ortaya çıkan gecekondulu mahalleleri, yeni ve hızlı gelişen bir mahalle biçimi olarak geleneksel mahalle biçiminden ayrılmaktadır.

1950-1980 arası dönemde Türkiye’de gecekondunun ortaya çıkması, bunların iyileştirilmesi, apartmanlaştırılması veya farklı nüfus gruplarına yönelik yapılandırılması söz konusu olmuştur. 1980 sonrası dönemde TOKİ, konut kooperatifleri, yerel yönetimler ve özel sektör tarafından gerçekleştirilen konut projeleri önemlidir. 2000 sonrası ise yerel yönetimler ve özel sektör arası işbirliği artmış ve dönüşüm bir strateji haline gelmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007: 58-59). Türkiye’de 1980’lerin başından itibaren yeni bir politik tercih olarak benimsenen neoliberalizmin müdahale alanlarından biri olan kentlerin yeniden yapılandırılması sürecinden gecekondulu mahalleleri büyük ölçüde etkilenmiştir (Aslan, 2013).

Modernleşme ile başlayan paradigma değişimi kentlerde toplumsal sınıfta bir çeşitlilik, üretim yapısının değişimi ile sanayi karakterini yansıtan kentlerin ortaya çıkması ve kent planlama çalışmaları ile meydan ve büyük caddelerin açılmasını sağlamıştır. Modernleşme ile mahallede yol düzenleme çalışmaları, geleneksel konutların yanı sıra apartmanların yapılması gibi değişimler ortaya çıkmıştır (Özbek Eren, 2017: 134). Modern kentte ekonomik yapının küresel ölçekte değişime uğraması ve sosyal ilişkilerin zayıflaması, konut yaşam çevresi ve buna bağlı olarak mahallenin değişmesinde etkili olmuştur. Sosyal konutlar, apartmanlar, toplu konut alanları ve kapalı siteler mahalleye alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Akyol Altun, 2010: 220-221). Bu süreçte alan ve nüfus olarak büyüyen mahalleler, geleneksel yapısını koruyamamış ve yeni biçimler alma yoluna girmiştir. Türkiye’nin kentleşme süreci gecekondulu mahallesi, formel yapılaşmış mahalle ve orta/üst gelir grubunun tercih ettiği bir mahalle ya da komşuluk birimi olarak pazarlanan kapalı-güvenlikli lüks konut yerleşimleri (Çılgın, 2019: 53) şeklinde bir ayrım göstermiştir. Mahalle bir yaşam biçiminden bir barınma biçimine doğru dönüşüm içine girmiştir. Hatta bu işlevinden de hızla uzaklaşarak konaklama birimi haline gelmiştir (Şahin ve Işık, 2011: 224). Kentsel dönüşüm ile yıkılarak yeniden biçimlendirilen semt ve mahallelerde onlarca ve yüzlerce yıldır devam eden hatıra iklimi yok olup gitmektedir. Mahallenin rant aracı olarak görülmesi ve kentsel dönüşümüne konu olması mahalle dokusunda bozulmaları beraberinde getirmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinde kentlerin yeni semtleri, yeni yüzleri ile eskileri

arasında herhangi bir bağlantı, ilgi, hatıra kurulamamaktadır (Alver, 2013: 68). Çok katlı beton bloklar, komşuluğu, dayanışmayı ve en önemlisi “mahalle” (Es ve Ateş, 2004: 239) biriminin temel özelliklerini aşındırmakta ve yeni bir biçime sokmaktadır.

Günümüzde, mahallelerin içinde sokakların iki yanında birbirinden duvarlarla ayrılmış sitelerde, o sokaklarla sitelerin içinde yaşayanlar bir ilişki kurmamaktadır. Gerçek mahalleleri mekânsal olarak parçalayan bu tür alanlar, bir mahalle ya da topluluk kimliği oluşturma iddiasıyla ortaya çıkmaktadır. Mahalle bir yerel yönetim birimi ya da bir isimlendirmeden ibaret kalmakta; toplumsal ve mekânsal anlamlarından kopmaktadır (Firidin Özgür, 2006: 78-79). Bu noktada mahalleli olma bilincinin, mahallelerin büyümesiyle birlikte giderek azaldığını (Çadircı, 2011: 54) söylemek mümkündür. Kısaca modern toplum, mahalle kavramını içeren bir toplumsallığı imkânsız hale getirmektedir (Bergen, 2010: 164). Modernleşme ile bir yandan mahallenin çehresi değişirken diğer taraftan hızlı nüfus artışı ve kentlere göç hareketi kent çeperinde yeni mahallelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sosyal ve ekonomik koşulların değişmesi ve bununla bağlantılı olarak insanın dünyayı algılama biçiminde ortaya çıkan değişimler aynı zamanda mekânsal dönüşümlere de neden olmaktadır. Bu doğrultuda geleneksel mahalle yeni unsurlara kucak açarak başkalaşmaktadır.

3. BİNGÖL’DE KENTLEŞME

Günümüzde Bingöl olarak kullanılan isim tarih boyunca farklı adlarla kullanıla gelmiştir. Bu yerleşim alanı için Ming-köl, Cebel-i cur, Çapakçur, Sirmanç, Çevlik/Çolik ve son olarak Bingöl adı kullanılmıştır. Bingöl’ün ortaçağlarda ismi Çapakçur veya Çabakcur olarak geçmektedir. Ancak Çabakcur’un aslının Cebel-cur olduğu bilinmektedir. Bu kelime Çapakçur olarak telaffuz edilerek dile yerleşmiştir. Çapakçur kelimesi akan “temiz su” anlamına gelmektedir (Kaya, 2011: 141).

Çapakçur kazası Cumhuriyetin ilanından sonra 1926 yılında Elazığ, 1929 yılında ise Muş iline bağlanmıştır. 1935 yılında yapılan nüfus sayımında Çapakçur merkezde 961 kişi, nahiye ve köylerde ise 11.821 kişi olmak üzere toplamda 12.782 kişi yaşamaktaydı. Muş’a bağlı olan Çapakçur kazasının merkez ve Perhangök olmak üzere 2 nahiyesi ve merkez nahiyeye bağlı 67 köyü bulunmaktaydı (Çoban ve İlyas, 2017: 93-96). 2885 sayılı Yeniden Dokuz Kaza ve Beş Vilayet Teşkiline ve Bunlarla Otuz İki Nahiyyeye Aid Kadrolar Hakkında Kanun’un 4 Ocak 1936 yılında Resmi Gazetede yayımlanması ile Bingöl Vilayeti kurulmuştur. Bu Kanun’un 5. maddesinde, “*Muş Vilâyetinin Çapakçur, Genç, Solhan ve Bingöl Kazaları ile Erzincan Vilâyetinin Kiğı Kazasından teşekkül etmek ve merkezi Çapakçur kasabası olmak üzere Bingöl Vilâyeti kurulmuştur.*” hükmüne yer verilmiştir. Bu kanun metninde geçen Bingöl kazası bugünkü Karlıova ilçesidir. İlçenin o dönemdeki ismi Bingöl olarak geçmektedir. Aynı zamanda Bingöl ilinin merkezi de Çapakçur kazasıdır. 1936 yılında Bingöl’ün merkez dâhil beş ilçesi vardır.

Bingöl kenti yerleşim alanı olarak kale etrafında kurulmuştur. Ancak kale civarının sarp ve kayalık olması tarım yapılmasını güçleştirdiğinden ötürü yerleşim alanı kaleden yaklaşık olarak 1,5

km uzaklıktaki Çapakçur Vadisi kenarına taşınmıştır. Bingöl'ün kent merkezi olan Çapakçur'un vadi kenarında kurulu olması sel ve su taşkınlıkları gibi nedenlerle kent merkezi gelişmemiştir. Bu nedenle 1945 yılında Bingöl'ün kent merkezi, hâkim konumda olan düzlüğe (şu anki Bahçelievler ve İnönü Mahalleleri) taşınmıştır. Böylece kent merkezinin gelişim sürecine girmesinin ve çevreye yayılmasının önündeki engeller aşılmıştır.

Bingöl kent merkezi Çapakçur Vadisi ile ikiye ayrılmaktadır. Vadinin güney yakası 1945 yılından itibaren yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmüş, buranın gittikçe büyümesi ile mahalle sayısı artmıştır. Bu yakada 8 mahalle bulunmaktadır. Vadinin kuzey yakası 1980'li yılların ortalarından itibaren yerleşmeye açılmış ve bu yakada şu anda 5 mahalle bulunmaktadır.

Resim 1. Bingöl Kent Merkezi

Kaynak: Bingöl Belediyesi (Kente Bakış)

1965 yılından başlayarak 2020 yılı dâhil olmak üzere Bingöl'ün değişik yıllara ait kentsel ve kırsal nüfusu Tablo 1'de verilmiştir. Tablo'da kent merkezi ve ilçe merkezleri toplam nüfusu ile kentin toplam kırsal nüfusu olmak üzere üçlü bir ayırım ile kentin ilgili yıldaki nüfus toplamı verilmiştir. 1965'ten 1985 yılına kadar tablodaki ilçe merkezleri nüfus toplamına Genç, Karlıova, Kiğı ve Solhan olmak üzere dört ilçe dâhildir. 1990-2020 yıllarındaki ilçe merkezleri nüfus toplamına mezkûr dört ilçenin dışında Adaklı, Yayladere ve Yedisu olmak üzere toplamda yedi ilçe dâhildir. Tablo 1'de 1965-2020 yılları arasında gerek Bingöl'ün kent merkezi gerekse ilçe merkezleri olsun kentsel nüfusta sürekli bir artış söz konusudur. 1965 yılından 1985 yılına kadar kırsal nüfus da sürekli artmıştır. Ancak 1990-2020 yılları arasında kırsal nüfustaki azalış dikkat çekicidir.

Tablo 1. Bingöl’ün Kentsel ve Kırsal Nüfusu (1965-2020)

Yıl	1965		Yıl	1985		Yıl	2010	
	Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)
	11.727	8.674		34.024	27.175		87.918	50.151
	130.120	150.521		180.349	241.548		117.101	255.170
	Toplam			Toplam			Toplam	
Yıl	1970		Yıl	1990		Yıl	2013	
	Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)
	17.220	18.231		41.590	45.058		99.260	51.296
	142.500	177.951		164.318	250.966		114.958	265.514
	Toplam			Toplam			Toplam	
Yıl	1975		Yıl	2000		Yıl	2016	
	Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)
	22.047	23.914		68.876	54.594		111.364	56.553
	164.843	210.804		130.269	253.739		101.643	269.560
	Toplam			Toplam			Toplam	
Yıl	1980		Yıl	2007		Yıl	2020	
	Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)		Kent (Mrk)	İlçeler (Mrk)
	28.146	26.851		86.511	55.192		125.375	58.238
	173.705	228.702		109.849	251.552		98.155	281.768
	Toplam			Toplam			Toplam	

Kaynak: TÜİK, 2021 (İllere Göre Şehir ve köy Nüfusları 1965-2000 ve Yıllara Göre İl Nüfusları 2000-2020)

Bingöl’de kırsal nüfus sürekli azalmakta ve kentsel nüfus artmaktadır. Kırsal kesimde geçim tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bu iki faaliyet kolu geçim için yeterli olmadığı gibi genç kuşaklar tarafından da tercih edilmemektedir. Bu doğrultuda Bingöl’de kentleşme oranının yükselmesinde kırsalın itici faktörlerinin belirleyici olduğu söylenebilir (Solak, 2016: 19). Bununla birlikte Bingöl ilinde 1990’dan itibaren kırsal nüfusun azalmasında terör olaylarından dolayı köylerin boşaltılması ve kırsal kesimde yaşayanların güvenlik endişesiyle kent ve ilçe merkezlerine yönelmesinin de etkisi vardır.

Bingöl kent merkezine ait son 14 yılın nüfusu Tablo 2’de verilmiştir. Kent merkezinin nüfusu 2010 yılından sonra sürekli olarak artmaktadır. Bu durum il dışına göçlerin azalması, Bingöl Üniversitesi’nin öğrenci ve çalışan sayısının sürekli artması ve bunun kent ekonomisine yönelik katkısı, havaalanının faaliyete geçmesi, organize sanayi bölgesinin istihdamdaki etkisi, kentin birinci dereceden deprem bölgesinde yer alması nedeniyle konut stokunun yenilenmesi ve apartmanlaşmanın gittikçe yaygınlaşması gibi faktörlere bağlanabilir.

Tablo 2. Bingöl Kent Merkezinin Nüfusu

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2007	86.511	2014	103.441
2008	86.113	2015	108.267
2009	89.224	2016	111.364
2010	87.918	2017	117.014
2011	95.669	2018	117.556
2012	98.424	2019	123.958
2013	99.260	2020	125.375

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-2020)

Bingöl kent merkezinin gelişiminde 2000 yılından sonra kamu ve özel kesim tarafından yapılan yatırımlar arasında konut sektörü öne çıkmaktadır. Toplu Konut İdaresi (TOKİ), 1 Mayıs 2003 Bingöl Depremi'nin ardından 19 projeyi hayata geçirmiştir. Bu projeler arasında 2.857 konut, bir ilkokul, bir lise, belediye için çok amaçlı bir salon, atık su arıtma tesisi, cami ve karakol inşaatı yer almaktadır (TOKİ, 2021a). İçmeler Mahallesi'nde bulunan 4.050 kişinin ikamet etmekte olduğu apartmanların tamamı TOKİ tarafından yapılmıştır. Bunlar dışında TOKİ, İnönü Mahallesi'nde kentsel dönüşüm kapsamında 1.333 konut yapmıştır. Ayrıca TOKİ, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında Kültür Mahallesi'nde 1.172 konut ve 196 dükkândan oluşan kentsel dönüşüm projesini yürütmektedir (TOKİ, 2021b). Bingöl kent merkezinde kamu kesimi yatırımlarının Çapakçur Vadisi'nin güney bölgesinde yer alan ve daha eski yerleşim alanı olan mahallelerde daha yoğunlukta olduğu söylenebilir. İçmeler Mahallesi'nde yer alan konutların tamamı kamu kesimi yatırımı iken, İnönü ve Kültür mahallelerinde ise konut alanında kamu kesimi yatırımları önemli bir etkiye sahiptir. Kamu kesimi yatırımı dışında kent merkezindeki mahallelerin birçoğunda özel sektör tarafından yeni binalar yapılarak kentte apartmanlaşma gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamıza konu teşkil eden ve eski bir yerleşim yeri olan Yeşilyurt Mahallesi'nde apartmanlaşmanın başlamasında özel sektör yatırımlarının payı büyüktür.

Bingöl'ün kentleşmesi üzerinde etkili olan faktörlerden birisi de üniversitedir. Üniversiteler bilgi üreterek ve nitelikli insan gücü yetiştirerek topluma katkı sağlarlar. Bunun dışında kent ekonomisi açısından birçok kişinin istihdam edilmesi, mal ve hizmet satın alınması, kentin kültürel hayatı ile yapıyı çevresinin iştirakçisi olması bağlamında üniversiteler önemli aktörlerdir (Savaş Yavuzçehre, 2016: 236). Üniversiteler kurulduğu kentin ekonomik ve sosyal yaşamında hareketliliğe yol açar. Özellikle gelişmekte olan ve kentleşme düzeyinin düşük olduğu bir yerleşim alanının ekonomik ve sosyal açıdan ilerlemesinde üniversitelerin etkisi daha fazladır. Bu yönüyle Bingöl ekonomisinde üniversite öğrencilerinin yapmış olduğu harcamalar önemli olup (Baydaş vd., 2013: 578-579), kent ekonomisine doğrudan ve dolaylı katkı yapmaktadır. Bu konuda, yapılan bir çalışmayla (Tatlı, 2014: 79) da Bingöl Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin kent ekonomisine ciddi katkı sağladıkları ortaya konulmuştur. Üniversite öğrenci sayıları yıllara göre değişmekte olup, 2021 yılında toplam öğrenci sayısı araştırmanın yapıldığı 2014 yılına göre takriben iki katına yaklaşmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin kent ekonomisine katkıları da artmıştır.

Bingöl Üniversitesi sadece ekonomik açıdan kente katkı sunmamakta, ayrıca kentin demografik yapısını, sosyal ve kültürel hayatı ile mekânsal yapılanmasını da etkilemektedir. Bingöl Üniversitesi, gerek çalışan personel gerekse öğrenim gören öğrenciler bakımından olsun kentsel yaşamda hareketliliğe neden olmakta, sosyal ve kültürel açıdan gelişime katkı sağlamaktadır. Kültürel anlamda Bingöl Üniversitesi tarafından organize edilen ve Bingöl'ü konu alan çeşitli sempozyumlarda kentin tanıtımı yapılarak kültürel zengin bir atmosfer oluşturulmuştur. Farklı kimliklerin kentte yaşaması bu

kültürel zenginliğin meyvesidir. Üniversite evrensel ile yereli birleştirerek farklı yönlerden kentin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Bingöl Üniversitesi, kent merkezini ikiye ayıran Çapakçur Vadisi'nin kuzey bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgede 5 mahalle vardır. Üniversite bu 5 mahalleden 4'ü ile sınır komşusu olup, aralarında fiziksel açıdan herhangi bir mesafe yoktur. Kent merkezinin kuzey bölgesinin mekânsal açıdan gelişiminde ve apartmanlaşmasında üniversitesinin katkısı büyüktür. Bu bölgede TOKİ aracılığıyla 1.328 afet konutu yapılmıştır (TOKİ, 2021a). Tamamlanan bu afet konutları Recep Tayyip Erdoğan Mahallesi'nde yer almaktadır. Bu bölgede bulunan diğer 4 mahalledeki apartmanlaşma süreci 2010 yılından sonra hızlanmıştır. Bingöl Üniversite'nin etkisiyle çalışmamıza konu olan ve daha yeni bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkan Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde özel sektör yatırımları ağırlıkta olmak üzere geçtiğimiz 11 yılda apartmanlaşma sürecinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir ve mahallede apartmanlaşma büyük oranda tamamlanmıştır. Diğer 3 mahallede de özel sektör yatırımları aracılığıyla apartmanlaşma süreci hızlı bir şekilde devam etmektedir. Üniversite, kent merkezinin kuzey bölgesinde bulunan 5 mahalle arasında tüketim odaklı bir artıştan, mekânsal değişim ve dönüşüme, mahalle kültürünün kaybolmasına kadar birçok açıdan en fazla etkiyi Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'ne yaptığını söyleyebiliriz.

Bingöl kent merkezinin gelişiminde 2007 yılında kurulan Bingöl Üniversitesi'nin ciddi etkileri olmuştur. Bingöl Üniversitesi'nin 9 fakültesi, 5 enstitüsü, 1 yüksekokulu, 6 meslek yüksekokulu ile 21 araştırma ve uygulama merkezi vardır. Bingöl Üniversitesi'nde toplam 1.270 akademik ve idari personel çalışmaktadır. Bingöl Üniversitesi'nde ön lisansta 6.358, lisansta 8.077, lisansüstünde 1.204 olmak üzere toplamda 15.639 öğrenci öğrenim görmektedir (Bingöl Üniversitesi, 2021).

Sanayileşmenin, Bingöl'ün kentleşme süreci üzerinde etkisi 2006 yılından sonra mümkün olabilmıştır. Bingöl'de küçük sanayi ve organize sanayi bölgesi olmak üzere iki sanayi kolu faaliyet göstermektedir. Bingöl kent merkezinde bir adet Küçük Sanayi Sitesi (KSS) bulunmaktadır. Burada bir adet hizmet binası, 24 adet sosyal tesis dükkânı, 281 işyeri bulunmaktadır. Bingöl KSS'de 1.124 kişi istihdam edilmektedir (Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 17). Esnaf ve sanatkârlara ait bu 281 işyerlerinden 118'i oto tamircisi, 67'si soğuk demirci, 48'i marangoz, 43'ü mobilya ve 5'i tornacıdan oluşmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2015: 107). Bingöl'de bir adet Organize Sanayi Bölgesi (OSB) vardır. Yapımına 1990 yılında başlanan ve 2006 yılında inşaatı tamamlanan Bingöl OSB yaklaşık 72 hektarlık bir alan üzerine kuruludur (Fırat Kalkınma Ajansı, 2015: 106). Bingöl OSB'de 37 fabrika faaliyet göstermektedir. Bu fabrikalar gıda, tekstil, metal ürün, mobilya vb. alanlarda üretim yapmaktadır. OSB'de gıda ürünleri imalat sektöründe 15, metal ürünleri imalatında 5, tekstil ürünleri imalatında 2, kauçuk ve plastik ürünleri imalatında 2, mobilya imalatında 2, temel eczacılık ürünleri imalatında 1 ve diğer imalat sektöründe 10 olmak üzere toplamda 37 fabrika faaliyette bulunmaktadır (Bingöl Kent Haber, 2019). Bingöl'de gerek KSS olsun gerekse OSB olsun sanayileşmedeki bu adımlar hem istihdamda hem de planlı kentleşmenin gelişiminde rol

oyunmaktadır. Devletin de teşvikiyle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak adına Bingöl’de OSB’nin açılmış olması ve burada faaliyet gösteren fabrika sayısının artırılmaya çalışılması kentte işsizliği azalttığı gibi dışa göçü de azaltmaktadır. Bingöl’de sanayi sektörünün son yıllarda varlık bulması istihdama, kent ekonomisine ve kentsel gelişmeye katkı sağlamaktadır.

Bingöl’de kentsel gelişme faktörlerinden birisi de havaalanıdır. Bu bağlamda Bingöl Havaalanı Projesinin temeli 1996 yılında atılmış ve havaalanı, 11 Temmuz 2013 yılında hizmete açılmıştır. Kent merkezine 8 km uzaklıktaki Çeltiksuyu Köyü’nde bulunan Havaalanı yıllık 500 bin yolcu taşıma kapasitesine sahiptir (Devlet Hava Meydanları İşletmesi, 2021). Kentin havaalanına kavuşması ile merkez ve çeper bölgelerinde mekânsal açıdan değişim süreci başlamıştır. Kent merkezi ile havaalanı arasındaki bağlantı yolları üzerinde yeni konut alanları ortaya çıkmıştır.

Bingöl’ün kentleşme odaklı bir planlama dâhilinde gelişimini sürdürmesinde altyapı ve üstyapı çalışmaları önem arz etmektedir. Bingöl kent merkezinin temel sorunlarından olan kanalizasyon suyunun derelere ve ovalara akmasını önlemek için yapılan Atıksu Arıtma Tesisi 2012 yılı sonunda faaliyete girmiştir (Bingöl Online, 2013). Bingöl Belediyesi kent merkezinin kanalizasyon, yağmur suyu ve içme suyu altyapısını 50 yıllık nüfus artışına göre planlayarak altyapı çalışmalarını büyük oranda tamamlamıştır (Bingöl Belediyesi, 2013).

Bingöl kent merkezinde Tablo 3’te görüldüğü gibi toplamda 15 mahalle vardır. Bu mahalleleri nüfus açısından sınıflandırdığımızda nüfusu 5 binin altında olan 4 mahalle, nüfusu 5 bin ile 10 bin arasında bulunan 7 mahalle ve nüfusu 10 binin üzerinde olan 4 mahalle vardır. Yeşilyurt Mahallesi toplam nüfusu ile 7. sırada yer alırken, Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi ise 2. sırada yer almaktadır.

Tablo 3. Bingöl Kent Merkezindeki Mahalle Nüfusları

Yıl	İlçe	Mahalle Adı	Mahalle Konumu	Mahalle Nüfusu
2020	Merkez	Bahçelievler	Güney Bölgesi	7.898
2020	Merkez	İçmeler	Kent Mrk. Dışında	4.050
2020	Merkez	İnalı	Güney Bölgesi	9.147
2020	Merkez	İnönü	Güney Bölgesi	6.295
2020	Merkez	Karşıyaka	Kuzey Bölgesi	3.040
2020	Merkez	Kültür	Güney Bölgesi	20.441
2020	Merkez	Recep Tayyip Erdoğan	Kuzey Bölgesi	11.481
2020	Merkez	Saray	Kuzey Bölgesi	4.617
2020	Merkez	Selahaddin-i Eyyubi	Kuzey Bölgesi	5.943
2020	Merkez	Simani	Kent Mrk. Dışında	11.668
2020	Merkez	Şehit Mustafa Gündoğdu	Kuzey Bölgesi	15.337
2020	Merkez	Mirzan	Güney Bölgesi	4.199
2020	Merkez	Yeni	Güney Bölgesi	6.998
2020	Merkez	Yenişehir	Güney Bölgesi	6.706
2020	Merkez	Yeşilyurt	Güney Bölgesi	7.555
Genel Toplam				125.375

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2020)

3.1. Kentleşme Sürecinde Yeşilyurt ve Şehit Mustafa Gündoğdu Mahalleleri

Bingöl kent merkezindeki 15 mahalleden 13’ü kent merkezinin ortasından geçen Çapakçur Vadisi’nin kuzey ve güney tarafında yer alırken, iki mahalle ise kent merkezinin dışındadır.

Yeşilyurt Mahallesi’nin çalışmada ele alınmasında mahallenin Çapakçur Vadisi’nin güney tarafında yer alması, 1971 Bingöl Depremi’nin ardından mahallede prefabrike barakaların yapılması ve afetzedelerin mahalleye yerleştirilmesi, mahallenin kent merkezine yakın olması etkili olmuştur. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nin çalışmaya dâhil edilmesinde ise mahallenin Çapakçur Vadisi’nin kuzey tarafında yer alması, Uzunsavat Köyü’nde baraj yapımı nedeniyle devletin iskân politikaları kapsamında mahallenin yerleşime açılması, mahallenin D-300 şehirlerarası karayolunun bitişiğinde yer alması ve 2007 yılında açılan Bingöl Üniversitesi kampüsüne komşu olması etkili olmuştur.

3.1.1. Yeşilyurt Mahallesi

Yeşilyurt Mahallesi Bingöl kent merkezinin güney tarafında yer almaktadır. Mahallenin geçmişi, 1971 Bingöl Depremi’nde kentin değişik yerleşim alanlarında evleri yıkılan ve hasar görenler için 400 adet prefabrike barakanın yapılmasına dayanmaktadır. Mahalle kent merkezine yürüme mesafesinde olduğu için toplu taşıma yapılmamaktadır. Mahallenin iki ana caddesi vardır. Bu iki caddeden birisi olan Yeşilyurt, prefabrike barakaların ortasından geçmektedir. Mahallenin tüm okulları bu cadde üzerindedir. Fevzi Çakmak Caddesi ise mahallenin kuzeyinden geçerek mahalleyi kent merkezine bağlamaktadır. Bu cadde üzerinde fırın, bakkal, kahvehane, berber, market, pastane, internet kafe gibi ticarethaneler yer almaktadır. Mahallenin her iki caddesi birbirine bağlanmakta olup, caddeler aynı zamanda köy minibüsleri tarafından da kullanılmaktadır. Yeşilyurt Mahallesi’nin alan olarak genişlemesi ve çevreye doğru yayılmasıyla birlikte Aşağıakpınar Köyü’nün mezarı konumunda bulunan yerleşim alanlarının bir kısmı mahalleye dâhil edilmiştir.

Yeşilyurt Mahallesi’nin son 14 yılına ait nüfusu Tablo 4’te verilmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında 2007 yılından 2011 yılına kadar mahallenin nüfusunda küçük miktarda bir azalışın olduğu görülmektedir. Bu azalışta kentin diğer mahallelerinde yeni konutların yapılması ile bu mahalledeki sobalı ve müstakil evlerden oralara bir yönelmenin olduğu söylenebilir. Benzer şekilde 2013, 2014 ve 2015 yıllarında mahalle nüfusunun azalması, bu mahalledeki müstakil evlerin yıkılması ve mahallede apartmanlaşmanın başlaması ile nüfusun geçici olarak diğer mahallelere yönelmesine bağlanabilir. 2016 yılından sonra mahallenin nüfus artışında dört ve beş katlı yeni apartmanlar ile site tarzı konut alanlarının etkisinden söz etmek mümkündür.

Tablo 4. Yeşilyurt Mahallesi'nin Nüfusu

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2007	5.606	2014	5.641
2008	5.514	2015	5.627
2009	5.476	2016	5.799
2010	5.437	2017	6.330
2011	5.812	2018	6.802
2012	5.800	2019	7.315
2013	5.651	2020	7.555

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-2020)

3.1.1.1. Yeşilyurt Mahallesi'nde Mekânsal Değişim

Kent merkezinin güney kesiminde yer alan Yeşilyurt Mahallesi, 1971 Bingöl Depremi sonrasında salon, iki oda ve mutfaktan oluşan 180 ile 240 metrekare alanlı 400 adet prefabrike barakanın yapılması ile ortaya çıkmıştır. Bu prefabrike barakalara, depremde evi yıkılan ve hasar görenler yerleşmişlerdir. Bu mahalle ile kent merkezini birbirinden ayıran Dere-i Kasaran'ın üstü kapatılmış ve hâlihazırda burası yerleşim alanına dönüşmüştür. Mahalle, 1990'lı yıllara kadar çok büyümeden küçük bir yerleşim alanında varlığını sürdürmüştür. Ancak 1990'lı yıllarda güvenlik endişesiyle köylerin boşalması ve kırsal kesimden kente yönelmeyle birlikte mahallede gecekondulaşma başlamıştır. Ayrıca, 2003 Bingöl Depremi'nde bazı köy yerleşim alanlarında evi yıkılan ve hasar görenler için bu mahallenin çevresinde tek katlı köy konutları yapılmıştır.

“Dere-i Kasaran'da [şimdiki Yeşilyurt Mahallesi'nin bir bölümü] 1971 Bingöl Depremi'nde birçok ev yıkıldı ve bazıları da ağır hasar gördü. Depremden ardından prefabrik malzemeden geçici deprem konutları kuruldu. Birkaç ay geçtikten sonra prefabrik konutların dışına tuğla örülerek artık bunların kalıcı olduğu söylendi. Depremde evim ağır hasarlı olduğu için bana da bir prefabrik konut verildi. O zaman bu deprem konutlarından 400 tane yapılmıştı. Bu konutların ortasında bir ilkokul açıldı. ...”

(S. B. - Mahalle Sakini, 65)

1971 Bingöl Depremi sonrasında kurulan prefabrike barakalar depremde evi hasar görenlerin barınma ihtiyacını karşılayan geçici yapılar olarak düşünülmüştür. Ancak geçici barınma yerlerinde yaşayanlar barakaların etrafına duvar örerek burayı kalıcı hale getirmişlerdir. Ayakta kalan baraka görüntülerine bakıldığında burada yaşamın artık mümkün olmadığı söylenebilir. Prefabrike barakaların bazıları zamanla yıkılarak yerlerine tek katlı veya iki katlı müstakil evler yapılmış, bazıları ise kullanılamaz hale geldiği için terk edilmiştir.

Resim 2. YY Mah. Prefabrike Baraka Görüntüleri

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Mahalle ile kent merkezi arasında bulunan Dere-i Kasaran’da altyapı çalışmaları tamamlanarak derenin üstü kapatıldığı için kent merkezine erişim kolaylığı sağlanmıştır. Ayrıca Dere-i Kasaran çevresinde yapılaşma faaliyetinin başlaması ile yeni konut alanları ortaya çıkmıştır. 2010 yılından sonra mahallenin eski yerleşim alanının ortasında kalan Yeşilyurt Caddesi’nin sağında ve solunda bazı prefabrike barakalar yıkılarak dört ve beş katlı apartmanlar yapılmıştır. Bu apartmanlardan bazıları üç veya dört binayı içerecek şekilde ve dış tarafına duvar örülerek buralar site olarak adlandırılmıştır. Mahallenin daha çok ana caddelerinde apartmanlaşma yoğunluk kazanmış durumdadır.

Resim 3. YY Mah. Yeni Apartmanlar

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Yeşilyurt Mahallesi’nde apartmanlaşma geniş konut siteleri ile yaygınlaşmaktadır. Mahallede altı ve yedi katlı apartmanlar ile tek katlı müstakil evler iç içe geçmiş durumdadır. Apartmanlaşma mahallenin mimari anlamda modern çehresini göstermekte olup, mahallede tek katlı geleneksel evlerle modern tarz konutları yan yana görmek mümkündür.

Resim 4. YY Mah. Tek Katlı Evler ve Apartmanlar

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Mahallede yaygınlaşan apartmanlaşmaya başka bir örnek olarak site tarzında yapılan konutlar gösterilebilir. Beş katlı apartman bloklarından oluşan site konutlarında 320 daire vardır. Bu konutların ortak kullanım özellikleri arasında çocuk oyun parkı, kamelya, futbol ve basketbol sahası, otopark ve güvenlik kamerası yer almaktadır. Konutların temizlik işleri özel bir şirket tarafından üstlenilmektedir.

Resim 5. YY Mah. Site Konutları

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Yeşilyurt Mahallesi'nde, Yeşilyurt Caddesi'nin etrafındaki sokak, yol ve kaldırımlar belli bir plan dâhilinde yapılmıştır. Ancak, mahallenin zamanla büyümesi ve gecekonduların ortaya çıkması ile çarpık, plansız ve sağlıksız bir kentleşmenin sonucu olarak daracık sokaklar, yol yapımında aksaklıklar ve kaldırımların yetersizliği baş göstermiştir.

50 yıllık geçmişe sahip olan Yeşilyurt Mahallesi'nde genel olarak son 10 yılda prefabrik barakalar ile müstakil evlerin olduğu bir yapılaşma sürecinden apartmanlaşmaya gidildiği görülmektedir. Mahalledeki evlerin büyük bir kısmı her ne kadar yenilenmemişse de mahallede apartmanlaşma süreci başladığı için bir yandan modern tarz konutlar diğer taraftan müstakil evlerle gecekondular iç içe geçmiş durumdadır. Bu yönüyle mahallenin mekânsal açıdan bir değişim geçirdiği görülmektedir:

“Ben bu mahalleye taşındığım zaman evler bir ve iki katlıydı. Çocuklar okula yaya gidip gelirdi. Mahalle çarşıya yakın olduğu için insanlar çarşıya yaya gidip gelirdi. 2010 yılından sonra mahallenin ortasında kalan depremden kalan prefabrik barakalardan bazıları yıkılarak yerine apartmanlar yapıldı. Sonra mahallenin 500 metre dışında site tarzı konutlar yapıldı. Mahallenin içinden geçen ve Aşağıakpınar Köyüne giden caddenin alt tarafında yedi katlı site tarzında apartmanlar yapıldı. ... Bu sitelerde memurlar ve geliri düzeyi iyi olanlar oturmaktadır. Mahallemizde müstakil evlerle apartmanlar bir aradadır. Mahallemizin bir kısmı değişmiş, büyük bir kısmında geleneksel evler ayakta ve mahalle dayanışması ile kültürü varlığını sürdürmektedir.”

(M. A. - Bankacı, 68)

3.1.1.2. Yeşilyurt Mahallesi’nin Ekonomik Yapısındaki Değişim

Mahallede geçici deprem evlerinin (prefabrike barakalar) yapılmasıyla burada bir bakkal dükkânı ile bir fırın açılmıştır. Mahallenin büyümesi, nüfus artışı, diğer mahallelerle sınır komşuluğu, mahalledeki iki caddenin farklı köy minibüsleri tarafından kullanılması gibi faktörlerin etkisiyle bakkal, fırın, kahvehane sayısı giderek artmıştır. Özellikle Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi’nde çeşitli nitelikteki ticari müesseselere rastlamak mümkündür.

Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi, kent merkezine doğrudan bağlandığından zamanla burada farklı türden ticarethaneler işletmeye açılmıştır. Cadde üzerinde bakkal, fırın, market, pastane, internet kafe, un değirmeni, hırdavat deposu türünde işyerleri yer almaktadır. Un değirmeninden hem civar köylerde yaşayanlar hem de mahalleli yararlanmaktadır. Mahalle sakinlerinin çoğu ekmeğini geleneksel yöntemle tandırlarda pişirdiklerinden un değirmeni mahalleli için büyük önem taşımaktadır. Cadde üzerinde bir hırdavat deposu bulunmaktadır. Hurda toplayanlar, el arabaları ile mahallelerde dolaşarak demir, alüminyum, bakır, plastik vb. geri dönüşümde kullanılabilecek eski malzemeleri toplayarak hırdavat deposuna teslim etmekte ve karşılığında belli bir ücret almaktadırlar. Hurda toplayanlar, mahalleli çocukların vermiş oldukları küçük çaplı eski malzemeler karşılığında çocuklara genellikle dondurma, şeker, sakız, balon vb. vermektedirler.

Yeşilyurt Mahallesi’nin yakınında birden çok köy bulunduğu için yoğurt, süt, tereyağı, çökelek gibi ürünler 2000’li yıllara kadar mahalle gezilerek satılmaktaydı. Günümüzde bu tür ürünlerin eski satış şekli terk edilerek mahalle bakkalı ile marketlerin ilgili reyonlarında satılmaktadır. Bu mahalle ile Yeni Mahalle arasında her hafta “Çarşamba Pazarı” kurulmakta ve mahalleli buradan alışveriş yapmaktadır. Çarşamba Pazarı’nda taze sebze ve meyve, gıda, manifatura, hazır giyim, züccaciye gibi birçok ürün türüne rastlanılabilmektedir. Mahalleli için kışlık sebze kurutma, konserve ve turşu yapımı için gerekli malzeme için mahalle pazarı tercih edilmektedir. Mahalle pazarının tercih edilmesi eve yakınlık, erişimin rahat olması, mutfak ihtiyacının çoğunun temin edilebilmesi ve uygun fiyattan ürün alınabilmesi gibi faktörlere bağlanabilir.

Mahalleye uzun süre bir fırın hizmet vermiştir. Mahalle sakinlerinin bir kısmı ekmek ihtiyacını buradan karşılamaktadır. Mahallede genel olarak dar gelirli aileler yaşadığı için ekmek ihtiyacının

karşılanmasında fırın dışında başka seçenekler de bulunmaktadır. Mahallede yakın komşular birleşerek ekmeğin pişirmede kullanılmak üzere sokak aralarına tandır yapmaktadır. Ailelerin ekmeğin ihtiyacı, aile nüfusuna bağlı olarak bazen üç dört günlük bazen de bir haftalık olmak üzere, tandırda pişirilmek suretiyle karşılanmaktadır. Bununla birlikte evlerin bahçesinde zaman zaman sac ekmeği pişirilmektedir. Mahalle evlerinin çoğu sobalı olduğu için kış aylarında ekmeğin sobalarda da pişirilmektedir. Mahallenin zamanla büyümesi ve apartmanlaşmanın başlamasıyla fırın sayısı beşe yükseldiğinden ekmeğin pişirildiği geleneksel yöntemler birer birer yok olmuştur. Apartmanlaşmanın olmadığı yerlerde her ne kadar tandırlar bulunsun da kentleşmenin getirmiş olduğu imkân ve rahatlık, orta gelir grubunda artış, sokak aralarında bakkalların, fırınların, indirim market şubelerinin yer alması ile ekmeğin pişirildiği geleneksel yöntemler terk edilmiştir.

Mahalleli, ihtiyaç duyduğu ürünlerin çoğunu bakkallardan temin edebilmektedir. Mahallenin bakkalları her ne kadar küçük bir işletme olsa da mahalleye yetmektedir. Mahalle bakkallarında satışlar çoğu zaman veresiye ile yapılmaktadır. Ancak mahallenin sokaklarında zincir veya indirim market şubelerinin açılması bakkalların onlarla rekabet etmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca zincir market şubelerinin yer alması aynı zamanda mahallenin alışveriş yapma biçiminde de değişime yol açmıştır. Mahalle bakkalında veresiye ile alışveriş yapılabilirken marketlerde nakit ve kredi kartı dışında alışveriş yapmak mümkün değildir. Bu satış türü her ne kadar orta gelir grubu için bir sorun teşkil etmese de düzenli gelire sahip olamayan mahalledeki yoksul ailelerin bu şekilde alışveriş yapması her geçen gün güçleşmektedir.

3.1.1.3. Yeşilyurt Mahallesi'nde Sosyal Değişim

Mahallenin çekirdek alanı olarak ortaya çıkan prefabrike barakaların merkezinde Fatih Camisi ile İMKB Fatih İlkokulu yer almaktadır. Cami, mahalle için önemlidir. Bu mahallede yerleşim alanının merkezinde cami bulunması ve mahallenin mekânsal gelişimine şekil vermesi geleneksel motiflerin izlerini göstermektedir. Mahalle küçük olduğu için burada yaşayanların çoğu camii cemaatini oluşturmakta ve mahalleli birbirini yakından tanımaktadır. 2000'li yıllarda Fatih Camisi'nin alt katında taziye evi açılmıştır. Buradaki taziye evi ayrıca ramazan ayında mahalleliye yönelik olarak düzenlenen toplu iftar yemekleri ile muhtarın öncülüğünde değişik düzeydeki yöneticiler ile mahallelinin buluşmasında kullanılmaktadır:

“... 2000'li yıllara kadar mahallemizde tek katlı ve iki katlı evler vardı. Çarşıya bağlanan cadde üzerinde üç ve dört katlı birkaç bina vardı. Mahallemiz küçük olduğu için komşuluk ilişkilerimiz güçlüydü. Komşu evlerine sık sık gidip gelmeler oluyordu. Mahalle dayanışmasında cami, muhtarlık ve kahvehane önemli yerlerdendi.”

(S. A. - Serbest Meslek, 62)

Caminin yanında ilkokulun bulunması ise Cumhuriyetin getirmiş olduğu modernleşmeye işaret etmektedir. Mahalle kurulduktan sonra bir okul açılmış ve mahalle nüfusunun artması okul sayısının

artırma yönünde etkiye neden olmuştur. Mahallede İMKB Fatih İlkokulu, Yeşilyurt İlkokulu, Yeşilyurt Anaokulu ve Yeşilyurt Anadolu Lisesi olmak üzere toplamda dört okul vardır.

Mahallenin en eski okulu İMKB Fatih İlkokuludur. Okula devam eden öğrencilerden kimileri Türkçeyi ya hiç bilmemekte ya da az bilmektedir. Öğrencilerin derslere hazırlanmasında ailelerin katkısı çok azdır (İMKB Fatih İlkokulu, 2015: 13). Yeşilyurt İlkokulu ile Ortaokulu 28 Eylül 2015’te eğitim-öğretime başlamış olup, aynı binada hizmet vermektedir. Bingöl merkeze bağlı yaklaşık olarak 25 köyün öğrencileri taşınmalı eğitim sistemi ile Yeşilyurt Ortaokulu’na ulaşmaktadır (Yeşilyurt Ortaokulu, 2020). Mahallenin diğer bir okulu da Yeşilyurt Anadolu Lisesi’dir. Bu okul, 2019-2020 bahar yarıyılında eğitim-öğretime başlamıştır (Yeşilyurt Anadolu Lisesi, 2020). Mahallede bulunan okul binalarının hepsi çok yakın tarihlerde yapılarak okullar eğitim hizmeti vermeye başladıkları için bu okullar fiziksel açıdan iyi donatılara sahiptirler.

Önemli bir unsur olan mahalle kahvehanesi, küçük bir yerleşim alanındaki erkekleri bir araya getiren ve kaynaştıran toplumsal bir mekândır. Yeşilyurt Mahallesi kurulduğu dönemde tek kahvehaneye sahip iken ilerleyen dönemde yenileri açılmıştır. Mahallenin kahvehaneleri akşamdan geceye kadar ve özellikle kış aylarında daha büyük yoğunluğa sahiptir. Çay ve kahve etrafında farklı meslek gruplarını ve değişik statüdekileri bir araya getirerek sosyalleşme ortamına zemin hazırlamaktadır. Yeşilyurt Mahallesi’nde Cadde başlarında yeni sosyalleşme mekânları olarak internet kafe ve pastane gibi yapıların varlığına rağmen mahalle kahvehanesinin başat konumunu muhafaza ettiği ve kendine has müdavimleri ile halen ayakta olduğu ifade edilebilir.

Mahallede 2000 yılından önce düğünler evlerin önünde ve sokakta yapılmakta iken modernleşme ile birlikte artık bu tür geleneksel düğün törenleri yok denecek kadar azalmış durumdadır. Bu çerçevede mahallede açılan düğün salonu bu duruma bir kanıt niteliğindedir. Mahalleli düğün ve nişan gibi törenlerini genellikle bu düğün salonunda yapmaktadır. Mahalledeki düğün salonunun taleplere cevap vermemesi durumunda kentte bulunan diğer düğün salonları tercih edilmektedir.

3.2.1. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi, 1990’lı yılların ortasında yerleşim alanı haline gelmeye başlamıştır. Bu mahallede, Bingöl merkeze bağlı Uzunsavat Köyü’nde 1986 yılında yapımına başlanan ve 1991’de tamamlanan Gayt Barajı nedeniyle köy yerleşim alanının sular altında kalmasıyla (DSİ, 2021) köylüler için devlet tarafından 110 adet tek katlı 400 metrekare alanlı müstakil ev yapılmıştır. Daha sonra Gayt Barajıyla bağlantılı olarak Çevrimpınar Çayı’nın aktığı vadi kenarında bulunan Çayboyu Köyü’nün baraj sularından etkilenmesi sebebiyle bu köylüler için de devlet tarafından yine 110 adet tek katlı ve 400 metrekare alanlı müstakil ve yapılmıştır. 1990’lı yılların ortasında yerleşim alanı haline gelen bu mahallenin kent merkeziyle doğrudan ulaşımı bulunmamaktaydı. Mahallenin kuruluş aşamasında kent merkezine erişimde köy yolu kullanılarak köy

minibüsleri ile toplu taşıma yapılmaktaydı. Mahalleyi kent merkezine bağlayan yolun yapılması ile kent içi toplu taşıma mümkün olabilmiştir:

“Bizim köyde baraj yapıldığı için devlet bize bu mahallede tek katlı ev yaptı. 1994 sonbaharında buraya taşındık. Bazı köylülerimiz barajdan etkilenmeyen yerlerde ev yaparak köyde kaldılar. Bu mahalleye hepimiz aynı köyden geldiğimiz için birbirimizi tanıyorduk. ... Buraya taşındığım yıl iki sınıfı olan bir ilkokul açıldı. Çocuklarımızı bu okula gönderdik. Daha sonra burada iki küçük bakkal dükkânı açıldı. Mahallemizin çarşıya bağlanan yolu yoktu. Biz 600-700 metre yürüdükten sonra petrol-ofisinin [D-300 şehirlerarası karayolu bitişiği] yanından geçen yoldan hat arabalarına binerek çarşıya gidiyorduk.”

(A. G. - Mahalle Sakini, 60)

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin son 14 yıldaki nüfusu Tablo 5'te verilmiştir. Mahallenin nüfusu 2008 ile 2020 yıllarında azalmakla birlikte diğer yıllarda sürekli artmıştır. 14 yılda mahallenin nüfusu yaklaşık olarak üç kat artmıştır. Bu bağlamda Tablo 5'e göre mahallenin 2020 yılındaki toplam nüfusu, kent merkezinde bulunan 15 mahalle (Tablo 3) arasında 2. sırada yer almaktadır. Bu mahallenin kısa sürede büyümesinde 2007 yılında kurulan Bingöl Üniversitesi'nin etkisi olmakla birlikte özellikle 2010 yılından itibaren mahallede bir ve iki katlı müstakil evlerin yıkılarak yerlerine dört ve beş katlı yeni konutların yapılmasıyla nüfusun buraya yönelmesine bağlanabilir.

Tablo 5. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin Nüfusu

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2007	4.791	2014	10.035
2008	4.751	2015	10.868
2009	5.818	2016	12.259
2010	6.370	2017	14.464
2011	7.235	2018	15.149
2012	7.620	2019	15.562
2013	9.344	2020	15.337

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-2020)

3.2.1.1. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde Mekânsal Değişim

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin ana yerleşim alanı tek katlı müstakil evlerin yapılması ile ortaya çıkmıştır. Mahalle, tek katlı müstakil evlerin olduğu birkaç cadde ve çeşitli sokaklardan oluşan küçük bir yerleşim alanı üzerine kuruludur. Tek katlı müstakil evler standart büyüklükte olup, aynı mimari özelliklere sahiptir. Mahalledeki evler yatay mimariye göre inşa edilip, köy yaşam alanından kopup buraya yerleşen ailelerin rahat kullanabilecekleri birçok işleve sahiptir. Evler yatay şekilde su basmanı üzerinde, duvarları tuğla, tavanı beton ve sac çatı olacak şekilde inşa edilmiştir. Evlerde ısınmada soba kullanılmaktadır.

Bu mahalledeki tek katlı müstakil evlere kırsal alandan gelenler yerleşmiştir. Mahalleye yerleşenlerin çoğu geleneksel geniş aileden gelmektedir. Salon, üç oda ve mutfaktan oluşan evler geniş aileler için yeterli büyüklükte olmadığı için zamanla evlere dışarıdan eklemeler yapılmıştır. Bu eklemeler balkon özelliği gören evin giriş kısmının genişletilmesi, odunluk ve kiler gibi ihtiyaçların karşılanması için yapılan eklentilerden oluşmaktadır. Evlerin etrafına duvar örülerek oluşturulan küçük bahçelerde sebze ve meyve yetiştirilmektedir. Bazı evlerin bahçelerinde tavuk, hindi ve horoz gibi küçük kanatlı hayvanlar da beslenebilmektedir. Zamanla bazı evlere kat eklenerek bazıları ise yıkılarak tek katlı veya iki katlı daha geniş konutlar yapılmıştır:

“Ben bu mahalleye 2000 yılında taşındım. Taşındığımda burada tek katlı ve iki katlı evler vardı. Sonra iki katlı yeni evler yapıldı. Daha çok köyden gelenler buraya yerleşiyordu. Mahalle çarşıya uzak olduğu için buradan fazla ev kiralanmıyordu. Mahalle küçük olduğu için birbirimizi tanımada ve komşuluk kurmada zorluk çekmiyorduk. Komşularımızla ilişkilerimiz iyiydi.”

(M. B. - Serbest Meslek, 55)

Bingöl’de 1990’lı yıllarda terör olaylarından dolayı bazı köyler yakılmış ve bazıları da güvenlik endişesiyle devlet tarafından boşaltılınca, göç edenler kentin çeperinde gecekondu oluşturmuşlardır. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde çok fazla olmamakla birlikte gecekondu yapılar mahallenin yerleşim alanı genişlemiştir. Mahallenin yerleşim alanında genel olarak tek katlı, iki katlı iki daireli ve iki katlı dört daireli evler ile gecekondu oluşturan bir yapılaşmaya ortaya çıkmıştır:

“Üniversite açılmadan önce ben bu mahallede otuyordum. 2007 yılında üniversite açıldı. İki yıl çok fazla bir şey değişmedi. Sadece ev kiralari yükseldi. Zaten daha önceleri ev kiralamak için kimse bu mahalleyi çok tercih etmiyordu. 2010’dan itibaren müteahhitler mahallemize girdiler, mülk sahiplerine ev başına iki daire vererek tek katlı ve iki katlı evleri yıktılar. Yerine dört ve beş katlı apartmanlar yaptılar. Apartmanlar önce ana caddeler üzerinde yapıldı. Ana caddelerde yer kalmayınca mahalle içlerinde yapıldı. ... Üniversitede çalışanlar ve öğrenciler bu mahalleden ev kiralamaya başlayınca mahallemiz gittikçe kalabalıklaştı.”

(H.Y. - İşçi, 58)

Resim 6. ŞMG Mah. Tek Katlı ve İki Katlı Ev Görüntüleri

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin yerleşim alanında ayrıca bazı kamu kurumlarına ait kamu binaları ile lojmanlar da yer almaktadır. Mahallede 2010 yılından itibaren yapılaşma faaliyeti hızlanmıştır. Bir ve iki katlı evler yıkılarak yerine modern tarzda apartmanlar yapılmış ve gün geçtikçe bu apartmanlar yaygınlaşmıştır. Böylece bir ve iki katlı evler ile gecekondulardan oluşan mahallenin eski mekânsal yapısının tamamına yakını değişim ve dönüşüme uğrayarak bazı yerlerde apartmanların dikildiği ve iki cadde üzerinde apartmanların alt katlarında dükkânların açıldığı, ayrıca site tarzında konutların yer aldığı yeni bir mahalle ortaya çıkmıştır. Mahallenin 2007 ile 2020 yılları arasında nüfusu yaklaşık olarak üç kat artarak artan bu nüfus dört ve beş katlı yeni yapılan apartmanlarda ikamet etmektedir.

Resim 7. ŞMG Mah. Yeni Apartmanlar ve Dükkânlar

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Müstakil evlerin olduğu yerleşim alanının ortasında inşa edilen Uzunsavat Camisi 1995'te ibadete açılmıştır. Bu anlamda mahallenin cami etrafında gelişimini sürdürerek dışarıya doğru genişlediğini söyleyebiliriz.

3.2.1.2. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin Ekonomik Yapısındaki Değişim

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi kurulduğu dönemde mahallelinin günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak yerleşim alanının ortasında iki küçük bakkal dükkânı açılmıştır. Bu bakkallarda tüm ihtiyaçları karşılama olanağı bulunmamakla birlikte bakkallar mahalle yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bakkallarda veresiye defteri bulunduğundan nakit ödeme olmadan da alışveriş yapılabilir. Asıl işlevine ek olarak önemli bir takım işlevlere de sahip olan bakkallar, mahalledeki kişi ve adres sormaya ilişkin her türlü bilginin edildiği, mahalle gençlerinin toplandığı, küçük çocukların bazen aileleriyle ve bazen de tek başlarına alışveriş yaparak sosyalleşmeye çalıştığı yerlerdir.

Bu mahallede konut alanlarının yenilenmesi ve modernleşmesiyle birlikte geleneksel mahalle yapısı değişime uğramıştır. Bu anlamda 2007 yılında Bingöl Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde değişim ve dönüşümler hızlanmıştır. Yapılaşma açısından

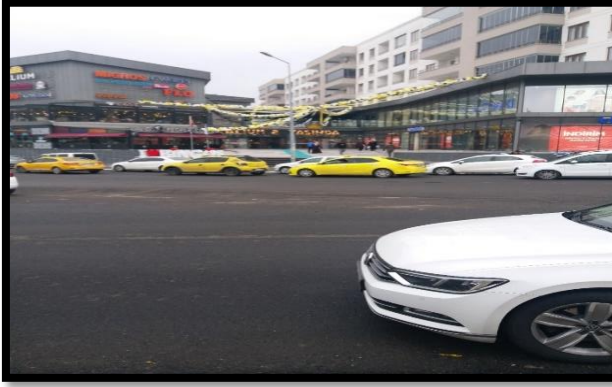
mahallenin neredeyse tümü yenilendiği gibi mahalle adeta alışveriş için birer cazibe merkezi haline gelmiştir. 2010 yılından önce bu mahallede yemek yenilenecek bir lokanta olmamasına rağmen, apartmanların alt katlarında dükkânların açılmasıyla birlikte mahalle yeme-içme, dinlenme ve eğlenme ile vakit geçirmeye kadar birçok ihtiyaca cevap veren alanlara kavuşmuştur. Ayrıca mahallede 2018 yılı ocak ayında bir mini alışveriş merkezinin açılmasıyla, mahalledeki sosyal ve ekonomik faaliyetler yeni bir boyuta ulaşmıştır:

“... Bingöl Üniversite açıldıktan sonra mahallede birçok şey değişti. Üniversite açıldığı dönemde mahallede birkaç bakkal vardı sadece. O zamanlar mahalle bu kadar gelişmemişti. Şimdi mahallenin iki ana caddesi üzerinde her tarafta dükkânlar var. Mahallede AVM, market, eczane, pastane kuruyemiş, internet kafe, kahvehane, lokanta gibi değişik alanda faaliyet gösteren birçok seçenek var artık.”

(N.B. - Akademisyen, 72)

Mini Alışveriş Merkezi (AVM)’nin üst katlarında 47 daireden oluşan konutlar yer almaktadır. Üç ayrı bloktan oluşan bu konutlar üst gelir grubu tarafından kullanılmakla birlikte daha önce burada ikamet eden iki katlı ve dört daireden oluşan ev sahiplerine verilen dairelerde ise alt gelir grubu yaşamaktadır. 600 metrekare alanlı ve üç katlı olan mini AVM’nin dinlenme, eğlenme, alışveriş yapma, sinema gibi çeşitli olanakları bulunmaktadır. AVM’de çocuk eğlence merkezi, 300 araçlık otopark, 30 adet mağaza, 10 stant, 10 ATM vardır. 400 kişinin çalıştığı AVM’ye bir ayda yaklaşık olarak 400 bin kişi uğramaktadır.

Resim 8. ŞMG Mah. KALİUM AVM’nin Dıştan Görünüşü

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

3.2.1.3. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde Sosyal Değişim

İnsanlar bir yerden başka bir yere göç edince veya mekân değiştirdikçe geleneklerini, göreneklerini ve kültürlerini yerleştikleri mekâna yansıtarak yaşatmaya çalışırlar. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’ne ilk yerleşenler kır kökenli olduğundan, köy yaşamındaki alışkanlıklarının birçoğunu yeni yerleşim alanında sürdürme gelmişlerdir. Çayboyu Köyü mahallenin hemen alt kısmında on dakikalık yürüme mesafesinde ve Çevrimpinar Çayı’nın geçtiği vadi kenarında yer almaktadır.

Çayboyu Köyü'nden mahalleye yerleşenler tarım ve hayvancılığı köylerinde devam ettirmişlerdir. Bu anlamda mahallede 2000 yılının ortasına kadar köy yaşam motiflerinin ağır bastığı ifade edilebilir.

Mahallede geniş ailelerin kullanmakta olduğu müstakil evler, birçok işlevin gerçekleşmesinde önemli bir role sahiptir. Yün ve halı yıkama gibi işler evin bahçesinde yapılmaktadır. Evin bahçesi ve sokak, düğün mekanı olarak sık kullanılan yerlerdendir. Düğün bitiminde düğün hediyeleri, evler tek tek gezilerek dağıtılır. Ölen bir kimsenin yakınlarını teselli etme ve başsağlığı dileme olarak bilinen taziyelerin kabulü ve gelenlerin ağırlanması yine evlerde gerçekleşir. Taziyeye gelen kişilerin ağırlanması ile yemek pişirme ve konaklama gibi durumlarda komşuların evleri de kullanılabilir. Doğum yapan komşuların evleri ziyaret edilir ve doğan çocuğa hediyeler götürülür. Mahallede apartmanlaşma sürecinin büyük oranda tamamlanmasıyla bu tür adetlerin birçoğu değişmiş durumdadır.

Mahallede, iki sınıflı bir ilkokul 1994 yılında açılarak eğitim-öğretim vermeye başlanmıştır. Mahalle nüfusunun artması ve mahallenin alan olarak büyümesi ile ana okul, ilkokul, ortaokul ve liseye ihtiyaç duyulmuştur. İlgili eğitim kurumlarının açılması ile ihtiyaçlar giderilmeye çalışılmıştır. Mahalle camisi ile ana okul, ilkokul ve ortaokulu yerleşim alanının merkezinde yer almaktadır. Lise binası ise mahallenin başka bir yerleşim alanındadır.

Şehit Mustafa Gündoğdu İlköğretim Okulu, 1994-1995 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. 2012 yılında okulun adı Şehit Mustafa Gündoğdu İlkokulu olarak değiştirilmiştir. Ayrıca okulun ana binasından bağımsız olarak okul bahçesinde anasınıfı binası da bulunmaktadır. Mahalle nüfusun artışıyla okul yetersiz hale gelince ek bina yapılmıştır. Bu ek bina 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Şehit Mustafa Gündoğdu Ortaokuluna tahsis edilmiştir (Şehit Mustafa Gündoğdu İlkokulu, 2020). Mahallenin diğer bir okulu olan Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi, 1999 yılında açılarak eğitim ve öğretim hizmetini vermeye başlamıştır (Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi, 2020).

Mahallede 2010 yılından itibaren apartmanlaşma sürecinin başlaması ile ana caddelere bakan apartmanların alt katlarında restoran, pastane, kahvehane ve kafe gibi yeme içme ağırlık olanlardan iki adet kasap, yedi adet fırın, manavlar, giyim mağazaları, sürücü kursları, ağız ve diş sağlığı merkezleri, eczaneler, resim sergisi galerisi vb. açılmıştır. Bunların dışında mahallede 2018 yılı başında açılan bir mini alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bu alışveriş merkezi sadece ticari faaliyetlerin gerçekleştiği bir tüketim yeri değildir. Burası aynı zamanda eğlenme, dinlenme, vakit geçirme gibi gündelik hayatın akışına hizmet eden yeni bir simgedir. Bu alışveriş merkezi mahallenin ekonomik yapısını değiştirdiği gibi sosyal ve kültürel yapısında da önemli değişimler ortaya çıkarmıştır. 2007 yılından itibaren mahallenin nüfusu sürekli artmakla birlikte nüfusun kompozisyonu da değişmeye başlamıştır. Böylece geleneksel bağlar yavaş yavaş çözülmeye başlamış ve artık burada yaşayanlar birbirini tanımaz hale gelmiştir. Bu anlamda mahallenin sokaklarını kullananlar ile buraya girenlerin ve çıkanların belli olduğu bir durumdan daha çok nüfusun yaşadığı ve komşuluk ilişkilerinin erozyona uğradığı bir sosyal

yapı ile karşı karşıya kalınmıştır. Mahallede tüketim kalıplarının artmasıyla mahallenin kimliği, yerel özellikleri ile özgünlüğü büyük çapta farklılaşarak yeni bir şekle bürünmüştür:

“Mahallemiz gittikçe büyüdü ve nüfusu arttı. Mahalle dayanışması ve kültürü artık yok olmuştur. Mahallemizde her taraf apartmanlarla doldu ve her şey çok hızlı değişti. Cadde ve sokaklar arabalardan geçilmiyor. İnsanlar artık birbirlerini tanımıyor, bireyselleşme arttığı için komşuluk ilişkileri çok geriledi. Üniversite mahallemizi tamamen değiştirdi.”

(N.D. - Bakkal, 53)

SONUÇ

Kentleşme sürecinin mahalle üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Geçmişten gelen mahalle ve mahalleli yapısı bu süreçten olumsuz etkilenmekte ve özellikle hızlı kentleşmeyle birlikte fiziksel, ekonomik ve sosyal dönüşümler kaçınılmaz hale gelmektedir. Fiziksel değişimin hızlı olması geleneksel mahalle yaşamını da ortadan kaldırmakta, bir konut alanı işlevi görmesine zemin hazırlamaktadır. Uzun yıllar boyunca oluşan mahallenin nitelikleri kentleşmeye yenilmekte ve özellikle apartmanlaşma ve dönüşüm projeleriyle yeni yapı ve özelliklere kavuşmaktadır.

Bu gelişmelerin yansımalarını farklı şehirlerde görmek mümkündür. Kentleşme sürecinin mahalle yapısı üzerindeki etkilerinin net olarak gözlemlendiği şehirlerden biri de nispeten şehirleşme seviyesi düşük olmasına rağmen Bingöl’dür. Bu bağlamda, Bingöl kent merkezinde daha eski bir yerleşim alanı olan ve 50 yıl öncesine uzanan Yeşilyurt Mahallesi ile nispeten daha yeni olan ve 25 yıldır varlığını sürdüren Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi örnekleri üzerinden kentleşme süreci doğrultusunda mahallelerin geçirmiş oldukları değişim ve dönüşümler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Müstakil evlerden oluşan küçük bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkan Yeşilyurt Mahallesi’nin genel özellikleri arasında doğaya yakınlık, çocukların sokağı oyun alanı olarak rahat kullanabildiği, mahalle camisi ile okulu ve bakkalının yürüme mesafesinde bulunduğu, komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu, farklı bir toplumsal tabakaya pek rastlanılmadığı homojen bir sosyal yapı öne çıkmaktadır. Yeşilyurt Mahallesi’nde, yaklaşık olarak 40 yıldır kullanılmakta olan müstakil evler zamanla yıprandığından ailelerin evlerini kat karşılığı müteahhitlere vermesi ile apartmanlaşma başlamıştır. Süreç içerisinde özel sektör öncülüğünde geniş konut siteleri ortaya çıkmıştır. Apartmanlaşma yaygınlaştıkça toplumsal hareketlilik artmış ve mahallenin yerleşik düzeni bundan etkilenmiştir. Mahallede apartmanlaşma ile toplumsal hareketlilik arasında sebep sonuç ilişkisinden ziyade karşılıklı olarak birbirini etkileyen bir süreç söz konusudur. Bu anlamda mahallede ikili bir yapı oluşmuştur. Bir taraf modern yaşam biçimine geçerken diğer tarafta geleneksel yapı ve ilişkiler devam etmektedir. Mahallenin değişimi yavaş olduğundan geleneksel yapı ile yenisi iç içe geçmiş durumdadır. Aynı şekilde bu süreç, mahallenin üretim ortaklığını ya da birlikteliğini (üreticiliği) azaltmakta ve tüketim mekânlarını ve tüketiciliği yaygınlaştırmaktadır.

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi bir ve iki katlı müstakil evler ile az sayıda gecekondunun yer aldığı 1990'lı yılların ortasında küçük bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkmış, mahalleye yerleşenler kırsal alandan geldiğinden ve sosyo - ekonomik durumları birbirine benzediği için toplumsal yapı ile gündelik hayatın akışı geleneksel ilişkiler üzerine kurulmuştur. Ayrıca mahalle kent merkezinden uzakta bulunduğu için fazla gelişim gösterememiştir. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde 2010 yılında itibaren geleneksel konutların yerini apartmanların alması ile mekânsal inşa süreci başlamış ve apartmanlaşma artıkça mekânın değişimi de hızlanmıştır. Ayrıca mahalle Bingöl Üniversitesi'ne komşu olduğundan üniversitenin de etkisiyle geçtiğimiz son yıllarda mahallede özel sektör öncülüğünde apartmanlaşma yaygınlaşmış ve apartmanlaşma süreci büyük oranda tamamlanmıştır. Mahalle sakinleri apartmanlaşmanın olmadığı dönemde birkaç bakkaldan alışveriş yapmakta iken, artık market, manav, kasap, eczane, kuruyemiş, pastane, fırın, restoran, kafe, mini alışveriş merkezine kadar birçok yerden alışveriş yapabilmektedir. Mahallede bireyselleşme ve tüketim odaklılık artığından mahalle temelli dayanışma ve mahalle kültürü bundan etkilenmiştir. Mahalle kurulduğu dönemde sosyal yapıda tamamen geleneksel izler hâkimken artık modernleşmenin birçok yansımasına toplumsal hayatta rastlamak mümkündür. Mahallede hızlı bir şekilde apartmanlaşmanın yaygınlaşmasıyla komşuluk ilişkileri bundan etkilenerek değişime uğramış ve azalmıştır.

Bingöl kent merkezindeki Yeşilyurt ve Şehit Mustafa Gündoğdu Mahalleleri örneği üzerinden mahallelerin dönüşümüne bakıldığında değişimin boyutları farklı da olsa mekânsal, ekonomik ve sosyal açıdan her iki mahallede de değişimin ortaya çıktığı görülmektedir. Yeşilyurt Mahallesi'nde değişimin daha yavaş ilerlediği ve apartmanlaşma sürecinin başlamasında olduğu gibi özel sektör yatırımlarının bu değişimde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde ise geleneksel mahalle yapısının daha hızlı bir biçimde değişim ve dönüşüme uğradığı ifade edilebilir. Bu dönüşümün yaşanmasında Bingöl Üniversitesi'nin kurulmasında olduğu gibi kamu aktörleri ve yatırımlarının yanı sıra apartmanlaşma sürecinin başlaması ve hızlı bir şekilde yaygınlaşmasında özel sektör yatırımlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak mahalle, alan ve nüfus olarak daha hızlı büyüyen, mahallelinin sosyal ve ekonomik anlamda etkisinin ve katkısının azaldığı bir birim haline gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyol Altun, D., (2010). Kapalı Konut Siteleri ve Mahalle Kavramı. *İdealkent Dergisi*, sa.2, 216-244.
- Alver, K., (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdealkent Dergisi*, sa.2, 116-139.
- Alver, K., (2013). *Mahalle -Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi-* Ankara: Hece Yayınları.
- Aslan, Ş., (2013). Türkiye'de Gecekondu Sorunu. *Kent sosyolojisi* (pp. 274-297),

http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/kent_sosyolojisi.pdf, Erişim Tarihi: 06.11.2021.

- Ataöv, A. & Osmay, S. (2007). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. METU JFA 2007/2, 24: 2, 57-82.
- Baydaş, A., Güven, M., & Koç, E., (2013). Bingöl Üniversitesi’nin Kentin Ekonomik Yapısına Katkısı. *III. Bingöl Sempozyumu*, 571-580.
- Bayraktar, F.S., (2002). Komşu Sözcüğü Üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.12, sa.2, 129-138.
- Bergen, L., (2010). Medeniyetin Cüzü: Mahalle. *İdealkent Dergisi*, sa.2, 140-168.
- Çadırcı, M., (2011). *Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri*, (Der. Tülay Ercoşkun), Ankara: İmge Kitabevi.
- Çılgin, K., (2019). *Mahalleyi Dönüşümün ‘Kurtarıcılığı’ndan Kurtarmak: Sarıyer Mahallelerinin Mücadelesinden Esinlenen Bir Yaklaşım Önerisi, Mahalle Planlaması*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Çınar, A., (2013). *Modernizm, Kent ve Toplum*, Bursa: Emin Yayınları.
- Çoban, E., & İlyas, A., (2017). 1935 Nüfus Sayımı ve Bingöl’ün Nüfus Potansiyeli. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, cilt.7, sa.1, 89-98.
- Dahir, J. (1947). *The Neighborhood Unit Plan*, New York- USA: Russell Sage Foundation. <https://www.russellsage.org/sites/default/files/Neighborhood-Unit-Plan.pdf>, Erişim Tarihi: 06.11.2021.
- Devellioğlu, F., (1999). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat*. “Mahalle”, 19. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ergenç, Ö., (1984). Osmanlı Şehrindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları IV*, cilt.4, sa. 4, 69-78.
- Eryılmaz, B., (1988). Türkiye’de Köy ve Mahalle Muhtarlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Türk İdare Dergisi*, sa.378, 465-478.
- Es, M., & Ateş, H., (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, cilt.48, 205-248.
- Firidin Özgür, E., (2006). *Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler İstanbul - Çekmeköy Örneği*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Güneş, Y., (2009). Mahalle Yönetimi. *Türk İdare Dergisi*, sa.465, 113-131.
- Kallus, R., & Law-Yone, H., (2000). What is a Neighbourhood? The Structure and Function of an Idea. *Environment and Planning B: Planning and Design*, cilt.27, SA 6, 815-826.
- Kaya, M., (2011). Bingöl Vilayeti’nin Kurulması ve İdari Yapılandırılması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.1, sa.1, 39-48.
- Kıvrım, İ., (2009). Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.8, sa.1, 231-255.
- Özbek Eren, İ., (2017). *Mahalle Yeni Bir Paradigma Mümkün Mü?*, İstanbul: Tuti Kitap.

- Özcan, G., (2017). *Osmanlı Şehirciliği ve Vakıflar*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Palabıyık, H., Atak, Ş., (2002), Türkiye’de Mahalle Yönetimi. *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler* (pp. 331-371), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Savaş Yavuzçehre, P., (2016). Üniversitelerin Kentlere Etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, cilt.21, sa.1, 235-250.
- Saydam, A., (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon: Derya Kitabevi, 2. Baskı.
- Şahin, M., & Işık, E., (2011). Osmanlıdan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sa.30, 221-230.
- Yıldız, M.C., Gündüz, M., (2015). *Komşuluk Kültürü*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yılmaz, V., & Mecek, M., (2019). Türkiye’de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü. *İdealkent Dergisi*, cilt.10, sa.27, 769-799.
- Taş, H., (2010). Osmanlı Şehrinde Mahalleli’nin Ortak Sorumluluğu Nasıl Değerlendirilebilir?. *XVI. Türk Tarih Kongresi*, cilt.4, sa.1, 535-543.
- Tatlı, H., (2014). Bingöl Üniversitesi Öğrencilerinin Bingöl Ekonomisine Katkısı. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:4, sa: 7, 79-94.
- Turan, S., & Ayatac, H., (2020). Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak “Sosyal Dayanıklı Mahalle”: Kurtuluş-Feriköy Örneği. *Tasarım+Kuram Dergisi*, cilt.16, sa.31, 194-215.
- Ulusoy, A., & Akdemir, T., (2010). *Mahalli İdareler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 6. Baskı.

İnternet Kaynakları

- Devlet Hava Meydanı İşletmesi Genel Müdürlüğü (2021), “Bingöl Havalimanı”, <https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Havalimani/Bingol/SehirTarihcesi.aspx>, Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- Bingöl Belediyesi (2013), “Altyapı yüzde 95 tamamlandı”, Ekim 2013, Şehir Postası, <https://www.bingol.bel.tr/sehirpostasi.php>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Bingöl Belediyesi (2021), “Kente Bakış, Bingöl”, <https://www.bingol.bel.tr/tr/kente-bakis/ilceler/bingol>, Erişim Tarihi: 17.11.2021.
- Bingöl Kent Haber (2019), “Bingöl OSB’de 37 fabrika bulunuyor”, 13 Eylül 2019, http://www.bingolkenthaber.com/haber-bingol-osb-de-37-fabrika-bulunuyor_11685.html, Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Bingöl Online (2013), “Eskiden Devlet yok muydu?”, 3 Ekim 2013, <https://www.bingolonline.com/haber/eskiden-devlet-yok-muydu-45718.html>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası (2019), “Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası Stratejik Planı 2020-2024”, <https://www.bintso.org.tr/AnaSayfa/tabid/14862/Default.aspx>, Erişim Tarihi: 28.03.2021.

- Bingöl Üniversitesi (2021), “Sayılarla Bingöl Üniversitesi”,
<http://www.bingol.edu.tr/tr/universitemiz/genel/sayilarla-bingol-universitesi>, Erişim Tarihi:
04.11.2021.
- DSİ (2021), “İşletmedeki Baraj ve Göletler”, <https://bolge09.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/998>, Erişim
Tarihi: 29.03.2021.
- Fırat Kalkınma Ajansı (2015), “Bingöl Sanayi Sektörü Mevcut Durum Analizi ve Stratejik
Vizyonu”,[https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_ARASTIRMA_R
APORLARI/B%C4%B0NG%C3%96L%20%C4%B0L%C4%B0%20SANAY%C4%B0%20
SEKTORU%20ANALIZ%20RAPORU.pdf](https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_ARASTIRMA_RAPORLARI/B%C4%B0NG%C3%96L%20%C4%B0L%C4%B0%20SANAY%C4%B0%20SEKTORU%20ANALIZ%20RAPORU.pdf), Erişim Tarihi:
26.03.2021.
- İMKB Fatih İlkokulu (2020), “İMBK Fatih İlkokulu Stratejik Planı 2015-2019”,
<http://imkbfatihilkokulu.meb.k12.tr/tema/index.php>, Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi (2020), <http://bingolrekabetkurumlisesi.meb.k12.tr>, Erişim Tarihi:
13.01.2020.
- SOLAK, Adem (2016), Bingöl İli Sosyal Analiz Çalışması, Ed. Adem SOLAK, Ankara: HEGEM
Yayınları. [https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/bingol-ili-sosyal-analiz
calismasi/484](https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/bingol-ili-sosyal-analiz-calismasi/484), Erişim Tarihi: 28.03.2021.
- Şehit Mustafa Gündoğdu İlkokulu (2020), <http://smgilkokulu.meb.k12.tr>, Erişim Tarihi: 13.01.2020.
- TOKİ (2021a), “İllere Göre Projeler, Afet Konutları”, <http://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler>,
Erişim Tarihi: 16.11.2021.
- TOKİ (2021b), “İllere Göre Projeler”, <http://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler>, Erişim Tarihi:
16.11.2021.
- Yeşilyurt Anadolu Lisesi (2020), <http://bingolyesilyurtanadolulisesi.meb.k12.tr/>, Erişim Tarihi:
15.01.2020.
- Yeşilyurt Ortaokulu (2020), <http://bingolyesilyurtortaokulu.meb.k12.tr/>, Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- TÜİK (2021), Temel İstatistikler, Nüfus ve Demografi (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-
2020), <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- TÜİK (2021), Genel Nüfus Sayımları (İllere Göre Şehir ve köy Nüfusları 1965-2020),
<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>, Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- TÜİK (2021), Temel İstatistikler, Nüfus ve Demografi (Yıllara Göre İl Nüfusları 2000-2020),
<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- 2885 sayılı Yeniden Dokuz Kaza ve Beş Vilayet Teşkiline ve Bunlarla Otuz İki Nahiye Ait
Kadrolar Hakkında Kanun (Tarih: 25.12.1935, Resmi Gazete Sayısı: 4 Ocak 1936)

YEREL YÖNETİM VE KENTSEL GÜVENLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: BANDIRMA ÖRNEĞİ*

Maide YAZICI¹

Refik YASLIKAYA²

Öz

Kentlerde her geçen gün artan nüfus, kentlerin kontrolünü zorlaştırmakta, suç oranlarını arttırmakta ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Kentlerde ortaya çıkan tüm bu problemler ise güvenlik açığına neden olmaktadır. Özellikle büyükşehirler sorunların daha fazla karşılaşıldığı alanlar olmakta ve genişleyen sorumluluk alanı içerisinde güvenlik alanında sunduğu hizmetlerin önemi artarak devam etmektedir. Bu çalışmada kent ve güvenlik arasındaki ilişki yerel yönetim boyutunda incelenmiş, Bandırma ölçeğinde 18 yaş ve üzeri 500 kişiden (262 Kadın, 238 Erkek) kentsel güvenlik algısı anketi yoluyla toplanan veriler ile katılımcıların kentsel güvenlik algısı tespit edilmiştir. Kent ve güvenlik konusunda var olan sorunlar ve çözümleri ile katılımcıların bu konuda kimi sorumlu gördüklerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Güvenlik, Kentsel Güvenlik, Yerel Yönetim

AN INVESTIGATION ON THE RELATION OF LOCAL GOVERNMENT AND URBAN SECURITY: THE SAMPLE OF BANDIRMA

Abstract

The increasing population in the cities makes it difficult to control the cities, increase the crime rates and decrease the quality of life. All these developments in cities cause security gaps. Especially metropolitan cities are the areas where problems are encountered more and the importance of the services they provide in the field of security continues to increase within the expanding area of responsibility. In this study, the relationship between the city and security was examined at the level of local administration, and the urban security sense of the participants was determined with the data collected through the urban sentiment questionnaire from 500 people (262 women, 238 men) aged 18 and over on the Bandırma scale. The existing problems and solutions in the field of city and security, as well as whom the participants deem responsible in this regard were mentioned.

Keywords: City, Security, Urban Security, Local Government

* Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programında devam eden “Bir Yerel Yönetim Sorumluluğu Olarak Kent Güvenliği: Balıkesir İli Bandırma İlçesi Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiş bir makaledir.

¹ SBE Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, E-posta: ulucanmaide@hotmail.com, [ORCID: 0000-0003-3003-0828](https://orcid.org/0000-0003-3003-0828)

² Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İİBF, E-posta: refikyaslakaya@yahoo.com, [ORCID: 0000-0002-4419-2388](https://orcid.org/0000-0002-4419-2388)

GİRİŞ

Nüfusun günden güne arttığı kentler, bir değişim sürecini ifade etmektedirler. Bu değişim süreci içerisinde olumlu ve olumsuz olarak ortaya çıkan faktörler kenti ve kentsel yaşamı derinden etkilemektedir.

Bir kenti kent yapan özelliklerin başında, içinde yaşayan bireylerin güvenliğinin sağlanması gelmektedir. Nüfusa paralel olarak artan sorunların iç içe geçtiği kentlerde, güvenlik önemli sorunlu alanlardan birini teşkil etmektedir. Kalabalık ve heterojen yapısı ile sosyal kontrolün azaldığı kentlerde önlem alınmadığı takdirde sorunlar günden güne artış göstererek ilerlemektedir.

Kentlerin birbirinden farklı yapı ve özellik göstermesi güvenlik kavramını etkilemekte ve bu farklılıkların kent güvenliği üzerinde ayrı etkileri ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklardan olan kentin nüfus büyüklüğü ve kentleşme oranı, kent güvenliği üzerinde önemli etkileri olan değişkenlerdir. Artan nüfus büyüklüğü ve kentleşme oranı ile birlikte kentte kırdan farklı olarak gelişen yapı ve ilişkiler, kentsel güvenlik olgusunu zayıflatmaktadır.

Kentin büyümesi sonucu daha da karmaşıklaşan yapı, metropoliten alanlarda güvenlik sorunlarıyla daha fazla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Böylece kentler kırdan farklı olmanın yanında kendi aralarında da büyük ve küçük kentler olarak farklılıklar göstermektedirler. Metropoliten alanlarda işsizlik, barınma ihtiyacının karşılanamaması, yabancılaştırmış bireyler, aidiyet duygusunun olmaması, sosyal kontrolün zayıflaması, hizmetlerin yetersiz kalması vb. sorunlarla sık sık karşılaşmaktadır. Bu sorunlar ise güvenlik açığına yol açmaktadır.

Hızla büyüme sonucu sağlıklı kentleşen alanlarda ortaya çıkan güvenlik sorunu, bu durumun yerel yönetim özelinde incelenmesi gerekliliğini arttırmıştır. Yerel düzeyde küçük gibi görünen sorunların çözümü bütünde daha büyük sorunların önlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin bu konuda uygulayacakları politikalar büyük önem arz etmektedir.

Yapılan bu araştırma, kentsel güvenlik konusunda merkezi yönetimin sorumluluğunun yanında belediyelerin sorumluluğunun önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Ayrıca 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyelerinin sınırları genişlemiştir. Bu genişlemenin sınırları içindeki bir ilçe belediyesi için güvenlik konusunda hangi sorunlara yol açabileceği üzerinde durulmuştur. Sonrasında yapılan alan araştırmasında Bandırma'da yaşayan vatandaşların güvenlik algısı tespit edilmiştir. Buradan hareketle çalışmanın güvenli bir kent konusunda yapılacak olan araştırmaların geliştirilmesi noktasında alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YEREL YÖNETİM ÖZELİNDE KENTSEL GÜVENLİK

Güvenlik ve özgürlük arayışı, insanlığın tarih sahnesine çıkışından bu yana var olan bir durumdur (Davutoğlu, 2002: 32). Tarihsel süreçte güvenlik, toplumların ve devletlerin dikkatle üzerinde durdukları ve buna göre politikalar, stratejiler geliştirdikleri en temel unsurlardan biridir.

Huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşamak bireyler için diğer pek çok şeyin başında gelmektedir. Toplumsal bir ihtiyaç olarak güvenlik, toplumda huzurun, sükûnetin ve güvenliğin devamlı bir şekilde sağlanması anlamına gelir. Bireylerin toplum halinde yaşayabilmelerinin vazgeçilmez bir koşulu olan güvenlik için kamu düzeni şarttır (Toprak, 2001: 130-131).

Temelde kamu düzeninin ve bununla birlikte güvenliğin devlet ile sağlanacağı düşünülmektedir. Güvenlik, devletin kuruluşunu sözleşmeye bağlayan toplum sözleşmesi kuramcıları J.J. Rousseau, J. Locke ve T. Hobbes'a göre devletin kuruluş nedeni olarak görülmüştür. Locke ve Rousseau doğa durumunda düzen ve barış ortamının olduğunu ancak bunun bir şekilde bozulduğunu, bu nedenle güvenliği sağlamak adına devletin kurulduğunu savunmaktadırlar. Hobbes'a göre ise doğal durumda insanlar ölüm korkusu ve şiddet eğiliminin hüküm sürdüğü, herkesin hayatta kalabilmek adına kendi gücü ve olanakları ile her şeyi yapmakta özgür olduğu, sürekli bir savaş hali içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu durumda insanlar kendi bireysel güvenliklerini sağlamak için her çeşit araç üzerinde doğal olarak hak sahibi olurken, karşılıklı ilişkileri de bunun temelinde şekillenmiş ve birbirlerine karşı konumları karşılıklı korkunun belirleyiciliğinde oluşmuştur. Bu güvensiz, korkunun ve bencilliğin baskın olduğu doğal durumdan, sürekli güvenlik ve barışı sağlayabilmek için bir sözleşme ile devlet kurulmuştur (Ekici, 2006: 81).

Yaklaşık olarak yedi bin yıllık geçmişe sahip, bireylerin yaşamlarında yön verici konumda olarak insanlık tarihinin önemli bir bölümünü oluşturan kentlerin (Bookchin, 1999: 12) oluşumuna kaynaklık eden etmenlerden biri güvenlik ihtiyacı olmuştur. Tarihte kurulan ilk kent örnekleri incelendiğinde, Mısır, Sümer, İndüs havzasında yaşayanlar yerleşim alanlarını korumak, ekonomik hammaddeleri sağlamak amacıyla başlattıkları ticaretin, güvenliğini sağlayacak, malları ve çalışanları koruyacak görevlilere ihtiyaç duymuşlardır (Childe, 2001: 104). Kentin etrafının surlarla çevrilmesi de Fırat yakınlarındaki ilk topluluklarda ortaya çıkmıştır. Sur, askeri yönünün yanı sıra kent üzerinde aktif egemenlik sağlamanın aracı olmuştur. Böylece kent ile kır kesin bir şekilde birbirinden ayrılırken, dışarıdan gelebilecek tehlikelere (vahşi hayvan saldırıları, göçebe hırsızlar ile işgalcilerin saldırıları gibi) karşı tam bir güvenlik duygusu sağlanmıştır (Mumford, 2007: 87). Sanayi devrimi ile başlayan köklü dönüşümler, kentin toplum içindeki yerinde ve kendi iç yapısında önemli değişimler ortaya çıkarmıştır (Işık, 1999: 163-175). Surların yıkılmasıyla birlikte sadece bir kentin değil, tüm ülkenin savunması önemli duruma gelmiştir. Siyasi açıdan ayrıcalıklı durumda bulunan kentlerin bu ayrıcalıkları son bulmuştur. Kentler siyasi açıdan yalnızca yerel özerkliğe sahip bir idari merkez durumunda konumlandırılarak, kent içerisindeki sınıfsal yapıda hukuki farklılıklara son verilmiştir (Begel, 1997: 14).

Bugün modern, post-modern, küresel birçok etkenin karşılıklı etkileşimi sonucu şekillenen (Karakurt, 2006: 18) kentlerde güvenlik, bir kentsel hak olarak görülmektedir. Çeşitli tehdit ve saldırılara karşı korunaklı ve güvenli bir yaşam hakkını savunan "Avrupa Kentsel Şartı"nda (Tekeli, 2011: 186), kent güvenliğinin düzenlendiği başlık altında güvenlik konusunda ana ilkeler yer

almaktadır. Bu ilkelere göre suç çok çeşitli sebeplere dayanan bir unsurdur. Bu nedenle çözümü konusunda da çeşitlilik sağlanmalı ve yerel düzeyde, seçilmiş temsilciler, resmi görevliler, kolluk kuvvetleri, yargı organları, sosyal danışmanlar ve birlikler işbirliği içinde hareket etmelidir (Council of Europe, 1992). Bu konuda merkezi hükümetin sorumluluğunun yanında yerel yönetimin sorumluluğu önem kazanmıştır.

Vatandaşların mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamada önemli birimleri oluşturan yerel yönetimler ve merkezi yönetim arasında hizmet sunumu konusunda yaşanan ayrımda genellikle hizmetlerin bölünebilir ve bölünmezliğine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Güvenlik hizmeti ise tarih boyunca bölünemeyen hizmetler arasında yer alıp, merkezi yönetim tarafından sunulmuş önemli bir kamu hizmeti olmuştur. Geçmişten bugüne yaşanan süreç içerisinde yeni kazanımlarla ilerleyen ve önemini korumaya devam eden güvenlik hizmetinin sunumunda merkezi yönetimin öneminin yanında belediyelerin bu alanda sunacakları hizmetlerin önemi de artmıştır. Belediyeler güvenlik birimleri oluşturmuş hatta bazı belediyelerde bu hizmet alanı özelleştirilmiştir (Aydın, 2009: 131). Bu noktada yerel düzeyde güvenlik ihtiyacını karşılayan birimlere (zabıta, özel güvenlik, köy bekçileri ve köy korucuları) düşen görevler önem kazanmıştır.

Polis, güvenlik ihtiyacını sağlamada, kentlerde suç önleme ve düzen tesisinde genel yetkili birimdir. Ancak günümüz kentlerinde, kentliye ve kente karşı işlenen suçların önemi, artan nüfus ve sosyal kontrolün azalmasıyla artmıştır. Bu da bu ihtiyacın yalnızca polis güçleri tarafından karşılanmasını zorlaştırmıştır. Bu durumda zabıta birimlerinin sunduğu hizmetlerin önemi artmıştır (Toprak, 2016: 191). Zabıta, karmaşıklaşan kent yaşamı içerisinde beldenin düzeni, sağlığı ve huzurunun korunması, belediye organlarının bu amaçla aldıkları kararların yürütülmesinde, yaptırımların uygulanmasında, belde halkının esenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Erkul ve Karakılıçık, 2000: 92). Yasalarla kendisine verilmiş görevleri yerine getirirken, halkla diğer kurumlardan çok daha yakın ve yüz yüze ilişkiler kuran zabıta teşkilatının (Karatepe, 2005: 203), günümüzde kentlerde işlenen suç oranlarının artması ile önemi artmış bulunmaktadır. Görevleri incelendiğinde kent güvenliğine yönelik etkin görevleri olduğu görülmektedir. Örneğin, köyden kente artan göç oranları ile bireylerin konut sorununa çözüm olarak bulduğu, hazine arazisi ya da sahipli araziler üzerine kanuna aykırı şekilde yapılan (İmar Kanunu, 1985), gecekondu yapılanmaları konusunda zabıta, bu yapılanmaların önüne geçmek, gecekondu yapılarını tespit ederek, fen elemanları gözetimi ile yıkılarak gerekli önlemlerin alınmasını sağlamakla yükümlüdür (Belediye Zabıta Yönetmeliği, 2007). Kent güvenliği konusunda önemli etkileri bulunan bu bölgelerde, tümüyle suçluluk bölgesi olarak değerlendirilemese de (Özek, 1974: 127), işsizlik gibi ekonomik sorunlar ile kente uyum ve kentleşememe gibi sorunların yol açtığı güvenlik problemleriyle karşılaşmaktadır. Gecekondu gibi kentte, sağlığa aykırı gıdaların satılması, açık kalan kuyu, mahzen, kanalizasyon kapakları, tekniğine uygun olmayan ruhsatsız yapıların çökme riski, trafikte meydana gelebilecek tehlikeler, dilenciler, halkın ortak kullanımına ayrılmış alanların işgal edilmesi, çevresel gürültü ve

hafriyat, inşaat ve yıkıntı atıkları ile çevrenin kirletilmesi gibi pek çok kentte huzurlu, güvenli bir şekilde yaşam sürdürülmesini engelleyen durum zabitanın hizmet alanı içerisinde yer almaktadır (Belediye Zabıta Yönetmeliği, 2007).

İş yükünü hafifletecek diğer bir birim olan özel güvenlik ise yerel düzeyde güvenlik hizmeti sağlarken, kanunda sıralanan yetkilerini yalnızca görev süresince ve görevli oldukları alan içerisinde kullanabilir. Önleyici nitelikte olan bu görevleri sırasında suç ve suç unsurlarından biriyle karşılaşmaları dâhilinde, yapmaları gerekli olan genel kolluk görevlerine bildirmektir (Karakurt ve Bal, 2013: 95). Genellikle yardımcı kolluk olarak görülen bu birimler, kentlerde artan nüfus sayısına paralel suç oranlarının da artması ve devletin sunduğu güvenlik hizmetlerinde toplumun tüm kesimlerine ulaşmasının zorlaşması üzerine, eğitim ve sağlık alanlarında olduğu gibi güvenlik alanında da özel sektöre yer verilmeye başlanmıştır (Eryılmaz, 2006: 124).

Yerel güvenlik hizmeti sağlayan birimlerin ve genel kolluk kuvvetlerinin yerel düzeydeki hizmet yükü, artan kent nüfusu ve kentleşme oranı ile artmıştır. Buna ek 6360 sayılı kanun ile sorumluluk alanı genişleyen büyükşehir belediyelerinde jandarmanın yürüttüğü kolluk hizmeti bundan sonra polisin görev alanına girmektedir. Ancak polis tarafından kullanılan araç ve silah gibi ekipmanlar kırsal alanda, dağlık bölgelerde kullanım için uygun değildir. Kentte normal bir araç kullanılabilirken, kırdan engebeli arazi için uygun bir taşıt gerekmektedir. Yine kentte suçluyu yakalayabilmek için gerekli olan silah ile kırdan engebeli, dağlık arazide suçluyu yakalamak için gerekli olan silah farklıdır. Bunların yanında bu durum mevcut personel miktarı açısından da sorun teşkil etmektedir (Gözler, 2013: 69). Ayrıca Balıkesir gibi geniş sınırları içerisinde kırsal alanların fazla yer kapladığı, ilçeler arasındaki mesafenin uzun olduğu büyükşehirlerde bu yeni sistemin uygulanmasında çeşitli güçlükler bulunmaktadır. Bu durumda belediyelerin tam, eksiksiz, etkin ve kaliteli hizmet sunma imkânı azalacaktır. Büyükşehir belediyesi sadece sınırlarına dâhil edilen alanlara hizmet götürmekte zorlanmakta kalmayıp, esas sorumluluk alanı olan merkez ilçedeki hizmetleri sunmakta güçlük çekecektir (Gül ve Batman, 2013: 36).

6360 sayılı yasayla il mülki sınırı büyükşehir olarak belirlenen ancak kırsal alanları kentsel alanlarından daha geniş bir coğrafyaya yayılan Balıkesir gibi kentlerin yurttaşlarının temel ihtiyaçları arasında belirgin farklar olması kaçınılmazdır. Örneğin 6360 sayılı kanun öncesi köy olan yerleşim birimlerindeki bireyler tarım ve hayvancılıkla uğraşarak hayvanlarına yönelik, su ihtiyaçlarını karşılayacak bir çeşmeye veya kuyuya, evinin yanında bir ahıra, hayvan gübresini rahatlıkla koyabileceği bir alana, hayvanlarının rahatça otlayabileceği ve serbestçe geçebilecekleri bir alana ihtiyacı vardır. Kentte yaşayan ve çalışan biri ise gürültü olmayan, korkusuz bir şekilde evine işine gidebileceği, temiz bir çevrede yaşayarak işe gidip gelirken ayakkabılarının çamur veya hayvan pisliği ile kirlenmediği bir ortamda yaşamak ister (Gözler, 2013: 74). Bireylerin bu ve benzeri ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılanması, yaşadıkları bölgede hayatlarını güven içerisinde devam ettirebilmeleri açısından önemlidir.

Büyükşehir belediyelerinin içerisinde mevcut ilçe belediyeleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. İlçe belediyelerin güvenlik açısından hizmet yükü birbirinden farklıdır. Örneğin Ankara'nın merkezi konumunda bulunan Kızılay bölgesini içinde barındıran Çankaya Belediyesinde alınması gereken güvenlik önlemleri ile Ankara'nın Etimesgut, Keçiören gibi ya da merkeze daha uzak olan Kızılcabazım, Kazan gibi ilçelerinde alınması gereken güvenlik önlemleri arasında farklılık bulunmaktadır. İktisadi faaliyetlerin yoğun olduğu ve gün içerisinde nüfusun arttığı, trafiğin yoğunlaştığı kent merkezleri bakımından gerekli güvenlik önlemleri de artmaktadır. Nüfusun günün gece ve gündüz saatleri için büyük farklılık gösterdiği Kızılay bölgesinde gün içerisinde yaşanan yoğun hareketlilik nedeniyle alınan güvenlik önemlerinin artırılması gerekmektedir. İlçeler arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak buna uygun politikalar üretilmesi ve güvenlik önlemlerinin alınması yaşam kalitesini arttıracaktır.

Sosyal sınıflaşmanın yol açtığı mekânsal ayrışma sonucu ortaya çıkan farklılıklar kentte bölgeler arasında güvenlik ihtiyacının farklılaşmasına neden olmaktadır. Sosyal sınıflar arasındaki ayrım kente yansımaktadır. Örneğin ekonomik açıdan alt gelirli sınıfların yaşadığı mekânlar genellikle kentin çöküntü, gerilemiş ve değer kaybetmiş alanlarıdır. Buna karşılık yüksek ve orta gelirli gruplar ise daha çok kaliteli, güvenli sitelerin bulunduğu ve genellikle kent merkezinden uzak bölgeleri tercih etmektedirler. Bu mekânsal ayrışma, sosyal sınıflar arasında bir çizgi çekerek, alt gelirli grupların kent hizmet ağının dışında kalmasına neden olmaktadır. Böylece hizmetlere ve kaynaklara erişim de eşitsiz bir şekilde gerçekleşmektedir. Özellikle büyükşehirlerde bu ayrım daha belirgin olarak gözlemlenmektedir. Artan kent nüfusu, hızlı kentleşme, mekânsal ayrışmanın da artmasına neden olmaktadır. Birçok açıdan dezavantajlı kalan alt gelirli gruplar ise suça kaynaklık edebilmekte ve güvenlik açığına sebep olabilmektedirler. Oysaki kentsel güvenlik kavramı kentte yaşayan herkesin uygun bir ortamda, güven içinde yaşama hakkına sahip olmasını ifade etmektedir.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SINIRLARI İÇİNDE YER ALAN BİR İLÇE BELEDİYESİ OLARAK BANDIRMA'DA KENTSEL GÜVENLİK ALGISI

690 km² alanı, 158.857 nüfusu, 60 km kıyı uzunluğu bulunan Balıkesir Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki Bandırma ilçesi, Balıkesir'in önemli ilçeleri arasında yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ilçe nüfusu artış göstermektedir. Buna göre 2007 yılında 128.603 olan nüfus 2020 yılına gelindiğinde 158.857'ye ulaşmıştır (Tüik, 2021). İlçenin kara, deniz, hava ve demiryolu ulaşım imkânları oldukça geniştir. Karayolu bağlantısı bulunan Balıkesir ile Ege Bölgesi'ne ve Güney'e, Bursa ile tüm Anadolu ve İstanbul'a, Çanakkale üzerinden ise Trakya'ya rahatlıkla ulaşım sağlanabilmektedir. Denizyolu ulaşımında avantajlı bir konumda bulunan Bandırma gelişmiş ve donanımlı limanı ile Marmara Bölgesinin giriş kapısı konumundadır. 1998'den itibaren devam eden İstanbul-Bandırma arası hızlı feribot ve deniz otobüsü seferleri ulaşımında büyük kolaylıklar sağlayarak, İstanbul ile ulaşımı iki saate düşürmüştür. Demiryolu ulaşımında ise Balıkesir, Akhisar, Manisa ve

İzmir'e karşılıklı seferler düzenlenerek ulaşımda bir alternatif sunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020). İstanbul, İzmir ve Bursa gibi metropoliten şehirlerle bağlantısı bulunan Bandırma, önemli tarımsal ve sanayi üretimlerinin merkezi konumunda olan bir liman kentidir. Yolcu ve ticari hareketliliğin fazla olduğu bu kentte, denizyolu ile yapılan ulusal ve uluslararası ticaret ve yolcu sirkülasyonu ile kentte güvenlik açığının meydana gelmesi olası bir durumdur. Bu nedenle limanın ve oluşabilecek güvenlik tehdidinin kontrol altında tutulması önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, jeopolitik açıdan önemli bir konumda yer alan bu bölgede, genel nüfus eğilimindeki artış ve buna bağlı olarak konut ve iş yeri sayısındaki artış alınacak güvenlik önemlerinin önemini de arttırmaktadır.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı Bandırma ilçesinin güvenlik sorunlarına yönelik bir durum analizi yapmaktır. Bu kapsamda vatandaşların yaşadıkları kentin güvenlik sorunlarıyla ilgili düşünceleri ve bu sorunların çözümünde daha çok kimi sorumlu gördükleri tespit edilmek istenmiştir. Araştırma yöntemi betimsel nitelikte tarama (anket) modelindedir. TÜİK verilerine göre 1.240.285 nüfuslu Balıkesir Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki Bandırma İlçe Belediyesi'nin 158.857 kişilik nüfusu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır (N=158.857). Araştırmanın örneklemini ise Balıkesir Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki Bandırma İlçe Belediyesi'nde yaşayan 18 yaş ve üzeri 262 kadın, 238 erkek olmak üzere toplam 500 kişiden oluşmaktadır.

Örneklem hakkında bilgi sağlamak için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formunda öncelikle demografik sorulara yer verilmiştir. Daha sonra bireylerin yaşadıkları kentte kendilerini ne derece güvende hissettiklerine yönelik sorulara yer verilerek bu konudaki düşünceleri derinlemesine incelenmiştir.

Araştırma dahilinde yapılan istatistiksel analizler, SPSS 24. SPSS Inc., Chicago, Illinois, ABD istatistik paket programı aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, kullanılan istatistiki yöntem olarak; betimsel istatistikler (frekans, yüzde hesaplamaları) kullanılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların, cinsiyetleri, yaşları, medeni durumları, eğitim düzeyleri, meslekleri, aylık gelirleri, yaşadıkları semt/mahalleler, kentte yaşam süreleri, kent merkezine uğrama sıklıkları ve oturdukları ev türü şeklinde demografik sorulara yönelik analiz sonuçlarının yüzdelerle dağılımlarına bu bölümde yer verilmektedir. Tablo 1'de katılımcıların demografik özelliklerine yönelik frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Frekans ve Yüzde Dağılımları

DEĞİŞKENLER		N	%
Cinsiyet	Kadın	262	52.4
	Erkek	238	47.6
Yaş	18-25 yaş	77	15.4
	26-33 yaş	104	20.8
	34-41 yaş	124	24.8
	42-49 yaş	98	19.6
	50 yaş ve üzeri	97	19.4
Medeni Durum	Bekâr	166	33.2
	Evli	334	66.8
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	47	9.4
	Lise	175	35.0
	Üniversite	247	49.4
	Lisansüstü	31	6.2
Meslek	Memur	73	14.6
	İşçi	57	11.4
	Esnaf	60	12.0
	Serbest Meslek	34	6.8
	Akademisyen	17	3.4
	Emekli	50	10.0
	Öğrenci	45	9.0
	Ev Hanımı	88	17.6
	Diğer	76	15.2
Aylık Gelir	0-2000	125	25.0
	2001-4000	165	33.0
	4001-6000	124	24.8
	6001 ve üzeri	86	17.2
Yaşanılan Mahalle	100. Yıl	20	4.0
	17 Eylül	50	10.0
	600 Evler	61	12.2
	Ayyıldız	27	5.4
	Bentbaşı	11	2.2
	Çınarlı	17	3.4
	Günaydın	12	2.4
	Hacıyusuf	34	6.8
	İhsaniye	82	16.4
	Levent	28	5.6
	Paşabayır	54	10.8
	Paşakent	37	7.4
	Paşakonak	27	5.4
Sunullah	40	8.0	
Yaşam Yılı	1-5 Yıl	93	18.6
	6-10 Yıl	59	11.8
	11-15 Yıl	39	7.8
	16 ve üstü	309	61.8
Kent Merkezine Uğrama Sıklığı*	Nadiren	57	11.4
	Bazen	164	32.8
	Sık Sık	279	55.8
Oturlan Ev Türü	Müstakil Ev	43	8.6
	Apartman	295	59.0
	Güvenlikli Site	35	7.0
	Güvenliği Olmayan Site	127	25.4

* Kent merkezine uğrama sıklığında hiç cevabını veren katılımcı yer almamıştır.

Tablo 2 Katılımcıların Bandırma’da Güvenlik Açısından Gördükleri En Önemli Soruna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Sorun	n	%
Trafik Sorunları ve Yollarda Altyapı Eksikliği	136	27.2
Kolluk Kuvvetlerinden Kaynaklı Sorunlar ve Asayiş Eksikliği	101	20.2
Herhangi Bir Güvenlik Açığı Yoktur	52	10.4
Alkol ve Madde Kullanımı	43	8.6
Sokak Hayvanları	33	6.6
Çarpık Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm	31	6.2
Beşeri Sorunlar	26	5.2
Kente Göç ve Turizm Kaynaklı Nüfus Artışı	23	4.6
Güvenlik Kamerası ve MOBESE Eksikliği	17	3.4
Afet Riskine Dayanıksız Yapılar	13	2.6
Sokak Aydınlatması	11	2.2
Çevre Kirliliği	10	2.0
Altyapı	4	0.8

Katılımcılara Bandırma’da güvenlik açısından en önemli sorun sorulduğunda, yukarıdaki tabloya göre verilen cevaplarda ilk sırada trafik sorunları ve yollarda alt yapı eksikliği %27.2 oranı ile yer almaktadır. Verilen cevaplar; trafik akışının yoğunluğu, yolların yetersiz ve bakımsız olması, park alanlarının yetersiz kalması, trafik ışıklarının eksikliği, yaya geçitleri ve kaldırım sorunu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu sorunların neden olduğu riskler kentte güvenlik açığına neden olacaktır. Kentte trafik güvenliğinin sağlanamaması yaşam kalitesini düşürecektir. Artan nüfus yollarda güvenliğin sağlanmasına duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Bireylerin yaşadıkları kentte kendilerini güvende hissetmeleri açısından önemli bir alanı oluşturan trafik ve yol güvenliği açısından güvenliği sağlayacak çözümler göz ardı edilmemelidir. Kentsel trafik düzeninin sağlanması ve yol bakım ve onarım çalışmaları için belediye görevlerini yerine getirmelidir. Öncelikle kent, trafik sorularına sebep olmayacak şekilde tasarlanmalı; binalar arasındaki mesafe, yol genişliği ve kaldırımlar dikkate alınarak bırakılmalı, araçlar için uygun park yerleri bırakılmalı, yaya ve bisikletli güvenliği sağlanmalı, gerekli yerlere trafik lambaları ve levhaları konulmalı, yol bakım çalışmaları aksatılmadan yapılmalı ve çalışmalar sırasında gerekli önlemler alınmalıdır.

Tablo 2’ye göre Bandırma’da güvenlik açısından en önemli ikinci sorun %20.2 oranıyla kolluk kuvvetlerinden kaynaklı sorunlar ve asayiş eksikliğidir. Denetimlerin az olması, personel sayısının yetersiz kalması, hırsızlık, dilenciler verilen cevaplarda sorunlu alanlar olarak görülmektedir. Polis, jandarma ekipleri, zabıta birimleri, yeterli personel sayıları ile denetimleri arttırarak asayişin sağlanmasını, kentte güvenlik algısının oluşmasını böylece kentte yaşam kalitesinin artmasını sağlayabilmektedirler. Belediyenin sorumluluk alanının genişlemesi, göç alan bir ilçe olması ve artan kentleşme oranı kolluk kuvvetlerine düşen yükü arttırmıştır. Polis ve jandarmanın yerel düzeyde sunduğu güvenlik hizmetleri vatandaşlar tarafından eksik ve sorunlu bulunmuştur. Vatandaşlar, polisin alacağı önlemeye yönelik tedbirleri önemli görmüşlerdir. Ayrıca vatandaşlar zabitanın sunduğu; kaldırım işgallerinin önlenmesi, sokak hayvanlarının toplanması, dilencilere izin verilmemesi,

pazarların denetlenmesi, altyapı çalışmalarında gerekli önlemlerin alınması gibi hizmetlerin iyileştirilmesi ve daha etkin hizmet sunumu beklentisi içerisindedirler.

Dördüncü sırada %8.6 oranı ile alkol ve madde kullanımı yer almaktadır. Kamuya açık alanlarda alkol kullanımı, alkol satışının yapıldığı mekânlar katılımcılar tarafından güvenlik açığına sebebiyet veren etkenler arasında görülmektedir. Alkol ve madde kullanımı ile suç arasındaki doğru yönlü bir ilişki olduğunu gösteren araştırmalar (Balcıoğlu vd. 2001; Sayal vd. 2005; Karakartal, 2020) gibi bizim araştırmamızda da alkol ve madde tüketimi kentsel güvenlik sorunu olarak kabul edilmiştir.

Yapılan alan araştırması neticesinde, %6.6 ile sokak hayvanları beşinci sırada yer almaktadır. Katılımcılar başıboş gezen sokak hayvanlarının insan güvenliği açısından tehdit oluşturduğunu düşünmektedirler. Bu noktada belediyelerin yürüttüğü sahihsiz hayvanların toplanması, gerekli bakımlarının ve aşılarının yapılması, kısırlaştırılmaları ve kayıt altına alınmaları, yaralı, hasta hayvanlar için veterinerlik hizmetleri yürütmeleri, sahiplendirilmek üzere geçici bakım evlerinde tutulmaları vb. hizmetleri kent güvenliği açısından önemli hizmetlerdendir.

Yine tabloya göre yapılan sıralamada altıncı sırada %6.2 ile çarpık kentleşme ve kentsel dönüşüm yer almaktadır. Kentlerde hızla artan nüfus sonucu kentin plansız büyümesi, gecekondulaşma, eskiyen yapılar, şekilsiz ve düzensiz yapılaşmalar, yeşil alanların ve çocuk parklarının eksikliği, kent tasarımının engelli bireyler için uygun olmaması, kentsel dönüşümün sağlanamaması gibi gerekçeler kentsel güvenlik açısından sorunlu alanlar olarak gösterilmiştir. Kentsel güvenlik sorunu çarpık kentleşmenin yol açabileceği birçok sorunun başında gelmektedir. Bu noktada kente göçün kontrol altına alınması, konut ihtiyacına üretilen çözümler, kentin planlı büyümesi ve yapılaşması çalışmaları kentsel güvenlik açısından büyük önem arz etmektedir.

Yedinci sırada %5.2 ile beşeri sorunlar yer almaktadır. Verilen yanıtlarda insanların bilgisizliği, duyarsızlığı, sorumsuzluğu ve ihmalkârlığı güvenlik açısından sorunlu olarak görülmüştür. Kente karşı duyarlılığın oluşturulması amacıyla belediyelerin yapmış olduğu çalışmalar önemlidir. Eğitimler, bilgilendirmeler kentte karşı sorumluluğumuzu arttıracak, kentte başta güvenlik olmak üzere birçok sorunun çözülmesine kaynaklık edecektir.

En önemli güvenlik sorununun tespitine yönelik soruya verilen cevaplar arasında diğer sorunlar ise %4.6 ile kente göç ve turizm kaynaklı nüfus artışı, %3.4 ile güvenlik kamerası ve MOBESE, %2.6 ile afet riskine dayanıksız yapılar, %2.2 ile sokak aydınlatması, %2.0 ile çevre kirliliği, %0.8 ile altyapı şeklinde sıralanmaktadır. Her biri kentsel güvenlik açısından oldukça önemli olan bu kategorilerde gerekli çalışmalar yapılmalı, önlemler alınmalıdır. Her ne kadar katılımcılar arasında sorunlu görülen alanlar sıralamaya konulsa da her bir katılımcının kentte güvenlik açısından sorunlu gördüğü alanların her biri konusunda aynı özen ve titizlikle çalışmalar yürütülmeli, toplumun genelinin kentte güvenle yaşaması sağlanmalıdır.

Çıkan sonuçlarda Bandırma’da güvenlik açısından en önemli sorun nedir sorusuna üçüncü olarak %10.4 oran ile herhangi bir güvenlik açığı olmadığına yönelik yanıtlar verilmiştir. Günümüz kalabalık, güvenlik hissini azaldığı kentlere nazaran Bandırma için çıkan sonuçlarda, bu oran oldukça yüksektir.

Tablo 3 Katılımcıların Bandırma’nın Daha Güvenli Bir Kent Haline Gelmesi İçin En Fazla Kimi Sorumlu Gördüklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Sorumlu Görülen Grup	n	%
Polis-Jandarma	364	38.8
İlçe Belediyesi	201	21,4
Kaymakamlık	124	13.2
Büyükşehir Belediyesi	101	10.8
Vatandaşlar	85	9.1
Zabıta	47	5.0
Özel Güvenlik	17	1.8

*n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 3’de katılımcıların Bandırma’nın daha güvenli bir kent haline gelmesi için en fazla kimi sorumlu gördüklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımına yer verilmiştir. Buna göre vatandaşlar %38.8 ile en fazla polis-jandarmayı, ikinci sırada ise %21.4 ile ilçe belediyesini sorumlu görmüşlerdir. Bunları takiben sırasıyla, %13.2 ile kaymakamlık, %10.8 ile büyükşehir belediyesi, %9.1 ile vatandaşlar, %5.0 ile zabıta ve son olarak da %1.8 ile özel güvenliği sorumlu görmüşlerdir.

Yapılan alan araştırması göstermiştir ki Bandırma ilçesinde yaşayan vatandaşlar güvenlik hizmetlerinden sorumlu birim olarak en yüksek oranda polis-jandarmayı görmektedir. Vatandaşların ilk sorumluluğu polis-jandarmaya vermesi beklenen bir sonuçtur. İkinci sırada ise ilçe belediyesi yer almaktadır. Yani vatandaşlar, kentlerde güvenlik hizmetinin sorumluluğunda ikinci büyük payı ilçe belediyesine yüklemiştir. Sorumluluk sıralamasında ilçe belediyesinin ikinci sırada yer alması önemli bir sonuçtur.

Tablo 3’e göre sorumluluk üçüncü olarak, bir taşra yönetim birimi olan kaymakamlıktadır. İlçe genelinde genel ve özel kolluk kuvvetlerinin amiri konumunda bulunan kaymakam, ilçede suç işlenmesini önlemesinden, genel kamu düzeninin sağlanmasında görevlidir. İlçede asayişin sağlanması konusunda önemli görevleri bulunan kaymakamlık birimi, kanun, tüzük ve yönetmeliklerin ilçede uygulanmasından sorumludur. Dolayısıyla kent güvenliğinin sağlanmasında önemli görev ve yetkileri bulunan kaymakam, bu konuda gerekli karar ve tedbirleri almakla yükümlüdür.

Çıkan sonuçlara göre dördüncü sırada %10.8 ile büyükşehir belediyesi yer almaktadır. 6360 sayılı kanun ile Büyükşehir Belediyesi statüsü kazanan Balıkesir Büyükşehir Belediyesi’nin kapsamındaki alanlarda hizmetlerinde ve yatırımlarında kentsel güvenlik açısından sorumluluğu önemlidir.

Tabloya göre sıralamada beşinci olarak %9.1 ile vatandaşlar yer almaktadır. Burada sorumluluk bir kurum yerine tek tek bireylere yüklenmiştir. Buna göre bireyler, birlikte yaşadıkları diğer kentlilere ve kente karşı sorumluluklarının farkında olup, var olan sorunların çözümünde işbirliği sağlayarak kentte güvenliğin sağlanmasına katkı sağlayabilirler.

Sıralama %5.0 oranına sahip zabıta ile devam etmektedir. Kentte güvenliğin sağlanmasında önemli görevleri bulunan zabıta birimleri sıralamada geride kalmıştır. Bu durumun nedeni zabitanın daha çok çarşı pazar güvenliği ile sınırlı görevleri olduğunun düşünülmesi olabilir. Son olarak %1.8 ile özel güvenlik gelmektedir.

Tablo 4 Bandırma'nın Daha Güvenli Bir Kent Haline Gelmesi İçin En Acil Yapılması Gereken İş Nedir Sorusuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Acil Yapılması Gereken İş	n	%
Trafik Sorunlarına ve Yollarda Altyapı Eksikliğine Yönelik Tedbirler	120	24.0
Kolluk Kuvvetlerinden Kaynaklı Sorunlara ve Asayiş Eksikliğine Yönelik Tedbirler	113	22.6
Beşeri Sorunlara Yönelik Tedbirler	54	10.8
Acil Yapılması Gereken İş Yoktur	47	9.4
Güvenlik Kamerası ve MOBESE	33	6.6
Kentsel Dönüşüm Çalışmaları	26	5.2
Altyapı	26	5.2
Sokak Hayvanlarına Yönelik Tedbirler	22	4.4
Alkol ve Madde Kullanımı Denetimi	15	3.0
Sokak Aydınlatması	13	2.6
Afet Riskine Dayanıksız Yapılara Yönelik Tedbirler	12	2.4
Çevre Kirliliğinin Önlenmesi	10	2.0
Kente Göç ve Turizm Kaynaklı Nüfus Artışının Kontrol Altına Alınması	9	1.8

Tablo 4'de Bandırma'nın daha güvenli bir kent haline gelebilmesi için en acil yapılması gereken iş nedir sorusuna verilen cevaplara göre ilk sırada %24.0 ile trafik sorunlarına ve yollarda alt yapı eksikliğine yönelik alınması gereken tedbirler gelmektedir. Tablo 2'de Bandırma'da güvenlik açısından en önemli sorun nedir sorusuna verilen yanıtlara paralel olarak alınması gereken önlemlere ilişkin beklenti de bu yöndedir. Verilen cevaplar; yollarda bakım ve onarım çalışmalarının yapılması, yolların genişletilmesi, araç park alanlarının artırılması, gerekli yerlere trafik lambası konulması, yaya geçitlerinin ve kaldırımların düzenlenmesi gibi çalışmaların yapılması üzerinde yoğunlaşmıştır.

İkinci sırada %22.6 ile kolluk kuvvetlerinden kaynaklı sorunlara ve asayiş eksikliğine ilişkin tedbirlerin alınması yer almaktadır. Buna göre denetimlerin artırılması, güvenlik güçlerinin her mahallede eşit hizmet sunması, personel sayılarının artırılması, yaptırımların caydırıcı olması, kolluk kuvvetlerinin halkla iletişimlerinin kuvvetlendirilmesi beklentiler arasında yer almaktadır.

Bu sıralamayı %10.8 ile beşeri sorunlara yönelik tedbirler takip etmektedir. Buna göre halkın kentsel güvenlik için bilinçli, duyarlı ve eğitilmiş olması, kente ve kentte yaşayanlara saygılı olması

önemli görülmüştür. Dördüncü sırada %9.4 ile acil yapılması gereken bir iş olmadığı ve sırasıyla verilen cevaplar, %6.6 ile güvenlik kamerası ve MOBESE, %5.2 ile kentsel dönüşüm çalışmaları ve yine %5.2 ile altyapı çalışmaları, %4.4 ile sokak hayvanlarına yönelik tedbirler, %3.0 ile alkol ve madde kullanımı denetimi, %2.6 ile sokak aydınlatmalarına yönelik çalışmalar, %2.4 ile afet riskine dayanıksız yapılara yönelik tedbirler, %2.0 ile çevre kirliliğinin önlenmesi ve son olarak %1.8 ile kente göç ve turizm kaynaklı nüfus artışının kontrol altına alınması olarak sıralanmaktadır.

SONUÇ

Kentlerin geçmişten günümüze geçirdikleri evrim sonucunda toplumsal kaygı ve beklentiler kentsel güvenlik alanında artmıştır. Bireyselliğin artması, sosyal kontrolün azalması, bireyler arasında git gide artan duyarsızlaşma ve iletişimsizlik kentlerde önceden beri var olan güvenlik sorununun artarak varlığını sürdürmesine neden olmaktadır.

Kentsel güvenlik, birçok parçanın birleşiminden oluşan bir bütündür. Bu parçalar, kolluk kuvvetlerinin suçla mücadelede etkin rol oynaması, suç oluşumuna olanak sağlayacak kentsel tasarımların kontrol altına alınması, belediye hizmetlerinin yerine getirilmesi şeklinde ana başlıklarda toplanabilir. Parçalardan birinin eksik veya sorunlu olması, bütünde güvenli bir kentte yaşama beklentisine zarar verecektir. Bu duruma düşmemek için kurumlar üstlerine düşen sorumluluğu yerine getirmeli, genel güvenliğin sağlanması adına eş zamanlı çalışmaların arttırılması gereklidir. Eş zamanlı çalışmaların kurumlar arasında sağlanması tek başına kentsel güvenlik için yeterli olmayacaktır. Yerel halkında bu eş zamanlı çalışmaya katkısıyla kentlerde güvenlik büyük ölçüde sağlanmış olacaktır.

Yerel yönetimlerin varlık sebebi, halkın yerel nitelikli ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu nedenle kentte güvenlik sorunlarına neden olan durumları tespit edip gerekli tedbirleri almak yerel yönetimlerin önemli sorumluluğu sayılmaktadır. Sorunların tespiti aşamasında vatandaşların istek ve beklentilerinin yol gösterici olması oldukça önemlidir. Araştırmada Bandırma'da yaşayan katılımcıların kentsel güvenlik algısını ölçmeye yönelik bir takım sorulara yer verilmiştir. Bu şekilde vatandaşların kentsel güvenlik yönündeki istek ve beklentileri ortaya konulmak istenmiştir.

Araştırma sonucunda katılımcılar Bandırma'nın daha güvenli bir kent haline gelmesi için en fazla sorumluluğu polis ve jandarmada görmüşlerdir. Daha sonra bu sıralamayı ilçe belediyesi takip etmektedir. Bu durum kentsel güvenlik konusunda merkezi yönetimin yanında belediyelerin sorumluluğunun önemini vurgulamaktadır. Büyükşehir belediyesi içindeki bir ilçe belediyesi olan Bandırma için sorumluluk öncelikle ilçe belediyesinde görülmüştür. Katılımcılar, kendilerine en yakın birimin alacağı önlemlerin memnuniyetlerini arttıracığını düşünmektedir. Bununla birlikte büyükşehir belediyesinin sahip olduğu yetkiler ise bu konudaki hizmetlerini önemli kılmaktadır. Bu nedenle ilçe belediyesinin talep ve önerilerinin büyükşehir belediyesi tarafından dikkate alınarak ortaya çıkacak koordineli çalışmalar hizmet kalitesini ve memnuniyeti yükseltecektir.

Çıkan sonuçlara göre kent sakinleri arasında, trafik sorunları ve yollarda alt yapı eksikliği nedeniyle güvenliklerini tehlikede hissedilenlerin oranı fazladır. Katılımcılar bu konuda gerekli çalışmaların yapılması, önlemlerin alınması ve güvenliklerinin sağlanması yönünde bir beklenti içerisinde. Şikâyetçi olunan bir başka sorun ise kolluk kuvvetlerinden ve asayiş eksikliğinden kaynaklanan sorunlar olmuş ve bu konuda kolluk kuvvetlerinde düzenlemelerin yapılması, denetimlerin artırılması ve gerekli özenin gösterilmesi istekler arasında yer almıştır. Alkol ve madde kullanımı, sokak hayvanları, çarpık kentleşme ve kentsel dönüşüm, beşeri sorunlar, kente göç ve turizm kaynaklı nüfus artışı, güvenlik kamerası ve MOBESE eksikliği, afet riskine dayanıksız yapılar, sokak aydınlatması, çevre kirliliği ve altyapı şeklinde güvenlik problemleri sıralanmıştır. Katılımcıların cevapları doğrultusunda gruplanan bu güvenlik problemleri, yerel yönetimlerden beklentileri ortaya koymaktadır. Bu beklentiler doğrultusunda ve kurumlar arası koordineli çalışmalar ile yapılacak hizmetler ve yerel halkın işbirliği güvenlik açığını kapatacak, kentte yaşam kalitesini arttıracak ve kentin her yerinde güvenle yaşama fırsatını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aydın, A.H. (2009). *Güvenlik Hizmetlerinde Yerelleşme*. Ed. Veysel Bilgiç, Değişik yönleriyle yerelleşme. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Balcıoğlu, İ., Doksat, M.K. ve Tan, O. (2001). Madde bağımlılığı, göç ve suç, *Yeni Symposium*, 39(4), 185-191.
- Begel, E. (1997). Ernest, Kentlerin Doğuşu, Çev. Özden Arıkan, *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 8, İstanbul.
- “Belediye Zabita Yönetmeliği”, *Resmi Gazete*, Sayı: 26490, 11 Nisan 2007, (Erişim) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070411-4.htm>, 28 Şubat 2020.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme*. Çev. Burak Özyalçın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Childe, G. (2001). *Kendini Yaratan İnsan: İnsanın Çağlar Boyu Gelişimi*. Çev. Filiz Ofluoğlu, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Council of Europe, “European Urban Charter” (2020). *Conference of Local and Regional Authorities of Europe (CLRAE)*, 18 Mart 1992, (Erişim), <https://rm.coe.int/168071923d>, 10 Ocak 2020.
- Davutoğlu, A. (2002). *Küresel Bunalım*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ekici, E. (2006). Hobbes ve Rousseau: Toplumsal sözleşme kuramı, *Kayı/Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, 2006(6), 78-89.
- Erkul, H. & Karakılçık, Y.(2000). Belediye zabitasının örgütsel yapısı, sorunları ve kentsel yaşam kalitesine etkilerinin irdelenmesi, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 9(2), 6-105.
- Eryılmaz, M.B. (2006). *Özel Güvenlik*. Ed. Ümit Cizre, Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, İstanbul: Tesev Yayınları, 124-133.
- Gözler, K. (2013). 6360 sayılı kanun hakkında eleştiriler: yirmi dokuz ilde il özel idareleri ve köylerin kaldırılması ve ilçe belediyelerinin büyükşehir ilçe belediyesi haline dönüştürülmesi anayasamıza uygun mudur? *Legal Hukuk Dergisi*, 11(122), 37-82.

- Gül, H. & Batman, S. (2013). Dünya ve Türkiye örneklerinde metropoliten alan yönetim modelleri ve 6360 sayılı yasa, *Yerel Politikalar*, 0(3), 7-47.
- Işık, O. (1999). Kentlerde, Kentleşmeye ve 21. Yüzyılın eşliğinde Türkiye kentlerine dair, *Toplum ve Hekim Dergisi*, 14(3), 163-175.
- Karakartal, D. (2020). Uyuşturucu madde bağımlılığı ve suç ilişkisi, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 614-617.
- Karakurt, B. & Bal, C. (2013). Genel kolluk özel güvenlik ilişkisi, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 84-101.
- Karakurt, E. (2006). Kentsel mekanı düzenleme önerileri: modern kent planlama anlayışı ve postmodern kent planlama anlayışı, *EÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(26), 1-25.
- Karatepe, S. (2005). Belediye Zabıta Hizmetlerinde Halkla İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 77, 447, 195-209.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler Ve Geleceği*, Çev. Gürol Koca, Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları.
- Özek, Ç. (1974). Türkiye’de şehirleşmenin ana nitelikleri ve ceza adaleti yönünden yol açabileceği sorunlar, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 39(1-4), 77-144.
- Sayal, A., Aydın, A., Demirkan, K. ve Işimer, A. (2005). Alkol kullanımı ve suç oranı, *Gülhane Tıp Dergisi*, 47(1), 14-17.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Toprak, Z. (2001). *Yerel Yönetimler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bandırma, (Erişim), <https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65863/bandirma.html>, 21 Aralık 2020.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PİLOT ÜNİVERSİTEYE İLİŞKİN FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ: BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ*

Ferhat ARI¹

Öz

2016 yılında hayata geçirilmiş olan pilot üniversite projesi, Yüksek Öğretim Kurulu'nun bölgesel kalkınmada misyon odaklı çalışmalar kapsamında uygulanmaya başlamıştır. Pilot üniversiteler, buldukları bölgelerde kalkınma ve ihtisaslaşma anlamında yaptıkları projelerle katkı sunmaya çalışmaktadırlar. Bingöl Üniversitesi de bu proje kapsamında faaliyet sürdüren üniversiteler arasında yer almaktadır. Bu açıklamalar bağlamında ele alınan bu çalışmanın amacı, Bingöl Üniversitesi öğrencilerinin kalkınma ve ihtisaslaşma programına ilişkin farkındalıklarının incelenmesidir. 143 öğrencinin katılım gösterdiği ve tarama (survey) yönteminin kullanıldığı bu araştırmada, öğrencilerin pilot üniversite programını başarılı buldukları ve devam etmesi gerektiği, bu projenin bölge halkı üzerinde olumlu katkılar sunacağı gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak bu program hakkında yeterli bilgilendirmenin yapılmadığı ve öğrencilerin bu program kapsamında gerçekleştirilen projelerden haberdar olmadıkları gibi bulgulara da rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Pilot Üniversite, Bingöl Üniversitesi, Kalkınma ve İhtisaslaşma

Jel Kodları : R 11, I 21, I 23, I 28

EXAMINATION OF UNIVERSITY STUDENTS' AWARENESS ABOUT PİLOT UNIVERSITY: BINGOL UNIVERSITY

Abstract

The project of pilot university, which started in 2016, started to be implemented within the scope of the mission-oriented studies of YÖK in regional development. Pilot universities contribute to their projects in terms of development and specialization in their regions. Bingöl University is one of the universities operating within the scope of this project. The aim of the study, which is discussed in the context of these explanations, is to examine the awareness of Bingöl University students about the development and specialization program. In this study, in which 143 students participated and the survey method was used, it was concluded that the students found the pilot university program successful, that they should continue, and that it would make positive contributions to the people of the region. However, it was determined that sufficient information was not provided about the program and the students were unaware of the projects carried out within the scope of the program.

Keywords : Pilot University, Bingol University, Development and Specialization

Jel Classification : R: 11, I 21, I 23, I 28

* "Bu çalışma, PİKOM-Arı.2018.005 nolu "Tarım ve Havza Bazlı İhtisaslaşma Programı Süreci ve Paydaş Görüşlerinin Değerlendirilmesi" isimli proje kapsamında elde edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır".

¹ Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Hukuk, E-posta: frht2035@hotmail.com, [ORCID: 0000-0001-6397-1398](https://orcid.org/0000-0001-6397-1398).

GİRİŞ

Üniversitelerin bünyelerinde yer alan bilim dallarında öğrencilerin yetiştirilmesi, ilgili bilim dallarının önemli işlevleri arasında yer almaktadır. Bir bakıma üniversitelerin kuruluş amaçlarından biri de öğrencilerin yetiştirilmesidir. Böylesi önemli bir paydaşın (öğrenci) doğal olarak üniversiteler ile ilgili gelişmelerden haberdar olması ve karar alma süreçlerine katılması önem arz etmektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan kalkınma ve ihtisaslaşma amacıyla pilot üniversitelerin seçilmesi ve bu anlamda Bingöl Üniversitesi'nin de ilk seçilen pilot üniversiteler arasında yer alması, birçok paydaşı ilgilendirdiği gibi Bingöl Üniversitesi öğrencilerini de ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Aynı zamanda ilgili kitlenin görüşleri esas alınarak gerekli iyileştirmelerin yapılması da pilot üniversitelerin amaçlarına yönelik çalışmaları üzerinde katkı sağlayacaktır.

Yukarıdaki paragrafta zikredilen hususların icra edilmesiyle, yönetim sürecinin birlikte gerçekleştirilmesini ifade eden yönetim olgusu da uygulanmaya konulmuş olacaktır (Parlak ve Arı, 2020: 232-233). Zira daha sağlıklı bir yönetim sürecini amaç edinen yönetim yaklaşımında, öğrenciler de diğer paydaşlar gibi yönetsel aktörlerle doğrudan ilişkili olmakta ve bu aktörlerin eylem ve kararlarından etkilenmektedir (Arı, 2018: 4). Böylesi bir katılımcı ve demokratik yönetim anlayışıyla ilgili kurumdan beklenen verimliliğin ve performansın daha yüksek bir düzeyde seyredeceği ifade edilebilir.

Pilot üniversite uygulaması, 2016 yılında YÖK'ün bölgesel kalkınmada misyon odaklı çalışmalar kapsamında önemli bir proje olarak hayata geçirilmiştir. 2020 yılı itibarıyla 15 üniversitede bu uygulama devam etmektedir. Bu 15 üniversite, üniversitenin eğitim ve araştırma misyonları dışında, bölgelerin kendi dinamikleri ile hazırlayıp sundukları projeler doğrultusunda yeni bir misyonla çalışma projesine dâhil olmuşlardır (YÖK, 2020: 16). Nitekim kalkınma ve ihtisaslaşma anlamında pilot üniversite olarak seçilen Bingöl Üniversitesinin temel misyonları arasında, *“bölge ve ülkenin ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip öğrenciler yetiştirmek; akademik faaliyetlerini il ve bölge halkının yaşam boyu öğrenme anlayışı doğrultusunda genişletmek; yerel sorunların çözümü için yapılan araştırma faaliyetlerini aynı zamanda evrensel bilgi birikimine katkıda bulunacak şekilde gerçekleştirmek; eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerini tarım-havza bazlı kalkınma modelinde öncü olacak şekilde tasarlayarak ilin ve bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine katkıda bulunmak; akademik ve idari personeli için teşvik edici ve verimli bir eğitim, öğretim ve çalışma ortamı sağlamak”* yer almaktadır (<http://pikom.bingol.edu.tr/genel-bilgi/misyon-ve-vizyon/>).

Yukarıdaki açıklamalar bağlamında yapılan bu çalışmanın temel amacı, kalkınma ve ihtisaslaşma hedefiyle Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite olarak seçilmesi ve bu anlamda kamusal otoritelerce yapılan yatırımların uygulamada bir karşılığı olarak öğrenciler üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılarak öğrencilerin ilgi düzeylerinin, bilgi seviyelerinin ve tercih durumlarının ne olduğu belirlenmeye çalışılmaktadır.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden tarama (survey) türlerinden olan boylamsal araştırma yöntemi kullanılmıştır. Burada öğrencilerin ihtisaslaşma programı hakkındaki farkındalıklarının ölçülmesi amaçlandığından dolayı, tarama modelinin kullanımı uygun görülmüştür. Tarama modeli, herhangi bir durumun mevcut ya da geçmiş halini olduğu gibi tanımlamayı esas alan bir modeldir. Bu modele uygun araştırmalarda araştırılan obje ya da olgu, kendi şartları içerisinde değerlendirilmektedir (Karasar, 2005). Bu tür araştırmalarda araştırmacılar, aynı soruları yanıtlayan çok sayıda yanıtlayıcı örnekleri, birçok değişkeni ölçer ve geçmişteki davranışlar, deneyimler ya da özelliklerden zaman sırasıyla ilgili çıkarım yapar (Neuman, 2016: 400).

Boylamsal araştırma modeli kullanılan bu çalışmada ilk veriler 2019 yılında toplanmış ve 2019 yılı Eylül ayında “Pilot Üniversiteye Yönelik Paydaş Görüşleri: Bingöl Üniversitesi Örneği” başlığıyla kitaplaştırılmıştır. Kitabın bulguları, ihtisaslaşma programı süresince projelerle ilgili bilgiler, iç ve dış paydaşlar elde edilmiş, betimsel olarak analiz edilmiş ve tablolaştırılarak yorumlanmıştır. 2020 yılında da benzer şekilde veriler toplanmış, analizi yapılmış ve kitaplaştırılmıştır. Boylamsal araştırmanın doğasına uygun olarak proje iş paketlerinde belirtildiği şekli ile her yıl veriler toplanmakta ve yorumlanmaktadır. 2021 yılı için ise önceki yıllarda kullanılan anket soruları güncellenerek hedef kitleye uygulanmış ve elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Nitekim çalışma, 2020 de olduğu gibi geçmiş yıllarda elde edilen verilerle karşılaştırılarak yorumlanmış ve nihayete erdirilmiştir.

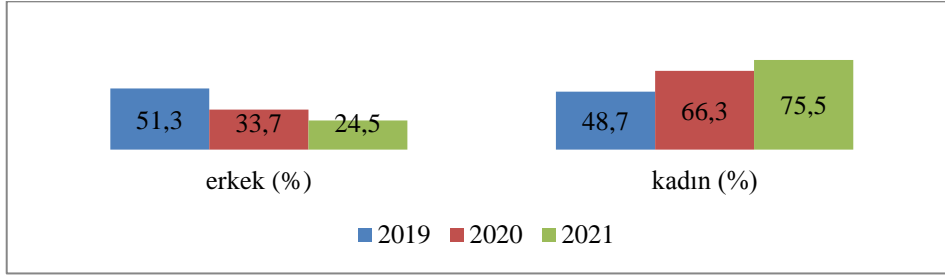
Araştırmanın örneklemini 35 erkek ve 108 kadın olmak üzere toplamda 143 Bingöl Üniversitesi öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen ve öğrencilerin program ile ilgili bilgi düzeylerini ve farkındalıklarını ölçmeyi amaçlayan sorulardan oluşan online anket formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerden olan frekans dağılımı kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak, bir önceki yıl kullanılan anket formları gözden geçirilerek tekrar kullanılmıştır.

2. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilere ait demografik bulgular ve öğrencilerin pilot üniversiteye ilişkin görüşlerin dağılımı, tablo ve grafik şeklinde ortaya konulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	N	f (%)
Erkek	35	24,5
Kadın	108	75,5
Toplam	143	100

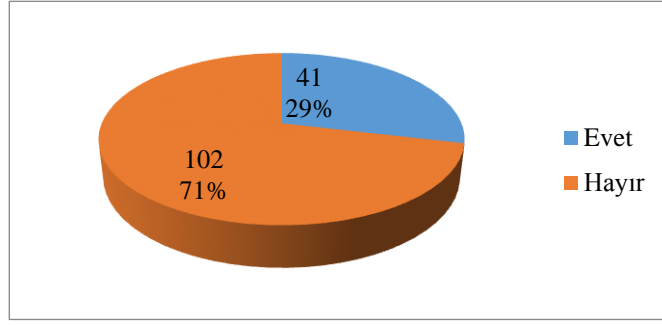

Bu araştırma kapsamında oluşturulan ankete katılan öğrencilerin % 24,5'i erkek ve % 75,5'i kadındır. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda yapılan çalışmaya ilgi duyan kadınların oranı erkeklerin oranının yaklaşık üç katıdır. Ancak bu çalışmanın icra edildiği ilk yıl olan 2019'da, araştırmaya katılanların % 51,3'ü erkek ve % 48,7'si kadındır (Yaşaroğlu vd., 2019: 80). Söz konusu yılda erkeklerin oranı fazla olmakla birlikte katılımcıların cinsiyet oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. 2020'de ise araştırmaya katılanların % 33,7'si erkek ve % 66,3'ü kadındır (Yaşaroğlu ve Arı, 2021: 88). Oranlar göz önünde bulundurulduğunda araştırmaya ilgi duyan kadınların oranının erkeklerin oranının iki katına çıktığı saptanmaktadır. Üç yılın sonunda elde edilen veriler karşılaştırıldığında kadınların katılım oranının düzenli olarak arttığı ve erkeklerin oranının düzenli olarak azaldığı saptanmaktadır. Dolayısıyla kadınların pilot üniversite hakkında yapılan çalışmalara ilgisinin her geçen yıl arttığı söylenebilir.

Yukarıdaki oranların yalnızca pilot üniversite ile ilgili olup olmadığı göz önünde bulundurulurken aynı üniversite öğrencileriyle farklı konulara yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, örneğin üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ile ilgili yapılan bir çalışmada kadınların oranının % 51,4 ve erkeklerin oranının % 48,6 olduğu saptanmıştır (Aslan ve Yaşar, 2020: 477). Marka beğenilirliği algılamalarının marka değeri üzerine etkisini konu alan bir çalışmada ise kadınların oranının % 45,6 ve erkeklerin oranının % 54,4 olduğu görülmüştür (Dülek ve Yaşar, 2020: 3961). Bu iki çalışma göz önünde bulundurulduğunda erkek ve kadınların veri toplama sürecine ilgilerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla yukarıdaki paragrafta görüldüğü üzere kadınların erkeklere nispetle üç katından fazla bir oranda katılım sergilemesinin pilot üniversite konusuna mahsus olduğu ifade edilebilir.

Tablo 2. Kalkınma ve İhtisaslaşma Programı ile İlgili Bilgilendirmeleri Takip Ediyor musunuz?

	N	f (%)
Evet	41	28,7
Hayır	102	71,3
Toplam	143	100

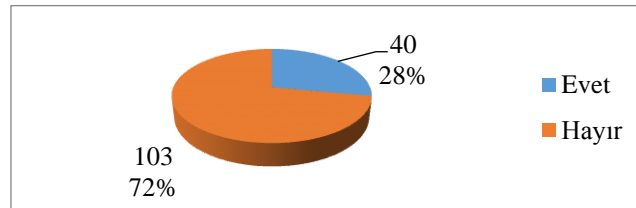

Araştırmaya katılan katılımcıların % 28,7'si (41 kişi) pilot üniversite ile ilgili bilgilendirmeleri takip etmektedir. Ancak katılımcıların % 71,3'lük (102) önemli bir kısmı bilgilendirmeleri takip etmemektedir.

2020 yılında katılımcılardan elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların % 36,4'ünün (82 kişi) bu bilgiyi Bingöl Üniversitesi Web sayfasından edindikleri, % 35,1'inin (79 kişi) sosyal medya vasıtasıyla bilgi edindikleri, % 19,1'inin (43 kişi) yerel basından, bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Fakat aynı yılda katılımcıların % 6,2'sinin (14) herhangi bir yolla bilgi edinemedikleri görülmüştür (Yaşaroğlu ve Arı, 2021: 90). Bir yıl arayla bilgilendirmelerin takibinde büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün bir sebebi, Covid-19'a ilişkin pandemi sürecinde eğitimin uzaktan icra edilmesi ve bu sebeple öğrencilerin gelişmeleri takip edememesidir.

Tablo 3. Pilot Üniversite Projesi ile İlgili Bilgi Sahibi Olduğunuzu Düşünüyor musunuz?

	N	f (%)
Evet	40	28
Hayır	103	72
Toplam	143	100

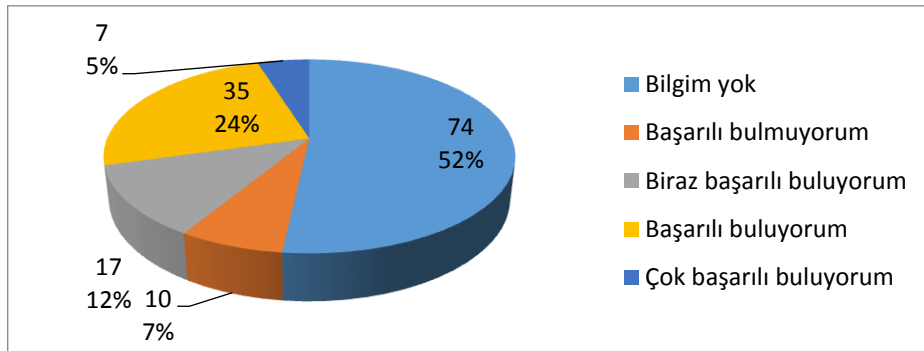
Kalkınma ve ihtisaslaşma programı kapsamında katılımcıların pilot üniversite projesi hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına göre verdikleri yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda % 72'si (103 kişi) olumsuz yanıt vermiştir. Katılımcıların % 28'i (40 kişi) ise pilot üniversite hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir.

Benzer şekilde önceki yıllarda ise katılımcılara Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite olarak seçilmesine ilişkin bilgilerinin olup olmadıkları sorusu yöneltildiğinde katılımcıların % 56,3 (126 kişi) gibi büyük çoğunluğunun konuya ilişkin henüz bilgi sahibi olmadıkları

saptanmıştır. Katılımcıların yalnızca % 4,9'u (11 kişi) konuya ilişkin bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında katılımcıların % 33,9'u (76 kişi) konuya ilişkin kısmi düzeyde bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir (Yaşaroğlu ve Arı, 2021: 89). Proje kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmanın 2019'daki araştırmasında, katılımcıların bu konu hakkında % 6,5'i (25 kişi) bilgi sahibi olduğunu ve % 93,5'i (359 kişi) ise bilgi sahibi olmadıklarını aktarmışlardır. (Yaşaroğlu vd., 2019: 81). Önceki yıllara ait veriler göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların pilot üniversiteye ilişkin bilgi düzeylerinin arttığı söylenebilir.

Tablo 4. Pilot Üniversite Projesi Başladıktan Beri Ne Kadar Başarılı Buluyorsunuz?

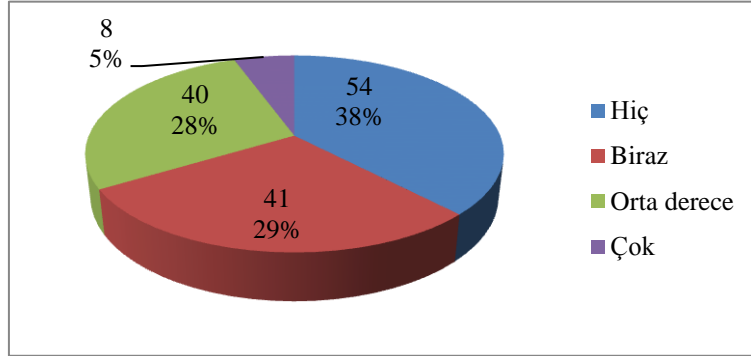
	N	f (%)
Bilgim yok	74	51,7
Başarılı bulmuyorum	10	7
Biraz başarılı buluyorum	17	11,9
Başarılı buluyorum	35	24,5
Çok başarılı buluyorum	7	4,9
Toplam	143	100

Katılımcılara kalkınma ve ihtisaslaşma anlamında Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite seçilmesi ve bu anlamda ilgili projenin başlangıcından bu yana ne kadar başarılı bulunduğuyula ilgili soru yöneltildiğinde, katılımcıların % 51'i (74 kişi) bu konuda bilgileri olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların geriye kalan kısmının ise yaklaşık % 40'ı (59 kişi) çeşitli düzeylerde başarılı bulunduğunu ve % 7'si (10 kişi) ise tam olarak başarılı bulunduğunu dile getirmiştir. Üç yıllık bir süreçte yürütülen bu çalışmada bu yıl ilk kez sorulan bu soruda, pandemi nedeniyle öğrencilerin üniversite hakkındaki gelişmelerden yeterince haberleri olmadığı göz önünde bulundurulduğunda ve bu bağlamda olumlu veya olumsuz görüşlerini ifade eden katılımcıların düşünceleri dikkate alındığında üniversitenin bu anlamda başarılı olduğu ifade edilebilir.

Tablo 5. Kalkınma ve İhtisaslaşma Programı ile Ne Kadar İlgilisiniz?

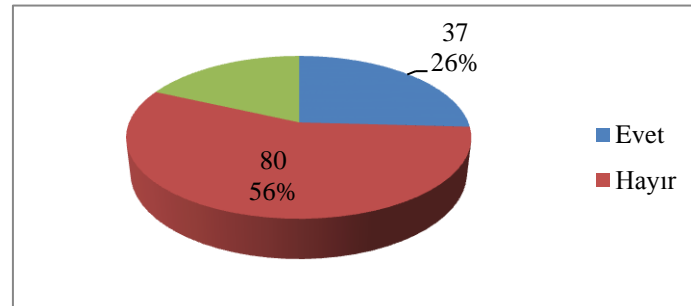
	N	f (%)
Hiç	54	37,8
Biraz	41	28,7
Orta derece	40	28
Çok	8	5,5
Toplam	143	100

Katılımcılara kalkınma ve ihtisaslaşma programı çerçevesinde üniversitelerinin pilot olarak seçilmesi konusu ile ne kadar ilgili oldukları sorulduğunda % 37,8'i (54 kişi) hiç ilgili olmadıklarını belirtmişlerdir. Geriye kalanların ise % 28,7'si (41 kişi) biraz, % 28'i (40 kişi) orta derecede ve % 5,5'i (8 kişi) çok derecede pilot üniversite ile ilgili olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 6. Pilot Üniversite Projesinin Devam Etmesi Gerektiğini Düşünüyor musunuz?

	N	f (%)
Evet	131	91,6
Hayır	12	8,4
Toplam	143	100

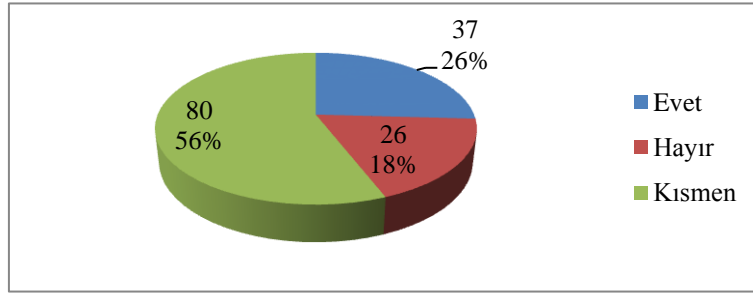

Katılımcılara, ihtisaslaşma programının devam etmesine ilişkin görüşleri sorulduğunda, katılımcıların % 91,6'sı (131 kişi) mevcut programın devam etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yalnızca katılımcıların % 8'lik (12 kişi) bir kesimi programın devam etmesi gerektiğini düşünmemişlerdir. Dolayısıyla olumlu yönde görüş belirtenlerin oranı göz önünde bulundurulduğunda

bu program öğrencilerce olumlu karşılanmış ve devam etmesi yönünde gerekliliğinin vurgulandığı söylenebilir.

Tablo 7. Pilot Üniversite Projesinin Beklentileri Karşılığını Düşünüyor musunuz?

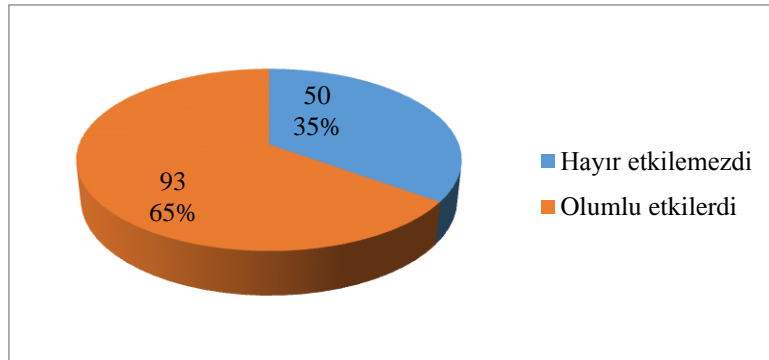
	N	f (%)
Evet	37	25,9
Kısmen	80	55,9
Hayır	26	18,2
Toplam	143	100

Pilot üniversitenin beklentileri karşılama durumuna ilişkin katılımcılara soru yöneltildiğinde, katılımcıların % 25,9'u (37 kişi) evet ve % 55,9'u (80 kişi) kısmen cevabını verirken, % 18,2'si (26 kişi) hayır cevabını vermiştir. Bu oranlar göz önünde bulundurulduğunda pilot üniversite projesinin beklentileri büyük ölçüde olumlu yönde karşıladığı ifade edilebilir.

Tablo 8. Üniversite Tercihini Yeniden Yapmanız Durumunda Pilot Üniversite Tercihinizi Etkiler miydi?

	N	f (%)
Hayır etkilemezdi	50	33
Olumlu etkilerdi	93	65
Toplam	143	100

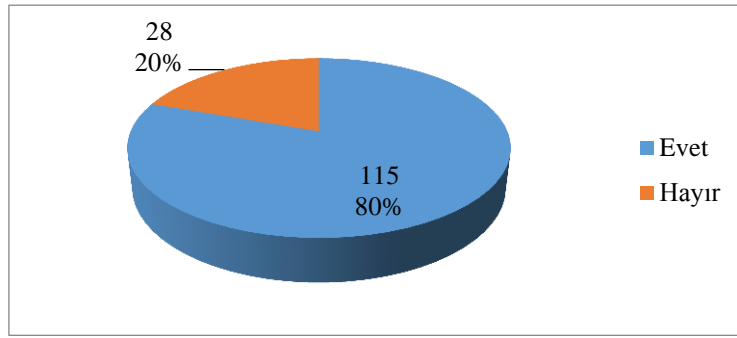

Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite olarak seçilmesinin, öğrencilerin üniversite tercihlerini yeniden yapması durumunda tercihler üzerinde etkili olup olmayacağına ilişkin katılımcılara soru

sorulduğunda, katılımcıların % 35'i (50 kişi) tercihlerini etkilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğunu temsil eden % 65'lik kesimi (93 kişi) bu üniversiteyi tercih etmeleri üzerinde olumlu etki bıraktığını ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Bingöl Üniversitesi'ni Pilot Üniversite Olmasından Dolayı Başka Öğrencilere Önerir misiniz?

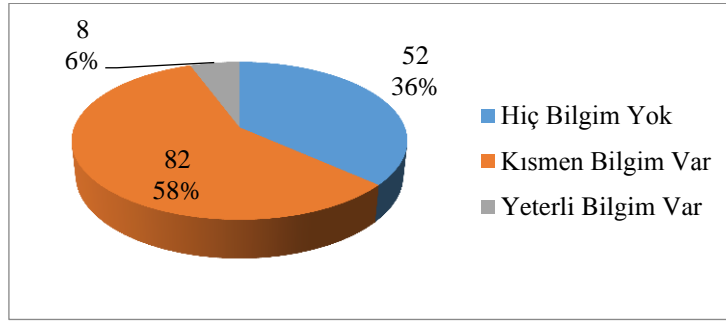
	N	f (%)
Evet	115	81
Hayır	28	19
Toplam	143	100

Katılımcılara Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite olmasından dolayı bu üniversiteyi başka öğrencilere önerip önermeyecekleri sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların % 80'i (115 kişi) evet cevabını vermiştir. Yalnızca % 20'lik (28 kişi) bir kesim, Bingöl Üniversitesi'ni pilot üniversite olmasından dolayı başka öğrencilere önermeyeceği cevabını vermiştir. Bir yıl öncesinde katılımcılara aynı soru yönlendirildiğinde katılımcıların % 54,8'inin (121 kişi) olumlu yaklaştığı ve % 45,2'sinin de (100 kişi) olumsuz yaklaştığı görülmektedir (Yaşaroğlu ve Arı, 2021: 97). Bundan hareketle bir yıl gibi bir sürenin geçmesinin ardından pilot üniversitenin öğrenci üzerindeki olumlu izlenimi büyük ölçüde artmıştır.

Tablo 10. Pilot Üniversite Kapsamında Gerçekleşen Projeler Hakkında Bilgi Sahibi misiniz?

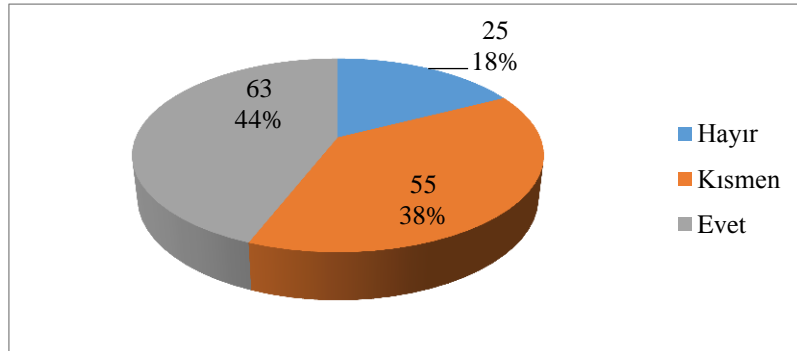
	N	f (%)
Hiç Bilgim Yok	52	36,6
Kısmen bilgim var	82	57,7
Yeterli bilgim var	8	5,6
Toplam	142	100

Kalkınma ve ihtisaslaşma anlamında pilot üniversite seçilen üniversiteler, bu amacı projelerle gerçekleştirmek durumundadırlar. Bingöl üniversitesi öğrencilerine bu bağlamda yöneltilen sorulara % 36'sı (52 kişi) herhangi bir bilgilerinin olmadığı cevabını vermişlerdir. Geriye kalanların % 58'i (82 kişi) kısmen bilgileri olduğunu ve % 6'sı (8 kişi) ise yeterli bilgilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda yapılan projelerle ilgili üniversitenin paydaşlarından biri olan öğrencilere yeterli bilgilendirme yapılmadığı sonucu çıkarılabilir. Bu anlamda ilgili kanallarla projeler hakkında öğrencilere gerekli bilgilendirmelerin yapılması projenin gerçekleşmesi anlamında olumlu katkı sağlayacaktır.

Tablo 11. Pilot Üniversitenin Öğrenci Üzerindeki Katkısı

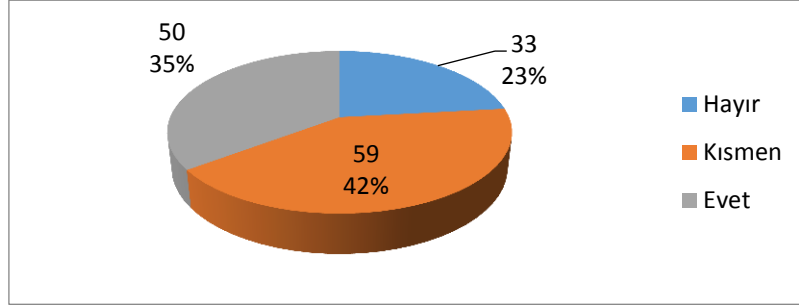
	N	f (%)
Hayır	25	17,5
Kısmen	55	38,5
Evet	63	44,1
Toplam	143	100

Kalkınma ve ihtisaslaşma programının öğrencilere yeteri kadar katkı sağlayıp sağlamadığına yönelik katılımcılara yöneltilen soruda katılımcıların % 17,5'i (25 kişi) hayır cevabını vermiştir. % 38,5'i kısmen (55 kişi) ve % 44,1' (63 kişi) evet cevabı vermiştir. Bundan hareketle Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite seçilmesinin öğrenciler üstünde büyük ölçüde olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Bu soruda öğrenci kitlesinin büyük oranla olumlu cevap vermesinde söz konusu kitlenin önemli bir kısmının Bingöllü olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 12. Kalkınma ve İhtisaslaşma Programının Toplum Üzerindeki Katkısı

	N	f (%)
Hayır	33	23
Kısmen	59	42
Evet	50	35
Toplam	143	100

Tablo 12’de katılımcılara kalkınma ve ihtisaslaşma programının toplum üzerindeki katkılarının değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların % 23’ü (33 kişi) topluma katkı sağlamadığını düşünmektedir. Diğer yandan katılımcıların büyük çoğunluğunu teşkil eden % 42’lik kısmı (59 kişi) kısmen katkı sağladığını düşünmekte ve % 35’lik kesim (50 kişi) katkı sağladığını düşünmektedir.

SONUÇ

Öğrencilerin kalkınma ve ihtisaslaşma programı hakkındaki bilgileri ve farkındalıklarını ölçmek amacıyla yapılmış olan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmış ve bulgulara dayalı olarak öneriler geliştirilmiştir:

- ✓ Öğrencilerin önemli bir kısmı bilgilendirmeleri takip etmemektedir. Çeşitli kanallar kullanılmak suretiyle öğrenciler üzerinde farkındalık oluşturulabilir ve bu bağlamda yapılan çalışmaların takibe alınması sağlanabilir.
- ✓ Öğrencilerin bu program hakkında bilgileri yeterli düzeyde değildir. Bu yüzden çeşitli kanallarla bu bilgilendirmenin yapılması gerekmektedir.
- ✓ Öğrencilerin kalkınma ve ihtisaslaşma programının başarılı olduğuna yönelik görüşleri büyük oranda olumlu yöndedir.
- ✓ Pilot üniversite konusu öğrencilerce büyük ölçüde olumlu karşılanmış ve bu programın devam etmesi yönünde büyük bir oranla talep dile getirilmiştir.
- ✓ Kalkınma ve İhtisaslaşma programının beklentileri karşıladığı yönünde bir görüş hâkimdir.

- ✓ Bingöl Üniversitesi'nin pilot üniversite olarak seçilmesi öğrencilerin gerek yeniden tercih yapmaları durumunda bu üniversiteyi seçmeleri gerekse de tanıdıklarına tavsiye etmeleri üzerinde olumlu etki bırakmıştır. Gerekli bilgilendirmelerin yapılması suretiyle bu olumlu etki daha da artacaktır.
- ✓ Program ile ilgili yapılan projelerden öğrencilerin büyük bir kısmının haberi yoktur. Dolayısıyla proje içerikleri hakkında gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerekmektedir.
- ✓ Bu programın gerek öğrencilere gerekse de topluma katkı sağlayacağı yönünde bir kanaat hâkimdir.
- ✓ Son olarak, öğrencilerin pilot üniversite hakkında farkındalık ve memnuniyetlerini ölçmeye çalışan bu çalışma, pilot olarak seçilen diğer üniversitelerce de yapılırsa ve gerekli karşılaştırmalar yoluyla nihai sonuçlar elde edilirse ilgili projenin Türkiye genelindeki etkisi ve sonuçları daha net bir şekilde ortaya çıkabilir.

KAYNAKÇA

- Arı, F., (2018). Yönetişim Yaklaşımı ve Yönetişimin Türkiye'deki Yansımaları Bağlamında Yasal Düzenlemelerin İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, cilt.1, sa.1, 1-13.
- Aslan, İ., & Yaşar, M. E., (2020). Measuring Social Media Addiction Among University Students. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, cilt.10, sa.2, 468-492.
- Dülek, B., & Yaşar, M. E., (2020). Marka Beğenilirliği Algılamalarının Marka Değeri Üzerine Etkisi: Bingöl Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, cilt.7, sa.63, 3958-3965.
- <http://pikom.bingol.edu.tr/genel-bilgi/misyon-ve-vizyon/>. (Erişim tarihi: 25.09.2021).
- Karasar, N., (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Neuman, W. L., (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (Çev. Sedef Özge). cilt: 2. Ankara: Yayınodası Yayınları.
- Parlak, B., & Arı F., (2020). Üniversite Personeli Perspektifinden Yönetişimin Uygulanabilirliğinin Ölçümü: Bingöl Üniversitesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.10, sa.19, 207-234.
- Yaşaroğlu, C., Türkan, Y., Olgun, S., (2019). Üniversite Öğrencilerinin İhtisaslaşma Programı Hakkındaki Farkındalıklarının incelenmesi. *Pilot Üniversiteye Yönelik Paydaş Görüşleri: Bingöl Üniversitesi Örneği* (ss. 79-80), Ankara: İmaj Yayınevi.

Yaşaroğlu, C., Arı, F., (2021). Üniversite Öğrencilerinin İhtisaslaşma Programı Hakkındaki Farkındalıklarının incelenmesi. *Pilot Üniversiteye Yönelik Paydaş Görüşleri II: Bingöl Üniversitesi Örneği* (ss. 87-99), Konya: Eğitim Yayınevi.

YÖK, (2020). *Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler*. Ankara.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SEÇİM DÖNEMLERİNDE CDS PRİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: 2002-2018 DÖNEMİ *

Munise İlıkkan ÖZGÜR¹

Seda ÇELİK²

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'nin Kasım 2002-Haziran 2018 döneminde CDS primi ile reel büyüme oranı, enflasyon, işsizlik, cari açık/GSYH, reel efektif döviz kuru ve sermaye yeterlilik oranı arasındaki eşbütünlüşme ilişkisi dört genel seçim dönemi ele alınarak incelenmiştir. Bu ilişki ARDL sınır testi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Seçim dönemleri; birinci dönem (3 Kasım 2002-22 Temmuz 2007), ikinci dönem (23 Temmuz 2007-12 Haziran 2011), üçüncü dönem (13 Haziran 2011-1 Kasım 2015) ve dördüncü dönem (2 Kasım 2015-24 Haziran 2018) olarak belirlenmiş; CDS primi üzerindeki değişkenlerin etkisi her dönem için ayrı bir şekilde araştırılmıştır. Değişkenlere bakıldığında reel büyüme oranı ve CDS primi arasındaki ilişkinin birinci dönem negatif, üçüncü dönem pozitif olduğu tespit edilmiştir. Enflasyon ile CDS primi arasındaki ilişkinin, ikinci ve üçüncü dönem için pozitif yönde olduğu bulunmuştur. Cari açık/GSYH ile CDS primi arasındaki ilişkinin birinci dönem pozitif, reel efektif döviz kuru ve sermaye yeterlilik oranı ile CDS primi arasındaki ilişkinin ise ilk üç dönem için negatif olduğu görülmektedir. İşsizlik oranı ise tüm dönemlerde CDS primini etkilememektedir.

Anahtar Kelimeler: Ülke Riski, CDS Primi, Seçim Dönemi, ARDL

Jel Kodları : E44, F34, G15

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING THE CDS SPREAD IN TURKEY'S ECONOMY ELECTION PERIOD: 2002-2018 PERIOD

Abstract

In this study, the cointegration relationship between CDS spread and real growth rate, inflation, unemployment, current account deficit/GDP, real effective exchange rate, and capital adequacy ratio in Turkey's between November 2002 and June 2018 was examined by considering four general election periods. This relationship was analyzed with the ARDL bounds test approach. The effect of the variables on the CDS premium was investigated separately for each of the following election terms: November 3rd 2002 to July 22nd 2007; July 23rd 2007 to June 12th 2011; June 13th 2011 to November 1st 2015; and November 2nd 2015 to June 24th 2018. Analyzing the variables revealed that the relationship between real growth rate and CDS spread was negative in the first period and positive in the third period. The relationship between inflation and CDS spread

* "Bu çalışma Türkiye Ekonomisinde Seçim Dönemlerinde CDS Primini Etkileyen Faktörlerin Analizi: 2002-2018 Dönemi isimli tezden üretilmiştir".

¹ Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, E-posta: mozgur@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8711-3264

² Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, E-posta: sedabyk93@outlook.com, ORCID: 0000-0002-2428-4963

was found to be positive for the second and third periods. It is seen that the relationship between current account deficit/GDP and CDS spread is positive for the first period, while the relationship between real effective exchange rate and capital adequacy ratio and CDS spread is negative for the first three periods. The unemployment rate does not affect CDS spread in all periods.

Keywords: Sovereign Risk, CDS Spread, Election Period, ARDL Bounds Test

Jel Classification: E44, F34, G15

GİRİŞ

Kredi riski kavramının ön plana çıkmasıyla birlikte kredi riskinin yönetilmesi bankalar, yatırımcılar, finansal kurumlar ve politika yapıcılar için önemli hale gelmiştir. Kredi riskinden korunmak amacıyla yıllar içerisinde çeşitli yöntemler ve araçlar geliştirilmiştir. Bunlardan kredi türevleri, bir varlığın kredi riskini satarak şirketlerin ve kurumların kredi riskini azaltmasına yardımcı olmaktadır. Kredi türevleri içerisinde en yaygın olarak kullanılan araçlar ise kredi temerrüt takası (CDS) sözleşmeleridir (Chacko vd. 2015: 5-6).

CDS sözleşmeleri, yatırımcıyı koruma altına alıp kredi riskini aktarmayı sağlayarak bir sigorta işlevi görmektedir. İki tarafın bulunduğu sözleşmede, koruma alan taraf koruma satıcısına düzenli periyodlar halinde ödeme yapmaktadır. Kredi olayı meydana gelmesi durumunda koruma satıcısı koruma alıcısına belli bir bedel ödemektedir (Tamakoshi ve Hamori, 2018: 1-3). Koruma alıcısının sözleşme karşılığında koruma satıcısına ödediği ücreti CDS primi belirlemektedir (Chacko vd., 2015: 6). CDS primi seviyesi aynı zamanda bir ülkenin veya şirketin risk durumunu gösteren bir gösterge haline gelmiştir. Diğer bir risk göstergesi olan kredi derecelendirme kuruluşlarının vermiş olduğu derecelendirme notlarının bazı yönlerden başarısız bulunması da CDS priminin ön plana çıkmasını sağlamıştır (Angelini ve Febo, 2014: 71).

Literatürde, CDS primini etkileyen değişkenler ile ilgili çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmanın amacı ise Türkiye’de her bir seçim döneminde reel büyüme oranı, enflasyon, işsizlik, cari açık/GSYH, reel efektif döviz kuru ve sermaye yeterlilik oranı değişkenlerinin CDS primini hangi yönde etkilediğini incelemektir.

Çalışmada, Türkiye’nin Kasım 2002-Haziran 2018 döneminde CDS primi ile analize dahil edilen değişkenler arasındaki ilişki dört genel seçim dönemi ele alınarak incelenmiştir ve ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır. Bu çalışmanın katkısı analize dahil edilen her bir değişkenin seçim dönemlerinde CDS primi üzerindeki etkisinin ne olduğunu ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde literatür bilgisi, ikinci bölümde model ve veri seti, üçüncü bölümde ARDL yaklaşımı açıklanmış, dördüncü bölümde analiz ve bulgular yer almıştır. Son bölüm ise sonuç kısmından oluşmaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

CDS primini etkileyen faktörlerin analizini inceleyen çalışmaları özetlemek amacıyla, dünya literatürü ve Türkiye literatürü olmak üzere iki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 1. Dünya Literatür Bilgisi

Araştırmacı(lar) ve Çalışma Yılı	Çalışmanın Dönemi/Ülke	Yöntem	Bulgular
Fontana ve Scheicher (2010: 126-140)	Ocak 2006-Ekim 2008 10 ülke	Regresyon Analizi	Yatırımcı risk iştahındaki azalma, CDS primlerini artırmaktadır.
Brandorf ve Holmberg (2010: 14-26)	Mart 2004-Eylül 2009 PIGS ülkeleri	Regresyon Analizi	CDS primini en çok etkileyen değişken işsizlik, en az etkileyen değişken enflasyondur.
Longstaff vd. (2011: 1-19)	Ekim 2000-Ocak 2010 26 ülke	Regresyon Analizi	CDS primlerini en çok etkileyen değişkenler, ABD tahvil faiz oranları ve ABD hisse senedi piyasalarıdır.
Sand (2012: 2-49)	Aralık 2007-Mart 2011 16 ülke	Regresyon Analizi, Olay Analizi	CDS primi ile cari açık, risksiz faiz oranı, reel döviz kuru ve yatırımcıların risk iştahı arasında negatif, CDS primi ile GSYH ve enflasyon oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.
Aizenman vd. (2013: 37-59)	2005-2011 Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan İspanya	Panel Regresyon Analizi	Enflasyon, Kamu borcu/Vergi gelirleri, Bütçe açığı/Vergi gelirleri, Dış borç/GSMH, ihracat ve ithalat toplamının GSMH'ye oranı değişkenleri CDS primini etkilemektedir.
Kajurova (2014: 1302-1307)	2004-2013 İngiltere	Panel Veri Analizi	Kaldıraç, likidite, borsa getirileri, hisse senedi volatilitesi, risksiz faiz oranı ve vade yapısının eğimi CDS primini etkilemektedir.
Lahiani vd. (2016: 443-456)	2004- 2014 ABD	NARDL	Varlıkların fiyatları, enerji, federal fon oranı ve CDS primleri arasında doğrusal olmayan bir korelasyon tespit edilmiştir.
Ho (2016: 579-590)	2008-2013 8 ülke	PMG Eşbütünleşme Testi	Cari hesap, dış borç ve uluslararası rezervler ile CDS arasında eşbütünleşme söz konusudur.
Can ve Paskaleva (2017: 64-76)	2003-2016 7 Avrupa ülkesi	OLS	Enflasyon, borç / GSYİH, cari hesap / GSYİH, borsa endeksleri değişkenleri CDS üzerinde açıklayıcı bir güce sahiptir.

Tablo 2. Türkiye Literatür Bilgisi

Araştırmacı(lar) ve Çalışma Yılı	Çalışmanın Dönemi/Ülke	Yöntem	Bulgular
Ersan ve Günay (2009: 3-22)	02.01.2004 - 30.07.2009 Türkiye	VAR Analizi, Eşbütünleşme Testi, Granger Nedensellik Testi	Kapatma davasının, İMKB 100 endeksi volatilitesinin ve yurtiçi gösterge faiz oranlarının CDS üzerinde bir etkisi yoktur. Dow Jones Endeksi ve 2030 vadeli Türkiye gösterge eurobond faizi CDS primini etkilemektedir.
Demirkan (2011: 96-148)	Ekim 2008 – Aralık 2011 Türkiye ve 17 ülke	Regresyon Analizi ve Panel Veri Analizi	CDS primi ile faiz oranları ve kredi notları arasında pozitif, borsa endeksi ile negatif ilişki bulunmuştur. Ayrıca kurulan diğer bir modelde CDS primlerinin TÜFE ile pozitif, büyüme oranlarıyla negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır.
Keten vd. (2013: 377-385)	Ekim 2000-Mayıs 2013 Türkiye ve 11 ülke	VAR modeli, Granger Nedensellik Testi	Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Sadece ABD uzun dönem faiz oranlarından Türkiye'nin 5 yıllık CDS primine doğru tek yönlü olmak üzere bir nedensellik tespit edilmiştir.

Aslan (2013: 18-54)	01.01.2001 – 20.06.2012 Türkiye	ARDL, VECM	CDS ve EMBI (Emerging Market Bond Index) uzun vadede birlikte hareket etmektedir.
Kaya vd. (2015: 85-111)	2007-2014 Türkiye	Çoklu Doğrusal Regresyon	Derecelendirme notları ve CDS primleri aynı olaylara aynı tepkileri her zaman vermemektedir. Siyasi ve ekonomik olaylara bakıldığında ekonomik olayların bağımlı değişkenler üzerinde daha etkili olduğu görülmüştür.
Kılıcı (2017: 71-86)	2010-2016 Türkiye	Engle-Granger ve Johansen Koentegrasyon Testleri	Reel efektif döviz kuru, bankacılık sektörü sermaye yeterliliği, takipteki krediler/toplam krediler ve BIST 30 değerleri gibi finansal indikatörler ve CDS primleri arasında uzun dönemli ilişki bulunmuştur.
Akkaya ve Kanar (2017: 118-124)	Ocak 2010 – Mart 2017 Türkiye	Eşbütünleşme Testi ve Granger Nedensellik Testi	CDS primleri ile kukla değişken Türkiye – Rusya Uçak Krizi ve 15 Temmuz Olayı, BIST100 getiri endeksi, sepet döviz kuru, işsizlik oranı, net uluslararası rezervler, sanayi üretim endeksi, TÜİK tüketici güven endeksi ve enflasyon oranı değişkenleri arasında uzun dönemde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur.
Dinç vd. (2018: 181-192)	Ocak 2012- Aralık 2016 Türkiye	Çok Kırılımlı Birim Kök Testi	Nisan 2013, Eylül 2014, Haziran 2015 ve Şubat 2016’da anlamlı yapısal kırılmaların olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik ve siyasi olaylar CDS üzerinde etkilidir.
Yılmaz ve Çetiner (2018: 563-576)	2011- 2016 Türkiye	VAR, SVAR	Cari açık ve döviz kurunun CDS ile negatif bir ilişkisi vardır.
Özman vd. (2018: 31-45)	Eylül 2005- Şubat 2017 Türkiye	Regresyon Analizi, Eşbütünleşme Testi, Granger Nedensellik Testi	Dolar kuru ile CDS seviyesi arasında pozitif yönlü ilişki vardır. İlişkinin yönü, dolar kurundan CDS’ye doğru tek yönlüdür. Gösterge tahvil faizi CDS’ler üzerinde anlamlıdır
Demirhan (2018: 19-45)	2008- 2017 Türkiye ve 8 ülke	Olay Analizi Yöntemi	Terör olayları öncesi ve sonrası karşılaştırıldığında hem borsa getirisi hem de CDS primi için anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

2. MODEL VE VERİ SETİ

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye için Kasım 2002-Haziran 2018 dönemi aylık zaman serilerinden elde edilmiştir. Analizde genel seçim dönemlerine göre dört ayrı dönem kullanılmıştır. 5 yıllık CDS primi, bağımlı değişken; bağımsız değişken olarak ise; reel büyüme oranı, enflasyon, işsizlik, cari açık/GSYH oranı, reel efektif döviz kuru ve sermaye yeterlilik oranı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizin değişkenleri Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Kısaltması	Veri Tabanı	Açıklama
5 Yıllık Kredi Temerrüt Takası Primi	CDS	Bloomberg	Doğal logaritması alınmış 5 yıllık kredi temerrüt takası primi
Sermaye Yeterlilik Oranı	BANK	Bloomberg	Doğal logaritması alınmış sermaye yeterlilik oranı
Cari Açık/GSYH	CAR	TCMB	Doğal logaritması alınmış Cari açık/GSYH oranı
Enflasyon	CP	Bloomberg	Doğal logaritması alınmış enflasyon oranı

Reel Efektif Döviz Kuru	DK	Bloomberg	Doğal logaritması alınmış reel efektif döviz kuru
İşsizlik	EMP	Bloomberg	Doğal logaritması alınmış işsizlik oranı
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	GDP	Bloomberg	GSYH Reel Büyüme Oranı

Modelde, bağımlı değişken; 5 yıllık kredi temerrüt takası primi (CDS), bağımsız değişkenler; banka değişkeni olarak kullanılan sermaye yeterlilik oranı (LNBANK), Cari açık/GSYH oranı (LNCAR), enflasyon oranı (LNCP), reel döviz kuru (LNDK), işsizlik oranı (LNEMP) ve reel gayri safi yurtiçi hasıla büyüme oranı (GDP) olarak ele alınmıştır. Kurulan ARDL modeli aşağıdaki gibidir:

$$CDS_t = \mu_0 + \sum_{j=1}^p \lambda_j CDS_{t-j} + \sum_{j=0}^q \delta_j (\ln BANK_{t-j} + \ln CAR_{t-j} + \ln CP_{t-j} + \ln DK_{t-j} + \ln EMP_{t-j} + GDP_{t-j}) + \varepsilon_t$$

Denklem Pesaran vd. (2001)'in önerdiği şekilde yeniden düzenlenmiştir:

$$\Delta CDS_t = \mu_0 + \phi CDS_{t-1} + \beta' (\ln BANK_t + \ln CAR_t + \ln CP_t + \ln DK_t + \ln EMP_t + GDP_t) + \sum_{j=1}^p \lambda_j + \sum_{j=1}^p \lambda_j CDS_{t-j} + \sum_{j=0}^q \delta_j (\ln BANK_t + \ln CAR_{t-j} + \ln CP_{t-j} + \ln DK_{t-j} + \ln EMP_{t-j} + GDP_{t-j}) + \varepsilon_t$$

olmaktadır.

3. TAHMİN YÖNTEMİ: ARDL YAKLAŞIMI

Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi için genellikle Engle-Granger ve Johansen eşbütünleşme testleri kullanılmaktadır. Bu eşbütünleşme testlerinin uygulanabilmesi için bütün değişkenlerin birinci farkta durağan olması gerekir. Bu çalışmada ise gecikmesi dağıtılmış otoregresif model (ARDL) yaklaşımı kullanılmıştır. Pesaran, Shin ve Smith (2001)'in ortaya çıkardığı ARDL yaklaşımı aynı zamanda sınır testi olarak da adlandırılır ve bu yöntem uygulanırken değişkenlerin birinci farkta ya da düzeyde olması bir sorun yaratmamaktadır. Bu avantajın yanında ARDL modeli, kısıtsız hata düzeltme modelini kullanır ve bu açıdan sonuçlar diğer eş bütünleşme testlerine göre daha güvenilirdir (Pesaran vd., 2001: 290).

ARDL sınır testi uygulanmadan önce uygun gecikme uzunluğu belirlenmelidir. Otokorelasyon sorunu olmadığı durumda, en küçük kritik değeri içeren gecikme uzunluğu, modelin gecikme uzunluğu olarak belirlenir. Otokorelasyon sorunu varsa ikinci en küçük kritik değeri sağlayan gecikme uzunluğu seçilmektedir. Benzer durum devam ettiği sürece bu işleme devam edilmektedir (Yıldırım, 2013: 98).

Uygun gecikme uzunluğu bulunduktan sonra F istatistiği tablosu oluşturulmaktadır. F istatistiği değerine göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı belirlenmektedir. Burada alt sınır I(0) ve üst sınır I(1) olmak üzere iki değere bakılmaktadır. F istatistik değeri I(0)'dan küçük olduğu durumda eşbütünleşme ilişkisi olmadığı I(1)'den büyük olduğu durumda ise eşbütünleşme ilişkisinin olduğu belirlenmektedir. Eğer F istatistik değeri I(0) ile I(1) arasında yer alıyorsa eşbütünleşme hakkında herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Koşullu hata düzeltme modelinin

parametreleri belirlenerek kısa dönem katsayıları yorumlanabilir. Hata düzeltme terimi katsayısı anlamlı ve negatif olmalıdır (Pesaran vd., 2001: 290). Değişkenler arasında eşbütünlük olması durumunda kısa ve uzun dönemli ilişki uygun ARDL modelinin tahmin edilmesi sonucu elde edilir. Aşağıda uzun dönemli ilişki için kurulan ARDL modeli verilmiştir:

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_1 Y_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_2 X_{t-i} + e_t$$

p ve q, modeldeki değişkenlere ait uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir. ARDL (p, q) modeli tahmin edilecek modeli belirtir. Buradan uzun dönem katsayıları hesaplanmaktadır ve istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı belirlenmektedir. Böylece değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki yorumlanabilmektedir.

4. ANALİZ VE BULGULAR

4.1. ADF Birim Kök Testi

Ekonometrik çalışmalarda serinin durağan olması oldukça önemlidir. Durağan olmayan zaman serileri, sahte regresyon gibi yanlış bulgular ortaya çıkarabilmektedir. Durağanlık, varyansın ve ortalamanın belirli bir zaman içerisinde sabit olmasını ifade etmektedir. Birim kök, durağan olmayan bir zaman serisinin özelliğidir. Birim kök testleri ile serilerin durağan olup olmadıkları analiz edilmektedir (Gujarati, 2016: 320). Her dönem verileri için serilerin durağan olup olmadığını belirlemek amacıyla ADF birim kök testi uygulanmıştır³.

Tablo 4. Birinci Dönem İçin ADF Birim Kök Testi

Değişkenler	Sabit		Sabit Trend		Sabit ve Trend Yok		Sonuç
	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	
LNCDS	-2.852614	0.0588	-3.040302	0.1314	-3.097323	0.0026*	I(0)
LN BANK	-2.091373	0.2490	-3.061930	0.1258	2.850914	0.9987	
ΔLN BANK	-5.523187	0.0000*	-5.087536	0.0007*	-4.419304	0.0000*	I(1)
LNCAR	-2.904683	0.0511	-5.807262	0.0001*	-2.224977	0.0266*	I(0)
LNCP	-1.071048	0.7207	-4.953337	0.0009*	4.132342	1.0000	I(0)
LNDK	-2.196053	0.2101	-3.310458	0.0753	1.269796	0.9464	
ΔLNDK	-5.689735	0.0000*	-5.657286	0.0001*	-5.504378	0.0000*	I(1)
LNEMP	-0.612723	0.8578	-2.375398	0.3871	-2.268689	0.0239*	I(0)
GDP	-1.996013	0.2876	-2.129661	0.5168	-0.523733	0.4845	
ΔGDP	-2.093967	0.2479	-3.301924	0.0784	-2.106654	0.0350*	I(1)

İlk seçim dönemi değerlerinin ADF birim kök testi sonuçlarına göre; LNCDS, LNCAR, LNCP, LNEMP değişkenleri düzeyde durağandır, I(0) ile gösterilmiştir. LN BANK, LNDK, LNGDP değişkenleri birinci farklarda durağandır, I(1) ile gösterilmiştir.

³ Çalışmada Zivot-Andrews testi yapılmıştır ve ADF testi ile uyumlu sonuçlar bulunmuştur. Ancak yerden tasarruf sağlamak amacıyla makaleye eklenmemiştir.

Tablo 5. İkinci Dönem İçin ADF Birim Kök Testi

Değişkenler	Sabit		Sabit Trend		Sabit ve Trend Yok		Sonuç
	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	
LNCDS	-1.256121	0.6419	-3.229365	0.0926	-0.268067	0.5841	
Δ LNCDS	-6.281900	0.0000*	-6.284376	0.0000*	-6.356938	0.0000*	I(1)
LN BANK	-0.604385	0.8592	-2.895443	0.1734	10.82217	1.0000	
Δ LN BANK	-6.226812	0.0000*	-6.146647	0.0000*	-1.375399	0.1545	I(1)
LNCAR	0.182222	0.9682	1.899903	1.0000	-0.874373	0.3313	
Δ LNCAR	-0.399909	0.8997	-11.19728	0.0000*	-0.232246	0.5964	I(1)
LNCP	-1.847889	0.3534	-3.449446	0.0576	5.034930	1.0000	
Δ LNCP	-5.317087	0.0001*	-5.453949	0.0003*	-3.920388	0.0002*	I(1)
LNDK	-1.940022	0.3114	-1.923202	0.6248	-0.748504	0.3861	
Δ LNDK	-4.149760	0.0022*	-4.089622	0.0130*	-4.125349	0.0001*	I(1)
LNEMP	-1.875170	0.3398	-1.549398	0.7929	-0.336905	0.5568	
Δ LNEMP	-0.735285	0.8246	-4.931166	0.0016*	-0.780359	0.3709	I(1)
GDP	-2.371646	0.1670	-2.207054	0.4526	-0.705466	0.4017	
Δ GDP	-2.334629	0.1690	-2.552232	0.3029	-4.248966	0.0002*	I(1)

Tablo 5'te ikinci seçim dönemi değerlerinin ADF birim kök testi sonuçlarına göre; LNCDS, LN BANK, LNCAR, LNCP, LNDK, LNEMP, GDP değişkenleri birinci farklarda durağandır, I(1) ile gösterilmiştir.

Tablo 6. Üçüncü Dönem İçin ADF Birim Kök Testi

Değişkenler	Sabit		Sabit Trend		Sabit ve Trend Yok		Sonuç
	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	
LNCDS	-3.079889	0.0351*	-2.954483	0.1559	-0.049491	0.6615	I(0)
LN BANK	-0.905753	0.7786	-1.541564	0.8018	11.33784	1.0000	
Δ LN BANK	-5.993360	0.0000*	-6.030596	0.0000*	-0.710467	0.4036	I(1)
LNCAR	-4.454882	0.0007*	-4.837662	0.0014*	0.353442	0.7831	I(0)
LNCP	0.185814	0.9684	-4.967449	0.0011*	5.131208	1.0000	I(0)
LNDK	-0.861217	0.7904	-2.019109	0.5738	-0.700863	0.4071	
Δ LNDK	-3.143696	0.0310*	-3.133597	0.1123	-3.151454	0.0024*	I(1)
LNEMP	0.152611	0.9662	-4.312382	0.0070*	1.756699	0.9793	I(0)
GDP	-3.412233	0.0158*	-3.452509	0.0575	-0.387815	0.5386	I(0)

Tablo 6'da görülen üçüncü seçim dönemi değerlerinin ADF birim kök testi sonuçlarına göre LNCDS, LNCAR, LNCP, LNEMP ve GDP değişkenleri düzeyde durağandır, I(0) ile gösterilmiştir. LN BANK ve LNDK değişkenleri birinci farklarda durağandır, I(1) ile gösterilmiştir.

Tablo 7. Dördüncü Dönem İçin ADF Birim Kök Testi

Değişkenler	Sabit		Sabit Trend		Sabit ve Trend Yok		Sonuç
	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	T değerleri	Prob. Değerleri	
LNCDS	-1.741545	0.4010	-1.653375	0.7356	0.131112	0.7166	
ΔLNCDS	-3.326177	0.0225*	-3.533011	0.0538	-3.382674	0.0014*	I(1)
LN BANK	1.565988	0.9991	-4.047986	0.0222*	9.792961	1.0000	I(0)
LNCAR	-3.959207	0.0048*	-2.332445	0.4011	-0.039756	0.6615	I(0)
LNCP	2.107334	0.9998	-0.376571	0.9833	2.787224	0.9979	
ΔLNCP	-1.265944	0.6308	-4.093982	0.0159*	0.273229	0.7575	I(1)
LNDK	0.609543	0.9877	-2.828687	0.2032	-2.533667	0.0131*	I(0)
LNEMP	-1.137510	0.6806	-3.607441	0.0514	0.100102	0.7046	
ΔLNEMP	-3.020729	0.0478*	0.091047	0.9946	-3.132500	0.0032*	I(1)
GDP	-2.647566	0.0990	-2.047532	0.5447	0.058152	0.6908	
ΔGDP	-14.21741	0.0000*	-14.22421	0.0000*	-14.39391	0.0000*	I(1)

Tablo 7’de görülen dördüncü seçim dönemi değerlerinin ADF birim kök testi sonuçlarına göre LN BANK, LNCAR ve LNDK değişkenleri düzeyde durağandır, I(0) ile gösterilmiştir, LNCDS, LNCP, LNEMP ve GDP değişkenleri birinci farklarda durağandır, I(1) ile gösterilmiştir.

4.2. Otokorelasyon ve Değişen Varyans

Otokorelasyon sorunu olmaması için hata terimleri arasında bir ilişkinin olmaması gerekmektedir. Değişen varyans olmaması için ise hata terimi varyansı, bağımsız değişkendeki değişime bağlı olarak değişmemelidir (Tarı, 2012: 169-191).

Her dönem için serilerde otokorelasyon ve değişen varyans sorunu olup olmadığı Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Otokorelasyon ve Değişen Varyans

	Otokorelasyon		Değişen Varyans	
	F İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	F İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
Birinci Dönem	0.334204	F(2,25): 0.7191	0.782759	F(25,27): 0.7295
İkinci Dönem	3.041381	F(2,10): 0.0929	1.069119	F(30,12): 0.4735
Üçüncü Dönem	1.717254	F(2,23): 0.2018	0.706719	F(22,25): 0.7930
Dördüncü Dönem	2.435728	F(4,6): 0.1581	0.714015	F(19,10): 0.7472

Otokorelasyon ve değişen varyans sorununun olmaması için F olasılık değerlerinin 0.05’ten büyük olması gerekmektedir. Tüm dönemler incelendiğinde, otokorelasyon ve değişen varyans sorunu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. Eşbütünlük Analizi: ARDL Sınır Testi

4.3.1. Birinci Dönem ARDL Testi Sonuçları

ARDL testinden önce ilk olarak uygun gecikme uzunlukları belirlenmelidir. Akaiki Bilgi Kriteri'ne göre gecikme uzunluğu, ARDL (4, 1, 0, 3, 4, 3, 4) olarak bulunmuştur. Daha sonra seride eşbütünlük olup olmadığının tespiti için ARDL sınır testi uygulanmıştır.

Tablo 9. Birinci Dönem Sınır Testi Sonuçları

Anlamlılık Düzeyi	K	F istatistiği	Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
10%	6	3.370281	1.99	2.94
5%	6	3.370281	2.27	3.28
2.5%	6	3.370281	2.55	3.61
1%	6	3.370281	2.88	3.99

Eşbütünlük ilişkisi olabilmesi için F istatistiği değerinin I(1)'den büyük olması gerekmektedir. Tablo 9'a göre birinci dönem sınır testi sonuçları, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde değişkenler arasında eşbütünlük olduğu durumu göstermektedir. Eşbütünlük olduğunun bulunmasının ardından kısa ve uzun dönem katsayıları yorumlanabilir.

Tablo 10. Birinci Dönemin Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
D(LNCDS(-1))	0.725253	5.442210	0.0000***
D(LNCDS(-2))	0.170034	1.040212	0.3075
D(LNCDS(-3))	0.558683	4.032041	0.0004***
D(LNCAR)	0.469458	4.006677	0.0004***
D(LNBANK)	-2.061432	-3.846260	0.0007***
D(LNCP)	2.877233	1.536903	0.1360
D(LNCP(-1))	-5.414743	-2.568612	0.0161**
D(LNCP(-2))	5.798717	3.259368	0.0030***
D(LNDK)	-1.914625	-4.046927	0.0004***
D(LNDK(-1))	1.678646	2.964696	0.0063***
D(LNDK(-2))	0.230493	0.394442	0.6964
D(LNDK(-3))	1.887299	3.406481	0.0021***
D(LNEMP)	0.584102	1.934221	0.0636*
D(LNEMP(-1))	-0.431462	-1.492650	0.1471
D(LNEMP(-2))	-0.272242	-0.954769	0.3482
D(LNGDP)	-0.163197	-1.750384	0.0914*
D(LNGDP(-1))	0.202102	2.229921	0.0343**
D(LNGDP(-2))	0.232714	2.693771	0.0120**
D(LNGDP(-3))	-0.269094	-2.920146	0.0070***
CointEq(-1)	-0.928657	-6.167024	0.0000***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Tablo 10’da görülen CointEq(-1) hata düzeltme terimidir ve hata düzeltme mekanizmasının çalışması için katsayısının 0 ile -1 arasında, negatif ve anlamlı olması gerekmektedir. Tabloda görüldüğü gibi katsayı -0.92 olup negatif ve anlamlıdır. Hata düzeltme katsayısının anlamlı olması kısa dönemde yaşanan dengesizliklerin uzun dönemde giderildiği anlamına gelmektedir. Hata düzeltme katsayısı, kısa dönemde meydana gelebilecek sapmaların uzun dönemde ne kadarlık bir düzeltme sağlayacağını gösterir.

Tablo 11. Birinci Dönemde ARDL Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
LNCAR	0.670963	2.842779	0.0084***
LN BANK	-1.828783	-3.829180	0.0007***
LNCP	1.513408	1.483779	0.1494
LNDK	-1.632333	-3.782587	0.0008***
LNEMP	0.859300	1.658799	0.1087
GDP	-0.240240	-2.872902	0.0078***
C	7.820582	3.549688	0.0014***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Aşağıda birinci döneme ait uzun dönem katsayılara ilişkin doğrusal fonksiyon verilmiştir.

$$\text{Cointeq} = \text{LNCDS} - (0.6710 \cdot \text{LNCAR} - 1.8288 \cdot \text{LN BANK} + 1.5134 \cdot \text{LNCP} - 1.6323 \cdot \text{LNDK} + 0.8593 \cdot \text{LNEMP} - 0.2402 \cdot \text{LNGDP} + 7.8206)$$

Tablo 11, LNCP ve LNEMP değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Ayrıca LNCAR değişkeninin %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve LN BANK, LNDK, GDP değişkenlerinin %1 anlamlılık düzeyinde negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre birinci dönemde CDS’yi en çok etkileyen değişkenlerin, banka değişkeni (katsayısı 1.82) ve reel efektif döviz kuru (katsayısı 1.63) olduğu tespit edilmiştir.

4.3.2 İkinci Dönem ARDL Testi Sonuçları

İkinci dönem için gecikme uzunluğu ARDL (1, 0, 4, 0, 4, 1, 4) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 12. İkinci Dönem Sınır Testi Sonuçları

Anlamlılık düzeyi	K	F istatistiği	Alt Sınır	Üst Sınır
10%	6	4.340543	1.99	2.94
5%	6	4.340543	2.27	3.28
2.5%	6	4.340543	2.55	3.61
1%	6	4.340543	2.88	3.99

Tablo 12’de sınır testi sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeylerinde eşbütünlük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 13. İkinci Dönemin Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
D(GDP)	0.092835	1.264224	0.2194
D(LNBANK)	-2.919979	-1.911599	0.0690*
D(LNBANK(-1))	4.896390	2.857452	0.0092***
D(LNBANK(-2))	0.909520	0.620580	0.5413
D(LNBANK(-3))	3.372970	2.082359	0.0491**
D(LNCAR)	-0.003239	-0.204160	0.8401
D(LNCP)	6.814579	4.861683	0.0001***
D(LNCP(-1))	-6.512975	-3.613870	0.0015***
D(LNCP(-2))	-8.348773	-4.488016	0.0002***
D(LNCP(-3))	-3.563511	-2.005525	0.0574*
D(LNDK)	-3.256225	-7.373481	0.0000***
D(LNEMP)	0.741143	2.117607	0.0457**
D(LNEMP(-1))	1.219955	3.321471	0.0031***
D(LNEMP(-2))	-0.907016	-2.242467	0.0353**
D(LNEMP(-3))	1.064235	2.958607	0.0073***
CointEq(-1)	-0.697120	-6.618033	0.0000***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Tablo 13'e göre, CointEq(-1), katsayısı (-0.69) negatif ve anlamlı olup kısa dönemde meydana gelen sapmalar uzun dönemde giderilmektedir.

Tablo 14. İkinci Dönemde ARDL Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
GDP	0.087242	0.609416	0.5485
LNBANK	-9.379424	-8.352035	0.0000***
LNCAR	-0.002050	-0.059838	0.9528
LNCP	19.853936	7.409551	0.0000***
LNDK	-2.215926	-4.204211	0.0004***
LNEMP	-0.179371	-0.766459	0.4515
C	10.011999	8.139270	0.0000***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Aşağıda ikinci döneme ait uzun dönem katsayılara ilişkin doğrusal fonksiyon verilmiştir:

$$\text{Cointeq} = \text{LNCDS} - (0.0872 * \text{GDP} - 9.3794 * \text{LNBANK} - 0.0021 * \text{LNCAR} + 19.8539 * \text{LNCP} - 2.2159 * \text{LNDK} - 0.1794 * \text{LNEMP} + 10.0120)$$

Tablo 14'e göre ikinci dönemde GDP, LNCAR ve LNEMP değişkenleri istatistiksel açıdan anlamlı değildir. LNCP %1 düzeyinde pozitif, LNBANK ve LNDK %1 düzeyinde negatif yönde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçlara göre ikinci dönemde CDS'yi en çok etkileyen değişken, enflasyon (katsayısı 19.85) ardından da banka değişkeni (katsayısı -9.37) olduğu tespit edilmiştir.

4.3.3. Üçüncü Dönem ARDL Testi Sonuçları

Üçüncü dönem için gecikme uzunluğu ARDL (2, 4, 0, 1, 3, 4, 4) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 15. Üçüncü Dönem Sınır Testi Sonuçları

Anlamlılık düzeyi	k	F istatistiği	Alt Sınır	Üst Sınır
10%	6	5.843695	1.99	2.94
5%	6	5.843695	2.27	3.28
2.5%	6	5.843695	2.55	3.61
1%	6	5.843695	2.88	3.99

Tablo 15'de sınır testi sonuçlarına göre %10, %5, %2.5 ve %1 anlamlılık düzeylerinde eşbütünlük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 16. Üçüncü Dönemin Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
D(LNCDS(-1))	0.305543	3.467947	0.0021***
D(GDP)	-0.254094	-4.721930	0.0001***
D(GDP(-1))	-0.641603	-6.284929	0.0000***
D(GDP(-2))	-0.363593	-3.884264	0.0007***
D(GDP(-3))	-0.280254	-4.490489	0.0002***
D(LNBANK)	-4.109850	-4.644464	0.0001***
D(LNCAR)	-0.009458	-0.627935	0.5362
D(LNCP)	-0.433796	-0.269669	0.7898
D(LNCP(-1))	-4.161443	-3.019329	0.0061***
D(LNCP(-2))	-1.783855	-1.324199	0.1984
D(LNDK)	-2.754795	-8.151707	0.0000***

D(LNDK(-1))	-0.426786	-0.911015	0.3717
D(LNDK(-2))	0.470218	1.263828	0.2190
D(LNDK(-3))	1.268873	3.624726	0.0014***
D(LNEMP)	-1.117885	-3.018264	0.0061***
D(LNEMP(-1))	-1.512048	-4.470911	0.0002***
D(LNEMP(-2))	-0.733299	-2.402911	0.0247**
D(LNEMP(-3))	-0.701687	-2.141986	0.0430**
CointEq(-1)	-0.755405	-7.387411	0.0000***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Tablo 16'da görülen CointEq(-1), katsayısı (-0.75) negatif ve anlamlı olup kısa dönemde meydana gelen sapsmalar uzun dönemde giderilmektedir.

Tablo 17. Üçüncü Dönemde ARDL Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
GDP	0.647809	4.208681	0.0003***
LN BANK	-5.108310	-6.363022	0.0000***
LNCAR	0.032873	1.007094	0.3244
LNCP	9.674972	4.461156	0.0002***
LNDK	-3.610979	-8.375035	0.0000***
LNEMP	0.943702	1.437189	0.1641
C	13.095112	9.544343	0.0000***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Aşağıda üçüncü döneme ait uzun dönem katsayılarına ilişkin doğrusal fonksiyon verilmiştir:

$$\text{Cointeq} = \text{LNCDS} - (0.6478 * \text{GDP} - 5.1083 * \text{LN BANK} + 0.0329 * \text{LNCAR} + 9.6750 * \text{LNCP} - 3.6110 * \text{LNDK} + 0.9437 * \text{LNEMP} + 13.0951)$$

Tablo 17'de gösterilen GDP ve LNCP değişkenleri %1 düzeyinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı; LN BANK ve LNDK değişkenleri %1 düzeyinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçlara göre üçüncü dönemde, CDS'yi en çok etkileyen değişkenin enflasyon (katsayısı 9.67) daha sonra ise banka değişkeni (katsayısı -5.10) olduğu tespit edilmiştir.

4.3.4. Dördüncü Dönem ARDL Testi Sonuçları

ARDL (2, 2, 2, 2, 2, 1, 2) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 18. Dördüncü Dönem Sınır Testi Sonuçları

Anlamlılık düzeyi	k	F istatistiği	Alt Sınır	Üst Sınır
10%	6	5.848202	1.99	2.94
5%	6	5.848202	2.27	3.28
2.5%	6	5.848202	2.55	3.61
1%	6	5.848202	2.88	3.99

Tablo 18’de sınır testi sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde eşbütünlük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 19. Dördüncü Dönemin Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
D(LNCDS(-1))	0.378417	4.072223	0.0022***
D(GDP)	-0.021053	-0.616970	0.5510
D(GDP(-1))	-0.130327	-3.119798	0.0109**
D(LNBANK)	-6.234830	-7.847990	0.0000***
D(LNBANK(-1))	2.235585	2.642242	0.0246**
D(LNCAR)	-0.088306	-6.901395	0.0000***
D(LNCAR(-1))	0.059358	3.123727	0.0108**
D(LNCP)	11.350495	8.392252	0.0000***
D(LNCP(-1))	-5.795517	-4.313266	0.0015***
D(LNDK)	-3.197221	-9.022759	0.0000***
D(LNEMP)	0.207021	1.154130	0.2753
D(LNEMP(-1))	0.713677	2.544001	0.0292**
CointEq(-1)	-1.341489	-8.918270	0.0000***

* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Tablo 19’da görülen CointEq(-1) katsayısı (-1.34), negatif ve anlamlı olmasına karşın; 0 ile -1 arasında olmadığı için kısa dönemde meydana gelen sapmaların uzun dönemde giderilmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle uzun dönemli katsayıların yorumlanması doğru olmayacaktır.

Tablo 20. Dördüncü Dönemde ARDL Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	T-istatistiği	P- değeri
GDP	0.046029	0.521064	0.6137
LN BANK	-11.994618	-11.994956	0.0000***
LNCAR	-0.238683	-4.881653	0.0006***
LNCP	17.675520	9.125995	0.0000***
LN DK	-0.462173	-0.724955	0.4851
LNEMP	-0.414411	-2.127397	0.0593*
C	25.357371	9.608375	0.0000***

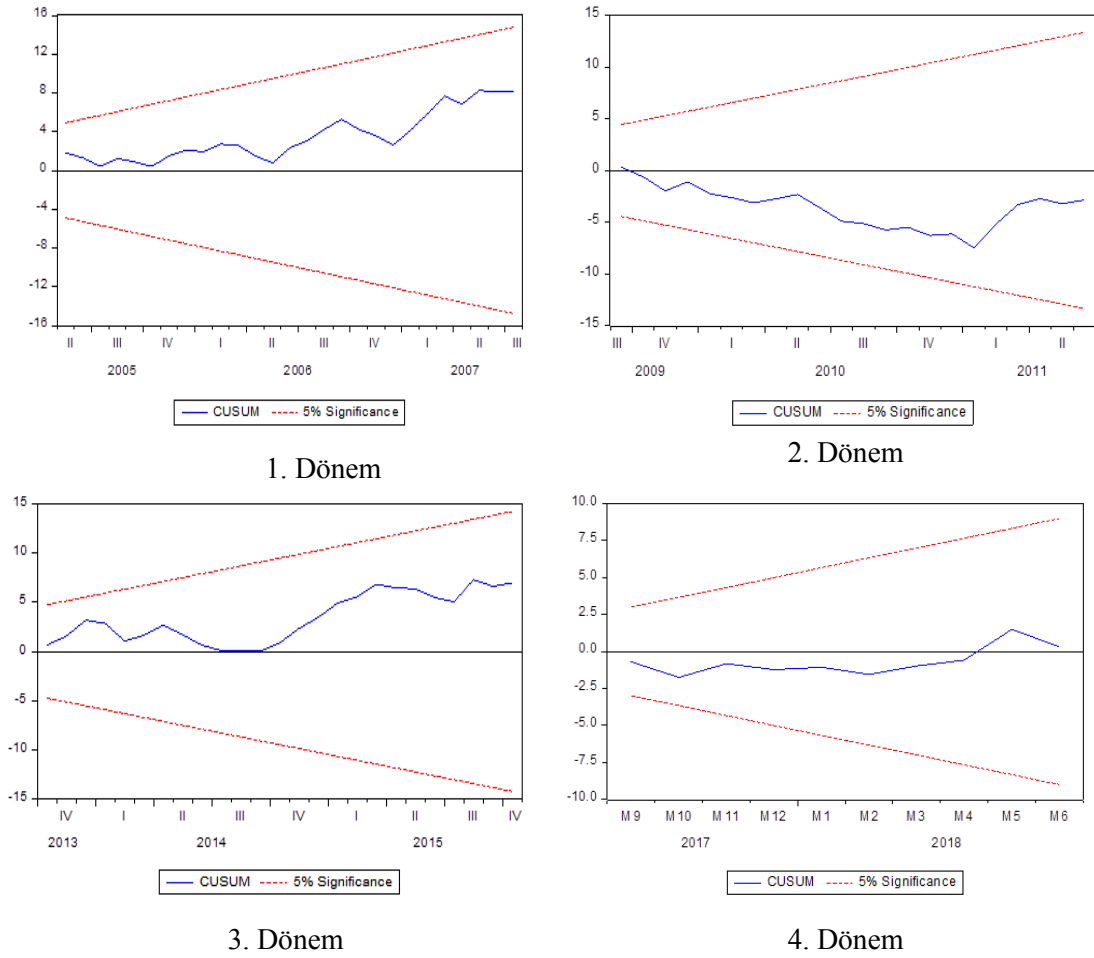
* %10, ** %5, *** %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Hata düzeltme katsayısı göz ardı edilerek Tablo 20 yorumlanırsa; LNCP değişkeni %1 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü; LN BANK ve LNCAR %1 anlamlılık düzeyinde, negatif yönlü olarak bulunmuştur. LNEMP değişkeni ise %10 anlamlılık düzeyinde, negatif yönlü olmaktadır. Bu sonuçlara göre dördüncü dönemde CDS'yi en çok etkileyen değişkenin enflasyon (katsayısı 17.67) daha sonra ise banka değişkeni (katsayısı -11.99) olduğu görülmektedir.

4.4. CUSUM Testi

Regresyon modelinin katsayıları yapısal bir değişiklik olması durumunda etkilenmektedir. Kararlı olan katsayılar, yapısal değişiklik nedeniyle bozulmaktadır. CUSUM testi, katsayıların kararlılığı hakkında bilgi vermektedir ve yapısal değişikliğin olduğu durumları tespit etmektedir. Sonuçların katsayıların kararlı olduğunu göstermesi yapısal bir değişikliğin olmadığı anlamına gelmektedir (Brown vd., 1975: 149-155).

Grafik 1. CUSUM Testi Sonuçları

Her bir dönem için CUSUM grafiği bant aralığında kalmaktadır yani parametrelerin %5 anlamlılık düzeyinde istikrarlı olduğu görülmektedir.

SONUÇ

CDS primi, ülkenin anlık risk durumu hakkında bilgi veren önemli bir göstergedir. Bu nedenle, CDS priminde meydana gelen değişikliklerin nedenleri ve CDS primini etkileyen faktörler, literatürde sıklıkla incelenmektedir. Bu çalışmada, CDS primlerini etkileyebileceği düşünülen ekonomik faktörler gayri safi yurtiçi hasıla, reel büyüme oranı, enflasyon, işsizlik, cari açık/GSYH oranı, reel efektif döviz kuru ve sermaye yeterlilik oranı olarak ele alınmış ve Kasım 2002-Haziran 2018 yılları aralığında dört genel seçim dönemi şeklinde ayrılarak ARDL yaklaşımı ile incelenmiştir.

CDS primi ile reel büyüme oranı arasında birinci dönemde negatif, üçüncü dönemde pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. CDS primi ve enflasyon arasında ikinci ve üçüncü dönemlerde pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir. CDS primi ile Cari açık/GSYH arasında sadece birinci dönemde pozitif ilişki olduğu tespit edilirken; CDS primi ile reel efektif döviz kuru ve sermaye yeterlilik oranı ilişkisinin ilk üç dönem için negatif yönlü olduğu saptanmıştır. İşsizlik oranı ve CDS primi arasında ise hiçbir dönemde eşbütünlük ilişkisi görülmemektedir.

Reel büyüme oranındaki artışın ülke açısından olumlu bir gelişme olduğu değerlendirildiğinde, CDS priminin azalması beklenebilir. Buna göre birinci dönemde beklenen ile uyumlu olarak negatif ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak üçüncü dönemde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Bunun nedeni olarak ülkede yaşanan diğer ekonomik olumsuzluklar ile siyasi ve politik gerginlikler gösterilebilir. Ayrıca ikinci ve dördüncü dönemde herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Demirkan (2011: 96-148), CDS primlerinin büyüme oranı ile negatif yönlü ilişkisini tespit ederken, Kılıcı (2017: 71-86), çalışmasında büyüme oranları ile CDS primleri arasında uzun dönemli bir ilişkiye rastlamamıştır.

Enflasyon oranındaki artış ülke açısından istenmeyen bir durum olarak görülmekte ve risk primini artırabileceği şeklinde yorumlanabilmektedir. Birinci ve dördüncü dönem için enflasyon ile CDS primi arasında eşbütünleşme bulunmazken, ikinci ve üçüncü dönemde sonuçların beklenen ile uyumlu olduğu saptanmıştır. Sand, 2012: 2-49 çalışmasında enflasyon oranı ile CDS primleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulurken, Aizenman vd. (2013: 37-59), Can ve Paskaleva (2017: 64-76), Akkaya ve Kanar (2017: 118-124), ise enflasyonun CDS üzerinde açıklayıcı bir güce sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yüksek işsizlik oranları, ülke ekonomisini olumsuz etkileyeceği için CDS primini de arttırması beklenebilir. Ancak bütün dönemlerde, CDS primi ile işsizlik arasında bir eşbütünleşme ilişkisi bulunamamıştır. Bu çalışmada, işsizlik oranlarının CDS primindeki değişiklikleri açıklamada yetersiz olduğu görülmüştür. Kılıcı (2017: 71-86) 'da CDS primleri ile işsizlik arasındaki ilişkinin zayıf olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cari açık/GSYH oranındaki artışın CDS primini arttıracığı yönünde bir beklenti yaratabilir. Buna göre birinci dönem sonuçları beklenenle örtüşürken diğer dönemler için eşbütünleşme ilişkisi olmadığı belirlenmiştir. Can ve Paskaleva (2017: 64-76), cari işlemler hesabı / GSYH değişkeninin CDS primi üzerinde açıklayıcı güce sahip olduğunu tespit etmiş, ayrıca Ho (2016: 579-590), cari işlemler dengesi ile CDS primi arasında eşbütünleşmenin varlığını ortaya koymuştur. Sand (2012: 2-49) ve Yılmaz ve Çetiner (2018: 563-576) CDS primi ile cari açık arasında negatif yönde bir ilişkinin varlığını bulmuştur.

Reel efektif döviz kuru, Türk Lirası'nın ağırlıklı ortalama değerini gösterdiğinden reel efektif döviz kurundaki artışın CDS primini azaltacağı düşünülmektedir. Dördüncü dönemde, eşbütünleşme ilişkisi anlamsız bulunurken; diğer dönemlerde CDS primi ile reel efektif döviz kuru arasında negatif ilişki olduğu görülmüş ve sonucun beklenenle uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kılıcı (2017: 71-86) çalışmasında reel efektif döviz kuru ile CDS primi arasında uzun dönemli ilişki tespit etmiştir. Sand (2012: 2-49), CDS primi ile reel döviz kuru arasında negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

CDS primi ile sermaye yeterlilik oranı arasında dördüncü dönem haricinde her dönemde negatif ilişki olduğu saptanmıştır. Bankaların sermaye yeterliliğindeki artışın CDS primini azaltacağı öngörülmektedir. Bulunan sonuçlar beklenen ile tutarlıdır. Kılıcı (2017: 71-86)'nın çalışmasında sermaye yeterliliği ile CDS primi arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı görülmüştür.

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde, CDS üzerinde en etkili olan değişkenlerin enflasyon ve sermaye yeterlilik oranı olduğu görülmektedir.

2002'den 2008'e kadar geçen dönem; enflasyon oranlarının düştüğü, büyüme oranlarının arttığı, ihracatta artışların yaşandığı, bütçe açığı sorununun çözüldüğü ve bankacılık sektöründe reformların uygulandığı bir süreç olmuştur. Ayrıca AB ile gerçekleşen tam üyelik müzakereleri, doğrudan yabancı sermaye girişini artırmıştır. Ancak cari açık ve işsizlik sorunu çözülememiştir. CDS priminin bu dönemde düştüğü görülmektedir.

2008'den sonraki sürece genel olarak bakıldığında CDS priminde bir yükselme trendi meydana geldiği görülmektedir. Bazı ekonomik faktörlerde gerilemenin yanı sıra iç ve dış siyasette yaşanan sorunların da bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir ve yaşanan belirsizliklere bağlı olarak Türkiye ekonomisinin kırılgan bir yapıda olduğu görülmektedir. Zaman zaman ekonomide toparlanmalar sağlanmasına karşın ülke risk algısında artış gözlemlenmiştir. CDS primindeki artışların sebebi olarak ekonomik faktörler gösterilmekle birlikte siyasal ve sosyal faktörlerin de bu durumda etkili olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aizenman, J., Hutchison, M., & Jinjara, Y., (2013). What is The Risk of European Sovereign Debt Defaults? Fiscal Space, CDS Spreads and Market Pricing of Risk. *Journal of International Money and Finance*, cilt.34, 37-59.
- Akkaya, M., & Kanar, S., (2017). Sosyal ve Toplumsal Olayların Finansal Yapıya Etkisi: Türkiye-Rusya Krizi ve 15 Temmuz Olayı. *ICMEB'17*, 119-124.
- Angelini, E., & Di Febo E., (2014). CDS Spreads: an Empirical Analysis on The Determinants. *Journal of Empirical Economics*, cilt.2, sa.2, 70-87.
- Aslan, A., (2013). Pricing of Sovereign Credit Risk: Application to Turkey. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Brandorf, C., & Holmberg, J., (2010). Determinants of Sovereign Credit Default Swap Spreads for PIGS– a Macroeconomic Approach, Bachelor Thesis, Lund University School of Economics and Management.

- Brown, R. L., Durbin, J., & Evans, J. M., (1975). Techniques for Testing the Constancy of Regression Relationships Over Time. *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological)*, cilt.37, sa.2, 149-163.
- Can, H., & Paskaleva, M., (2017). Macroeconomic Determinants of CDS: The Case of Europe. *New Knowledge Journal of Science*, cilt.6, sa.3, 64- 76.
- Chacko, G., Sjöman, A., Motohashi, H., & Dessain, V., (2015). *Credit Derivatives, Revised Edition: A Primer on Credit Risk, Modeling, and Instruments*. FT Press.
- Demirhan, E., (2018). Terör Olaylarının Ülke CDS Primlerine ve hisse Senedi Piyasalarına Etkisi: Avrupa Bölgesi Ve Türkiye Özelinde. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirkan, B., (2011). Kredi Temerrüt Swaplarının Fiyatlama Yöntemleri Ve Fiyatlamayı Etkileyen Finansal Ve Makroekonomik Göstergelerin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinç, M., Yıldız, Ü., & Kırca, M., (2018). Türkiye Kredi Risk Primindeki (CDS) Yapısal Kırımların Ekonometrik Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 181-192.
- Ersan, İ., & Günay, S., (2009). Kredi Riski Göstergesi Olarak Kredi Temerrüt Swapları (Cdss) ve Kapatma Davasının Türkiye Riski Üzerine Etkisine Dair Bir Uygulama. *Bankacılar Dergisi*, cilt.71, 3-22.
- Fontana, A., & Scheicher M., (2010). An Analysis of Euro Area Sovereign CDS and Their Relation With Government Bonds. *European Central Bank (ECB) Working Paper Series*, No.1271.
- Gujarati, D., (2016). *Örneklerle Ekonometri*. Çeviren: Doç. Dr. Nasip Bolatoğlu. Ankara: BB101 Yayınları.
- Ho, S. H., (2016). Long and Short-Runs Determinants of the Sovereign CDS Spread in Emerging Countries. *Research in International Business and Finance*, cilt.36, 579-590.
- Kajurova, V., (2015). The Determinants of CDS Spreads: The Case of UK Companies. *Procedia economics and finance*, cilt.23, 1302-1307.
- Kaya, B., Kaya, E. Ö., & Yalçın, K., (2015). Türkiye'nin Derecelendirme Notları ve Kredi Temerrüt Swap Primlerinin Ekonomik ve Sosyal Olaylara Tepkisinin Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, cilt.1, sa.103, 85-111.
- Keten, M., Başarır, Ç., & Kılıç, Y. (2013). Kredi Temerrüt Takası ile Makroekonomik ve Finansal Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *17. Finans Sempozyumu*, 377- 385.
- Kılıcı, E. N., (2017). CDS Primleri İle Ülke Kredi Riski Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi; Türkiye Örneği. *Maliye ve Finans Yazıları*, sa.108, 71-85.

- Lahiani, A., Hammoudeh, S., & Gupta, R., (2016). Linkages Between Financial Sector CDS Spreads and Macroeconomic Influence in a Nonlinear Setting. *International Review of Economics & Finance*, cilt.43, 443-456.
- Longstaff, F. A., Pan, J., Pedersen, L. H., & Singleton, K. J., (2011). How Sovereign is Sovereign Credit Risk?. *American Economic Journal: Macroeconomics*, cilt.3, sa.2, 75-103.
- Özman, H., Özpinar, Ö., & Doru, O., (2018). Kredi Temerrüt Takası (CDS) ve Kur-Faiz İlişkisi: Türkiye Örneği. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, cilt.2, sa.4, 31-45.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J., (2001). Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships. *Journal of applied econometrics*, cilt.16, sa.3, 289-326.
- Sand, H. J. H., (2012). The Impact of Macro-Economic Variables on the Sovereign CDS Spreads of the Eurozone Countries: Examining the Determinants of Credit Default Swaps. Doctoral dissertation, Master Thesis, University of Groningen.
- Tamakoshi, G., & Hamori, S., (2018)., Credit Default Swap Markets in the Global Economy: An Empirical Analysis. Routledge.
- Tarı, R., (2012). *Ekonometri (Gözden geçirilmiş 8. Baskı)*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Yıldırım S., (2013). Türkiye’de Para Ve Sermaye Piyasalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler 101 Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Yılmaz, A., & Çetiner, Ö., (2017). Risk in Turkish Economy; The Linkage Between Credit Default Swap (CDS), Current Account Deficit and Exchange Rate. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*, 563-576.

TÜRKİYE'DE OTOMOTİV SEKTÖRÜNÜN EKONOMİYE ETKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Kadir KARAGÖZ¹

Öz

Otomotiv sektörü 20. yüzyılın başlarından beri sanayileşmenin ve ekonomik büyümenin lokomotifini olarak birçok ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Sektörün önemi sadece kendi üretiminin katma değerinden değil, çok güçlü ileri ve geri bağlantıları nedeniyle başka birçok sektörün de gelişmesine katkıda bulunmasından kaynaklanmaktadır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda bu etkileşimin daha da arttığı söylenebilir.

Otomotiv sanayi Türkiye ekonomisi açısından da önde gelen sektörlerdendir. Üretim değeri ve ihracat gelirleri açısından son yıllarda gelişim göstermektedir. Gerek dinamik ve büyüyen nüfus gerekse sektörün üretim ve ihracat hacmi otomotiv sektörünün önemini ve potansiyelini artırmaktadır. Bununla birlikte otomotiv sektörünün ekonomik etkilerinin ampirik açıdan yeterince incelenmediği görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de otomotiv sektörünün ekonomik büyüme ve gelir düzeyine etkisi ampirik olarak araştırılmaktadır. Elde edilen bulgular otomotiv sektöründeki üretim artışının gelir ve refah düzeyini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Giderek gelişen ve güçlenen Türkiye otomotiv sektörünün önümüzdeki yıllarda da ülkenin kalkınmasında kilit rol oynayacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Otomotiv Sektörü, Ekonomik Büyüme, ARDL Modeli.

Jel Kodları: C32, E21, L62.

IMPACT OF AUTOMOTIVE SECTOR ON THE ECONOMY IN TURKEY: AN ECONOMETRIC ANALYSIS

Abstract

Since the beginning of the 20th century, the automotive sector has contributed to the development of many countries as the locomotive of industrialization and economic growth. The importance of the sector arises not only from the added value of its own production, but also from the fact that it contributes to the development of many other sectors due to its very strong forward and backward links. It can be said that this interaction has increased even more in the 21st century.

The automotive industry is also one of the leading sectors for the Turkish economy. It has been developing in recent years in terms of production value and export revenues. Both the dynamic and growing population and the production and export volume of the sector increase the importance and potential of the automotive sector. However, it is seen that the economic effects of the automotive sector have not been adequately examined empirically. In this study, the effect of the automotive industry on economic growth and income level in Turkey

¹ Doç. Dr. Kadir Karagöz, Manisa Celal Bayar Üniversitesi – İİBF, kadir.karagoz@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4436-9235

is empirically investigated. The findings reveal that the increase in production in the automotive sector positively affects the income and welfare level. It can be said that the Turkish automotive sector, which is developing and getting stronger, will play a key role in the development of the country in the coming years.

Keywords: Automotive Industry, Economic Growth, ARDL Model.

Jel Classification: C32, E21, L62.

GİRİŞ

Sermaye ve bilgi-yoğun bir sektör olan otomotiv endüstrisinin ülkelerin sosyo-ekonomik gelişimi açısından taşıdığı önem inkâr edilemez. 120 yılı aşan geçmişine rağmen otomotiv sektörü hâlâ yeni üreticilerle büyümekte, gelişmekte, değişime uğramaktadır. 2020 verilerine göre tüm dünyada 77,62 milyon motorlu araç üretilmiştir. Covid-19 pandemisi nedeniyle %15,8 daralma yaşanan sektörün üretimi pandemiden önceki 2019 yılında 92,18 milyona ulaşmıştı (OICA). Sektör, ileri – geri bağlantıları nedeniyle kendi hacminden çok daha büyük bir ekonomik değeri harekete geçirme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, birçok imalatçı ülke için başlıca ihracatçı sektörlerden biridir.

Otomotiv sektörü özellikle 1960’lardan itibaren Türkiye ekonomisi içinde de giderek büyüyen bir yer edinmeye başlamıştır. 1920’li yıllarda mütevazı girişimlerle başlayan üretim serüveni 1970’lerin başından itibaren kayda değer bir gelişim göstermiştir. Aradan geçen zaman içinde birkaç kısa soluklu deneme dışında üretim yabancı marka lisanslarıyla montajdan tamamen yerli ürünlerin üretimine dönüşmese de günümüzde otomotiv Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri haline gelmiştir. 2020 yılı itibariyle İSO – Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesinde ilk 10’da 4, toplamda 14 otomotiv ana üretici firması, 28 yan sanayi firması bulunmaktadır (İSO, 2021). Son yıllarda otomotiv sektörü ihracatı, uzun yıllar liderliğini sürdüren tekstil ve hazır giyim sektörünü geride bırakarak rekor düzeylere çıkmıştır.

Sezgisel olarak otomotiv sektörünün gelişmesinin ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunması beklenmekle birlikte konunun ampirik olarak yeterince araştırılmadığı görülmektedir. Bu tespitten hareketle hâlihazırdaki çalışmada, modern zaman serileri analiz yöntemleri yardımıyla, Türkiye’de otomotiv sektörünün ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi araştırılarak sözkonusu beklentiyi destekleyen güvenilir ampirik kanıtlar elde etmek amaçlanmıştır. Analizlerden elde edilen bulgular beklentilerle uyumlu şekilde, otomotiv sektörünün kısa ve uzun dönemde büyüme ve kalkınmaya olumlu yönde etkide bulunduğu dair güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır.

TÜRKİYE OTOMOTİV SANAYİNİN KISA TARİHİ

Osmanlı idaresi tarafından büyük kabul gören otomobil ülkeye ilk olarak Sultan II. Abdülhamit devrinde özel izinle getirilmiştir. Otomobil ithalatı II. Meşrutiyetten sonra artmış ve Nazırlara (o devrin bakanlarına) birer otomobil tahsis edilirken askeriye de bir miktar araç alınmıştır (İçingür ve Çengelci, 2001: 3; Dolanay ve Oğuztürk, 2019: 503). İmparatorluğun son döneminde çoğu İstanbul’da

olmak üzere seyrek rastlanan otomobillerin sayısı giderek artarken, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'deki otomotiv parkı Amerika ve Avrupa'dan ithal edilen değişik marka ve türde araçlardan oluşuyordu. Bu dönemde otomotiv yan sanayii de aynı şekilde ithalata dayanmaktaydı. İlk otomotiv üretimi, 1929 yılında İstanbul'da Ford Motor Company'nin montaj fabrikasının faaliyete geçmesi ile başlamıştır. İhracatın da hedeflendiği bu girişim talihsiz bir döneme rastlamış, tam da o yıllarda bütün dünyayı etkisi altına alan Büyük Bunalım'dan dolayı yetersiz kalan talep nedeniyle, beklenen performansı gösteremediği için 1934 yılında kapanmak zorunda kalmıştır (Altuğ, 2010: 30).

1930'lardan sonra otomobil ve kamyon ithalatının artması ile birlikte yıldan yıla daha fazla motorlu araç trafiğe katılmıştır. Bu dönem aynı zamanda, fayton ve at arabası gibi geleneksel ulaşım araçları atölyelerinin yavaş yavaş otomotiv sanayiine adapte olup yan sanayiye koltuk, makas, şasi ve karoser gibi parçaları üretmeye başladığı yıllardır. Motorlu kara araçları sadece şehir merkezlerinde değil tarımda da yaygınlaşmış, traktör ve tarım aletlerinin sayısı artmıştır. 1955 yılında Ziraat Bankası ile Amerikan Minneapolis Moline firması işbirliğiyle Ankara'da, Uzel Makine 1961'de Massey Ferguson ortaklığıyla İstanbul'da, Türkiye Ziraat Kurumu Ford firmasıyla kurduğu ortaklıkla 1962 yılında Adapazarı'nda traktör montajına başlamışlardır (Altuğ, 2010).

Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde demiryolu şehirler arası taşımacılığın başlıca aracıydı ve her iki rejimde de yönetim tarafından öncelik ve önem verilen sektörlerden biri olmuştur (Çetin vd., 2011). Ancak otomotiv sanayiinin gelişmesiyle eşzamanlı olarak Türkiye'de karayolu taşımacılığının da ön plâna çıktığı görülmektedir. 1948'den sonra devreye giren ABD'nin Marshall yardımlarının da karayolu taşımacılığının baskın hâle gelmesine katkıda bulunduğu düşünülebilir, çünkü yardımların kayda değer bir kısmı karayolu ulaşım altyapısının iyileştirilmesine yönelikti (Yücel, 2018). Bu bakımdan karayolu altyapısının gelişmesinin otomotiv talebini kamçılacağı söylenebilir.

2. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde montaj sanayiinin ivme kazandığı görülmektedir. Savaş'ta ABD tarafından başarıyla kullanılan ve popülerleşen Jeep Willys'in Türkiye'de üretilmesi için 1955'te İstanbul'da fabrika kurulmuştur. Jeep'in başarısı diğer girişimcilere de cesaret vermiştir. Koç grubu Ford ile ortaklık kurarak 1960'da kamyon ve otomobil, Ercanlar grubu ise MAN ortaklığıyla 1967'de kamyon ve otobüs üretimine başlamıştır.

1960'larda başlayan planlı kalkınma dönemi otomotiv sanayii açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. 1961 yılında düzenlenen Otomotiv Endüstrisi Kongresi'nde otomotiv üretiminin stratejik önemi, üretimde yerlilik oranının artırılmasının gerekliliği, mevcut otomotiv dış ticaret rejiminin olumsuz yönleri vurgulanmıştır. Üretimde ithalata bağımlılığın azaltılmasını hedefleyen Montaj Sanayii Talimatı'nda belirli bir yerlilik oranına ulaşılabilmesi için yerli üretimi teşvik edici ve yan sanayiye geliştirici önlemler öngörülmüştür (Bedir, 2002: 26, Black vd., 2020: 16). İzleyen dönemde uygulanan ithal ikameci politikalar doğrultusunda otomotiv sanayii 1970 yılına kadar devlet tarafından desteklenmiştir (Altuğ, 2010: 56).

1961 yılında TCDD tarafından kendi imkanlarıyla prototip olarak üretilen “Devrim” otomobili, Türk otomotiv endüstrisi açısından kilometre taşlarından biridir. Çok kısa sürede ve teknik zorluklara rağmen meydana getirilen otomobilin seri üretimine neden geçilmediği hiçbir zaman resmen açıklanmayan, hâlâ tartışılan bir konudur. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’in iştirakiyle yapılan deneme sürüşünde benzin koyulması unutulduğu için aracın durmasının doğurduğu utanç veya öfkeden dolayı projenin sonlandırıldığı yolundaki sansasyonel dedikodunun yanı sıra, ABD ve Avrupalı büyük firmaların Türkiye’nin yerli otomobilini üretmesine engel olduğu da iddialar arasındadır. Sebep her ne olursa olsun, Devrim otomobili projesinin rafa kaldırıldığı yıllardan bu yana tamamen yerli imkanlarla otomobil üretmek Türkiye için adeta bir ukdeye dönüşmüştür. Ancak bu hayal, yaklaşık 50 yıl boyunca, yerlilik oranı yüksek ama nihayetinde yabancı lisanslı montaj üretimin gerisinde kütlenmiştir. Koç grubu tarafından 1966-1984 arasında üretilen Anadol girişimi tamamen yerli olmadığı gibi uzun soluklu da olamamıştır.

Türk otomotiv endüstrisinin diğer bir dönüm noktası TOFAŞ (Koç) ve MAIS (Oyak) firmalarının sırasıyla Fiat ve Renault lisanslarıyla aynı yıl (1971) yurtiçinde üretime başlamalarıdır. Büyük oranda yerli malzeme kullanımına dayanan her iki firma otomotiv üretimine büyük bir ivme kazandırdıkları gibi aynı zamanda yan sanayiye de gelişime zorlamışlardır. Ancak, 1970’lerin başlarında kendini gösteren ve sonraki yıllarda daha da derinleşen küresel petrol krizi doğrudan ve dolaylı yollardan otomobil talebini baskılayarak daha yeni serpilmeye başlayan sektörü ciddi ölçüde sıkıntıya sokmuştur.

Dış piyasalarda 70’li yıllardaki petrol bunalımları, iç piyasada siyasi kargaşa ve dışa kapalılığın getirdiği ekonomik sıkıntılardan sonra, bir çıkış yolu olarak 24 Ocak 1980’de alınan bir dizi radikal kararlar “serbest piyasa ekonomisi” modeline geçiş yapılmıştır. 80’lerin başında, yüksek oranlı devalüasyon, faiz oranlarının yükselmesi, önlenemeyen yüksek enflasyon, motorlu taşıt vergi oranındaki artış, yüksek seyreden petrol fiyatları gibi etkenlerden dolayı otomobil talebi ve arzında daralma yaşanmıştır. Bununla birlikte, dış ticaret üzerindeki sıkı kontrolün gevşetilmesiyle bir yandan otomotiv ihracatı canlanırken bundan daha çarpıcı artış otomobil ithalatında görülmüştür. İzleyen yıllarda birçok Avrupa, Güney Kore ve Japonya menşeli markanın daha önce Türkiye’de rastlanmayan modelleri ithal edilmiştir.

90’lı yılların başlarına kadar yurtiçi otomotiv talebi yüksek koruma oranları nedeniyle ithalat pahalı olduğu için ağırlıklı olarak yerli üretimle karşılanmıştır. Ancak 90’ların başından itibaren korumacılığın azaltılması ve 1996 yılında AB ile Gümrük Birliği’nin imzalanmasının ardından özellikle Avrupa ülkelerinden yapılan otomotiv ithalatının yükselişe geçtiği görülmektedir. Önceki yıllarda talebin %20’si düzeyinde seyreden ithalat oranı Gümrük Birliği’den sonra %55’e tırmanmıştır (Bedir, 2002: 30).

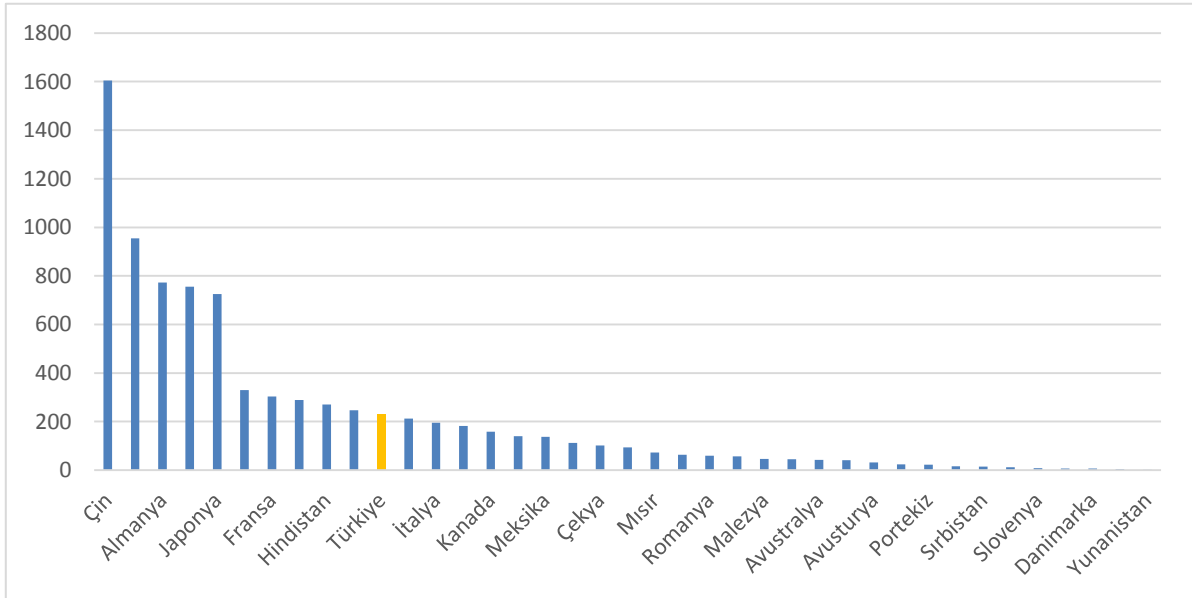
Son yıllarda, tamamen yerli ve millî bir otomobil projesi için yeniden harekete geçilmiş, bu doğrultuda 2018 yılında Türkiye’nin Otomobili Girişim Grubu (TOGG) adıyla bir konsorsiyum

kurularak çalışmalara başlanmıştır. Otomotivdeki modern trende uygun olarak sadece elektrikli araç üretilmesinin planlandığı projede 2022 yılı sonlarında C segmenti içinde konumlandırılan bir aracın seri üretimine geçilmesi hedefiyle Bursa-Gemlik'te bir fabrika inşaatına başlanmış bulunmaktadır. Sonraki yıllarda üretimin hacim ve model çeşidi olarak artırılması öngörülmektedir.

OTOMOTİV SANAYİİNİN EKONOMİYE ETKİSİ

Otomotiv endüstrisi hem dünyanın diğer sanayileşmiş ülkeleri hem de Türkiye ekonomisi için lokomotif sektörlerden biridir. Teknoloji ve bilgi-yoğun, entegre bir yapıya sahip olan sektör tüm dünyada milyonlarca kişiye satış ve ücret yoluyla gelir sağlamaktadır. Küresel otomotiv endüstrisi yaklaşık 10 milyon kişiyi doğrudan 60 milyon kişiyi ise dolaylı olarak istihdam etmektedir. 97,8 milyon araçlık küresel üretim pandemi nedeniyle 77,6 milyona gerilese de 2021 yılında hızlı bir toparlanma sergileyerek ilk altı ayda 40,3 milyon düzeyine ulaşmıştır (OICA).

Şekil 1. Otomotiv sektörü istihdam hacmi (2005 yılı, 1000 kişi).

Kaynak: OICA

Sektörün köklü ve büyük firmalarının başka ülkelerdeki yatırımları uluslararası sermaye hareketleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan bir pazarlama tekniği olan transplant üretim modelinde (üretim ünitesini pazara yaklaştırma), bir taraftan yatırımcı şirkete ucuz işgücü, hammadde temini ve çeşitli teşviklerden yararlanma gibi maliyet düşürücü katkı sağlarken; diğer taraftan yatırımın yapıldığı ülkede yeni istihdam yaratması, yerli sanayiye ve ekonomiye kaynak sağlaması nedenleriyle de toplumlarda yerli üretimi sahiplenme duygusu yaratarak, ürüne sosyoekonomik rekabet gücü kazandırmaktadır (Görener ve Görener, 2008: 3).

Otomotiv sektörü küresel dış ticaret içinde de önemli bir paya sahiptir. Markaların üretim stratejilerinin de etkisi ile (belirli modelleri belirli tesislerde üretmek) üretim tesislerine sahip ülkeler aynı zamanda önemli otomotiv ihracatçısıdır. Diğer taraftan bu durum dünyada birçok ülkenin otomotiv ithalatının da yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca, özellikle otomotiv üretiminin montaj ağırlıklı olduğu ülkelerde ithal aramalı kullanımının yüksek olması nedeniyle aramalı ithalatı da yüksektir.

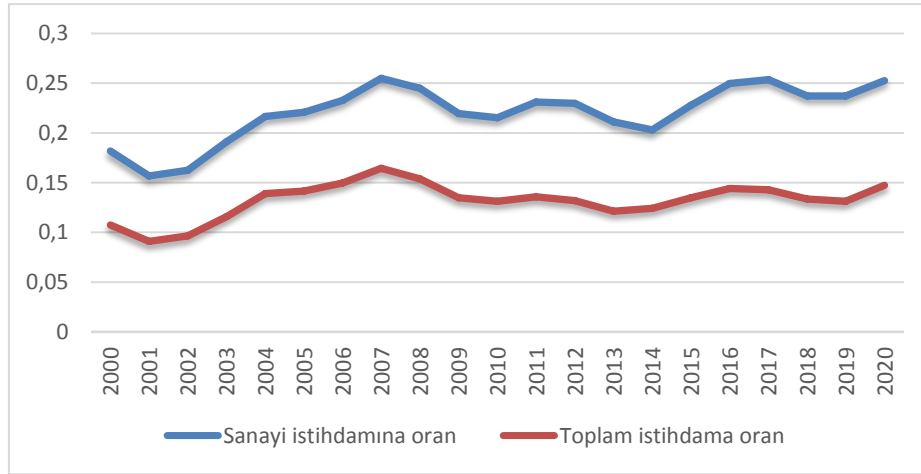
Otomotiv sektörünün önemi sadece kendi üretiminin yarattığı değerden değil, diğer birçok sektörle geriye ve ileriye doğru ilişki içinde olmasından da kaynaklanmaktadır (Tablo 1). Otomotiv sanayii başta demir-çelik, petro-kimya, plastik-lastik gibi temel sanayi dallarında başlıca alıcı ve bu sektörlerdeki teknolojik gelişmenin de sürükleyicisidir. Diğer taraftan turizm, altyapı, inşaat, ulaştırma ve tarım sektörlerinin ihtiyaç duyduğu her çeşit motorlu araç otomotiv sektörünün ürünleriyle sağlanmaktadır. Ayrıca, sektörün kendisi dışında, hammadde ve yan sanayi ile sektörün ürünlerinin tüketiciye ulaşmasını sağlayan ve destekleyen pazarlama, bayi, servis, akaryakıt, finans ve sigorta sektörlerinde geniş iş hacmi ve istihdam yaratmaktadır (Şekil 2) (İSO, 2002: 3).

Tablo 1. Otomotiv sektörünün ileriye ve geriye doğru bağlantılı olduğu sektörler.

Geri Bağlantı	Otomotiv Ana Sektörü	İleri Bağlantı
<ul style="list-style-type: none">• Madencilik• Çelik• Metal (temel ve işlenmiş)• Petrol• Plastik, kauçuk, cam• Elektronik	<ul style="list-style-type: none">• Orijinal ekipman üreticileri<ul style="list-style-type: none">○ Binek, yolcu araçları○ Ticarî araçlar○ İki tekerlekli○ Üç tekerlekli• Parça üreticileri	<ul style="list-style-type: none">• Finans ve sigorta• Satış sonrası (servis ve parça)• Kullanılmış araç piyasası• Araç kiralama• Yakıt tedarik• Reklam, tanıtım• Ulaştırma• Depolama

Kaynak: AT Kearney Analysis (2020: 2)

Yukarıda bahsedilen olumlu yanlarıyla birlikte, otomotiv sektörünün bazı hassas taraflarından da bahsedilebilir. Bu hassasiyetler doğabilecek şoklar nedeniyle sektörden beklenen ekonomik faydaların zarara dönüşmesine veya en azından belirsizlik nedeniyle sınırlı kalmasına sebep olabilecektir. Sektörün otomasyona çok açık olması istihdam yoluyla gelir üzerinde yaratacağı olumlu etkiyi kısıtlamaktadır. Yürüyen üretim bandı sisteminin ilk uygulandığı sektörlerden biri olduğu dikkate alındığında otomotiv üretiminin teknolojik gelişiminin özellikle istihdam kapasitesi açısından sorun çıkarmaya müsait olduğu söylenebilir. Robot teknolojisinin yaygınlaşması ve emek-etkin üretim modellerinin giderek daha fazla uygulanması bu olguyu beslemektedir.

Şekil 2. Türkiye’de otomotiv sanayi istihdamının sanayi ve genel istihdam içindeki payı

Kaynak: Dünya Bankası (WDI) verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Diğer bir risk unsuru ise küresel iklim değişikliği, artan kentleşme, demografik ve teknolojik değişim, jeopolitik faktörler gibi nedenlerle sektörün bir ölçüde sonu kestirilemeyecek şekilde değişime açık olmasıdır. Son aylarda yaşanan ve nedeni konusunda farklı görüşler ortaya atılan çip krizi gibi öngörülemeyen üretim sorunları sektörün istikrarını tehlikeye atmaktadır.

AMPİRİK LİTERATÜR

Otomotiv sektörünün ekonomi açısından barındırdığı potansiyelin büyüklüğü yaygın olarak kabul edilmesine rağmen sektörün ekonomik etkilerinin ulusal ve uluslararası literatürde yeterince araştırılmadığı söylenebilir.

Bir sektörün ekonomiye etkisi, yarattığı katma değer kadar girdi kullandığı ve girdi sunduğu sektörlerle bağlantılarının boyutlarıyla da ilişkilidir. Erkök (2018) TÜİK tarafından hazırlanan 2002 tarihli girdi-çıktı tablosundan hareketle otomotiv sektörünün ithalata bağımlılık, doğrudan ve toplam ileri – geri bağlantı ve kısmî bağlantı katsayılarını hesaplayarak sektörün ekonomi içerisindeki yerini incelemiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre otomotiv sektörü yüksek doğrudan geri bağlantı oranına (% 76) sahiptir. Doğrudan ileri bağlantı oranı ise % 34 olarak hesaplanmıştır. Toplam geri ve ileri bağlantı katsayıları sırasıyla 2.994 ve 1.926 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, otomotiv sektörünün üretimi uyarma etkisinin yüksek olduğunu, dolayısıyla “lokomotif sektör” olarak nitelenebileceğini göstermektedir. Çalışma nispeten eski verilere dayandığından ve aradan geçen süre içinde otomotiv sektöründe nitelik ve nicelik açısından önemli değişimler meydana geldiğinden sözkonusu geri-ileri bağlantı yapısının da değişmiş olması olasıdır.

Avcu (2016) Türkiye’de otomotiv endüstrisinde firma yoğunlaşmasını incelediği çalışmada ilk dört firma dikkate alındığında yerli binek ve yerli hafif ticari araç piyasalarında rekabet gücünün zayıf

olduğu, ithal binek araçlarda ise monopolcü rekabet piyasasına doğru bir kayma olduğu sonucuna ulaşmıştır. İthal hafif ticari araçlar sektöründe ise oligopolcü piyasa yapısı gözlenmiştir. İlk sekiz firma için yürütülen analize göre ithal binek araçlarda yoğunlaşma seviyesi yüksekken belli bir seviyeden sonra yoğunlaşma düzeyi kısmen düşmektedir. Yerli hafif ticari araç sektöründe ise monopolcü bir yapı mevcuttur. Bu iki analiz piyasadaki yoğunlaşmanın piyasa payının tamamını dikkate almadığından piyasanın tümünü yansıtmamaktadır. Piyasanın tümünü yansıtan Herfindahl-Hirschman endeksi ve Entropi endeksi ile elde edilen sonuçlara göre ise orta derece yoğunlaşma görülmektedir. İthal binek ve ithal hafif ticari araç piyasasında düşük derecede yoğunlaşma vardır, yani sektördeki firmalar arasında rekabet fazladır. Aynı çalışma kapsamında yürütülen regresyon analizinde, otomotiv sektörü satış hasılatı ve ihracat gelirlerinin uzun dönemde ekonomik büyümeye (GSYH) anlamlı etkide bulunduğu belirlenmiştir. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre GSYH ile otomotiv sektörü satış hasılatı arasında çift yönlü, otomotiv sektörü ihracatı ile GSYH arasında ise tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Benzer bir yoğunlaşma analizi daha önce Kaynak ve Ari (2011) tarafından gerçekleştirilmiş, Herfindahl-Hirschman endeksine göre dört firmalı incelemede yerli binek ve hafif ticari, sekiz firmalı analiz göre ise yerli ve ithal hafif ticari araç grubunda yüksek düzeyde yoğunlaşma olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye’de 1980’lerin başından itibaren hükümetler tarafından dışa açık, ihracata dayalı bir kalkınma anlayışı benimsenmiştir. Bu doğrultuda ihracatı teşvik edici ve kolaylaştırıcı politikalar izlenmiştir. Bunun sonucunda birçok sektörde ihracat hızla artmıştır. Otomotiv sektörü ihracatı son yıllarda en fazla artış gösteren sanayi ürünü olmuştur. Uçak vd. (2018) otomotiv sektörü ihracatının büyümeye etkisini ARDL modeli yardımıyla araştırmış, sektörün ihracatının büyümeyi kısa ve uzun dönemde olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Özbay vd. (2020) de ARDL modelini kullandıkları analizde benzer bulgulara ulaşmışlardır.

Otomotiv sektörünün büyümeye etkisini ekonometrik yöntemlerle inceleyen nadir çalışmalardan birinde Polat (2020), otomotiv üretimini otomobil, kamyon, otobüs ve traktör olarak altgruplar itibariyle ele almıştır. Çoklu kırılmalı analiz yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada sözkonusu ürünlerin üretimi ile kişi başına gelir arasında uzun ve kısa dönemde anlamlı bir ilişki olduğu, otobüs üretimi geliri azaltırken diğer üretim dallarının gelir düzeyine olumlu katkıda bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

AMPİRİK ANALİZ

Model ve Değişkenler

Otomotiv sanayiinin ekonomiye etkisini büyüme, istihdam, dış ticaret, yatırım vb. gibi değişik yönlerden ele almak mümkünse de bu çalışmada konu, otomotiv üretiminin kişi başına gelirle ilişkisi bağlamında ele alınacaktır. Otomotiv sanayiinin ürünleri genel olarak lüks mal niteliğindedir ve katma

değeri yüksek, pahalı ürünlerdir. Otomotiv üretimindeki artışın yan sanayi ve ilişkili sektörlerle birlikte GSYH'yi artırması beklenir.

Söz konusu ilişki aşağıdaki gibi Cobb-Douglas tipi bir üretim fonksiyonu çerçevesinde ele alınabilir:

$$Q = T \cdot K^\alpha \cdot L^\beta$$

Burada, Q çıktı düzeyini, K ve L ise temel üretim girdileri olan sermaye ve emeği göstermektedir. T genellikle teknoloji sabiti olarak adlandırılmakta ve zaman içinde üretim teknolojisindeki gelişmenin etkisini temsil etmektedir. α ve β ise girdi katsayılarıdır. Fonksiyonu çalışmanın amacına uygun olarak ekonometrik bir denkleme dönüştürmek için bazı değişiklikler yapmak gerekmektedir. Otomotiv sektörünün ve rassal hata teriminin eklenmesinden sonra denklem aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$Q = T \cdot K^\alpha \cdot L^\beta \cdot A^\gamma \cdot e^\varepsilon$$

Katsayı tahminlerini EKK yöntemiyle elde etmek için iki yanın logaritması alınarak ilişki doğrusallaştırılırsa:

$$\ln Q = \ln T + \alpha \ln K + \beta \ln L + \gamma \ln A + \varepsilon$$

denklemi elde edilir. Analizin esasını oluşturan model ARDL (AutoRegressive Distributed Lags) formundaki vektör hata düzeltme modelidir ve genel biçimiyle aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$\Delta Y_t = \mu + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \sum_{s=1}^k \sum_{j=1}^p \delta_{sj} \Delta X_{s,t-j} + \beta_0 Y_{t-1} + \sum_{s=1}^k \beta_s X_{s,t-1} + \varepsilon_t$$

Burada, Y_t çıktı değişkeni (kişi başına GSYH – $LGSYH$), $X_{s,t}$ değişkenleri ise üretim fonksiyonunda girdileri temsil eden emek (istihdam edilen nüfus – $LİST$), sermaye (gayrisafi sabit sermaye oluşumu – $LGSSO$) ve çalışmanın odak noktasını oluşturan otomotiv üretim miktarıdır ($LOTO$). Ayrıca 1994 ve 2000 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin derin etkisini hesaba katmak amacıyla kriz ve izleyen yılda 1, diğer yıllarda 0 değerini alan bir kukla değişken oluşturularak dışsal değişken olarak modele dahil edilmiştir. Analizde ekonomik yapının hacmini yansıtmada konusunda daha uygun bir gösterge olduğu düşüncesiyle ekonomik büyüme yerine GSYH düzey değeri tercih edilmiştir. Nüfusun etkisini dikkate almak için de kişi başına GSYH (2010 fiyatlarıyla, ABD \$) kullanılmıştır. Üssel formdaki üretim fonksiyonunu doğrusallaştırmak ve aynı zamanda serilerdeki olası bir değişen varyans olgusunun bir ölçüde önüne geçmek amacıyla seriler logaritmik dönüşümden geçirilmiştir.

ARDL denklemindeki fark terimleri hata düzeltme bileşenleridir ve kısa dönemli ilişkiyi yansıtmaktadırlar. Gecikmeli düzey terimleri ise uzun dönemli ilişkiyi temsil etmektedirler. Bu nedenle, analizin ilk aşamasında yukarıdaki ARDL modeli EKK yöntemiyle tahmin edilerek $\beta_0 = \beta_1 = \dots = \beta_k = 0$ şeklindeki sıfır hipotezi $\beta_0 \neq \beta_1 \neq \dots \neq \beta_k \neq 0$ şeklindeki alternatif hipotez karşısında Wald testi ile sınanmaktadır. Değişkenler arasındaki uzun dönemli doğrusal ilişkinin (eşbütünleşme) araştırıldığı bu aşama literatürde “sınır testi” olarak adlandırılmaktadır. Sıfır hipotezinin reddedilmesine imkân verecek kadar büyük bir F değeri değişkenlerin eşbütünleşik oldukları anlamına gelmektedir.

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı kanıtlandıktan sonra ikinci aşamada, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki aşağıdaki denklem yardımıyla tahmin edilmektedir:

$$Y_t = \eta + \sum_{i=1}^p \theta_i Y_{t-i} + \sum_{s=1}^k \sum_{j=1}^{qj} \beta_{sj} X_{s,t-j} + u_t$$

Son olarak, değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkisinin varlığı da aşağıdaki hata düzeltme modeli aracılığıyla incelenmektedir:

$$\Delta Y_t = \omega + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \sum_{s=1}^k \sum_{j=1}^p \delta_{sj} \Delta X_{s,t-j} + \varphi ECM_{t-1} + v_t$$

ARDL yaklaşımı konuyla ilgili literatürde en sık kullanılan yöntemdir. Bu ilginin nedeni, ARDL sınır testinin karma bütünleşme derecesine sahip değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisini araştırmaya imkân vermesidir. Ayrıca ARDL modeli zaman serilerinde sıklıkla karşılaşılan bir durum olan yapısal kırılmalara karşı dirençlidir ve küçük örneklerde de iyi performans sergilemektedir.

Analizde kullanılan yıllık veriler 1967 – 2020 dönemini kapsamaktadır. Kişi başına GSYH ve sabit sermaye oluşumu verileri Dünya Bankası WDI online veritabanından, 1967 – 1987 arası istihdam verileri Bulutay (1995)’den, sonrası TÜİK’ten elde edilmiştir. Bulutay (1995)’den elde edilen istihdam verileri tahminîdir. Otomotiv üretim değerleri ise Otomotiv Sanayii Derneği (OSD)’nin istatistik bültenlerinden derlenmiştir.

Bulgular

Serilere ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 2’de verilmiştir. Serilerinin dağılımlarının simetriğe yakın, normal dağılımdan daha basık oldukları görülmektedir. Ancak, Jarque-Bera test istatistikleri tüm seriler için normal dağılımın geçerli olduğu hipotezini desteklemektedir.

Tablo 2. Serilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

İstatistik	<i>LGSYH</i>	<i>LGSSO</i>	<i>LİST</i>	<i>LOTO</i>
Ortalama	8.8796	3.0215	16.7785	12.5001
Medyan	8.8408	3.1174	16.8109	12.5314
Maksimum	9.6204	3.4038	17.2992	14.3748
Minimum	8.2404	2.4748	16.2735	10.0657
Std. Sapma	0.3830	0.2856	0.2729	1.1998
Çarpıklık	0.2909	-0.3862	-0.0519	-0.1645
Basıklık	2.0774	1.8431	2.2248	2.0676
Jarque-Bera	2.5777	4.1925	1.3251	2.1183
p-değeri	0.2756	0.1229	0.5155	0.3468
Gözlem Sayısı	54	54	54	54

ARDL modelinin tahmininden önce serilerin I(2) olup olmadıklarını belirlemek amacıyla standart bir uygulama olarak serilerin durağanlık özellikleri Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) testleri ile araştırılmıştır. Her iki yöntem serilerin I(1) olduklarına işaret etmektedir (Tablo 3). Diğer taraftan, serilerdeki ani kırılmaların etkisini hesaba katan Clemente-Montañés-Reyes (CMR) birim-kök testi de uygulanmıştır. İki kırılmalı CMR testi sonuçları serilerde en az iki kırılma meydana geldiğini, bu kırılmalar dikkate alındığında serilerin I(0) olduklarını göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 3. ADF ve PP birim-kök testi sonuçları.

	ADF		PP	
	Sabit	Sabit + Trend	Sabit	Sabit + Trend
<i>LGSYH</i>	0.3238 (0.9774)	-1.8859 (0.6472)	0.3207 (0.9772)	-1.9848 (0.5954)
<i>LGSSO</i>	-1.6589 (0.4457)	-2.8522 (0.1863)	-1.6437 (0.4533)	-2.9846 (0.1465)
<i>LİST</i>	0.0283 (0.9566)	-1.2212 (0.8953)	-0.0386 (0.9502)	-1.5289 (0.8064)
<i>LOTO</i>	-1.2456 (0.6476)	-2.9956 (0.1435)	-1.2467 (0.6471)	-2.9956 (0.1435)
Δ <i>LGSYH</i>	-6.8982 (< 0.01)	-6.9072 (< 0.01)	-6.8997 (< 0.01)	-6.9053 (< 0.01)
Δ <i>LGSSO</i>	-6.7416 (< 0.01)	-6.6994 (< 0.01)	-6.7880 (< 0.01)	-6.7465 (< 0.01)
Δ <i>LİST</i>	-7.1110 (< 0.01)	-7.0473 (< 0.01)	-7.1940 (< 0.01)	-7.1394 (< 0.01)
Δ <i>LOTO</i>	-6.8255 (< 0.01)	-6.7865 (< 0.01)	-6.8247 (< 0.01)	-6.7848 (< 0.01)

Not: Parantez içindeki değerler kesin anlamlılık düzeyi (p-değeri) dir.

Tablo 4. Clemente-Montañés-Reyes iki kırılmalı birim-kök testi (AO model)

Değişken		du1	du2	Rho-1	Sabit	Kırılma tarihi
<i>LGSYH</i>	<i>Katsayı</i>	0.4629	0.4841	- 0.2803	8.5274	1989, 2007
	<i>t-istatistiği</i>	9.885	8.938	- 3.069		
	<i>p-değeri</i>	(< 0.01)	(< 0.01)	- 5.490	(5% kritik değer)	
<i>LGSSO</i>	<i>Katsayı</i>	7.7148	4.0030	- 0.5992	16.0084	1988, 2007
	<i>t-istatistiği</i>	8.085	3.650	- 4.958		
	<i>p-değeri</i>	(< 0.01)	0.001	- 5.490	(5% kritik değer)	
<i>LİST</i>	<i>Katsayı</i>	0.3220	0.2548	- 0.3051	16.530	1988, 2012
	<i>t-istatistiği</i>	13.042	7.462	- 3.238		
	<i>p-değeri</i>	(< 0.01)	(< 0.01)	- 5.490	(5% kritik değer)	
<i>LOTO</i>	<i>Katsayı</i>	1.3685	1.3300	- 0.3555	11.3065	1987, 2003
	<i>t-istatistiği</i>	9.304	8.615	- 3.737		
	<i>p-değeri</i>	(< 0.01)	(< 0.01)	- 5.490	(5% kritik değer)	
Δ <i>LGSYH</i>	<i>Katsayı</i>	0.0154	- 0.0056	- 1.1402	0.0227	1999, 2007
	<i>t-istatistiği</i>	1.000	- 0.318	- 6.402		
	<i>p-değeri</i>	0.323	0.752	- 5.490	(5% kritik değer)	
Δ <i>LGSSO</i>	<i>Katsayı</i>	0.1504	0.0202	- 2.2763	0.1813	1985, 1999
	<i>t-istatistiği</i>	0.195	0.027	- 1.466		
	<i>p-değeri</i>	0.858	0.980	- 5.490	(5% kritik değer)	
Δ <i>LİST</i>	<i>Katsayı</i>	- 0.0283	0.0291	- 1.2617	0.0173	1999, 2006
	<i>t-istatistiği</i>	- 2.704	2.508	- 2.653		
	<i>p-değeri</i>	0.010	0.017	- 5.490	(5% kritik değer)	
Δ <i>LOTO</i>	<i>Katsayı</i>	- 0.3277	0.1861	- 1.0856	0.2043	1975, 1978
	<i>t-istatistiği</i>	- 2.131	1.371	- 7.656		
	<i>p-değeri</i>	0.038	0.177	- 5.490	(5% kritik değer)	

Değişkenler arasında anlamlı bir uzun dönemli ilişkinin varlığını belirlemek üzere ARDL sınır testi yürütülmüş sonuçlar Tablo 5’te rapor edilmiştir. Hesaplanan F değeri %1 anlamlılık düzeyinde değişkenler arasında geçerli bir uzun dönem ilişkisinin varlığına işaret etmektedir. ARDL modelinin uzun dönem katsayıları ve tanımlayıcı istatistikler Tablo 6’da görülmektedir. Elde edilen tahminler

sermaye oluşumunun gelir düzeyi üzerinde etkili olmadığını, buna karşın istihdam ve otomotiv üretiminin anlamlı ve pozitif etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Hata düzeltme teriminin katsayısından uzun dönem dengesinden sapmaların yavaş da olsa giderildiği anlaşılmaktadır. Diagnostik test sonuçları modelin hata teriminin otokorelasyonsuz ve sabit varyanslı olduğunu göstermektedir. Parametrelerin kararlılığı CUSUM testleri ile araştırılmıştır (Şekil 3). CUSUM testine göre parametrelerin kararlı olduğu görülürken, CUSUM-Kareler testine göre bazı dönemlerde kararsızlığa varan bir davranış gözlenmektedir.

Tablo 5. ARDL sınır testi sonuçları.

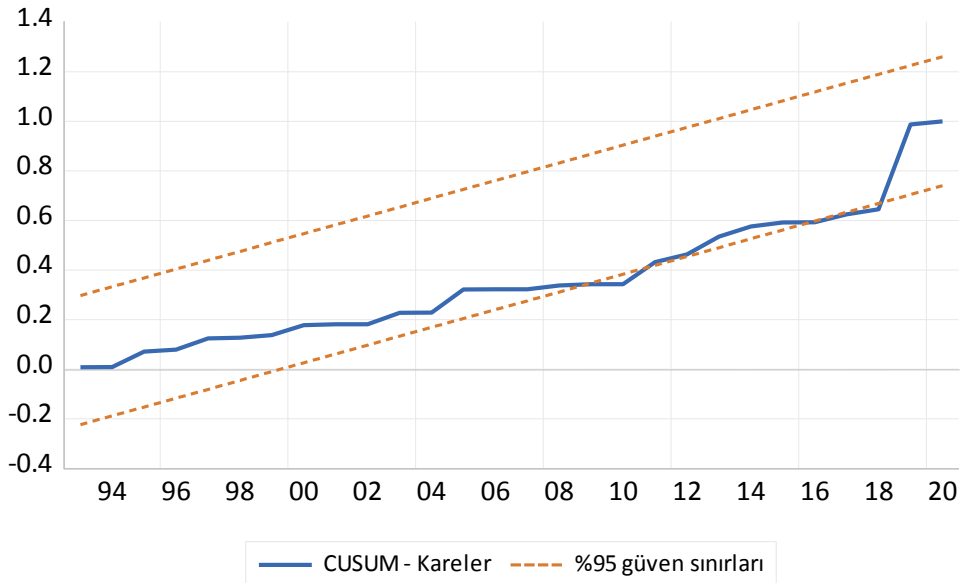
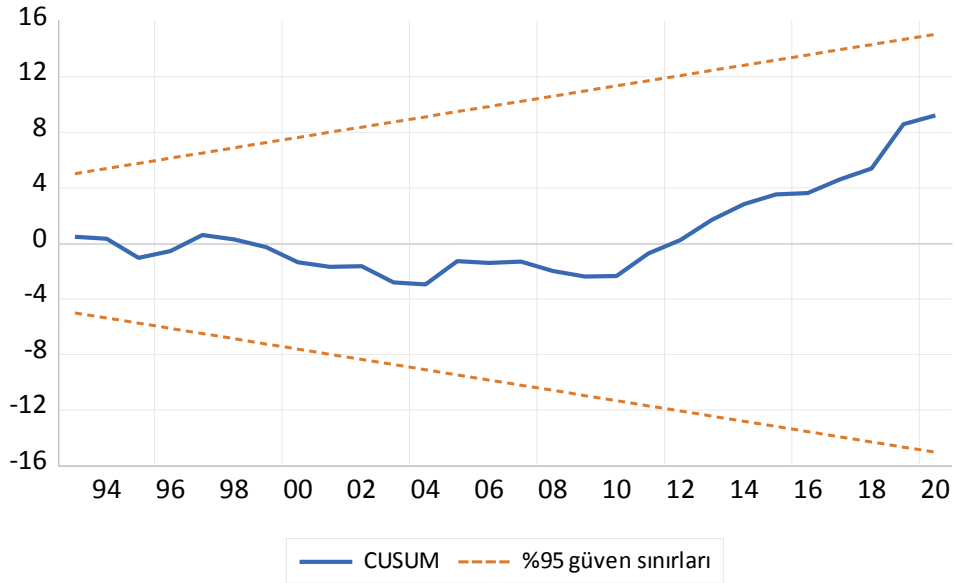
Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	F-değeri	Seçilen Model	Kritik değerler	I(0)	I(1)
	<i>LGSSO</i>			%10	2.37	3.20
<i>LGSYH</i>	<i>LİST</i>	7.5808	ARDL(1,3,0, 4)	%5	2.79	3.67
	<i>LOTO</i>			%1	3.65	4.66

Tablo 6. ARDL modeli tahmini

Değişken	Katsayı	St. Hata	t-istatistiği	p-değeri
Sabit	- 15.3450	8.8622	- 1.7315	0.0917
<i>LGSSO</i>	- 0.0290	0.0207	- 1.3998	0.1699
<i>LİST</i>	1.2335	0.5665	2.1774	0.0359
<i>LOTO</i>	0.3430	0.1132	3.0309	0.0044
ECM_{t-1}	- 0.1125	0.0174	- 6.4809	0.0000
R^2	0.9975			
B-G χ^2		0.4100		0.8147
B-P-G χ^2		5.1316		0.9534
J-B		6.7557		0.0341
Parametre Kararlılığı				Kararlı

Notlar: *i.* ECM_{t-1} hata düzeltme terimini ifade etmektedir. *ii.* B-G χ^2 : Breusch-Godfrey otokorelasyon testi χ^2 -istatistiği. *iii.* B-P-G χ^2 : Breusch-Pagan-Godfrey değişen varyans testi χ^2 -istatistiği. *iv.* J - B, Jarque-Bera normallik testi istatistiğidir. *v.* Parametre kararlılığı, CUSUM ve CUSUM-Kareler testlerinin sonuçlarını yansıtmaktadır.

Şekil 3. CUSUM ve CUSUM-Kareler test grafikleri

Eşbütünleşme ilişkisinin FMOLS ve DOLS tahminleri Tablo 7’de verilmiştir. Sermaye oluşumu değişkeninin katsayısı iki yönteme göre işaret açısından farklılık gösterse de değer olarak oldukça küçük ve istatistiksel olarak anlamsızdır. Bunun nedeni, üretimde atıl kapasitenin yüksekliği (%25-35 arası) olabilir. Ekonominin kırılganlığından dolayı özellikle kriz dönemlerinde kapasite kullanım oranı çok daha aşağı düzeylere düşebilmektedir. İstihdam ve otomotiv üretimi değişkenleri ise her iki yönteme göre oldukça anlamlı ve pozitif işaretli katsayılarla sahiptirler. Kırılma/kriz dönemlerinin etkisini temsilen modele eklenen kukla değişkenin katsayısı da her iki yönteme göre anlamlı ve krizin gelir düzeyi üzerindeki olumsuz etkisini yansıtabilecek şekilde negatif bulunmuştur.

Tablo 7. FMOLS ve DOLS tahminleri

Değişken	FMOLS		DOLS	
	Katsayı	p-değeri	Katsayı	p-değeri
<i>Sabit</i>	- 8.1349	0.0090	- 6.4721	0.0929
<i>LGSSO</i>	- 0.0029	0.6841	0.0020	0.8365
<i>LİST</i>	0.8803	0.0001	0.7761	0.0036
<i>LOTO</i>	0.1889	0.0001	0.1885	0.0005
<i>KUK</i>	- 0.1486	0.0173	- 0.2730	0.0107
R^2	0.9672		0.9831	

Değişkenlerin öntahmin açısından bilgi önemlerini gösteren Granger nedensellik testi sonuçlarına göre ise otomotiv üretimi ile kişi başına gelir arasında nedensellik ilişkisi bulunmamakta, iki değişken bağımsız hareket etmektedir (Tablo 8). Dolayısıyla her bir değişken diğerinin öntahmininde katkı sağlamamaktadır. Diğer taraftan, otomotiv üretiminden sabit sermaye oluşumu ve istihdama doğru tek yönlü, anlamlı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Buna göre, otomotiv üretimindeki değişimin bir dönem sonra sabit sermaye yatırımları ve istihdamdaki değişimin öncüsü olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Granger nedensellik testi sonuçları

H_0 hipotezi	F değeri	s. d.	p-değeri
<i>LOTO, LİST</i> 'in nedeni değil	4.9577	53	0.0305
<i>LOTO, LGSYH</i> 'nin nedeni değil	0.0087	53	0.9263
<i>LOTO, LGSSO</i> 'nun nedeni değil	6.3441	53	0.0150
<i>LİST, LGSYH</i> 'nin nedeni değil	0.2687	53	0.6065
<i>LİST, LGSSO</i> 'nun nedeni değil	3.3518	53	0.0664
<i>LİST, LOTO</i> 'nun nedeni değil	2.2689	53	0.1383
<i>LGSYH, LİST</i> 'in nedeni değil	4.3514	53	0.0421
<i>LGSYH, LGSSO</i> 'nun nedeni değil	3.9342	53	0.0528
<i>LGSYH, LOTO</i> 'nun nedeni değil	0.7725	53	0.3836
<i>LGSSO, LİST</i> 'in nedeni değil	8.1211	53	0.0063
<i>LGSSO, LGSYH</i> 'nin nedeni değil	2.2782	53	0.1375
<i>LGSSO, LOTO</i> 'nun nedeni değil	0.6513	53	0.4325

SONUÇ

Sanayileşmek 20. yüzyılın başlarından beri neredeyse tüm ekonomilerin başlıca hedefi ve mottosu olmuştur. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da sanayie dayalı kalkınma programı revaçtadır. Otomotiv sektörü başlangıcından bugüne sanayi dalları içindeki yerini artırarak korumaktadır. İster üretime ister ithalata dayalı olsun, her ekonomide otomotiv sektörü harekete geçirdiği yan sektörlerle birlikte gözardı edilemeyecek kadar büyük bir yer işgal etmektedir. Kendi yerli otomobilini üretmek konusunda çok ciddi adımlar atan Türkiye ekonomisi için de sektörün öneminin büyük olduğu konusunda kuşku yoktur. Ancak bu durumun aksine, otomotiv sektörünün ampirik literatürde yeterince ele alınıp incelenmediği söylenebilir. Bu çalışmada, Türkiye otomotiv sektörünün ekonomik büyüklüğe etkisi ekonometrik yönden araştırılmıştır.

Cobb-Douglas tipi bir üretim fonksiyonu çerçevesinde yürütülen analizlerden elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de otomotiv sektörü (üretimi) kişi başına gelir üzerinde kısa ve uzun dönemde pozitif yönde etkide bulunmaktadır. Eş bütünleşme ilişkilerinin FMOLS ve DOLS tahminleri de ARDL modeli bulgularını desteklemektedir. Bu sonuçtan hareketle, otomotiv üretiminin artırılmasının kişi başına gelir üzerinde olumlu etkisi nedeniyle, gelir dağılımında adalet sağlanması koşuluyla, kalkınma ve refah artışını besleyeceği söylenebilir. Bu üretim artışının, satın alma gücünde yol açacağı yükselişten dolayı kısmen yurtiçi talepteki artıştan kaynaklanması mümkünse de ihracat artışı yoluyla sağlanması daha olası ve kolay olacaktır.

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre ise otomotiv üretimi ile kişi başına gelir arasında nedensellik ilişkisi bulunmamakta, iki değişken bağımsız hareket etmektedir. Diğer taraftan, otomotiv üretiminden sabit sermaye oluşumu ve istihdama doğru tek yönlü ve anlamlı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Buna göre, otomotiv üretimindeki değişimin bir dönem sonra sabit sermaye yatırımları ve istihdamdaki değişimin habercisi olduğu söylenebilir. Sanayi üretimi içerisinde önemli bir yere sahip olan otomotiv sektöründeki gelişmelerin yatırım ve istihdam düzeyini etkilemesi şaşırtıcı değildir.

Çalışmanın, özellikle veri derleme imkân(sızlık)larından kaynaklanan bazı kısıtlarından bahsedilebilir. Birincisi, otomotiv sektörünün çıktısını temsilen kullanılan göstergenin sadece nicelik belirtmesi, niteliği gözardı etmesidir. Analizde toplam yıllık üretim sayısı kullanılmıştır, bunun yerine üretim değerini belirten parasal bir gösterge farklı sonuçlar verebilir. Diğer taraftan, üretim miktarı göstergesinin bir diğer potansiyel zaafiyeti ürün niteliğini dikkate almamasıdır. Otomotiv ürünleri farklı karmaşıklık derecelerine sahiptir. A segmentinde yer alan bir otomobil ile bir yolcu otobüsünün katma değerleri arasında büyük fark vardır. Hatta farklı markaların A segmentindeki araçları arasında da bu açıdan büyük fark olabilir. Fakat buna uygun bir göstergeye ulaşmak oldukça zordur. Bu noktada olası bir çözüm, araç türlerinin payına göre ağırlıklandırılmış bir gösterge oluşturmak olabilir.

Çalışmanın diğer bir kısıtı ise, üretim değeri ve ekonomiye katkı açısından otomotiv sektörünün tamamlayıcı bir bileşeni olan yan sanayinin dikkate alınmamış olmasıdır. Oysa otomotiv ana

sektörüne lisanslı veya lisanssız parça üreten yan sanayi istihdam, yatırım ve üretim değeri bakımından neredeyse ana sektör kadar önemli bir yere sahiptir. Bu durumda uygun bir yaklaşım, ana sektör ve yan sanayinin üretim değerlerini dikkate alan bileşik bir göstergesi kullanmak olabilir. Her iki kısıtı ortadan kaldıran bu tür bir gösterge kullanıldığında otomotiv sektörünün ekonomiye katkısının daha güçlü bir şekilde kanıtlanması beklenebilir.

KAYNAKÇA

- Altuğ, M. (2010). 1960 ile 1980 Yılları Arası Türk Otomotiv Sektörünün Gelişmesi, Marmara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul.
- AT Kearney Analysis (2020). The contribution of the automobile industry to technology and value creation, Erişim: 9.4.2020, <https://www.kenney.com/automotive/article/?a/the-contribution-of-the-automobile-industry-to-technology-and-value-creation>
- Avcu, N. (2016). Türkiye’de Otomotiv Sektöründe Yoğunlaşma ve Büyüme Üzerindeki Etkisi, Adnan Menderes Üniversitesi SBE, Y. Lisans Tezi, Aydın.
- Bedir, A. (2002). Türkiye’de Otomotiv Sanayii Gelişme Perspektifi, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: DPT 2660, Ankara.
- Black, A., Roy, P., El-Haddad, A. ve Yılmaz, K. (2020). The political economy of automotive industry development policy in middle income countries: A comparative analysis of Egypt, India, South Africa and Turkey, ESID Working Paper No. 143.
- Bulutay, T. (1995). *Employment, Unemployment and Wages in Turkey*, International Labour Office, Ankara.
- Çetin, B., Barış, S. ve Sarıoğlu, S. (2011). Türkiye’de Karayollarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt:1, SA 1, 123-150.
- Dolanay, S. S. ve Oğuztürk, B. S. (2019). Otomotiv Sanayinde Teknoloji Geliştirme Yeteneğinin Kazanılması ve Patika Bağlılığı (Güney Kore – Türkiye), *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, SA 3, 495-511.
- Erkök, B. (2018). Girdi Çıktı Analizi ile Otomotiv Sektörünün Konumu, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 644: 9-40.
- Görener, A. ve Görener, Ö. (2008). Türk Otomotiv Sektörünün Ülke Ekonomisine Katkıları ve Geleceğe Yönelik Sektörel Beklentiler, *Journal of Yaşar University*, Cilt 3, SA 10, 1213-1232.
- İçingür, Y. ve Çengelci, A. (2001). Türkiye’de Otomotiv Endüstrisinin Sektörel Analizi, *Selçuk Teknik Online Dergisi*, cilt 1, SA 3, 1-8.

- İSO – İstanbul Sanayi Odası, Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu, Erişim: 3.11.2021, <https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu/2020/?ara=&year=2020&langId=1&sayfa=1>
- İSO – İstanbul Sanayi Odası (2002). Otomotiv Sanayii Sektörü, Yayın No. 2002-4, İstanbul.
- Kaynak, M. ve Ari, Y. O. (2011). Türk Otomotiv Sektöründe Yoğunlaşma: Binek ve Hafif Ticari Araçlar Üzerine Bir Uygulama, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 22, SA 80, 35-58.
- OICA – International Organization of Motor Vehicle Manufacturers, Erişim: 4.11.2021, <https://www.oica.net/category/production-statistics/2020-statistics/>
- Özbay, F., Pehlivan, C. ve Oğuztürk, B. S. (2020). Otomotiv İhracatının İstihdam, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, SA 4, 569-585.
- Polat, M. A. (2020). Türk Otomotiv Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Ekonometrik Analiz, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, SA 73, 504-521.
- Uçak, S., AYTEKİN, A. G. ve KUVAT, Ö. (2018). ARDL Modeli ile Türkiye’de Otomotiv İhracatı-Büyüme İlişkisi, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 6, (ICEESS’ 18) Özel Sayısı, 201-209.
- Yücel, İ. (2018). Marshall Planı ve Türkiye’ye Etkisi, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ PAYLAŞIMI ALGILARININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Sait PATIR¹

Mehmet Emin YAŞAR²

Öz

Bilgi, yılların birikimi neticesinde elde edilen bir kazanımdır. Tecrübe olarak ta tanımlanan bilgi, Bilgi, bir konu hakkındaki malumat ve gözlem sonunda elde edilen, düşünce de bilgi olarak ifade edilebilmektedir. Bilgi paylaşımı da bir bilginin (şeyin) birden fazla kişiye aktarımıdır. Pandemi sürecinde en son gelişmelerin (bilgilerin) birden fazla kişilere aktarımı da bilgi paylaşımıdır. Bu bağlamda, bilgi paylaşımının üniversite öğrencileri üzerine yaygınlığını ölçmek amacı ile kolayda örneklem yöntemi ile bir anket yapılmıştır. Çalışmada 250 kişilik örnekleme geri dönme durumuna göre 207 kişinin verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Anket verilerinin, güvenilirlik analizi %85 olarak, iyi bir değer olarak elde edilmiştir. Örnekleme; ikili karşılaştırmalar yapılmıştır buna göre; cinsiyet açısından “bilgi paylaşımının verimliliği artırdığını düşünme açısından” farklılıklar elde edilmiştir. Cinsiyete bağlı olarak sosyal medya paylaşımlarında önemli farklılıklar elde edilmiştir. Faktör analizi ile beş faktör dağılımı elde edilmiş, her faktörün açıklayıcı oranları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Bilgi Paylaşımı, Sosyal – Medya, Cinsiyet

Jel Kodları: M0,M30,M49

A RESEARCH ON DETERMINING THE PERCEPTIONS OF INFORMATION SHARING OF UNIVERSITY STUDENTS: THE CASE OF BINGOL UNIVERSITY

Knowledge is a gain obtained as a result of years of accumulation. Knowledge, which is also defined as experience, can be expressed as knowledge, information about a subject, and thought, which is obtained as a result of observation. Information sharing is the sharing of one information (thing) to more than one person. The transfer of the latest developments (information) to more than one person during the pandemic process is also information sharing. In this context, in order to learn the prevalence of information sharing on university students, a questionnaire was applied with the convenience sampling method; A questionnaire was applied on a sample of 250 people and the questionnaire was evaluated on the data of 207 people according to the return status. The reliability analysis of the questionnaire data is 85%, a good value has been obtained. Firstly; Paired comparisons were made accordingly; Differences were found in terms of gender in terms of “thinking that sharing information increases efficiency”. Significant differences were obtained in social media shares

¹ Prof.Dr., Bingöl Üniversitesi,İİBF İşletme Bölümü,E-posta: spatir@bingol.edu.tr, [ORCID: 0000-0002-1592-1094](https://orcid.org/0000-0002-1592-1094)

² Öğretim Görevlisi, Bingöl Üniversitesi, Solhan SHMYO, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü,E-posta: meyasaringol.edu.tr, [ORCID: 0000-0001-8137-2946](https://orcid.org/0000-0001-8137-2946)

depending on gender. Five factor distributions were obtained by factor analysis, and the explanatory ratios of each factor were specified.

Keywords: Information, Information Sharing, Social media

Jel Classification : M0,M30,M49

GİRİŞ

Bilginin farklı disiplinlere göre üzerinde uzlaşının olduğu, kapsayıcı bir tanımının olduğu söylenemez. Her disiplin kendi bakış açısına göre bu kavrama anlam vermiş ve değerlendirmiştir. Emile Brehiere göre, "bilgi eşyanın yüzeyinde dolaşmaz; bilgi, varlığının içerisinde ve derinliklerindedir" Bilgi, insanın kendi iç dünyasını anlamasına yarayan ve dış dünyayı algılamasını açıklamaya çalışan çabasının, bir bütünü olarak nitelenebilir (Onat,5). Günlük yaşantımızda da kendimizi ifade ederken de bu olguyu kullanırız (Mengüşoğlu,1992). Bu noktada Mc Carthy (2002: 50) bilgiyi, insan veya toplumların bilgiyi elde etme şekilleri ve ifade etme biçimine göre değerlendirilmiştir. Bilgi bu şekliyle; kendini anlatma biçimi ve sosyalleşmenin bir aracı olarak görülmüştür (Engin ve Osman, 2005:429).

Zaman kısıtlılığındaki artış, insanların yaşam koşullarında değişikliğe sebep olmaktadır(Ata ve Sezer, 2021: 41).Bilginin kullanımı hızla yaygınlaşmakta ve internet üzeri bilgi İnternet sayesinde her geçen gün artmaktadır(Karahan,2020). Bilgi, yer ve zaman kısıtları olmadan paylaşılabilir. Televizyon gibi geleneksel mecraların aksine internet, kullanıcılara bilgiyi kontrol edebilme fırsatı sunmuştur (Aydın, 2020:116). İnternetin bu avantajları, sosyal medyanın ortaya çıkmasına neden olmuş ve insanlar artık sosyal medyada da sosyalleşmişlerdir. Bilginin değer taşıyabilmesi için belli özelliklere sahip olması arzu edilir (İnce ve Oktay, 2006: 18). Bilgi doğru olmalıdır. Bilgi doğrudan konu ile bağlantılı olmalıdır. Tam bilgiye ulaşılmalıdır. Doğru zamanda ulaşılmalı; Bilgiye ihtiyaç duyulduğunda hazır olmalıdır. Bilgiye istenilen zamanda ulaşılabilir. Bilgi şüpheye düşmeksizin anlaşılabilir ve güvenilir olmalıdır. Buna ilaveten; bilginin güncel, belli bir formda olması. İlaveten; bilginin doğruluğunun yanı sıra güncel olması, belli bir formda olması, yeniden yapılandırılabilir olması, tatmin etmesi ve paylaşılabilir olmasına da dikkat etmek gerekmektedir (Arbak, 1995: 74). Ayrıca bilgiyi kaynaklarına, üretiliş yöntemlerine ve yöneldikleri amaçlara göre sınıflandırır sak, gündelik bilgi, dinsel bilgi, teknik bilgi, sanat bilgisi, felsefi bilgi ve bilimsel bilgi şeklinde sınıflandırmak mümkündür. (Bolay, 2004: 19-28). Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencileri arasında bilgi ve bilgi paylaşımı araştırmaktır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Bilgi paylaşımı ile ilgili çalışmaların çoğunun psikoloji sahasına ait olduğu görülmektedir. Ancak son zamanlarda işletmelerde de çeşitli uygulamalarla hak ettiği yeri almıştır. Özenç Uçak (2010) bilginin çok boyutlu bir kavram olduğuna vurgu yapmış (Özenç Uçak, 2010:705-722). Onat (2021) Bilgi, Bilim ve Bilimsel Yöntem arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Onat, 2021: 2-25).

Selvi(2012), bilgi toplumu, bilgi yönetimi ve halkla ilişkiler arasındaki ilişkiyi irdelemiştir (Selvi, Özgür, 2012:191-214). Baydar ve Sakız (2016) büyüme performanslarındaki farklılığın altında yatan sebepler arasında bilgi ve iletişim sektörüne yapılan yatırımların yeterli olmadığını vurgulamışlardır (Baydar ve Sakız, 2016'dan Aktaran, Arı, 2020:376). Özler (2006); örgütlerde etkileşim mekanizmaları kapsamında bilgi paylaşımının ödüllendirmeye etkisi üzerinde durmuştur (Özler, Özler, Gümüştekin, 2006:137-151).

Demirel ve Seçkin (2008), bilgi ve bilgi paylaşımının yenilikçilik üzerine etkilerini irdelemiştir (Demirel ve Seçkin, 2008:189-202). Doğan (2011) Günümüz işletmeleri için ahilik kültüründen örtülü bilginin gelişim ve paylaşım örneklerini, incelemiştir (Doğan,2011: 77-100). Özcan ve Yavuz (2007); örgüt içi bilgi paylaşımına yönelik bireysel ve örgütsel engelleri ele alarak değerlendirmişlerdir (Yeniçeri ve Demirel,2007:221-234).

Tokcan (2015) Bilginin üretimi ve kullanımı açısından bilgi yönetimi: Üniversitede akademik yöneticilerin bilgi yönetimi algıları üzerine bir uygulaması ile bilginin algılanması üzerinde yoğunlaşmıştır (Tokcan, 2015:7-367).

Erden (2016); bilgi toplumunun gelişmesiyle bilginin, iş dünyasına sınırsız bir güç kazandığını ifade etmiştir. Çalışmasında; bilgi, bilgi yönetimi, bilgi paylaşımı, bilgi paylaşımı türleri ve bilgi paylaşımı boyutlarını ele almıştır. Uygulamasında, Konya Ereğli gıda işletmelerinde faaliyet gösteren dört adet kurumsal nitelikli süt fabrikasında çalışanlara bilgi paylaşımı üzerine bir anket yapmış, toplanan verileri çeşitli istatistiksel analizlerle yorumlamıştır (Erden,2016:7-91).

2. BİLGİ PAYLAŞIMI ALAN ARAŞTIRMASI

2.1. Araştırma Metodolojisi

Çalışmada, veri toplama yöntemi olarak anket seçilmiştir. Bingöl Üniversitesi öğrencileri içinden, Kolayda örneklem yöntemi ile 250 kişiye ulaşılmıştır, geriye dönüşüm değerlendirilmesinden sonra 207 kişinin anket cevaplarının uygun olduğuna karar verilmiştir.

Sınırlı bir ana küleden nitel özelliklere ilişkin örnek büyüklüğü için;

Z_{α} : $\alpha=0.05$ güven aralığında, tablo karşılığı 1,96

H= standart hata veya hata payı = 0,10, H2 = 0,01 P x Q = nitel değişken için ana kütle varyans

değeri, aranan özelliğin gözlenme/gözlenmeme durumunu, bu değer bilinmiyorsa = (0,5x0,5=0,25),

N= 15481 ana kütleli ve n örnek hacmini temsil etmek üzere;

$$n = \left\{ \left(\frac{N \times P \times Q \times Z^2_{\alpha}}{(N-1) \times H^2} + Z^2_{\alpha} \times P \times Q \right) \right\}^3$$

³ Kazım ÖZ DAMAR, **Spss ile Biyoistatistik**, Kaan Kitapevi, Eskisehir, 2001,s..257.

formülünde yerine koyarak 137 kişinin ana kütle temsil edebileceği belirlenmiştir. Burada 207 kişi üzerinden değerlendirme yapılarak ana kütle hakkında yorum yapılmıştır.

Araştırmada beşli likert sorular yönetilmiştir, birinci bölümde; altı adet demografik verilere yönelik sorular yer almış ve ikinci bölümde ise bilgi paylaşımı algısına yönelik yirmi adet likert soru yer almıştır.

Likert sorular için katılım düzeyleri; 1. Hiç Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Fikrim yok, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen katılıyorum, şeklinde oluşturulmuştur. Öncelikli olarak demografik veriler elde edilerek yorumlanmıştır, sonra bilgi paylaşımı algısı başta olmak üzere cinsiyetin sosyal medya algısı ve diğer algı değerlendirmeleri yer almıştır. Verilere; güvenilirlik testi, KMO testi ve faktör analizi yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Etik Yönü ve Kapsamı

Çalışmaya başlamadan önce, tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırma, Bingöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu onayı ile yapılmıştır (Evrak Tarih ve Sayısı: 30.12.2019-E.26632, Sayı: 9234550/044). Araştırma Bingöl Üniversitesi öğrencileri ile sınırlı tutulmuş ve diğer üniversite öğrencileri kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca, üniversitenin bulunduğu şehir halkı da araştırma dışı tutulmuştur.

Ankete katılanların dağılımı aşağıdaki gibidir.

2.3. Araştırmanın Demografik Bulguları

Ankete katılanların dağılımı tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet ve Diğer Dağılımlar

Cinsiyetiniz					
		Frekans	Yüzde %	Kümülatif Yüzde	
	Bayan	149	72,0	72,0	
	Erkek	58	28,0	100,0	
	Toplam	207	100,0		
Yaşınız					
	18 ve Altı	9	4,3	4,3	
	19-25	194	93,7	98,1	
	26-35	4	1,9	100,0	
	Toplam	207	100,0		

		Fakülteniz			
	Ziraat Fakültesi	1	,5	,5	
	Fen Edebiyat Fakültesi	179	86,47	87,0	
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	27	13,03	100,0	
	Toplam	207	100,0		
Bilgi üretimi, bilgi paylaşımı konusunda üniversitenizde herhangi bir eğitim-ders aldınız mı?					
	Evet	31	15,0	15,0	
	Hayır	176	85,0	85,0	
	Toplam	207	100,0	100,0	
Bilgi üretme, bilgi paylaşımı konusunda üniversitenizde veya dışarıda herhangi bir Seminare-faaliyete (toplantı, yarışma, konferans gibi) katıldınız mı?					
	Evet	77	37,2	37,2	
	Hayır	130	62,8	100,0	
	Toplam	207	100,0		
Bilgi paylaşımında kullanılan teknolojik araçlar, imkânlar (Sosyal medya, e-posta vb.) ve faaliyetler hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?					
	Evet	107	51,7	51,2	
	Hayır	100	48,3	48,3	
	Toplam	207	100,0	100,0	
	Toplam	207	100,0	100,0	

Araştırma verileri; % 72 kız öğrenci (149), %28 erkek öğrencilerden (58) toplanmıştır.. Ankete katılanların çoğunluğunu Fen Edebiyat fakültesi öğrencilerinden oluşmuştur.Cevaplayıcıların bilgi üretimi ve paylaşımı konusunda herhangi bir eğitim almadıklarını (%85), bilgi üretme ve paylaşma konusunda hiçbir seminer ve diğer faaliyetlere katılmadıklarını (%63), sosyal medya hususunda ise bilgi sahibi oldukları (%52) görülmektedir. Anket sorularının dağılımı tablo 2’de verilmiştir. Ortalama, standart sapma ve varyans dağılımı tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 2. Anket soruları

ANKET SORULARI (Likert)
1. Arkadaşlarımla bilgi paylaşmak için kişisel çaba gösteririm.
2. Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum.
3. Bilgi kişiye özel olsa da paylaşılmalıdır.
4. Bilgimi paylaştığım zaman benim ihtiyaç duyduğum bilgilerinde karşılınmasını beklerim.
5. Bilgi paylaştığım zaman arkadaşlarım arasındaki saygınlığının geliştiğine inanıyorum.
6. Üzerinde çalıştığım konu hakkında (ne üzerine çalışırsam) arkadaşlarıma düzenli bilgi veririm.
7. Arkadaşlarımla bilgimi paylaşmam bana keyif verir.
8. Bilgimi paylaşarak, arkadaşlarıma yeteneklerimi gösterme şansını elde ettiğimi düşünürüm.
9. Bilgi paylaşımının takım çalışmasını arttırdığını düşünüyorum.
10. Bilgi paylaşan insanlar paylaşmayanlara göre daha çok prestije sahiptir.
11. Bilgi paylaşımının bir vakit kaybı olduğunu düşünmüyorum.
12. Bilgi paylaşarak riske girmek isterim.
13. Bilgi paylaşımında bulunmazsam gücümü kaybederim.
14. Bilgi paylaşımı yeni fikirler ve çözümler üretilmesini sağlar.
15. Bilgi paylaşımım çünkü bilgi paylaşımı kendimi ifade etmemi sağlar.
16. Elde ettiğim bilgi ve tecrübeyi arkadaşlarımla daha etkili bir şekilde paylaşmaya çalışırım.
17. Bilgi paylaşımı benim bilgi birikimimi ve becerilerimi arttırdı.
18. Arkadaşlarımla bilgilerimi paylaşarak onlara yardımcı olmak iyi hissettiriyor.
19. Bilgi paylaşımında ödüllendirme benim için belirleyicidir.
20. Bilgi paylaşımının rekabet avantajını arttırdığını düşünüyorum.

Tablo 3. Anket sorularının tercihlerine göre ortalama ve standart sapma ve varyans dağılımı

Tanımlayıcı İstatistikler				
	N	Ortalama	Standart	Varyans
		a	Sapma	
1.	207	3,82	1,197	1,432
2.	207	4,36	,994	,988
3	207	2,85	1,583	2,507
4	207	3,79	1,337	1,787
5.	207	3,71	1,309	1,714

6.	207	3,34	1,270	1,613
7.	207	4,08	1,125	1,266
8.	207	3,53	1,354	1,833
9.	207	4,09	1,152	1,326
10.	207	3,41	1,355	1,835
11.	207	3,75	1,518	2,306
12.	207	2,89	1,389	1,930
13.	207	2,42	1,348	1,817
14	207	4,21	1,094	1,197
15	207	3,89	1,278	1,633
16	207	3,95	1,169	1,367
17	207	4,04	1,118	1,251
18.	207	4,12	1,069	1,142
19.	207	3,04	1,449	2,100
20.	207	3,44	1,493	2,228

Tanımsal İstatistiki değerle bakıldığında; değerlendirme kriterleri Likert puanlarına bakarak; ortalaması 1-2,99 olumsuz, 3 ve 4,99'a kadar puanlar olumlu olarak değerlendirilecektir. 3 (Bilgi kişiye özel olsa da paylaşılmalıdır 2,85), 12 (Bilgi paylaşarak riske girmek isterim 2,89) ve 13 (Bilgi paylaşımında bulunmazsam gücümü kaybederim 2,42) ortalama ile sorulara olumsuz görüş bildirmişlerdir, dolayısı ile ankete katılanların bu önermelere katılmadıklarını görmekteyiz, buna karşılık geri kalan soru önermesine büyük oranda katılım sağlanmıştır. Bunlar içerisinde en yüksek katılımı sırasıyla 2(Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum; 4,46),14(Bilgi paylaşımı yeni fikirler ve çözümler üretilmesini sağlar;4,21),18(Arkadaşlarımla bilgilerimi paylaşarak onlara yardımcı olmak iyi hissettiriyor 4,12) ,7(Arkadaşlarımla bilgimi paylaşmam bana keyif verir 4,08),9(Bilgi paylaşımının takım çalışmasını artırdığını düşünüyorum; 4,09) sorular almıştır.

2.4. İkili Karşılaştırmalar Chi-Square Test Sonuçları

Hipotez olarak;

H₀1: Cinsiyetler arasında bilgi paylaşımı düzeyleri arasında bir fark yoktur;

H₀2: Cinsiyetler arasında Sosyal Medya farkındalığı bakımından bir fark yoktur,

H₀3: Cinsiyetler arasında Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünme arasında bir fark yoktur,

Hipotezleri test edilerek yorumlanacaktır.

H₀ 1 için; Cinsiyete göre bilgi paylaşımının verimliliği artırdığını düşünüyorum, durumu Tablo 4, 5 de verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyet ile Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum karşılaştırması

Count							
		Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum					Total
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Cinsiyetiniz	Bayan	4	1	11	42	91	149
	Erkek	3	6	4	12	33	58
Total		7	7	15	54	124	207

Tablo 5. Cinsiyet ile Bilgi paylaşımının Chi-Square Tests sonucu

Test Statistics		
	Cinsiyetiniz	Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum
Chi Square	40,005 ^a	242,638 ^b
df	1	4
Asymp. Sig.	,000	,000
a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 103,5.		
b. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 41,4.		

Ho1 hipotezi için yapılan Ki kare test sonucunda cinsiyetler arasında bilgi paylaşımının verimliliğini artırdığını ve cinsiyetlerin, düşünme düzeylerinde önemli farklılıklar olduğu saptanmıştır. Buna göre H0 reddedilmiş ve karşıt hipotez, H1 kabul edilmiştir yani; cinsiyetler arasında bilgi paylaşımı düzeyleri arasında fark vardır ve anlamlıdır, sonucuna ulaşılmıştır.

H₀ 2 hipotezi için; cinsiyet ile sosyal medya hakkında bilgi sahibi olma düzeyi arasındaki veriler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Cinsiyet ile sosyal medya, teknolojik (Sosyal medya, e-posta vb.) ve faaliyetler hakkında yeterli bilgiye sahip olma Chi- Square test sonucu

Test Statistics		
	Cinsiyetin iz	Bilgi paylaşımında kullanılan teknolojik araçlar, imkânlar (Sosyal medya, e-posta vb.) ve faaliyetler hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?
Chi-Square	40,005 ^a	100,783 ^b
df	1	2
Asymp. Sig.	,000	,000
a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 103,5.		
b. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 69,0.		

H₀ 2 hipotez için ki kare değeri; Cinsiyet ile sosyal medya imkânlarından bilgi sahibi olma düzeyleri arasında önemli farklılıklar elde edilmiştir. H₀ 2 reddedilmiş karşıt hipotez H₂ kabul edilmiştir. Bu hipotezler ile cinsiyetler arasında sosyal medya imkânları ve araçları hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında fark vardır ve anlamlıdır, sonucuna varılmıştır. H₀3 için test sonucu Tablo 6'deki gibi elde edilmiştir.

Tablo 7. Cinsiyet arasında Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırma düşünme durumunun Chi Square testi sonucu

Test Statistics		
	Cinsiyetini	Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum
Chi-Square	40,005 ^a	242,638 ^b
df	1	4
Asymp. Sig.	,000	,000
a. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 103,5.		
b. 0 cells (,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 41,4.		

H₀ 3 Ki kare test sonucuna bakıldığında; H₀3 hipotezi reddedilmiş ve karşıt hipotez H₃ kabul edilmiştir. Cinsiyetler arasında “Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünme” durumunda fark vardır ve anlamlıdır, sonucu elde edilmiştir.

2.5. Güvenirlilik Analizi

Güvenirlilik analizi, daha önceden belirlenmiş bir ölçek türüne göre hazırlanmış ankete verilen yanıtların tutarlılığını ölçer. En yaygın kullanım alanı 5’li likert ölçeğidir. Tutarlılık oranı noktasından $\alpha \geq 0,70$ olması beklenir, $\alpha \geq 0,80$ ve üzeri iyi tutarlılığa sahiptir, diye nitelenir. Güvenirlilik analizi için kullanılan temel analiz Cronbach Alpha (α) değerinin bulunmasıdır. Yapılan test sonunda $\alpha > 0.85$ elde edilmiştir, cevapların tutarlı olmasının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Güvenirlilik analizi tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Güvenirlilik Analizi

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,854	,865	20

Güvenirlilik analizi sonucu; “0,85 elde edilmiştir verilen cevapların tutarlığı iyi düzeydedir” denilebilir.

2.6. Faktör Analizi

Faktör analizi; çok değişkenli bir yapının daha az faktörlere indirgenerek yeniden isim verilerek yorumlandığı bir analiz şeklidir (Patır,2009,s.70). Öncelikle örnek yeterlilik düzeyine bakılması gerekmektedir. KMO test sonucu da tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 9. KMO Testi ve Bartlett’s Testi sonucu

Faktör analizi; çok değişkenli bir yapının daha az faktörlere indirgenerek yeniden isim verilerek yorumlandığı, bir analiz şeklidir (Patır,2009,s.70). Öncelikle örnek yeterlilik düzeyine bakılması gerekmektedir. KMO test sonucu da tablo 10’da verilmiştir.

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,872
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1,272E3
	Df	190
	Sig.	,000

Tablo10. Açıklanan Toplam Varyans Değerleri

Açıklanan Toplam Varyans						
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Kare Yüklemelerin Çıkarma Topamları		
	Toplam	% Varyans yüzdesi	Kümülatif %	Toplam	% Varyans yüzdesi	Kümülatif %
1	6,092	30,459	30,459	6,092	30,459	30,459
2	1,737	8,687	39,146	1,737	8,687	39,146
3	1,269	6,346	45,492	1,269	6,346	45,492
4	1,135	5,676	51,168	1,135	5,676	51,168

5	1,034	5,170	56,338	1,034	5,170	56,338
6	,925	4,623	60,960			
7	,856	4,278	65,238			
8	,837	4,184	69,422			
9	,740	3,700	73,122			
10	,705	3,526	76,648			
11	,691	3,453	80,101			
12	,664	3,318	83,419			
13	,655	3,274	86,692			
14	,512	2,562	89,254			
15	,437	2,183	91,437			
16	,403	2,016	93,453			
17	,377	1,883	95,336			
18	,343	1,714	97,050			
19	,311	1,557	98,607			
20	,279	1,393	100,00 0			
Ekstraksiyon Yöntemi: Temel Bileşen Analizi.						

Tablo 10’da toplan açıklanan varyans değeri %56,338 olarak elde edilmiş olup toplam beş faktör açıklayıcı olarak elde edilmiştir. Buna göre toplam açıklayıcılığın; 1. Faktör “ % 30,459”, 2. Faktör “%8,687”, 3. Faktör “ %6,346”, 4. Faktör “ %5,676”, ve 5. Faktör “%5,170” açıklamaktır. Faktörlerin içerisinde yer alan soruların hangi faktöre dağıldıklarını gösteren dağılım tablo 12’de verilmiştir.

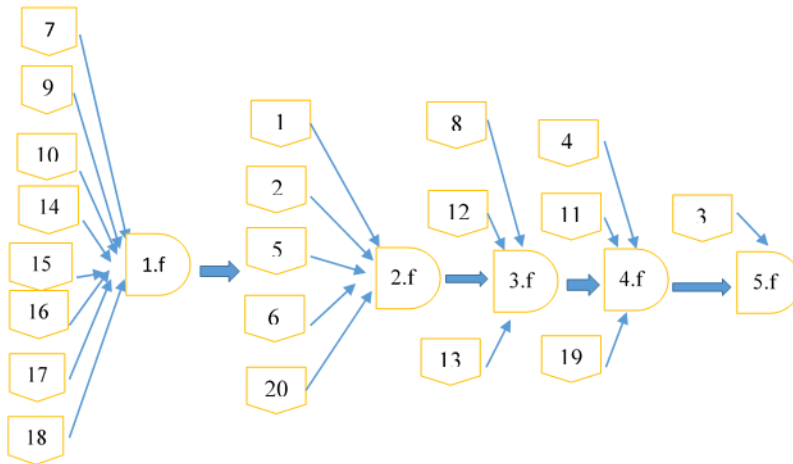
Tablo 11. Soruların Faktörlere Göre Dağılımı

Rotated Component Matrix ^a					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
1.	,222	,739	,118		,113
2.	,471	,500			
3.			,160		,842
4.	,317		-,114	,495	,463
5.	,182	,490	,146	,438	,150
6	,309	,647	,140	,103	
7	,677	,425	,192	-,189	
8	,445		,523	,209	-,167
9	,616	,201			
10	,518		,391	,280	
11	,381	,213	-,223	,385	,119
12	,152		,643		,340
13		,206	,728		

14	,701		-,163	,191	
15	,638	,236	,202		,254
16	,628	,403			,233
17	,709	,259	,209		
18	,760	,140			
19			,197	,782	-,127
20		,372	,337	,344	
Ekstraksiyon Yöntemi: Temel Bileşen Analizi. Döndürme Metodu: Kaiser Normalizasyonu ile Varimax.					
a. Rotation converged in 10 iterations.					

Tablo 11'e göre: 1 Faktör "7.9.10.14.15.16.17.18" değişkenlerinden oluşmakta olup toplam açıklayıcısı oranı: % 30,459, şeklindedir. 2. Faktör "1.2.5.6 ve 20" oluşmakta olup toplam oranı: "%8.687. 3. Faktör "8.12.13" değişkenlerinden meydana gelmiş olup toplam oran: %6,346. 4.faktör " 4.11.19" değişkenlerinden meydana gelmiş olup toplam oranı: "%5,676" 5. Faktör; "3" değişkenden meydana gelmiş olup toplam açıklayıcı lığı; "%5,170. Tablo 13, Faktörlerin sorulara göre kümeli olarak dağılımı vermektedir.

Tablo 12. Soruların Faktörlere Göre Kümeli Dağılımı

SONUÇ

Bilgi paylaşımı bir toplum için önem arz etmektedir. Kriz anında toplumu doğru bilgilendirme, olabilecek zararı azaltacağı gibi muhtemel riskleri önleme görevi de görecektir. Günümüzde iletişim araçlarının çeşitlenmesi, sosyal medya araçları ve diğer iletişim seçenekleri bireyi uyarma noktasından işlev görmektedir.

Bilgi paylaşımının üniversite öğrencileri arasında algılama biçimini öğrenmek adına Bingöl Üniversitesi öğrencilerinden oluşan bir guruba bir anket uygulanarak görüşleri sorgulanmıştır. Anket, ulaşılan iki yüz elli kişiden iki yüz yedi kişi üzerinden değerlendirilerek oluşturulmuştur. Bulgulara göre;

Araştırma; % 72 kız öğrenci (149), % 28 erkek öğrencilerden (58) teşkil etmiştir. Anket sonucunda ankete katılanların çoğunluğunu Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri teşkil etmiştir. Anket sonucunda öğrencilerin bilgi üretimi ve paylaşımı konusunda herhangi bir eğitim almadıkları (%85), bilgi üretme ve paylaşma konusunda hiçbir seminer ve diğer faaliyetlere katılmadıkları (%63), Sosyal medya hususunda ise bilgi sahibi oldukları (%52) bulgusu elde edilmiştir.

Tanımsal İstatistiki değerle bakıldığında; değerlendirme kriterleri Likert puanlarına bakarak; ortalaması 1-2,99 olumsuz, 3 ve 4,99'a kadar puanlar olumlu olarak değerlendirilecektir. 3 (Bilgi kişiye özel olsa da paylaşılmalıdır 2,85), 12 (Bilgi paylaşarak riske girmek isterim 2,89) ve 13 (Bilgi paylaşımında bulunmazsam gücümü kaybederim 2,42) ortalama ile sorulara olumsuz görüş bildirmişlerdir. Dolayısı ile ankete katılanların bu önermelere katılmadıkları görülmektedir. Buna karşılık geri kalan soru önermesine büyük oranda katılım sağlanmıştır. Bunlar içerisinde en yüksek katılımı sırasıyla 2 (Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığını düşünüyorum; 4,46), 14 (Bilgi paylaşımı yeni fikirler ve çözümler üretilmesini sağlar; 4, 21), 18 (Arkadaşlarımla bilgilerimi paylaşarak onlara yardımcı olmak iyi hissettiriyor 4,12), 7 (Arkadaşlarımla bilgimi paylaşmam bana keyif verir 4,08), 9 (Bilgi paylaşımının takım çalışmasını artırdığını düşünüyorum; 4,09) sonucuna ulaşılmıştır.

H₀1 hipotezi için yapılan Ki kare test sonucunda cinsiyetler arasında bilgi paylaşımı verimliliğini artırdığını düşünme düzeylerinde önemli farklılıklar olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna göre H₀ reddedilmiş ve karşıt hipotez, H₁ kabul edilmiştir yani; Cinsiyetler arasında bilgi paylaşımı düzeyleri arasında fark vardır ve bu fark anlamlıdır.

H₀ 2 hipotez için ki kare değeri; Cinsiyet ile sosyal medya imkânlarından bilgi sahibi olma düzeyleri arasında önemli farklılıklar elde edilmiştir. H₀ 2 reddedilmiş karşıt hipotez H₂ kabul edilmiştir. Cinsiyetler arasında sosyal medya imkânları ve araçları hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında fark vardır ve anlamlıdır, sonucuna varılmıştır. H₀3 için test sonucu Tablo 7'deki gibi elde edilmiştir.

H₀ 3 Ki kare test sonucuna bakıldığında; H₀3 hipotezi reddedilmiş ve karşıt hipotez H₃ kabul edilmiştir. Cinsiyetler arasında "Bilgi paylaşımının çalışma verimliliğini artırdığı ve düşünme biçiminde fark olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu, sonucu elde edilmiştir.

Güvenilirlik analizi, daha önceden belirlenmiş bir ölçek türüne göre hazırlanmış ankete verilen yanıtların tutarlılığını ölçer. Her hangi bir konu hakkında görüş belirten bir soruya verilen 5'li Likert ölçeği ile hiç katılmıyorum (1)'den kesinlikle katılıyorum (5) gibi sıralanabilir yanıtlar güvenilirlik analizine tabi tutulabilir. Tüm sorular için elde edilen α değeri o anketin toplam güvenilirliğini gösterir ve 0.7'den büyük olması beklenir. Bu değerden düşük α değerleri anketin zayıf güvenilirliği olduğunu gösterir, $\alpha > 0.8$ olması ise anketin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Güvenilirlik analizi için kullanılan temel

Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Paylaşımı Algularının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Bingöl Üniversitesi Örneği

analiz Cronbach Alpha (α) değerinin bulunmasıdır. Yapılan test sonunda $\alpha > 0.85$ elde edilmiştir, bu sonuç cevapların tutarlı olmasının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Faktör analizi için; KMO değerine bakılmış ve KMO değeri 0,872 elde edilmiştir, yeteri kadar büyük bir örnekle çalışılmıştır. Bartlett testi ise; verilerin farklı gruplardan geldiğini ve normal dağıldığını gösteren ki kare değerleridir, sıfır çıkmalıdır, sıfır elde edilmiştir. Faktör analizi sonunda beş faktör elde edilmiştir. 1 Faktör “7.9.10.14.15.16.17.18” değişkenlerinden oluşmakta olup toplam açıklayıcısı oranı: % 30,459, şeklindedir. 2. Faktör “1.2.5.6 ve 20” oluşmakta olup toplam oranı: “%8.687. 3. Faktör “8.12.13” değişkenlerinden meydana gelmiş olup toplam oran: % 6,346. 4. faktör “ 4.11.19” değişkenlerinden meydana gelmiş olup toplam oranı: “ %5,676. 5.Faktör; “3” değişkenden meydana gelmiş olup toplam açıklayıcılığı; “% 5,170 şeklinde elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Arbak, Y. (1995), Örgütlerde Bilgisayar Destekli Bilgi Sistemlerinin İncelenmesine Yönelik Kurumsal Bir Yaklaşım, *Verimlilik Dergisi*(1), 71-90.
- Arı, F. (2020), Yerel Kalkınma Ve İnovasyon, *Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (20), 369-381.
- Ata, S., & Sezer, A. (2021), “Evaluating The Effects Of Life Satisfaction On Impulse Buying Behavior İn Terms Of Online Buying”. *Marketing*, (1), 39.
- Aydın, İ. (2020), “Geleneksel Ve Yeni Mecralar. Ed. Aytuğ Mermer Üzümlü, Tüm Yönleriyle Bütünleşik Pazarlama İletişimi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Bolay. S. H. (2004). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları Ss.19-28.
- Brehier, Emile(1948),, *Science Et Humanisme*, S.54.
- Demirel, Yavuz, Seçkin, Zeliha, (2008), “Ç.Ü. Bilgi Ve Bilgi Paylaşımının Yenilikçilik Üzerine Etkileri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, S.189-202.
- Doğan, Hulusi, (2011), Günümüz İşletmeleri İçin Ahilik Kültüründen Örtülü Bilginin Gelişim Ve Paylaşım Örnekleri, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi* Sayı 4 Haziran,77-100.
- Engin, A. Osman,(2005), Bilginin İnsan Hayatındaki Yeri Ve Önemi, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1) Sayfa:429.
- Erden, Handan (2016), Kobi’lerde Bilgi Paylaşımı: Konya Ereğli Gıda İşletmelerinde Bir İnceleme, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, T. C. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin, S.7-91.
- Karahan, Mehmet (2020). Bilgi Üretim Yönetimi ve Bilgi Üretim Merkezleri, Akademisyen Yayınevi, Ankara.
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mengüşoğlu, T. (1992). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Mccarthy, E. D. (2002). *Bilgi Kültürü: Yeni Bilgi Sosyolojisi* (A. F. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Chiviyazilari, S.50.
- Nazan Özenç Uçak(2010), *Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram*;Türk Kütüphaneciliği 24, 4, S.705-722,
- İnce, M., & Oktay, E. (2006), “Bilginin Bir Stratejik Güç Olarak Önemi Ve Örgütlerde Bilgi Yönetimi”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ. B.F. Dergisi*(10), 15-29.
- Onat, Hasan.,Bilgi, Bilim Ve Bilimsel Yöntem.,
https://Acikders.Ankara.Edu.Tr/Pluginfile.Php/73646/Mod_Resource/Content/0/1.%20%C3%9cnite.Pdf E.T. 13.03.2021.
- Özler, Hayrettin, Özler, Derya Ergün Ve Gümüştekin, Gülten Eren (2006), Örgütlerde Etkileşim Mekanizmaları Kapsamında Bilgi Paylaşımın Ödüllendirmeye Etkisi, *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 8/2,.137-151.
- Patır, Sait,(2009) Faktör Analizi İle Öğretim Üyesi Değerleme Çalışması, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 4.
- Selvi, Özgür (2012), Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi Ve Halkla İlişkiler Arasındaki İlişkisi; E-Gifder, Sayı/Number:3, Mart,S.191-214
- Tokcan, Hüseyin (2015), Bilginin Üretimi Ve Kullanımı Açısından Bilgi Yönetimi: Üniversite’de Akademik Yöneticilerin Bilgi Yönetimi Algıları Üzerine Bir Uygulama, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi,S.7-367)
- Yeniçeri Özcan Ve Demirel, Yavuz; Örgüt, (2007), “Bilgi Paylaşımına Yönelik Bireysel Ve Örgütsel Engeller Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F, Dergisi*, Sayı 12 Yıl 9 Haziran,S.221-234.

KAR DAĞITIM POLİTİKALARI FİRMA DEĞERİ ÜZERİNDE ETKİLİ MİDİR?

BIST- TEMETTÜ 25 ENDEKSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Ahmet ŞİT¹

Öz

Bu çalışmanın BIST Temettü 25 Endeksinde yer alan 25 firmanın temettü politikalarının firma değeri üzerinde etkili olup olmadığını araştırmaktır. Çalışmada bağımlı değişken olarak Piyasa Değeri/Defter Değeri; Bağımsız değişken olarak da, temettü ödeme oranı (Toplam Kar Payı / Net Dönem Karı kullanılmıştır. Çalışmanın dönemi 2010 1Q -2021 1Q olup veriler çeyrek dilimler halindedir. Çalışmada yöntem olarak Durbin-H Panel Eşbütünlük Testi ve CCE Katsayı Tahmincisi Belirlenmiştir. Analiz sonucunda uzun vadede değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisi olduğu ve temettü ödeme oranının Piyasa Değeri/Defter Değeri üzerinde etkili olduğu sonucu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kar dağıtım Politikaları, Firma Değeri, BIST- Temettü 25 Endeksi, Durbin-H Panel Eşbütünlük Testi, CCE Katsayı Tahmincisi

Jel Kodları : C23, L25

ARE DIVIDEND POLICIES EFFECTIVE ON FIRM VALUE?

AN APPLICATION ON BIST- DIVIDEND 25 INDEX

Abstract

The aim of this study is to investigate whether the dividend policies of 25 companies in the BIST Dividend 25 Index have an effect on the value of the firm. Market Value/ Book Value as dependent variable in the study; Dividend payment rate (Total Dividend / Net Profit for the Period) is used as an independent variable. The period of the study is 2010 1Q-2021 1Q, and the data are in quarters. Durbin-H Panel Cointegration Test and CCE Coefficient Estimator were determined as methods in the study. As a result of the analysis, it has been seen that there is a cointegrated relationship between the variables in the long run and the dividend payment rate has an effect on the Market Value/Book Value.

Keywords: Dividend Policies, Firm Value, BIST Dividend 25 Index, Durbin-H Panel Cointegration Test, CCE Coefficient Estimator

Jel Classification : C23, L25

GİRİŞ

Finansal sistemde gerek birey ve işletmeler gerekse de devlet açısından tasarruflar atıl bırakılmamalıdır. Tasarrufların herhangi bir yatırıma kanalize edilerek değerlendirilmesi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi SBBF Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, ahmet.sit@ozal.edu.tr, ORCID:0000-0002-0257-9023

beklenmektedir. Yatırımcılar reel piyasalara yatırım yapabilirken finansal piyasalara da yatırım yapabilmektedir. Reel piyasalara ve finansal piyasaları yatırım yapmanın risk-getiri-vade açısından olumlu/olumsuz durumları söz konusudur. Finansal piyasalara yatırım yapacak olan yatırımcılar altın, gümüş gibi kıymetli madenlere; dolar, Euro gibi dövizlere; Bitcoin, etherium gibi kripto paralara; tahvil, finansman bonusu gibi borçlanma araçlarına yatırım yapabilirken hisse (pay) senedi, kar/zarar ortaklığı belgesi gibi ortaklık hakkı veren finansal araçlara da yatırım yapabilmektedir.

Pay senetleri, borçlanma araçlarına göre daha yüksek risk taşıırken yatırımcıya kardan pay alma hakkı, rüçhan hakkı, genel kurulda söz söyleme hakkı... gibi bazı avantajlar da içermektedir. Pay senetlerinin yatırımcı açısından iki tür getirisi söz konusudur. Bunun ilki sermaye kazancı olarak ifade edilen pay senetlerinin satış fiyatının alış fiyatından daha büyük olması durumunda aradaki olumlu fark, ikincisi ise kâr payı (temettü) geliridir. Temettü (kâr payı) dağıtımı, firmaların firma değerinin etkileyen en önemli üç karardan biridir. Bu yönüyle firmalar için de yatırımcı için de büyük önem arz etmektedir.

Temettü kelime manasıyla işletmelerin elde ettiği kardan, ortaklara dağıtılacak kesin kar tutarını ifade etmektedir (Arsoy ve Güreşen, 2016: 1). Temettü politikası ise, işletmelerin karlarının ne kadarının dağıtılıp ne kadarının işletme bünyesinde bırakılacağına karar verilmesidir (Kartal, 2017: 450; Kenger ve Cihangir, 2019: 452). İşletme bu konuda optimal karar verecektir. Verilecek optimal karar firma değerini maksimize kılarken, bu konuda verilecek yanlış karar ise firma değerini olumsuz yönde etkileyecektir.

Yatırımcı pay senedi yatırımlarından yüksek temettü bekleyecektir. Ancak firma yüksek temettü dağıtması durumunda yeni yatırımlar için ya daha az yatırım yapacak ya da daha yüksek maliyetli kaynak bulacaktır. Bu da firmanın hedeflediği büyüme oranına ulaşmasına engel olacaktır (Kenger ve Cihangir, 2019: 452). Bu durum temettü politikası için bir paradoks oluşturmaktadır.

İşletmeler temettü dağıtımında nakit olarak ödenen temettüler ve bedelsiz sermaye artırımını karşılığında dağıtılan temettüler olmak üzere iki şekilde dağıtım yapmaktadırlar. Firmalar kâr payı ödemelerini istikrarlı kâr payı ödemesi, artışlar halinde kâr payı ödemesi, ekstralarla kâr payı ödemesi olarak üç farklı şekilde yapmaktadırlar. Ancak bunlardan en yaygın olarak bilinen şekli ise istikrarlı kâr payı ödemesidir. İstikrarlı kâr payı ödemesi, yatırımcıların uzun vadeli yatırım yapmasında firmayı istikrarlı kılacaktır ve bu nedenle yatırımcılar tarafından tercih edilebilecektir (Kaderli ve Başkaya, 2012:152; Sakarya, Çalış ve Karacan, 2018:93).

Firma değeri üzerinde yatırım kararları, finanslama kararları ve temettü (kâr payı) dağıtım kararları etkili olmaktadır. Kâr payı dağıtım kararlarının firma değeri üzerindeki etkilerini açıklayan görüşler şöyle özetlenebilir (Koç, Yıldız ve Şenol, 2020:70):

Kâr Payı İlişkizlik Yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre şirketlerin firma değeri üzerinde kâr payı dağıtım politikalarının etkisi bulunmamaktadır. Yatırımcılar kâr payı dağıtım politikalarına karşı tepkisizdir (Omağ, 2016: 15; Sevinç, 2008: 50).

Eldeki Kuş Yaklaşımı: Yatırımcıların bugün elde etmeleri durumunda bir risk içermeyen kâr payının, gelecekte alabilecek riski daha yüksek olan sermaye kazancına tercih edebileceklerini ifade etmektedir (Savsar, 2012: 59; Fabozzi ve Peterson, 2003:558).

Vergi Tercihleri Yaklaşımı: Bu yaklaşımda yatırımcılar elde edecekleri vergi avantajından dolayı daha düşük temettü ödemesini tercih edebilirler. Yatırımcıların dönem net karını, vergi öncesi kara değışeceklerini, daha fazla ilgi gösterecekleri ifade edilmektedir. Bu yaklaşımda yatırımcıların temettü ödemelerinde yüksek oranda vergi ödemekten kaçınmak gayesi ile bu karın işletmede alkonularak daha düşük oranda vergi uygulanan sermaye gelirleri olarak kendilerine ödenmesini tercih edebilirler (Karaca, 2007:105).

Sinyal Etkisi Yaklaşımı ve Asimetrik Bilgi: Teori, kar paylarındaki değışimlerin işletmelerin gelecekte elde etmeyi bekledikleri kazançlarına yönelik bilgi sahibi içerdğini iddia etmektedir. İşletme yöneticilerinin kâr payını, firmanın beklenen kârlılığı ve nakit akışları hakkında yatırımcıları bilgilendirmesi için kullandıkları ifade edilmektedir. Bu durumda kâr payı dağıtımına yönelik açıklamaların firmanın pay senedi fiyatını etkileyeceği dile getirilmektedir (Kırbaş, 2015:62).

Müşteri Etkisi Yaklaşımı: Kar paylarında oluşabilecek bir değışimin yatırımcıların vergi matrahlarını değıştireceği için yatırımcıların portföylerini yeniden gözden geçirmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Yani yatırımcıların optimal portföy seçimlerinde kar paylarının marjinal vergi oranlarını dikkate aldığı bu yöntemde öne sürülmektedir (Bhattacharyya vd., 2008: 522).

Temsil Maliyeti ve Artık Fonlar Hipotezi: Bu yaklaşıma göre işletmelerde var olan sorunlardan birinin, işletme ortak ya da yöneticilerinin tasarrufları sermaye maliyetinden daha düşük getirici sağlayacak yatırımlarda değerdirmesidir. Bu durumda işletme ortak ya da yöneticilerinin bu yatırımdan kendilerini caydırmaları ve bu hususta motive etmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Jensen ise 1986 yılında öne sürdüğü teori ile işletme ortak ya da yöneticilerinin insiyatifinde bulunan artık fonların tutarının azaltılması gerektiğini öne sürmüştür. Böylece aşırı verimsiz yatırımların azaltılmasının temsil maliyetini azaltacağı, bunun da firma değerini arttıracığını iddia etmiştir. Jensen ayrıca firmaların borçlanmasının da temettüye benzer bir etkisinin olabileceği, borçların temettüye ikame edilebileceğini ifade etmiştir (Kırbaş, 2015:67).

Bu çalışmada payları BIST Temettü 25 Endeksinde işlem gören 25 firmanın kar dağıtım politikalarının firma değerleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. BIST Temettü Endeksi, son 3 içinde sürekli olarak temettü dağıtan ve toplam sermayesi içinde halka açıklık oranı yüksek olan firmaların yer aldığı bir endekstir. Bu endekste yer alan firmalar hem likiditeye hem de kâr payını önemli görmeleri açısından pay senedi yatırımcılarına yol gösterici nitelikte olmaktadır (Mazgit, 2013: 227;

Zeren, 2017: 176). Bu nedenler çalışmada veri setine örneklem olarak BIST Temettü 25 Endeksinin seçilmesinin önemini ifade etmektedir. Bu amaçla çalışmada 2010Q1-2021Q1 dönemine ait 45 dönem incelenmiştir. Çalışmada yöntem olarak tercih edilmiştir. Firma değerini belirleyen temel 3 karardan birisinin kâr payı (temettü) dağıtım kararları olması dolayısı ile çalışma sonucunda literatürde yer alan çalışmalara uyumlu olarak kâr payı dağıtım politikalarının firma değeri üzerinde etkili olması beklenmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Kâr Payı (Temettü) Dağıtım Politikaları işletmelerin firma değerini belirleyen temel 3 faktörden biri olduğu için bu konuda yapılmış birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları davranışsal finans (Nörofinans) kapsamında sahiplik yapısı ile temettü politikaları arasındaki çalışmaları incelenmiştir. Özvar ve Ersoy (2017) Borsa İstanbul'a kote 142 imalat sanayi şirketinin, Ersoy ve Çetenak (2016) Borsa İstanbul'a kote 116 sanayi şirketinin, Setiawan, Bandi, Phua, Trinugroho (2015) Endonezya'da halka açık 710 firmanın Triani ve Tarmidi (2019) ise Endonezya'da halka açık 48 emlak firmasının, Rizqia ve Sumiati (2013) ise Endonezya'da halka açık tüm imalat şirketlerinin, Ghalandari (2013) Tahran Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 120 firmanın sahiplik ya da mülkiyet yapısının temettü politikası üzerine etkisini araştırmıştır. Özvar ve Ersoy (2017); Ersoy ve Çetenak (2015) çalışmaları sonucunda sahiplik yoğunlaşması ile kâr payı dağıtım oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu; Özvar ve Ersoy (2017) firmalarda yabancı ortaklığın varlığının ve halka açıklık oranı ile negatif yönlü bir ilişki olduğu; Ersoy ve Çetenak (2015) ise firmaların karlılık oranı, borçlanma düzeyi, yatırım harcamaları ve Piyasa Değeri/Defter Değeri oranının kâr payı dağıtım oranları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşımlardır. Yine aynı şekilde Setiawan, Bandi, Phua, Trinugroho (2016) ve Rizqia ve Sumiati (2013) çalışmalarında firmaların mülkiyetin yapısının temettü ödemesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Triani ve Tarmidi (2019) ise fonlama kararlarının temettü politikaları üzerinde önemli bir etkisi olduğu ancak yatırım kararlarının temettü politikaları üzerinde etkisi olmadığı, Ghalandari (2013) ise sermaye yapısının temettü politikaları üzerinde negatif yönlü bit etkisi olduğu sonucuna varmışlardır.

Literatür çalışmalarında yer alan finansal analiz çalışmalarında genellikle bağımlı değişken olarak finansal performans ya da firma (hisse) değeri kullanılmaktadır. Taşar ve Demir (2019) Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş. örneğinde yaptığı çalışma sonucunda firmanın finansal performansının temettü politikasından olumlu olarak etkilendiğini ifade etmiştir. Tuncay ve Yıldız (2020) payları Borsa İstanbul'da işlem gören ticari bankaların kâr payı dağıtım oranları ile finansal performansları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşımlardır. Idewe ve Murad (2019) Nijerya'da borsada işlem gören 15 mevduat bankasının, Priya ve Nimalathan (2013) ise Sri Lanka'da seçilmiş otel ve restoranların kâr payı ödeme oranı ve finansal performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ancak temettü verimi ve finansal performans arasında negatif ve önemsiz bir ilişki olduğu kanısına varmışlardır. Kanakriyah (2020) ise Umman'da borsada işlem gören 92 imalat ve hizmet

sektörüne ait işletmenin kâr payı dağıtım politikasının firmaların finansal performansı üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Genel olarak temettü politikalarının firmaların finansal performansları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan temettü politikalarının firma değeri üzerine etkisini araştıran birçok ulusal ve uluslararası çalışma bulunmaktadır. Kuzu ve Çelik (2020) BIST-30 Endeksinde yer alan 25 firmanın temettü politikasının hisse senedi fiyatlarına etkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Santosa, Aprilia ve Tambunan (2020) çalışmalarında Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda (IDX) işlem gören büyük firmaların, Banerjee (2018) Katar borsasında kote olan ve en az beş yıl üst üste temettü ödeyen 30 şirketin, Anton (2016) çalışmasında Bükreş Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 63 finansal olmayan firmanın, Siboni ve Pourali (2015) çalışmalarında İran Tahran Borsasında işlem gören 88 firmanın kâr payı dağıtım oranının firma değeri üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karaca (2007) BIST-100 Endeksinde yer alan firmaların, Banerjee (2018) ise Katar borsasında kote olan ve en az beş yıl üst üste temettü ödeyen 30 şirketin temettü politikasının hisse başına kazanç ve hisse fiyatı ile aralarında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Kaya ve Şanlı (2019) çalışmalarında BIST 30'da yer alan firmaların, Lumapow ve Tumiwa (2017) ise çalışmaları sonucunda Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 23 imalat şirketinin temettü politikalarının firma değeri üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Pekkaya (2006) çalışmasında İMKB 30 Endeksinde yer alan firmaların kâr payı dağıtım kararlarının bazı firmaların firma değeri üzerinde etkili olduğu, bazı firmalarda etkili olmadığı görülmektedir. Ghalandari (2013) çalışmasında Tahran Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 120 firmanın kâr payı dağıtım kararları ile firma değeri arasındaki ilişki büyüme fırsatlarının olması durumunda bu ilişkinin negatif ve anlamlı, büyüme fırsatlarının olmaması durumunda ise olumlu ve anlamlıdır. Hansda, Sinha ve Bandopadhyay (2020) çalışmalarında Hindistan'da Bombay Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören 500 firmanın kâr payı dağıtım politikasının firma değerini kesinlikle etkilemediği ancak finansal kriz dönemlerinde etkilediği görülmektedir. Tamrin, Mus, Sudirman ve Arfah (2018) çalışmalarında Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören 146 imalat şirketinin kâr payı dağıtım politikasının firma değeri üzerinde olumlu ancak anlamsız bir etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir.

Literatür çalışması sonucunda finans bilim dalının temel konularından biri olan kâr payı dağıtım kararları konusunda birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmanın gerek kullanılan değişkenler gerek yöntem ve gerekse çalışmanın dönemi açısından literatürde yer alan çalışmalardan farklılaştığı görülmektedir. Çalışmanın bu yönüyle literatüre katkı sağlanması beklenmektedir.

VERİ VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı düzenli temettü yapan firmaların yer aldığı BIST Temettü-25 Endeksinde yer alan firmaların kâr payı dağıtım politikalarının firma değeri üzerindeki etkisi araştırmaktır. BIST Temettü 25 Endeksi BIST Temettü Endeksinde yer alan ve değerlendirme günü itibariyle temettü

verimlerine göre büyükten küçüğe yapılan sıralamada ilk 2/3'lük dilimde yer alan ve ortalama fiili dolaşımdaki paylarının piyasa değeri en büyük 25 paydan oluşmaktadır. Burada temettü verimi $\frac{(\text{Ödenen Temettü})_i - (\text{Sermaye Artırım Tutarı})_i}{(\text{Piyasa Değeri})_i}$ formülüyle hesaplanmaktadır (BIST, 2021). Bu endeks pay sahiplerine düzenli temettü ödemesi nedeniyle çalışmada örneklem olarak seçilmiştir. Ancak bu endekste yer alan Ak Sigorta A.Ş., Anadolu Anonim Türk Sigorta A.Ş., Enerjisa A.Ş., İsdemir A.Ş. ve Yeni Gimat Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı 'na ait veriler çalışmanın zaman kesiti kapsamında yer almadığı için çalışmada 20 firma analiz dahil edilmiştir.

Çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin özeti ve formülleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

	Kısa Adı	Değişken	Formülü	Kaynak
Bağımlı Değişken	PD/DD	Piyasa Değerinin Defter Değerine Oranı	Piyasa Değeri/Defter Değeri	Tuncay ve Yaldız, 2020
Bağımsız Değişken	TÖÖ	Temettü ödeme oranı	Toplam Kar Payı / Net Dönem Karı	

YÖNTEM VE METODOLOJİ

Çalışmada firma değeri olarak hem piyasa değerinin defter değerine oranı hem de pay senetlerinin borsa değerlerinin 3 aylık ortalaması olmak üzere 2 farklı bağımlı değişken ortaya çıktığı için iki farklı model oluşturulmuştur. Çalışmada modellere ait regresyon denklemleri aşağıdaki gibidir:

$$PDDD_{it} = \beta_0 + \beta_1 TÖÖ_{it} + u_{it} \quad (1)$$

$$BD_{it} = \beta_0 + \beta_1 TÖÖ_{it} + u_{it} \quad (2)$$

1 ve 2 numaralı denklemlerde $PDDD_{it}$ Piyasa Değerinin Defter Değerine Oranını, $TÖÖ_{it}$ Temettü ödeme oranını, BD_{it} Pay Senedi Borsa Değerini, u_{it} ise hata payını ifade etmektedir.

Breusch ve Pagan (1980) tarafından geliştirilen CD_{LM1} testi aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

$$CD_{LM1} = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \rho_{ij}^2 \quad (1)$$

Bu test, OLS'den elde edilen yatay kesit kalıntıları arasındaki korelasyon katsayı karelerinin toplamına dayanmaktadır. $N(N-1)/2$ serbestlik derecesine sahip olan bu test, N sabit ve $T \rightarrow \infty$ olduğunda kullanılır. Boş hipotez ve alternatif hipotez aşağıda belirtilmiştir.

H_0 : Kesitler arasında ilişki yok.

H_1 : Kesitler arasında ilişkiler var.

CD_{LM1adj} testi, Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen CD_{LM1} testinin değiştirilmiş versiyonudur. Bu test 2 nolu eşitlikte formüle edilmiştir.

$$CD_{LM1adj} = \frac{1}{CD_{LM1}} \left[\frac{(T-k) \rho_{ij}^2 \mu T_{ij}}{\sqrt{v_{ij}^2}} \right] N(0,1) \quad (2)$$

Pesaran ve Yamagata (2008), Swamy (1970) testini geliştirerek eşbütünleşme denkleminde eğim katsayısının homojen olup olmadığını belirlemiştir. Bu testte;

$$Y_{it} = \alpha + \beta_i X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Şeklindeki genel bir eşbütünleşme denkleminde, eğim katsayılarının, yatay kesitler arasında farklı olup olmadığını test edilmektedir. Testin hipotezleri aşağıdadır:

H_0 : Eğim katsayıları homojendir.

H_1 : Eğim katsayıları homojen değildir (Alancıoğlu ve Şit, 2019: 34).

Buna göre olasılık değerinin 0,10'dan aşağı olması H_0 hipotezinin reddedilmesini ifade eder. Böylece serilerin heterojen olduğu sonucuna varılır.

Bireysel CADF istatistiklerinin boş dağılımının, parametrelerden asimptotik olarak bağımsız olduğu göz önüne alındığında, literatürde geliştirilen çeşitli panel birim kök testleri yatay kesitten bağımsız hatalar için uygulanabilir. Ancak IPS testinin kesitsel olarak artırılmış bir versiyonunu aşağıdaki formüle dayalıdır.

$$CIPS(N, T) = t\text{-bar} = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (4)$$

Formülde $t_i(N, T)$ CADF regresyonundaki y_i , $t-1$ katsayısının t oranı ile verilen i 'inci kesit birimi için kesitsel olarak artırılmış Dickey–Fuller istatistiğidir. Maddala ve Wu (1999) ve Choi (2001) tarafından önerildiği gibi bireysel testlerin p değerlerinin birleştirilir.

Regresyon artıklarını kullanan eşbütünleşme için Durbin-Hausman testleri geliştirilmiştir. Durbin-Hausman testlerinin asimptotik dağılımları sıfır altında türetilir ve alternatif altında sapma oranları elde edilir. Durbin-Hausman test istatistikleri şu şekilde elde edilebilir:

$$DH_g = \sum_{i=1}^n \widehat{S}_i(\tilde{\phi}_i - \hat{\phi}_i)^2 \sum_{t=2}^T \hat{\varepsilon}_{it-1}^2 \quad \text{and} \quad DH_p = \widehat{S}_n(\tilde{\phi} - \hat{\phi})^2 \sum_{i=1}^n \sum_{t=2}^T \hat{\varepsilon}_{it-1}^2. \quad (5)$$

DH_p olarak gösterilen panel istatistiği, n ayrı terimin birlikte çarpılmadan önce toplanmasıyla oluşturulurken, DH_g ile gösterilen grup ortalama istatistiğinin, önce çeşitli terimlerin çarpılması ve ardından toplanmasıyla oluşturulmaktadır. Bu ayrımın önemi, alternatif hipotezin formülasyonunda yatmaktadır. Panel test için, boş ve alternatif hipotez olarak formüle edilir. Dolayısıyla, bu durumda, hem boş hem de alternatif hipotezler altında otoregresif parametre için aslında ortak bir değer varsayılmaktadır. Bu nedenle, eğer bu varsayım geçerliyse, tüm n birim için eşbütünleşme lehine bir boş değer reddedilmesi kanıt olarak alınmalıdır.

Buna karşılık, grup ortalama testi için, en azından bazı i için alternatifine karşı H_0 test edilir. Dolayısıyla, bu durumda, otoregresif parametre için ortak bir değer yoktur. Sonuç olarak, tüm n birimin eşbütünleşik olduğunu önermek için boş değer reddedilemez. Bunun yerine, en azından bazı kesit birimleri için $H_1^s: \phi_i < 1$ sıfır hipotezini reddetme olarak yorumlanmalıdır. Ayrıca her iki testin de seri korelasyonun etkilerini hesaba katmak için çarpımsal bir düzeltme kullanılmaktadır (Westerlund, 2008:203).

Pesaran (2006: 982) çalışmasında CCE (Common Correlated Effects Mean Group) ve CCEP olmak üzere iki tahminci geliştirmektedir. Analizde kullanılan CCE katsayısı, bireysel CCE tahmincilerinin (\hat{b}_i) basit aritmetik ortalaması alınarak tahmin edilmektedir (Topuz, 2021:11).

$$\hat{b}_{CCE} = N^{-1} \sum_{i=1}^N \hat{b}_i \quad (6)$$

BULGULAR

Çalışmada değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı sonuçları tablo 2’de yer almaktadır:

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Test	Statistic	p-value
cd Lm1 (Breusch,Pagan 1980)	1207.964	0.000***
cd LM2 (Pesaran 2004 CDIm)	52.220	0.000***
cd LM (Pesaran 2004 CD)	11.016	0.000***
Bias-adjusted CD test	50.152	0.000***

Not: * %1 önem düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı sorunu olduğu görülmektedir. Bu nedenle analizde ikincil nesil testlerin kullanılması gerekmektedir.

Değişkenlerin homojen/heterojen olduğuna dair Delta Test Sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 3. Delta Homojenlik Test Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık
Δ	1.712	0.043**
$\hat{\Delta}$ adj	1.771	0.038**

Not: ** %5 önem düzeyini ifade etmektedir.

Delta homojenlik testinde olasılık değerinin % 5’in altında olması sonucu, değişkenlerin homojen olduğu hipotezi reddedilmektedir. Yani değişkenler heterojendir.

Analiz edilecek değişkenlerin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için aynı zamanda değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Değişkenlerin durağanlığının test edilmesi için değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı sorunu olduğu için ikincil nesil birim kök testlerinden CADF birim kök testi kullanılmıştır.

Tablo 4. CADF Panel Birim Kök Testi Sonuçları

	Değişkenler	t-bar	Olasılık
Seviye	Pd/dd	-1.287	0.242
	tkp/ndk	-2.751	0.008*
Birinci Fark	Pd/dd	-4.318*	0.000*
	tkp/ndk	-4.430*	0.000*
CADF Kritik Değerler	%10	%5	%1
	-2.210	-2.330	-2.570

(*) işareti %1 önem düzeyini ifade etmektedir. Değişkenler trend ve eğilim biçiminde tahmin edilmektedir.

İstatistik değerlerine (t-bar) bakıldığında; hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerin düzeyde durağan olmadığı, yani birim kök içerdiği ancak birinci farkları alındığında her iki değişkeninin de durağan olduğu görülmektedir.

Değişkenler arasında uzun vadede eşbütünlük ilişkisinin varlığının araştırılması için Durbin-H Panel Eşbütünlük Test Sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Durbin-H Panel Eşbütünlük Test Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık
dh_g	9.658	0.000***
dh_p	12.948	0.000***

Not: * %1 önem düzeyini ifade etmektedir.

Durbin-H Panel Eşbütünlük Test sonuçları incelendiğinde olasılık değerlerinin %5'in altında olması değişkenler arasında Eşbütünlük ilişkisinin olmadığı hipotez reddedilmiştir. Yani değişkenler arasında uzun vadede eşbütünlük ilişki vardır. Uzun vadede firmaların kâr payı (temettü) dağıtım kararları ile firmaların piyasa değeri/defter değeri arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Son olarak da değişkenler arasında ilişkinin katsayısının tahmin edilmesi için CCE Katsayı Tahmini sonuçları verilmektedir.

Tablo 6. CCE Katsayı Tahmini Sonuçları

Değişken	Bağımlı Değişken: Pd/dd		
	Katsayı	Std. Hata	Olasılık
tkp/ndk	0.318	0.123	0.010**

Not: ** %5 önem düzeyini ifade etmektedir.

Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE-MG (Common Correlated Effects Mean Group) CCE tahmincisi; uzun dönem katsayısının yaklaşık 0.32 olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, söz konusu firmalar bir bütün olarak ele alındığında her 100 birimlik PD/DD'nin yaklaşık %32'lik bir kısmının tkp/ndk tarafından açıklanmaktadır. Firmaların piyasa değeri/defter değeri olarak ifade edilen değişkenin kalan % 68'i ise yatırım kararları, finansman kararları ve diğer kararlardan etkilenecektir.

SONUÇ

Temettü (kâr payı) dağıtım kararları firmaların piyasa değerini etkileyen temel 3 karardan biridir. Bu nedenle çalışmada temettü dağıtım kararlarının firma değeri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada Borsa İstanbul'da en düzenli temettü dağıtımını yapan 25 firmanın yer aldığı BIST-25 Temettü Endeksi üzerine araştırma yapılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken yani firmanın piyasa değeri için piyasa değeri/defter değeri; bağımsız değişken yani temettü dağıtım kararları olarak da Toplam Kar Payı / Net Dönem Karı değişkeni kullanılmıştır. Yöntem olarak da Durbin-H Eşbütünlük testi ve CCE Grup tahmincisi kullanılmıştır.

Analizler sonucunda; uzun vadede piyasa değeri/defter değeri ile Toplam Kar Payı / Net Dönem Karı arasında uzun vadede eşbütünlük ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan CCE katsayısı tahmincisi sonucunda ise, firmaların firma değerinin temettü kararlarından etkilendiği görülmektedir. Firmaların piyasa değeri/defter değeri rasyosunun % 32'si temettü kararlarınca açıklanmaktadır.

Bu sonuçlardan yola çıkarak temel amaçlarından biri firma değerini maksimize kılmak olan firmaların temettü kararlarına dikkat etmeleri gerekmektedir. Firmaların temettü ödemesi/otofinansman kararında optimal davranıp hem karlılıklarını hem de firma değerlerini maksimize kılmaları beklenmektedir. Zira firmalar açısından yanlış verilmiş temettü politikası firmanın diğer finansal verilerindeki yüksek performansa rağmen firma değerini maksimize kılmayacaktır. Analizden elde edilen sonuçların literatürde incelenen Santosa, Aprilia ve Tambunan (2020), Banerjee (2018), Anton (2016), Siboni ve Pourali (2015) çalışmalarıyla benzer sonuçlar verdiği görülmektedir. Çalışmanın ilerleyen dönemlerde farklı ülkelerdeki işletme karşılaştırmaları ile geliştirilmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alancioğlu, E. & Şit, M., (2019). BRICS Ekonomilerinde Toplam Faktör Verimliliği ile Ekonomik Büyüme İlişkisinin Panel Veri Analizi: 2000-2016 Dönemi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, Cilt: 11, Sayı: 20, 29-40.
- Anton, S. G. (2016). The Impact Of Dividend Policy On Firm Value. A Panel Data Analysis Of Romanian Listed Firms. *Journal of Public Administration, Finance and Law*, Cilt: 10, 107-112.
- Arsoy, M. F. & Güreşen, E., (2016). Nakit Temettü Tahmininde Makine Öğrenmesi Yaklaşımı: İmalat Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, 307-333.
- Banerjee, A. (2018). Bir Kurumsal İletişim Olarak Kar Dağıtım Politikası ve Katar Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Şirketlerden Alınan Firma Değeri Kanıtları Üzerindeki Etkisi. *Finansal Piyasalar, Kurumlar ve Riskler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 29-38.
- Bhattacharyya, N., Mawani, A., & Morrill, C., (2008). Dividend Payout and Executive Compensation: Theory and Evidence. *Accounting & Finance*, Cilt: 48, Sayı: 4, 521-541.
- Borsa İstanbul (2021). Temettü Endeksleri. Erişim Tarihi: 14.09.2021, Erişim Linki: <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/72/temettu-endeksleri>.
- Breusch, T. & Pagan, A., (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Application To Model Specifications In Econometrics. *Reviews of Economics Studies*, Cilt: 47, Sayı:1, 239-253.
- Choi, I. (2001). Unit Root Tests for Panel Data. *Journal of International Money and Banking*, Sayı:20, 249-272.
- Ersoy, E. & Çetenak, E., (2015). Sahiplik Yoğunlaşmasının Temettü Dağıtım Kararlarına Etkisi: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 509-521.
- Fabozzi, F. J., Peterson, P. P., (2003). *Financial Management and Analysis (2th Edition)*. United States of America: Wiley Finance.

- Ghalandari, K. (2013). The Moderating Effects Of Growth Opportunities On The Relationship Between Capital Structure and Dividend Policy and Ownership Structure With Firm Value In Iran: Case Study Of Tehran Securities Exchange. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1424-1431.
- Hansda, S., Sinha, A. & Bandopadhyay, K., (2020). Impact Of Dividend Policy On Firm Value With Special Reference To Financial Crisis. *SIT Journal of Management*, Cilt: 10, Sayı: 2, 158-175.
- Idewele, I. O. E. & Murad, B. A., (2019). Dividend Policy and Financial Performance: A Study Of Selected Deposit Money Banks In Nigeria. *African Journal of Business Management*, Cilt: 13, Sayı: 7, 239-255.
- Jensen, M.C. (1986). Agency Cost of Free Cash Flow, Corporate Finance, and Takeovers. *The American Economic Review*, Cilt: 76, Sayı: 2, 323-329.
- Kaderli, Y. & Başkaya, H., (2012). Halka Açık Firmalarda Kâr Payı Dağıtım Duyurularının Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisinin Ölçülmesi: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 49-64.
- Kanakriyah, R. (2020). Dividend Policy and Companies' Financial Performance. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, Cilt: 7, Sayı: 10, 531-541.
- Karaca, S. S. (2007). Şirketlerin Kâr Dağıtım Politikası ve Kâr Payı Ödeme Şekillerinin Firma Değerine Etkisinin Analizi ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Bir İnceleme (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya.
- Kartal, T. K. (2017). Kar Dağıtım Politikası, 18. Bölüm, İnternet Erişim Yılı 2018: http://www.academia.edu/34587868/Kar_Da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1m_Politikas%C4%B1.
- Kaya, M. & Şanlı, Ö., (2019). Kar Payı Dağıtım Politikalarının Firma Değeri Üzerine Etkisi: BIST 30 Endeksi Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:1, 107-116.
- Kenger, M. D. & Cihangir, M., (2019). Bankaların Temettü Politikası Olarak Kendi Personeline Ödedikleri Temettülerin İncelenmesi TR63 Bölgesi Bankaları Özelinde Ankete Dayalı Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 3, 451-465.
- Kırbaş, A. (2015). Temettü Duyurularının Hisse Senedi Getirilerine Olan Etkilerinin Analizi: Borsa İstanbul Şirketlerinde Bir Uygulama. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Koç, S., Yaldız, B. & Şenol, Z., (2020). Nakit Temettü Ödemelerinin Firma Değeri Üzerine Etkilerinin Panel Veri Yöntemi İle Analizi BIST 30 Üzerine Bir Uygulama (2007-2017). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 69-89.
- Kuzu, S. & Çelik, İ. E., (2020). İşletmelerde Kar Dağıtım Politikalarının Hisse Senedi Değeri Üzerine Etkisi: BIST 30 Endeks Hisseleri Üzerine Bir Uygulama. *International Journal of Social Science Research*, Cilt: 9, Sayı: 1, 21-35.
- Lumapow, L. S. & Tumiwa, R. A. F., (2017). The Effect Of Dividend Policy, Firm Size, and Productivity To The Firm Value. *Research Journal of Finance and Accounting*, Cilt: 8, Sayı: 22, 20-24.

Kar dağıtım Politikaları Firma Değeri Üzerinde Etkili Midir? BİST- Temettü 25 Endeksi Üzerine Bir Uygulama

- Maddala, G.S. & Wu, S., (1999). A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and a New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, Sayı: 61, 631-652.
- Mazgıt, İ. (2013). Endeks Kapsamında Olmanın Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: BİST Temettü 25 Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Sosyoekonomi*, Cilt: 2, 226-264.
- Omağ, A. (2016). *Şirketlerde Kâr Payı Dağıtımı (1. Baskı)*. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.
- Özvar, K. & Ersoy, E., (2017). Sahiplik Yapısının Kar Dağıtım Kararlarına Etkisi: Panel Tobit Yöntemiyle Bir Analiz. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 17, 129-147.
- Pekkaya, M. (2006). Kar Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 183-209.
- Pesaran, M. H. (2006). Estimation and Inference In Large Heterogeneous Panels With A Multifactor Error Structure. *Econometrica*, Cilt: 74, Sayı: 4, 967-1012.
- Pesaran, M. H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test In The Presence Of Cross- Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, Cilt: 22, Sayı: 2, 265-312.
- Pesaran, M. H. & Yamagata, T., (2008). Testings Lope Homogeneity In Large Panels. *Journal of Econometrics*, Cilt: 142, Sayı: 1, 50-93.
- Priya, K. & Nimalathasan, B., (2013). Dividend Policy Ratios and Firm Performance: A Case Study Of Selected Hotels & Restaurants In Sri Lanka. *Global Journal of Commerce & Management Perspective*, Cilt: 2, Sayı: 6, 16-22.
- Rizqia, D. A., Aisjah, S. & Sumiati, (2013). Effect Of Managerial Ownership, Financial Leverage, Profitability, Firm Size, and Investment Opportunity On Dividend Policy and Firm Value. *Research Journal of Finance and Accounting*, Cilt: 4, Sayı: 11, 120-130.
- Sakarya, Ş., Çalış, N. & Kayacan, M. A., (2018). Temettü Ödeme Duyurularının Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisinin Ölçülmesi: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama. *Sakarya İktisat Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 92-106.
- Santosa, P. W., Aprilia, O. & Tambunan, M. E. (2020). The Intervening Effect Of the Dividend Policy On Financial Performance and Firm Value In Large Indonesian Firms. *International Journal of Financial Research*, Cilt: 11, Sayı: 4, 408-420.
- Savsar, A. (2012). Finansal Oranlarla Firma Değeri Arasındaki İlişki ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.
- Setiawan, D., Bandi, B., Phua, L. K. & Trinugroho, I. (2016). Endonezya'da Mülkiyet Yapısı ve Temettü Politikası. *Asya İş Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 3, 230-252.
- Sevinç, A. (2008). Firma Değerini Etkileyen Unsurlar ve Nakit Akışı Metoduna İlişkin Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Siboni, Z. M., & Pourali, M. R. (2015). The Relationship Between Investment Opportunity, Dividend Policy and Firm Value In Companies Listed In TSE: Evidence from Iran. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, Cilt: 4, Sayı: 1, 263-272.
- Swamy. P. A. V. B. (1970). Efficient Inference In A Random Coefficient Regression Model. *Econometrica*, Cilt: 38, Sayı: 2, 311-323.

- Tamrin, M., Mus, H. R., Sudirman & Arfah, A. (2018). Effect Of Profitability and Dividend Policy On Corporate Governance and Firm Value: Evidence From The Indonesian Manufacturing Sectors. *IOSR Journal of Business and Management*, Cilt: 19, Sayı: 10, 66-74.
- Taşar, S. A. & Demir, Ö. (2019). Kâr Dağıtım Politikalarının Firma Finansal Performansı Üzerine Etkisi: Aksa Akrilik Kimya Sanayii A. Ş.'nin İncelenmesi. *İnönü University International Journal of Social Sciences (INJOSS)*, Cilt: 8, Sayı: 1, 247-259.
- Topuz, S. H. (2021). Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Gelişmenin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, Cilt: 7, Sayı: 1, 7-15.
- Triani, N. & Tarmidi, D. (2019). Firm Value: Impact of Investment Decisions, Funding Decisions and Dividend Policies, *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, Cilt: 9, Sayı: 2, 158-163.
- Tuncay, M. & Yıldız, B. (2020). 2007-2019 Dönemi İçin Borsa İstanbul'da İşlem Gören Bankalarda Kâr Payı Dağıtım Kararları İle Finansal Performans Arasındaki Etkileşim. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(4), 98-117, doi: [http:// dx.doi.org/ 10.15295 /bmij.v8i4.1709](http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v8i4.1709).
- Westerlund, J. (2008). Panel Cointegration Tests Of The Fisher Effect. *Journal of Applied Econometrics*, Cilt: 23, Sayı: 2, 193-233.
- Zeren, F. (2017). Kar Payı Bilmecesinin Araştırılması: BIST Temettü-25 Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 5, 172-183.

ULUSAL ALANYAZINDA ŞARAP TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE ŞARAP TURİZMİNDE YENİ BİR ÜRÜN OLARAK BAĞ ROTALARI: URLA BAĞ YOLU ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

Kaan KASAROĞLU¹

Ayşe AKDENİZ²

Yusuf TOKTAŞ³

Tuğçe ERİS⁴

Simge KÖMÜRCÜ SARIBAŞ⁵

Öz

Turizmin dünyada ve Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde, kitlesel turizm hareketlerinin yerini alternatif turizm hareketlerine bıraktığı ve bu değişimin önümüzdeki dönemlerde hızlanacağı öngörülmektedir. Turizmin gelişime katkı sağlayan ve potansiyel turistlerin destinasyon seçimlerini etkileyen önemli alternatif turizm hareketlerinden biri şarap turizmidir. Bu çalışmanın öncelikli amacı şarap turizminin ulusal alanyazınında ele alınış biçimini incelemek, çalışmaların mevcut özelliklerini belirlemek ve şarap turizmi konusunda eksik çalışma alanlarını belirlemektir. Bu amaçla yapılan literatür taramasında 2004 ile 2020 yılları arasında Google Akademik ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında yer alan, şarap turizmi anahtar kelimesinin yer aldığı ulusal ölçekte yayınlanmış 30 çalışmaya ulaşılmıştır. Söz konusu eserler araştırma amacı doğrultusunda bibliyometrik analiz ile incelenmiştir. Sonuç olarak şarap turizmi çalışmalarının 2010 yılı itibarıyla sayı olarak artış gösterdiği fakat yine de ulusal alanyazında yeterince yer almadığı bulgusuna ulaşılmaktadır. Ayrıca çalışmanın bir diğer amacı, Türkiye'de yeni bir turistik ürün olarak turistlerin tercihine sunulan bağ rotalarının şarap turizmi destinasyonlarının gelişimine etkisini incelemektir. Bu kapsamda hem ulusal yazında hiç bir araştırmaya konu edilmemesi hem de gelişen bir turistik ürün olması nedeniyle Urla Bağ Yolu örnek olay incelemesi için örneklem olarak seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şarap Turizmi, Bibliyometrik Analiz, Örnek Olay İncelemesi, Urla Bağ Yolu.

Jel Kodları : L83, Z32, L66

¹ Öğrenci, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, E-posta: kasaroglukaan@gmail.com, [ORCID: 0000-0003-1647-6145](https://orcid.org/0000-0003-1647-6145)

² Öğrenci, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, E-posta: ayseeakdenizz97@gmail.com, [ORCID: 0000-0003-1421-0191](https://orcid.org/0000-0003-1421-0191)

³ Öğrenci, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, E-posta: yusuftkts1994@gmail.com, [ORCID: 0000-0003-3829-0392](https://orcid.org/0000-0003-3829-0392)

⁴ Öğrenci, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, E-posta: eristgc35@gmail.com, [ORCID: 0000-0002-8510-2078](https://orcid.org/0000-0002-8510-2078)

⁵ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, E-posta: simge.komurcu@ikcu.edu.tr, [ORCID: 0000-0002-9094-3023](https://orcid.org/0000-0002-9094-3023)

EVALUATION OF WINE TOURISM IN NATIONAL LITERATURE AND VINEYARD ROUTES AS A NEW PRODUCT IN TURKISH WINE TOURISM: CASE STUDY OF URLA VINEYARD ROUTE

Abstract

When the development of tourism in the world and in Turkey is examined, it is predicted that mass tourism movements have left their place to alternative tourism movements and this change will accelerate in the future. Wine tourism is one of the important alternative tourism movements that contribute to the development of tourism and affect the destination choices of potential tourists. The primary purpose of this study is to examine the way wine tourism is handled in the national literature, to determine the current features of the studies and to identify the missing study areas in wine tourism. In the literature review conducted for this purpose, 30 nationally published studies, including the keyword wine tourism, in the Google Scholar and YÖK National Thesis Center databases between 2004 and 2020 were reached. The mentioned works were examined with bibliometric analysis in line with the research aim. As a result, it is found that wine tourism studies have increased in number as of 2010, but still they are not sufficiently included in the national literature. In addition, another aim of the study is to examine the effect of vineyard routes, which are offered to tourists as a new touristic product in Turkey. In this context, Urla Vineyard Route was chosen as a sample for the case study, since it has not been the subject of any research in the national literature and is a developing touristic product.

Keywords: Wine Tourism, Bibliometric Analysis, Case Study, Urla Vineyard Route.

Jel Classification : L83, Z32, L66

GİRİŞ

Turizm; çok eski çağlardan beri insanları seyahate yönelten en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Modern turizm tarihi incelendiğinde, özellikle 1950’li yıllardan sonra büyük bir değişim ve gelişimin yaşandığı görülmektedir. Bu gelişimin temelinde kitlesel ulaşım ve iletişim araçlarının gelişimi ve yaygın kullanımı yatmaktadır. Özellikle havayolu ulaşımının zamanla daha kolay ve ulaşılabilir olması, seyahat temelli turizm sektörünün çağ atlamasını sağlamıştır. Turizmde yaşanan tarihi gelişmeler beraberinde kitlesel turizm hareketlerinin doğmasına da yol açmıştır. 1980’li yıllardan itibaren, küresel ve kitlesel turizm faaliyetlerinde daha önce görülmemiş bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde pek çok ülkede potansiyel turistlerin yarattığı turistik talep yoğunluğu ortaya çıkmıştır. Söz konusu turistik talebi karşılamaya yönelik yapılan aşırı turizm arzı yatırımları, pek çok ülkede arz talep dengesizliklerine neden olmuştur. Bu dengesizlik nedeniyle ortaya çıkan aşırı arzın turizme kazandırılması için pek çok ülke kitle turizmine yönelmiştir.

Küreselleşmenin etkisiyle turizmde yaşanan yoğun arz ve talep sayesinde ülke ekonomileri kalkınabilmekte, istihdam artışı sağlanmakta ve destinasyonların sosyo-kültürel yapıları gelişmektedir ancak bununla beraber destinasyonlardaki arz ve talebin doyum noktasına ulaşması, kıyı bölgelerinin tahrip edilmesi, kaynakların küresel ve bölgesel olarak azalması, turistik bölgenin yerlisi olan kişilerin

yoğun turistik talepten bıkmaması (Aşırı Turizm) ve turistlerin daha farklı ve yalıtılmış turistik ürünleri tercih etmeye başlamaları ile birlikte turizmde alternatif turizm kavramı ortaya çıkmıştır.

Alternatif turizm, kitlesel turizm hareketlerine bir alternatif olarak, temelinde doğanın ve kaynakların korunması olan turistik faaliyetleri içermektedir. Şarap turizmi günümüzde özel ilgi turizmi ve alternatif turizm kapsamında öne çıkmaktadır. Şarap turizmi, bağıcılıktan şarap üretimine, şarap tadımından şarap eğitimine bir dizi hizmeti barındıran bir alternatif turizm türü olarak gelişimini devam ettirmektedir. Kaliteli üretim ve tesislere sahip olan destinasyonlarda lüks turizm sınıfına da dahil edebileceğimiz şarap turizminde tüketiciler kaliteli üzüm ve şarapları ile meşhur destinasyonlardaki şarap işletmelerine giderek buralarda bağ bozumu, üretim süreci, şarap kültürüne yönelik eğitim, şarap bazlı mutfak eğitimi gibi faaliyetlere katılabilmekte ve şarap üretim süreçlerini deneyimleyebilmektedirler.

Yapılan araştırmalar üzümün tarihinin 130 milyon yıl öncesine dayandığını göstermektedir. Şarap tarihi ise 7000 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda üzümün ve şarapçılığın insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilmektedir. Şarap özellikle Mezopotamya topraklarında önemli bir yere sahip bir içecektir (Yılmaz ve Akay, 2020: 86). Ayrıca Hitit ordularında, kralın ordu başında bulunmadığı dönemlerde şarap başı görevindeki kişinin orduyu yönetmiş olması da şaraba Hititlerin verdiği önemi göstermektedir (Garba Bako, 2016: 50).

Şarap sadece bir içecek olmasından ziyade kültürel bir olgudur ve üretimi de tüketimi de toplumdan topluma değişmektedir. Doğru bir şekilde yetiştirilen ve pazarlanan şaraplar destinasyon ve restoran sektörü için önemli bir fırsat oluşturmaktadırlar (Macionis, 1998: 268). Şarap turizmi ve şarap bağlarına yönelik talep günden güne artış göstermektedir.

Şarap turizmi diğer alternatif turizm hareketlerden farklı kılan ve şarap turizmine özgü özellikleri şu başlıklar altında sıralamak mümkündür (Albayrak, 2013: 258):

- Şarap turizmi, şarapların yapımında kullanılan meyvelerin yetiştirildiği bağları, meyvelerin hasadını ve şarap üretimini görmek, farklı şaraplar tatmak isteyen ve bu konuya ilgi duyan kişiler tarafından gerçekleştirilen turistik aktivitelerdir.

- Şarap turizmi, şarapların üretildiği kırsal alanlarda gerçekleştirilmektedir. Çünkü şarap yapımında kullanılan meyveler bu bölgelerde üretilmekte ve şarap haline getirilmektedir. Bu nedenle şarap turizminin gerçekleştirildiği bölgelerde bağıcılık gelirlerinin artması ve dolayısıyla turizm ile ilgili unsurların da gelişmesi beklenmektedir.

- Şarap turizminin gerçekleştirilebilmesi için yalnızca şarap üretimi değil aynı zamanda şarap evleri, bağlar vb. gibi destekleyici unsurların da bulunması gerekir.

●Şarap turizmi sadece şarap ve şarapçılıkla ilgili bilgi edinebilmek amacıyla gerçekleştirilen turistik aktiviteler değildir. Aynı zamanda bağlar ve bağ bozumu etkinlikleri kültürel varlıklar oldukları için farklı kültürlerin tanınmasına da yardım eder.

●Şarap turizmine konu olan şarapçılık yerel girişim ve kaynak kullanımı sağlar.

●Şarap turizmi sürdürülebilir turizme katkı sağlar.

●Şarap üretilen bölgeler rekabet üstünlüğü elde ederler.

●Şarap turizmi gerçekleştirilen bölgelerde düzenlenen şarap festivalleri şarap turizmine katılımı artırmakta ve destinasyonlara yönelik şarap turları yerel unsurların ve yerel kültürün tanınmasına yardımcı olmaktadır. Şarap turizmi sayılan özellikleri sebebiyle gelecek yıllarda da gelişmesi devam edecek bir turistik alternatiftir.

Koronavirüs pandemisinin hem dünya hem de Türkiye turizminde yarattığı olumsuzluklar günümüzde hala devam etmektedir. Sosyal mesafenin ve yalıtılmış hayat tarzının yeni normal olduğu günlerde alternatif turizm çeşidi olarak şarap turizminin pandemi öncesine göre daha fazla talep edilmesi mümkündür. Çünkü özellikle Koronavirüs pandemisi döneminde ortaya çıkan yeni alışkanlıklar nedeniyle kitle turizmine yönelik talebin alternatif turizm türlerine kayması öngörülmektedir. Pandemi koşullarında, tedbirler çerçevesinde, kırsal ve lüks turizm bileşeninde sunulacak şarap turizmi hizmetleri sayesinde destinasyon ve işletmelerin turizmden daha fazla avantaj sağlamaları mümkündür.

Şarap turizmini konu edinen bu çalışmada ilk olarak şarap turizminin genel özellikleri kavramsal olarak incelenmiştir. Ardından bibliyometrik analiz ile ulusal literatürde şarap turizmine yönelik çalışmalar hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Böylece gelecek çalışmalara katkı sağlamaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise örnek olay incelemesi gerçekleştirilmiştir. Örnek olay incelemesinde destinasyon olarak Urla Bağ Yolu seçilmiştir. Urla Bağ Yolunun şarap turizminin gelişimine sağladığı katkılar, mevcut potansiyeli, bölgeye ve bölge turizmine sağladığı katkılar ve gelecekte şarap turizminin bölgede gelişimi için izlenecek yolların belirlenmesine yönelik bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Şarap turizmine yönelik pek çok farklı tanım bulunmaktadır. Yıldız (2009: 52-53), bir turistik ürün çeşidi olarak şarap turizmini; “*Özel ilgiye hitap eden, kültürel turizm, kırsal turizm, agroturizm ve eko-turizm özelliklerini gösteren, karmaşık ve bütünlük bir bölgesel turizm gelişimidir*” şeklinde tanımlamaktadır. Getz ve arkadaşları (1999)’na göre şarap turizmi; “*şarap ve şarap turizm bölgelerinin çekiciliklerini temel almış müşteri davranış biçimi, şaraphane ve şarapla ilişkili deneyimlerin ağırlıklı olarak yaşandığı şarap endüstrisi ve turizm bölgeleri için bir gelişim ve pazarlama stratejisidir*” (akt. Yüncü, 2010: 32). Hall (1996) ve Macionis (1996)’ e göre ise şarap

turizmi; “Şarap tadımı ve / veya şarap turizmi bölgesinin niteliklerini deneyimlemenin ziyaretçiler için başlıca motive edici faktörler olduğu, üzüm bağları, şarap imalathaneleri, şarap festivalleri ve şarap gösterilerine yapılan ziyaretlerdir” şeklinde tanımlanmaktadır.

Şarap turizminin özellikleri genel olarak aşağıdaki gibidir (Yıldız, 2009: 52-53);

●Çekiciliğinin esasını şarap ve şaraba ilişkin kültürün oluşturduğu rekreasyona ve eğitime yönelik bir özel ilgi turizmi şekli,

●Şarap üretim merkezlerinde turistik gelişme, doğal ve kültürel mirasın canlanmasını sağlayan bir kırsal turizm ve agroturizm (tarımsal turizm) şekli,

●Doğrudan ve niş pazarlamayı da içeren endüstriyel turizm yönetimi,

●Şarap üreticilerinin doğrudan satış ve marka güçlendirme amacıyla müşterilerini şarap üretim merkezlerine davet etmesi ve onlara zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetler sunması ve turistik olanaklar da sağlamasıyla gelişen bir bölgesel turizm şekli.

Şarap turizmi, temelinde şarap ve ilgili unsurlar olsa da esasen farklı unsurların bir araya gelmesiyle oluşan bir alternatif turizm çeşididir. Yüncü (2010: 33-34-35)’ye göre bu unsurlar; şarap turisti, şarap ve şaraphaneler ve şarap turizmi bölgeleridir. Şarap turizminin temel unsurlarından ilki olan şarap turistlerinin şarap turizmi bölgelerini ziyaret etme amaçları; şaraphaneleri ziyaret ederek şarap tadımı yapmak ve şarap satın almak, yerel yemek ve şarap çeşitliliğini deneyimlemek, seyahat etmek, rahatlamak, destinasyonu gezip görmek, bölgedeki diğer etkinliklere katılmak, farklı şarapları tatmak, eş, arkadaş veya aile ile sosyalleşmek, şaraplar hakkında bilgi edinmek, şarap üreticileri ile tanışmak, şaraphane atmosferini deneyimlemek ve mahzen-restoranlarda yemek yemek olarak sıralanmaktadır (Alant ve Bruwer, 2004: 28-29).

Şarap turizminin temel unsurlarından ikincisi şarap ve şarap imalathaneleridir. Şarap, MÖ 4000’li yıllarda bugünkü Orta Anadolu – Gürcistan – Ermenistan üçgeninde imal edilmesinin ardından ilk olarak bütün Akdeniz havzasına, ardından Avrupa’ya yayılmış, Fransa’da popülerliğinin zirvesine ulaşmış, Fransa’dan sonra ise bütün dünyaya yayılmıştır. Dünyanın en prestijli içeceği olarak görülen şarap, Avrupa dışında Kuzey ve Güney Amerika’da, Avustralya’da, Afrika ve Asya’da üretilmektedir (Sezer, 2006: 55). Garba Bako (2016: 54)’ya göre şaraphaneler şarap turistleri açısından temel ziyaret motivasyonu yaratabilecek ölçüde önemli işletmelerdir. Bağlara gelen ziyaretçilere mahzenden gerçekleştirilen satışlar hem bağ hayatının gerçekçiliğini hem de orijinal bir özelliği yansıtmaktadır. Bağın olduğu yerler, ziyaretçilerin içeriye girmesini, piknik alanlarını kullanmasını, şarap üretim yerini ve şarabın nasıl yapıldığını görebilmesini sağlaması açısından son derece önemlidir.

Şarap turizminin temel unsurlarından sonuncusu olan şarap turizmi bölgeleri ise Alant ve Bruwer (2004: 28)’e göre “şarap turistlerinin şarap turizmi etkinliklerinden beklentilerine cevap veren ve şarap turizmine yönelik çeşitli deneyim seçenekleri sunan bölgeler” olarak tanımlanmaktadır.

İtalya'da Toscana Bölgesi, Şili, Güney Afrika ve Avustralya dünyada şarap turizminde öne çıkan ve her yıl milyonlarca ziyaretçinin akınına uğrayan destinasyonlardan bir kaçıdır (Orcan, 2008: 24). Türkiye'de de başta Bozcaada olmak üzere Tekirdağ, Kapadokya, Elazığ, Diyarbakır ve İzmir gibi şehirler şarap turizmi bölgeleri olarak kabul edilmektedir.

Şarap turizmine olan giderek artan talep, alanyazında da şarap turizmi ile ilgili çalışmaların artmasına neden olmaktadır. Alanyazın incelendiğinde şarap turizmiyle ilgili yapılan çalışmaların amaçları; şarap turizmi destinasyonlarının gelişim süreçleri, şarap turisti kavramı ve turistlerin şarap turizmine yönelik tutumları, şarap rotalarının gelişimi, zenginleştirilmesi ve alternatiflerin çeşitlendirilmesi, şarap turizmi bölgelerine yönelik gerçekleştirilecek turistik aktiviteler, şarap turizminin önemi, şarap bağlarının varlığının turizme etkileri ve şarap turistlerinin beklentileri şeklinde sıralanabilmektedir.

Geçmişte şarabın temel motivasyon faktörü olarak kabul edildiği seyahatler oldukça az sayıda yapılmıştır. Günümüzde ise dünyada şaraba ve seyahate olan ilginin artması, şarap turizm bölgelerinin ve birçok şaraphaneninin turistler için çekici hale getirilmesi, artan boş vakit ve artan gelir seviyeleri sayesinde birçok insan şarap turizm bölgelerini keşfetmek için bilinçli olarak seyahat etmektedirler (Yüncü, 2010: 30). Şarap turistleri günümüzde tüm dünyada hem iç turizm hem de dış turizm hareketlerinde her geçen yıl daha fazla yer almakta ve şarap ile ilgili deneyim yaşamak isteyen turistler sahip oldukları ekonomik güç ölçüsünde çok farklı turistik seyahatler gerçekleştirmektedirler (Garba Bako, 2016: 80). Türkiye de sahip olduğu üzüm bağlarıyla, şaraplık üzüm yetiştiricileriyle ve son yıllarda şarap turizmine yaptığı yatırımlarla şarap turizmi açısından oldukça umut vadeden bir ülke halini almıştır.

Alternatif ve özel ilgi turizmi türlerinden biri olarak alanyazında yerini alan şarap turizmi bölgeleri hem doğal yapının korunmasında hem de turizm sezonunun 12 aya yayılmasındaki olumlu etkileri nedeniyle rekabet gücü yüksek bölgeler olarak kabul edilmektedirler. Şarap bölgelerinin çekiciliklerinin artması için destinasyonlarda farklılaşma çalışmaları yapılmalıdır. Destinasyonların sahip olduğu farklılıklar zamanla destinasyonun marka haline gelmesine katkı sağlayacaktır (Bruwer, 2003: 23). Değişen ve gelişen teknolojiyle birlikte turistlerin hayat şartları ve beklentileri de değişmektedir. Turizm kavramı günümüzde sadece deniz-kum-güneş ile ilişkilendirilmekten uzaklaşmaya başlamış ve alanyazında ve uygulamada sürdürülebilir turizm açısından özel ilgi turizmi kavramı ortaya çıkmıştır. Özellikle hem tadım sonucu tüketicilere fiziksel haz veren hem de edindiği tecrübe ile kişilerde çok farklı hatıraların yaratılmasına yardımcı şarap turizmi sayesinde destinasyonlarda turizm gelişimi sağlanmaktadır (Yılmaz ve Akay, 2020: 92).

METODOLOJİ

Yapılan çalışmada yöntem olarak bibliyometrik analiz tekniği ve örnek olay incelemesi teknikleri tercih edilmiştir. Önce şarap turizmi hakkında genel bir çerçeve çizmek için literatür

taraması gerçekleştirilmiş, ardından bibliyometrik analiz tekniği ile ulusal alanyazında yapılan 30 adet çalışma incelenmiş ve yapılan çalışmaların genel hatları ve şarap turizmi ile ilişkilendirilen konular ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ardından, örnek olay incelemesi yapılarak Urla Bağ Yoluna yönelik derinlemesine bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bibliyometrik analizde ilgili literatürün profilinin belirlenebilmesi için çalışmanın yazarının/yazarlarının isimleri, yayımlandığı yıl, çalışmanın ismi, çalışmanın amacı ve çalışmanın sonucu şeklinde parametreler kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Makalelerin ve tezlerin konularına göre dağılımları nedir?
- Makalelerin ve tezlerin yıllara göre dağılımı nedir?

Bibliyometrik analiz kavramına öncülük eden bibliyometri; “özünde sayım yapmaya dayalı bir inceleme alanı” olarak belirtilmektedir (Al ve Coştur, 2007: 142-163). Ayrıca “bibliyometri geçmişte yapılan birçok çalışmanın tek bir çalışmada özetlenmesi anlamında dikkat çekici bir özelliğe sahiptir” (Düşmezkalender ve Metin, 2019: 2). Bu bağlamda, araştırma sorularına en iyi yanıtı alabilmek için bu çalışmada yöntem olarak bibliyometrik analiz tekniği kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz; “bir alanın bilimsel gelişim sürecini matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle analiz eden, bilimsel bilginin ve bir ürünün özelliklerini kimin tarafından, nerede, nasıl ve hangi açıdan ortaya konulduğunu belirlemeye imkân veren bir araştırma yöntemidir” (Yozgat ve Kartaltepe, 2009; Güzeller ve Çeliker, 2017; Sanchez vd., 2017).

Örnek olay incelemesinin ise temelinde iki sorusu bulunmaktadır: Neden ve nasıl? Yani örnek olay incelemesi olayları ve olguları ortaya koymasının yanında bunların nedenlerine ve nasıl olduklarına da odaklanır. Örnek olay incelemelerinde gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu noktada herhangi bir manipülasyon söz konusu değildir. Örnek olay incelemesinde birçok olayın karşılaştırmalı incelemesi yapılabileceği gibi bir tane örnek olayın incelemesi de yapılabilmektedir (Özmen ve Timur, 2009:2). Çağdaş olaylarla ilgilenen örnek olay incelemesi bir olay hakkında veri toplayıp kaydetmeyi, sonrasında raporunun hazırlanmasını kapsamaktadır; örnek olay aşamaları ise olayları seçme ve yaklaşımı görüşme, alan çalışması, kayıtların düzenlenmesi ve raporlaştırma şeklinde yürütülmektedir (Köklü, 1994:3). Çalışmada yer alan örnek olayda Urla Bağ Yolunun kuruluş amacı, hedefleri, bölgeye, yerel halka ve turizme etkisi ele alınmış, gelecekte bölge ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bibliyometrik Analiz Bulguları

Tablo 1: Şarap Turizmi ile İlişkili Yayınlar

Çalışma	Türü	Adı	Amaç	Sonuç
Akyol, Azabağoğlu Ve Özay (2004)	Makale	“Şarap Sektörünün Pazarlama Karması Elemanları Açısından İncelenmesi”	Şarap sektöründeki pazarlama stratejileri ve uygulamalarını, pazarlama karması elemanları açısından incelemek. Şarap sektörünün genel yapısını anlamak.	Türk şarap sektörü incelendiğinde ülkedeki önemli bir potansiyel olduğu görülmektedir. Fakat sektörde pazarlama karması elemanları açısından uygun organizasyonun oluşturulması ve daha profesyonel bir yapılaşma gerekmektedir.
Sezer (2006)	Tez	“Bir Turizm Ürünü Olarak Şarap Kültürünün Bozcaada Turizmine Etkileri”	Bozcaada’da şarap kültürünün Bozcaada turizmine olan etkilerinin belirlenmesi.	Bozcaada’nın şarap turizmi için uygun ve yeterli olanaklara sahip olduğu, bölgede şarap turizmi ve etkinliklerin genelde yaz sonu ile sonbahar döneminde gerçekleştirildiği, şarap turlarının genellikle hafta sonu düzenlendiği ve bu durumun da ziyaretçilerin bölgede konaklama sürelerini etkilediği, bölgeye gelen ziyaretçilerin genel olarak Marmara ve Ege bölgesinden geldiği ve daha çok kadın ziyaretçiler olduğu ve bölgeye şarap için gelenlerin memnun ayrıldığı bulgularına ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu sonuçlar neticesinde gerekli destek ve teşvikler sağlandığı takdirde Bozcaada’nın önemli bir şarap bölgesi olacağı öngörülmektedir.
Var, Kaplan ve Yurt (2006)	Makale	“Challenges and Opportunities of Developing Wine Tourism in a Small Community in Turkey”	Şarap turizmi destinasyonlarından biri olan Şirince’nin pazarlama stratejilerini açıklamak ve bölgenin sosyal ve ekonomik durumunu iyileştirme çalışması yapmak.	Uygun pazarlama stratejileriyle Şirince’nin niş turizm olan şarap turizmi merkezi haline gelmesinin mümkün olduğunu bulgusuna ulaşılmıştır. Bölgenin şarap turizmine yönelik belli avantaj ve dezavantajlarının doğru şekilde açıklanmasının destinasyonun gelecek başarısını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.
Yıldız (2009)	Tez	“Türkiye’de Şarap Turizmi - Çeşme Örneğinde Ürün Geliştirme Modeli”	Çeşme’nin şarap turizminin sürdürülebilirlik ve rekabet ilkeleri bağlamında tüm paydaşlar için en olumlu kar-zarar dengesini sağlayacak bir model oluşturmak.	İçerisinde şarap turizmi de olan bir ürün çeşitlendirme stratejisi ile Çeşme’de yaşanan ürün düşüşü engellenerek canlanma sağlanabileceği bulgusuna ulaşılmıştır. Bölgede bağ alanları daralmaktadır. İlgili komisyonun baskı oluşturarak uluslararası pazarda da rekabet gücü sağlanmasına destek olması gerekir. Çeşme’nin yıpranan imajı tazelenmeli ve şarap destinasyonu imajı öne çıkarılmalıdır. Şarap turizminin gelişimi için nitelikli istihdama ve stratejik yönetime ihtiyaç duyulmaktadır. Şarap üretiminin turistik ürün kapsamına alınarak vergilerle maliyetlerin düşürülmesi sağlanmalıdır.

Bayramoğlu Gündoğmuş Ve Çelik (2010)	Makale	“Ankara İli Kalecik İlçesinde Yetiştirilen Sofralık ve Şaraplık Üzüm Üretiminin Karlılık Analizi Üzerine Bir Araştırma”	Kalecik ilçesinde sofralık ve şaraplık üzüm yetiştiriciliği yapan işletmeler arasında karşılaştırma yapmak.	Birçok kriter açısından şaraplık üzüm yetiştiriciliğinin, sofralık üzüm yetiştiriciliğine göre daha üstün olduğu belirlenmiştir.
Yüncü (2010)	Tez	“Şarap Turizmi Bölgelerinin Rekabet Edebilirliğine Yönelik Bir Model Önerisi- Kapadokya Örneği”	Rekabet ve rekabet edebilirlik kavramını açıklamak, şarap turizmi ve şarap turizmi destinasyonlarını ön plana çıkarmak, destinasyonların rekabet edebilirlik unsurlarını irdelemek ve Kapadokya’da yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen verilerle şarap destinasyonlarına yönelik bir rekabet edebilirlik modeli oluşturmak.	Kapadokya’daki şarap turizmine yönelik kaynakların belirlenip bir envanter oluşturulmalıdır. Şarap üretimine yönelik vergi sistemi tekrar gözden geçirilmeli ve üreticileri destekleyecek bir sistem oluşturulmalıdır. Bölgedeki şarap işletmeleri hizmet kalitelerini iyileştirecek çalışmalar yapılmalıdır. Bölgenin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri için internet kaynakları ve uluslararası fuarlardan yararlanılmalıdır. Türkiye’nin 2023 Turizm Stratejisinde şarap turizmine yönelik strateji ve programların belirlenmesi gerekmektedir.
Çavuşoğlu (2012)	Makale	“Bozcaada Üzüm Tarımı Turizmi ve Elektronik Tatil Tasarım Site Uygulaması”	Tarım turizmi kavramı ve tarım turizminin adalara sağladığı yararlar açıklanmaya çalışılmış, ardından Bozcaada üzüm tarımı ve üzüm tarım turizmi potansiyeli, bölgede yapılabilecek üzüm tarım turizmi aktiviteleri ve bu aktivitelerin yıl içinde yapılabileceği dönemler açıklanmıştır.	Bozcaada’nın sahip olduğu toprak yapısı ve iklimi bölgede bağcılığın ve şarapçılığın gelişmesine etki etmiştir. Bozcaada’da gerçekleştirilecek olan ‘üzüm tarımı turizmi’ adadaki turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılacağı ve adanın sürdürülebilir turizmine önemli katkılar sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Üzüm tarımı turizmi kapsamına bölgede şarap, konyak, üzüm şırası, sirke, üzüm sucuğu, üzüm pestili ve köfter yapımının girebileceği düşünülmektedir.
Güdücüler (2012)	Makale	“Urla’da Kırsal Kalkınma ve Kırsal Turizm”	Urla’nın kırsal alanlarındaki turizm potansiyelini ortaya çıkarmak, başta ekoturizm olmak üzere kırsal unsurların korunarak turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve bölgenin dengeli bir şekilde kalkındırılmasında yol gösterici olmak.	Urla’daki tarımsal faaliyetlerin turizm ile birleştirilmesi ve bu sayede çeşitlendirilmesi, yerel unsurların turistik ürünlere dönüştürülmesi ile bölge ekonomisine katkı yapması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca bölgenin doğal ve kırsal yapısının bozulmaması, dengeli şekilde gelişmesi için gerekli alt yapı tedbirlerinin alınması gerektiği de belirtilmiştir.

Ulusal Alanyazında Şarap Turizminin Değerlendirilmesi ve Türkiye Şarap Turizminde Yeni bir Ürün Olarak Bağ Rotaları: Urla Bağ Yolu Örnek Olay İncelemesi

Türkben, Gül ve Uzar (2012)	Makale	<i>“Türkiye’de Bağcılığın Tarım Turizmi (Agro-Turizm) İçinde Yeri ve Önemi”</i>	Bağ turizmi için uygun yörelerimizin potansiyellerinin değerlendirilmesi	Türkiye, zengin bir doğa potansiyeline sahip olmasına rağmen tarım turizminden yeterli payı alamamaktadır. Kırsal kalkınmaya destek sağlanarak köyden kente göç önlenebilir. Bu durum bölgede işgücüne pozitif etki sağlayacaktır.
Buzrul (2013)	Makale	<i>“Türkiye’nin Şarap Sektörü”</i>	Türk şarap sektörünün geçmişi, bugünü ve geleceği üzerinde durulmuş, çeşitli öneriler getirilmeye çalışılmıştır.	Türkiye’de genel anlamda şarapçılığa gerekli değerin verilmediği, devlet desteğinin yeterli düzeyde olmadığı, öte yandan butik işletmelerin sayısının her geçen gün arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Beşer (2014)	Tez	<i>“Türkiye’de Butik Şarap Sektörünün Pazarlama Karması Açısından İncelenmesi”</i>	Türkiye’deki butik şarap üreticilerinin pazarlama karması (ürün, fiyat, tutundurma ve dağıtım) uygulamalarını incelemek ve bu süreçte karşılaştıkları sorunları belirlemek.	Butik şarap üreticilerinin hedeflenen ödüllere ulaşamadıkları, dağıtım kanallarının kar marjları konusunda olumsuz şekilde etkilendikleri, restoranların ürünlerini pahalı sattıkları, yasal zorunluluklar sebebiyle tutundurma faaliyeti sürecinde sorunlarla karşılaştıkları ve dağıtım masraflarının yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır.
Kılıçhan ve Birdir (2014)	Makale	<i>“Lezzetin Peşinde Şarap Turizmi: Kapadokya’nın Eko-Gastronomik Potansiyeli”</i>	Şarap turizmi alanında hızla gelişme gösteren Kapadokya’nın eko-gastronomik potansiyelini ortaya koymak.	Kapadokya bölgesinin şarap turizmi potansiyeline sahip olduğu, bölgede faaliyet gösteren işletmelerin yetkililerinin ağırlıklı olarak lise veya dengi okul mezunu, şarap konusunda mesleki eğitim almamış erkek yöneticilerden oluştuğu, bağlarda genel olarak yerel halkın istihdam edildiği, işletmelerde ise alanında uzman personel çalıştırıldığı ve çevreye duyarlı politikalar izlemedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca bölgede üretilen şarapları satın alan turistlerin genel olarak 41 yaş üzerinde, Japon ve Amerikalı turistler oldukları ve turistlerin bölgeye genel olarak kültür turizmi için geldikleri ve şarap için gelenlerin oranının %17.5 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Şenuyar, Demirbaş ve Saygın (2014)	Makale	<i>“Türk Şarap Sektörünün Mevcut Durumu ve Sektörün Gelişimini Sınırlayan Faktörlerin Değerlendirilmesi”</i>	Sektörün mevcut durumunun ve gelişimini sınırlayan unsurları ele almak.	Türkiye’de bağcılığa yeteri kadar önem verilmemesi, üzüm üretiminin daha çok sofralık ve kurutmalık olması, ÖTV, pazarlama ve kayıt dışı üretim sektörün gelişimini engellemektedir.
Akdağ (2015)	Makale	<i>“Trakya Bağ Rotasını Takip Eden Yerli Turistlerin Şarap Turizmi Deneyimleri”</i>	Şarap turizminin, şarap turistlerinin deneyimleri ölçüsünde değerlendirmek.	Şarap turizmine artan talep, şarap ile ilgili destinasyonları ziyaret eden turistlerin sayısında önemli artışlara neden olmaktadır. Şarap turistleri orta ve orta üst yaş grubuna dahil, eğitim seviyesi yüksek, maddi açıdan sıkıntısız bireylerdir.

Ergüven (2015)	Makale	“Gastronomy and Wine Tourism As A Variety of Special Interest Tourism: Thracian Vineyard Route”	Thracian (Tekirdağ) bağ rotası projesinde yer alan 12 işletme ile yapılan görüşmeler ile girişimcilerin bir turistik ürün olarak bağ rotasını ve şarap turizmini algılayışlarını tespit etmek ve geleceğe dair düşünceleri ışığında mevcut projeye yönelik tavsiyeler ortaya koymak.	Thracian bağ rotasındaki işletmelerin Ege bölgesi ve Kapadokya’daki işletmelere örnek olabileceği saptanmıştır. Bu tarz girişimlerin destek aldıkça duyulup yayılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Yeterli altyapı ve üstyapı yatırımları ile popüler olmayan yerlerin canlandırılabilceği sonucuna ulaşılmıştır.
Doğan, Güney ve Göller (2016)	Makale	“Turistlerin Douro Vadisi’ne İlişkin Algı ve Beğenilerine Yönelik Bir Araştırma”	Turistlerin Douro Vadisi’ne ilişkin algı ve beğeni düzeylerini belirlemek.	Başta Porto Şarabı olmak üzere dünyaca bilinen birçok marka şaraba ev sahipliği yapmasından dolayı destinasyon şarap turistlerinin ilgi odağı olan bir bölge potansiyeline sahiptir.
Garba Bako (2016)	Tez	“Alternatif Turizm Kapsamında Şarap Turizmi: Kula’yu Ziyaret Eden Şarap Turistlerine Yönelik Bir İnceleme”	Manisa’nın Kula ilçesini ziyaret eden şarap turistlerinin demografik özelliklerini tespit etmek ve turistlerin şarap turizmine yönelik bakış açılarını detaylı olarak belirtmek.	Şarap turistlerinin demografik özellikleri belirlenmiştir. Buna göre ziyaretçilerin genel olarak orta yaş ve üzerinde, yüksek eğitilmiş ve yüksek gelire sahip bireyler olduğu görülmüştür. Bununla beraber, şarap turistlerinin şarap turizmi ile uzun dönemli bir ilişki ve ilgilerinin olduğu, Kula’ya gelmeden önce destinasyonla ilgili algılarının belirsiz olduğu ancak destinasyondan aldıkları tatminin beklentilerinin üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Köse ve Çelik (2017)	Makale	“Dünya’da ve Türkiye’de Bağcılık Turizmi”	Kırsal turizm kapsamında bağcılık turizmini Dünya’da ve Türkiye’de üzüm üretimi ve üretimin değerlendirilmesi bakımından ele almak ve istatistiklerle desteklemek.	Dünya’da ve Türkiye’de kırsal turizmin gelişimi ve etkisi örneklerle açıklanmıştır. Buna göre Türkiye’nin diğer ülkelere göre bağcılık potansiyeli fazla olmasına rağmen bazı politikalar ve kentleşme gibi sebeplerle olumsuz etkilenebilmektedir. Bu olumsuzlukların en aza indirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuş, kırsal alanlarda turizme yönelik yatırımların artması önerilmiştir.
Yılmaz (2017)	Makale	“Gastronomi ve Turizm İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirm e”	Türkiye ve Kapadokya bölgesindeki turizm paydaşlarının bakış açısıyla gastronomi ve turizm ilişkisi ve bu ilişkinin başlıca karakteristiklerinin belirlenmesi, turizm potansiyeli içerisinde gastronominin rolünün incelenmesi.	İlgili paydaşların görüşleri kategorize edilmiş, gastronominin gelir ve istihdam artışını sağlaması, ilişkili sektörlerle katkı sağlaması gibi faydaları belirlenmiş, Kapadokya’nın yerel şarapları incelenmiştir. Bağ bozumu festivalleri, şarap eğitimi gibi gastronomik turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesinin gerektiği belirlenmiştir.

Ulusal Alanyazında Şarap Turizminin Değerlendirilmesi ve Türkiye Şarap Turizminde Yeni bir Ürün Olarak Bağ Rotaları: Urla Bağ Yolu Örnek Olay İncelemesi

Arslan Ayazlar ve Öngider (2018)	Makale	“Manisa’nın Şarap Turizmi İle Markalaşmasında Üzüm Üreticilerinin Tutumu”	Üzüm üreticilerinin Manisa’nın markalaşmasında şarap turizmine yönelik tutumlarını belirtmek.	Manisa’nın markalaşmasında bölgenin şarap ile özdeşleşmesinin turizme yönelik olumlu sonuçlar doğuracağı bulgusuna ulaşılmıştır.
Duran, Eryücel Ve Özcan (2018)	Makale	“Şarap Üretimi ve Tüketiminin Türkiye Turizmindeki Yeri: Kadim Anadolu Bağ Rotası Başlangıç Noktası Olarak Çanakkale Örneği”	Anadolu’da bir bağ rotası oluşturulması sürecinde Çanakkale’nin bu rotanın başlangıç güzergahı olmasını farklı boyutları ile irdelemek	Çanakkale şarapçılığının gerek toprak, iklim ve üzüm kalitesi açısından gerekse tamamlayıcı unsurları ile alt ve üst yapı açısından önemli bir potansiyeli bulunmaktadır. Bölge başlangıç noktası olmaya elverişlidir.
Sağlam ve Sağlam (2018)	Makale	“İnsanlık Tarihinde Üzümün Önemi”	Üzümün tarihsel gelişimini insan hayatının farklı zamanlarında, farklı açılardan tarihsel yaklaşımla ve mitolojideki yeriyile açıklamak.	Üzümün tarihteki yeri ve önemine değinmiş, antik dönem eserlerindeki üzüm motifleri, şarap kadehleri ve mitolojik tasvirler incelenmiştir (mezar süsü, şarap sürahisi ve kadehi, sikke, cami süslemesi vb.). Çalışma hem Türk toplumunda hem de diğer toplumlarda üzüme ve şaraba verilen önemi gözler önüne sermektedir.
Katlav, Yönet Eren, ve Tuna (2019)	Makale	“Kapadokya’da Bağcılığın Gastronomi Turizmi Açısından Değerlendirilmesi”	Kapadokya’da bağcılığın mevcut durumunu ortaya koymak ve üzümlerden elde edilen yöresel ürünlerin gastronomi turizmi kapsamında nasıl değerlendirilebileceğini ortaya koymak.	Bölgede bağcılığın geliştirilmesi ve elde edilen kuru üzüm, üzüm turşusu ve pekmez gibi yöresel ürünlerin değerlendirilmesinin bölge turizmine pozitif katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bölgede üzümün istenilen kalitede olmaması, üreticilerin yeterli performans gösterememesi, piyasa düzeninin olmayışı ve üreticileri bir araya getiren bir birliğin olmayışı gibi bazı sorunlar olduğu saptanmıştır.
Oyan (2019)	Tez	“Şarap Turistlerine Yönelik Bir İnceleme: Portekiz ve Türkiye Şarap Rotaları Karşılaştırması”	Şarap turizmine katılan yerli ve yabancı şarap turistlerinin genel memnuniyet düzeylerini belirlemek.	Yabancı turistlerinin Türk şarap turistlerine göre daha fazla destinasyon ve temel şarap deneyimi elde ettiği, bireysel olarak gelişim gösterdiği, yemek ve şarap ile ilgili bilgi düzeylerinin daha fazla olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca şarap turizmi açısından gelişmiş ülkelere yönelik yerli ve yabancı turizm talebi daha fazlayken Türkiye’de bu talebin yalnızca yerli turist ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Devletin destek ve teşviklerinin artırılması ve şarap turizmine yönelik etkinliklerin artırılması bölgesel ve ulusal düzeyde turizme pozitif etki edeceği düşünülmektedir.

Soydaş Ve Gürler (2019)	Makale	“Şarap Turizmine Yerel Halkın Bakış Açısı: Hatay Örneği”	Alternatif turizm türlerinden biri olan şarap turizmine yerel halkın bakış açısını öğrenmek	Şarap turizminde başarılı olmuş örnek destinasyonlarda olduğu gibi şarap turizminin gelişiminin bölge turizminin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
Gürler (2020)	Tez	“Gastronomi Şehri Paydaşlarının Şarap Turizmine Yönelik Bakış Açıları - Hatay Örneği”	Bir gastronomi şehri ve şarap destinasyonu olan Hatay’daki seyahat acentaları, kamu görevlileri, oteller, turist rehberleri, üreticiler ve sivil toplum kuruluşlarından 26 katılımcıyla yapılan mülakatlar ile paydaşların şarap turizmine bakış açılarını tespit etmek.	Şarap turizmine yönelik tanıtım eksikliğinin varlığı, altyapının yetersiz olduğu ve şarap turizmi pazarlama faaliyetlerinin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Hatay ilinin zengin mutfak ürünleri ile şarabın bir arada pazarlanabileceği belirtilmiştir.
Kayıkçıoğlu Ve Arıkan (2020)	Makale	“Dünya Şarapçılık Sektörüne Genel Bir Bakış”	Şarap yapımının kısa bir tarihçesinden bahsederek, şarapçılık sektörünün Dünya’daki gelişme trendlerinin incelenmesi.	Şaraba yönelik talep dünya ekonomik büyüme oranından daha hızlı artmaktadır. Artan nüfus, tüketici tercihlerinin değişmesi ve ekonomik büyümeye paralel olarak, şarap tüketimine yönelik talebin tüm dünyada daha da artacağı ve hatta ortalama ekonomik büyüme oranından daha hızlı bir talep ve ekonomik değer artışı yaratacağı öngörülmektedir.
Oyan ve Akdağ (2020)	Makale	“Farklı Şarap Destinasyonla rını Takip Eden Turistlerin Mukayesesi: Portekiz ve Türkiye Şarap Rotaları”	Şarap turizmine katılan yerli ve yabancı şarap turistlerinin şarap deneyimi sonucu oluşan memnuniyetlerini belirlemek.	Portekizli katılımcıların Türk şarap turistlerine kıyasla daha yüksek destinasyon deneyimi ve şarap turizmi memnuniyeti elde ettikleri, yaşadıkları deneyim sayesinde bireysel olarak geliştiklerini düşündükleri, yemek ve şarap ile ilgili konularda daha çok fikir sahibi oldukları ve daha yüksek bir duygusal hazza ulaştıkları görülmüştür.
Öner (2020)	Tez	“Türkiye’de Şarap Turisti Profili: Güney Ege Örneği”	Güney Ege örneği bağ rotasını oluşturan 4 farklı şarap bağıni ziyaret eden, şarap turist profillerinin özellikleri ve motivasyon kaynaklarının belirlenmesini sağlamak.	Güney Ege örneğindeki şarap turist profilinin çoğunun 25-44 yaş arasında erkek ve orta-üst gelir grubuna sahip şarap ilgilileri ve şarap meraklılarından oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır. Şarap turistlerinin bilgi düzeylerinden daha çok ilgi düzeylerinin yüksek olması nedeniyle bu kişilerin şarapla ilgili eğitim ve tadım gibi etkinliklere katılma ihtimalinin yüksek ve kişilerin konu ile ilgili bilgi almaya gönüllü oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ülkemizin gelecekteki ‘şarap sever’ turist profilini oluşturabilecek potansiyele sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ek olarak, şarap turistlerinin şaraphane ziyaretleri sırasında en çok şarapların kalitesinden memnun kaldıkları, sonra şarap tadımı ve yapımı hakkında bilgi edinmek, şaraphanenin fiziksel donanımı ve çevresindeki doğal güzelliklerden ve bağdaki rehberli tur ve servis kalitesinden

				memnun kaldıkları bulgularına ulaşmıştır.
Yılmaz ve Akay (2020)	Makale	“Özel İlgi Turizminde Şarap Turizmi”	Özel ilgi turizmi kavramı doğrultusunda şarap turizmini incelemek.	Turizm kavramı artık ‘deniz-kum-güneş’ olmaktan çıkmış ve sürdürülebilir turizm açısından özel ilgi turizmi büyük değer kazanmıştır. Özellikle şarap turizmi bu bağlamda önemli bir yere sahiptir.

Şarap turizmi konulu yayınların analizinin yapılmasının amaçlandığı bu çalışmada 22 adet makale ve 8 adet tez olmak üzere toplam 30 adet çalışmaya yer verilmiştir. Ele alınan çalışmalardan iki tanesi İngilizce 28 tanesi ise Türkçe dilinde yazılmıştır. İncelenen en eski makalenin yayınlandığı tarih 2004, en yeni makalenin yayınlanma tarihi ise 2020’dir. Gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, belirli bir dönemde yığılma olmadığı görülmekle birlikte çalışmaların büyük çoğunluğunun 2010 yılı ve sonrasında gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çalışmaların 6 tanesi 2010 yılı ve öncesinde, 24 tanesi ise 2011 yılı ve sonrasında gerçekleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda ‘şarap turizmi’ hakkında en fazla sayıda çalışmanın 5 yayın sayısı ile 2020 yılında yapıldığı görülmektedir.

Çalışmalar incelendiğinde, kimi araştırmacılar (Buzrul, 2013; Şenuyar, Demirbaş ve Saygın, 2014; Duran, Eryücel ve Özcan, 2018; Sağlam ve Sağlam, 2018; Kayıkçıoğlu ve Arıkan, 2020) şarap turizmi konusunda genel bir değerlendirme yaparken, bazı araştırmacılar (Sezer, 2006; Var, Kaplan ve Yurt, 2006; Yıldız, 2009; Yüncü, 2010; Kılıçhan ve Birdir, 2014; Ergüven, 2015) ise şarap turizmini destinasyon bağlamında ele almışlardır. Çalışmalarda pek çok farklı destinasyon araştırma alanı olarak tercih edilmiştir. Örneğin Sezer (2006) çalışmasında Bozcaada örneğini ele alırken, Yüncü (2010) ile Kılıçhan ve Birdir (2014) çalışmalarında destinasyon bakımından Kapadokya örneğini ele almışlardır. Öte yandan Ergüven (2015)’in çalışmasında belirli bir destinasyon yerine Tekirdağ bağ rotasının incelendiği görülmektedir.

Güdücüler (2012), Türkben, Gül ve Uzar (2012), Katlav, Yönet Eren ve Tuna (2019) çalışmalarında şarap turizmini tarım turizmi, kırsal turizm ve bağcılık konuları ekseninde ele alırken Yılmaz ve Akay (2020) şarap turizmini özel ilgi turizmi kapsamında incelemiştir. Bayramoğlu, Gündoğmuş ve Çelik (2010) sofralık ve şaraplık üzüm üretimi, Çavuşoğlu (2012) ise Bozcaada’nın üzüm tarımı turizmi üzerinde araştırma yapmıştır. Bununla beraber Garba Bako (2016) Kula’yı ziyaret eden şarap turistlerine yönelik çalışmasında şarap turizmini alternatif turizm kapsamında değerlendirmiştir. Şarap turistlerine yönelik çalışmalar incelendiğinde Akdağ (2015) Trakya Bağ Rotası’nı ziyaret eden turistlerin deneyimlerini, Doğan, Güney ve Göller (2016) turistlerin Douro Vadisi’ne ilişkin algı ve beğenilerini, Oyan (2019) ve Oyan ve Akdağ (2020) ise Portekiz ve Türkiye şarap rotaları üzerinden şarap turistlerinin karşılaştırmasını incelemişlerdir. Son olarak Öner (2020) ise Türkiye’de şarap turisti profilini güney Ege örneği üzerinde incelemiştir. Bununla beraber Soydaş ve Gürler (2019) de çalışmalarında şarap turizmine yerel halkın bakış açısını Hatay ili örneğinde

incelemişlerdir. Bu çalışmaların yanı sıra Akyol, Azabağoğlu ve Özay (2004) ve Beşer (2014) şarap turizmini pazarlama karması açısından değerlendirirken, Arslan Ayazlar ve Öngider (2018) ve Gürler (2020) çalışmalarında üzüm üreticilerinin tutumunu ve paydaşların şarap turizmine yönelik bakış açılarını çalışmalarında ele almış ve şarap turizmine farklı bir noktadan ışık tutmayı amaçlamışlardır.

Bibliyometrik analiz ile elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ulusal alanyazında şarap turizmi destinasyonu ve bağ rotaları bağlamında Trakya Bağ Rotası, Çanakkale ve Kapadokya hakkında çalışmalar yapıldığı, Urla şarap turizmi ve Urla bağ rotasına yönelik herhangi bir araştırmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda Urla Bağ Yolu hakkında bir bakış açısı oluşturmak ve bu rotanın turizme kazandırılmasında izlenecek yolların belirlenmesine katkı sağlamak adına Urla Bağ Yolu örnek olay incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Örnek Olay İncelemesi: Urla Bağ Yolu

İzmir ilinin batısında, yarımadaının merkezinde yer alan Urla'nın geçmişi antik çağlara dayanmaktadır. Bölge o çağlarda Klazomenai adıyla anılmaktadır. Bölgede Pers-İskender, Roma ve Bizans imparatorlukları, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti hüküm sürmüştür. Urla isminin halk dilinde bataklık-sazlık anlamlarına gelen 'Vurla' sözcüğünden türetildiği düşünülmektedir. Ayrıca Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde şehrin kralın kızı 'Ulice' tarafından kurulduğu bu yüzden şehre 'Urli' denildiği, zaman içerisinde halk dilinde Urla adını aldığı da söylenmektedir. İlçe, yarımadaının başlangıç noktasında yer almakta olup şehir merkezine 38 km. uzaklıktadır. Bölgeye hâkim bitki örtüsü; delice, zeytin, kocayemiş, defne, mersin ve makilerdir. Kuzeyinde Ege Denizi, güneyinde Düden Körfezi ve Seferihisar, batısında Çeşme, doğusunda ise Güzelbahçe yer almaktadır. 2020 yılı nüfus sayımına göre, 30 ilçesi olan İzmir şehirde yer alan Urla'nın nüfusu 69 bin 550 olup İzmir'in en kalabalık 18. İlçesi konumundadır. Urla'daki Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli konaklama tesislerinin sayısı 11, toplam oda sayısı 328 ve toplam yatak sayısı 548'dir. İlçenin turizm bakımından en önemli özelliklerinden biri şehir merkezine en yakın konumda denize girilebilmesidir. Coğrafi yapısı ve avantajları tarımsal ürünlerin yetiştirilmesine ve ticaretine imkân sağlamaktadır. Son dönemlerde tarım alanları satış ve miras gibi konular nedeniyle küçülse de bölgede seracılık yaygındır. Bölgede ağırlıklı olarak zeytincilik ve bağcılık yapılmaktadır. Toplam 440 hektarlık alanda 540 hektar üzüm üretilmektedir. Bunların 290'ı şaraplık, 250'si sofralık üzümdür. Bununla beraber bölgede buğday, yem bitkileri, mısır, mandalina ve limon gibi ürünlerin de üretimi yapılmaktadır (İKTB, 2019 / izmir.ktb.gov.tr).

Urla Bağ Yoluna yönelik yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yüz yüze mülakat tekniği uygulanmıştır. Bu doğrultuda Urla Bağ Yolunun oluşturulmasına öncülük eden ve aynı zamanda bağ rotası içerisinde yer alan bir şarap işletmesinde işletmecilik yapan bir yönetici ile görüşme yapılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen veriler analiz edilip değerlendirilerek aşağıda açıklanan bulgulara ulaşılmıştır.

Çalışmada örneklem olarak seçilen Urla Bağ Yolu 2013 yılında oluşturulmuştur. Urla'ya her geçen gün yeni şaraphanelerin eklenmesi ile birlikte bir derneğe ihtiyaç duyulmaya başlanmış ve bunun üzerine bağ evleri ve şarap işletmeleri toplantı gerçekleştirmiştir. Urla Bağ Rotası fikrini bütün işletmelerin desteklemesinin ardından Avrupa Birliği'nden, İzmir Kalkınma Ajansı'ndan ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nden destek alınarak bölgenin tanıtımı için kitapçık/broşür basımı ve harita çalışmaları yapılmış, internet siteleri kurularak mobil uygulama hayata geçirilmiştir. Bölgede şarap turizminin gelişimi için yapılan ulusal tanıtımın yanı sıra bölgenin uluslararası alanda markalaşması ve gastro-turizm destinasyonu olarak tanıtılması adına uluslararası fuarlarda da tanıtımlar yapılmaktadır. Fakat Covid-19 salgını nedeniyle fuarlara katılıma ara verildiği söylenmektedir. Trakya Bağ Rotası örnek alınarak gerçekleştirilen Urla Bağ Yolu, Urla destinasyonunun tanıtımının iyi yapılmasıyla birlikte turizm sezonunu 3-4 ay daha uzattığı ifade edilmektedir. İlk başta 7 işletme olarak kurulan derneğe zaman içerisinde bölgeye yönelik artan talebin etkisiyle yeni kurulan işletmeler de dahil olmaya başlamıştır. Urla'nın şarap turizminde gelişim göstermesiyle birlikte şarapla ilgilenen misafirlerin bölgeyi daha çok tercih etmeye başladığı gözlemlenmekte ve Urla için hedeflenen agro-turizmde başarıya ulaşılmaya başlanmaktadır.

Bir turistik destinasyon olan Urla'ya ve Urla Bağ Yolu'na ne istediğini bilen, şarap konusunda bilgili veya bilgilenme isteğine sahip olan şarap turisti gelmeye başladığı ifade edilmektedir. Destinasyona gelen turistler bölgede ortalama 3-4 gün konaklamakta ve konaklama sürelerince neredeyse bütün bağları, restoranları ve işletmeleri gezmektedirler. Özellikle bölgede faaliyetlerini sürdüren 'Od Urla' adlı işletmenin bölgeye gününbirlik ziyaretçi yerine şarap turisti gelmesinde büyük pay sahibi olduğu düşünülmektedir. Bahsedilen bu turist profili genel olarak yerli turistlerden oluşsa da özellikle pandemi döneminden önce yabancı turist sayısında da artış olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Urla'ya özgü üzümlerden yapılan şarapların satış ve tutundurma faaliyetlerinden de bahsetmek mümkündür. Ulusal boyutta katkı sağlayan Urla Bağ Yolunun Türkiye'deki pek çok destinasyonda yoğunlukla görülen kitle turizminin aksine özel ilgi turizmini canlandırdığı söylenebilmektedir. Kitle turistlerinin yerine özel ilgi sahibi daha az sayıda bilinçli turistlerin bu rotayı seçmesi, rotanın sürdürülebilir turizm prensiplerini uygulaması açısından da önemli görülmektedir. Diğer taraftan, oluşturulan projedeki amaçlardan bir diğeri de yerel halka istihdam sağlamanın yanı sıra bağcılığın ve şarapçılığın gelişmesi adına ilerleyen zamanlarda eğitimler vererek yaşça büyük olan kişilerin yanında genç nesillere de ulaşarak bağcılığın devamlılığını sağlamaktır.

Urla Bağ Yolu'nun sürdürülebilir turizmi desteklemesi, turistik faaliyetlerin sezonluk özelliğini azaltarak turizmi 12 aya yaymaya katkı sağlaması, kitle turizmi yerine özel ilgi turizmine hitap etmesi, istihdam yaratması gibi avantajları mevcut iken bazı dezavantajlar ile karşılaşmak da söz konusudur. Örneğin, Urla Bağ Yolu'na artan turistik talep bölgede inşaatların ve yeni yatırımların artmasına neden olmuştur. Bu yüzden bölgede bağcılıkla ilgilenebilmek için gerekli büyük araziler bulmak zorlaşmakta, araziler inşaata yönelik kullanıldığı için parsellenmektedir. Ayrıca bölgede agro-turizmi

gerçekleştirebilmek adına da bu yapılaşma olumsuzluklar neden olmaktadır. Urla'nın destinasyon markalaşması geliştikçe arazi fiyatları artmaktadır, dolayısıyla günümüzde hem yeni kurulacak şaraphanelerin maliyeti artmakta hem de araziler tarımdan ziyade inşaata yönelik olmaya başlamaktadır. Öte yandan bölgenin popülerliği arttıkça fiyatlar da artış göstermekte, bu durum şüphesiz yerel halkın yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Urla Bağ Yolu oluşumu bu olumsuzlukları azaltmak, yerel halkı korumak ve bağıcılığın yok olmasını önlemek adına çalışmalar yaparak bölgeyi desteklemeyi ve sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlamaktadır.

İşletmeler arasında her ne kadar rekabet olsa da, Urla Bağ Yolu'nda genel olarak bölgesel bir kalkınma amaçlanmaktadır. Yeni kurulan veya kurulmakta olan işletmelere danışmanlık desteği, üretim için laboratuvar kullanım izni ve ekipman desteğinin sağlanması bu amaca yönelik yapılan uygulamalara verilecek örneklerden yalnızca birkaçıdır. Bunun yanı sıra işletmelerin gelen ziyaretçileri rotaya bağlı olarak yönlendirmeleri ve bölgede Urla dışında üretilen herhangi bir şarabın satışının olmaması gibi uygulamalar bölgesel düzeyde bir kalkınmanın amaçlandığını açıkça göstermektedir. Urla Bağ Yolu'nda üretim sürecinde olan ve olmayan işletmeler birbirleri ile entegre bir şekilde faaliyet göstermekte, böylece bir veya birkaç işletme değil bütün işletmeler kazançlı çıkmaktadır. Bu sayede örneğin Urla Bağ Evi gibi şarapçılığın üretim sürecinde henüz yer almayan işletmeler üretim sürecine de katılmaları için ihtiyaç duyulan desteği diğer işletmelerden alabilmekte veya üretim gerçekleştiren işletmeler sürecin hizmet boyutunda da yer alabilmeleri için gerekli adımları atabilmektedirler. Ancak bölgede kurulan her işletmenin Urla Bağ Yolu'na dahil edilmemektedir. Hem genel olarak Urla bölgesinin hem de Urla Bağ Yolu'nun kalitesini korumak amacıyla bu rota içerisinde yer almayı isteyen işletmelerde belirli bir kalite standardı aranmaktadır. Urla Bağ Yolu'na dahil olmak isteyen işletmeler, üretim ve hizmet noktalarında belirli kalite standartları çerçevesinde üyeler tarafından oy birliği ile kabul edilmektedirler.

Urla Bağ Yolunda yer alan işletmelerden biri Urla Şarapçılıktır. Urla şarapçılık köklü bir geçmişe sahip bir işletmedir. Özellikle mübadele döneminden önce Urla'nın neredeyse her köşesinde şarapçılık için son derece elverişli olan bağların bulunduğunu bilinmektedir. Urla Bağ Yolu üyelerinden 'Urla Şarapçılık' adlı işletmenin, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rum halkının kullandığı üzümleri yeniden yaşatma ve gün yüzüne çıkarma çabası ve yaklaşık 100 yıllık bir bağı alıp 'Urla Karası' adlı üzüm çeşidinin patentini almış olmaları bölgenin tarihini ve zenginliğini geliştirmede işletmenin çabasını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu işletme örneğinde de görüldüğü gibi Urla Bağ Yolunda Urla bölgesine has üzüm çeşitlerinin yeniden canlandırılması ve üretim sürecine dahil edilmesi adına çalışmalar da yapılmaktadır. Yerel halka fayda sağlamayı, sahip olunan kaliteyi korumayı ve arttırmayı, Urla bölgesini ve Urla Bağ Yolu'nu ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmayı, turizm sezonunu yaymayı ve Türkiye turizmini üzerine yapışmış olan kitle turizm anlayışından kurtarmayı amaçlayan Urla Bağ Yolu, ilerleyen dönemlerde de endüstrileşmeden ve kitle üretime geçilmeden butik ve kaliteli şarapçılık anlayışını sürdürmeyi amaçlamaktadır. Genel olarak

işletmelerin kendi bağlarında ürettikleri üzümlerden kendi şaraphanelerinde elde ettikleri şarapları ziyaretçilerle buluşturma anlayışının devam edeceği dile getirilmektedir. Öte yandan bölgede şarapçılığın bitmemesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için genç nesilleri de eğitmek ve bağcılık sürecine kazandırabilmek adına çeşitli projeler hayata geçirilecektir. Pandemi sürecinin etkisinin azalmasının ardından Urla bölgesi ve Urla Bağ Yolu'nun uluslararası platformlarda temsil edilmesine yönelik pek çok plan ve projenin olduğu ifade edilmektedir.

SONUÇ

Dünyada meydana gelen değişim ve gelişmeler, insanların yaşam şekillerini etkilediği gibi turistik faaliyetlere katılım tercihlerini de değiştirmektedir (Sezen, vd., 2012:60). Kitle turizminin doğal alanlara ve destinasyonlara verdiği zararın anlaşılmasının yanı sıra şehirleşme, artan stres ve nüfusun giderek artması gibi faktörler nedeniyle insanlar yıllardan beri süregelen kitle turizmi anlayışından uzaklaşmış, yeni deneyimler kazanabilecekleri, şehrin kalabalığından ve stresinden uzaklaşabilecekleri alternatif turizm faaliyetlerine yönelmişlerdir. Bu çalışmanın odak noktası olan şarap turizmi de özellikle son yıllarda artan ilgi ve talep nedeniyle önemli bir alternatif turizm çeşidi olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda özel ilgi turizmi kapsamında da değerlendirilen şarap turizmi sayesinde turistler ilgi alanları doğrultusunda şarabın üretiminden sunumuna kadar geçen süreci deneyimleme ve yerinde görme fırsatı yakalamakta, doğa ile iç içe alanlarda vakit geçirebilmekte ve tüm bunları yaparken yerel halka maddi kazanç sağlamaktadırlar.

Şarap ve şarapçılık çoğu otoritelerce bir kültür olarak nitelendirilmektedir. Yapılan çalışmalar şarabın tarihinin M.Ö 9000 ila 4000 yılları arasına, yani Cilalı Taş Devri'ne kadar eskiye dayandığını göstermektedir. İlk olarak bugünkü sınırlar ile Ermenistan ve Kuzey İran arasına denk gelen Zagros Dağları'nda üretilen şarap, zaman içerisinde tüm dünyaya yayılmış ve popüleritesini arttırmıştır (Standage, 2005:54). Son yıllarda da insanların kitle turizminden ziyade alternatif turistik faaliyetler arayışı doğa temelli turistik faaliyetler ile şarabı bir araya getirmiş, dolayısıyla şarap turizminin ortaya çıkmasına ve önem kazanmasına neden olmuştur.

Şarap turizmine yönelik turistlerin ilgilerinin artması akademik çalışmalarda da kendisini göstermiş ve araştırmacılar şarap turizmi kavramını çeşitli boyutlarda ele almaya başlamışlardır. Bu çalışmada gerçekleştirilen bibliyometrik analizde de alanyazında şarap turizmi ile ilişkilendirilmiş 30 adet çalışma değerlendirilmiştir. Analiz bulgularına göre yapılan çalışmaların bir kısmında şarap destinasyonunu ziyaret eden şarap turistlerinin beklenti, memnuniyet ve tutumlarını ölçüldüğü, diğer çalışmalarda ise ele alınan destinasyonun potansiyeli ve mevcut durumu değerlendirilirken geleceğe yönelik öneriler geliştirildiği görülmektedir. Öte yandan ele alınan çalışmaların yılları değerlendirildiğinde yapılan çalışmaların 6 tanesinin 2010 yılı ve öncesinde, 24 tanesinin ise 2011 yılı ve sonrasında yayınlanması, şarap turizminin özellikle son yıllarda üzerinde durulan bir araştırma konusu olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca literatürde yalnızca 30 adet çalışmaya ulaşılabildiği

olunması ulusal literatürde bu konu ile ilgili daha fazla çalışma yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Şarap ve şarap turizmi için oldukça elverişli olan ülkemizde yapılan çalışmaların sayısı ve niteliği arttıkça sahip olunan potansiyelin daha doğru şekilde kullanılabilmesi düşünülmektedir.

Çeşitli nedenlerden dolayı her ne kadar ülkemizde şarap kültürü İtalya ve Fransa'daki gibi yerleşmemiş olsa da sahip olunan özellikler nedeniyle değerlendirilmeyi bekleyen büyük bir potansiyelin bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Çalışmada bir diğer araştırma yöntemi olarak tercih edilen örnek olay incelemesinde Urla bölgesi ve bu bölgede kurulan Urla Bağ Yolu incelenmiştir. Urla Bağ yolunda sahip olunan şarap turizmi potansiyelini değerlendirmeye ve şarapçılığı ve şarap turizmini geliştirmeye yönelik pek çok farklı faaliyet gerçekleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Urla bölgesinde kurulan şarap işletmelerinin sayısının artmasının ardından bu işletmelerin bir arada ve entegre bir şekilde hareket edebilmeleri amacıyla 2013 yılında bölgede bulunan 7 kuruluş ile birlikte Urla Bağ Yolu kurulmuştur. Ülkemizde bulunan ve öncü olarak nitelendirilebilen Trakya Bağ Yolu'ndan esinlenerek oluşturulan Urla Bağ Yolu, ülkemizde kalıplaşmış olan 'deniz-kum-güneş turizmi' algısını değiştirerek alternatif bir turistik faaliyet oluşturmayı, turizm sezonunu daha geniş döneme yaymayı, Urla bölgesinin sahip olduğu potansiyeli bölgeye uygun bir şekilde kullanmayı, bu kültürü gelecek nesillere aktarmayı ve tüm bunları yaparken yerel halka da kazanç sağlamayı amaçlamakta ve faaliyetlerini bu doğrultuda gerçekleştirmektedir. Bölgenin ve Urla Bağ Yolu'nun tanıtımı için İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Kalkınma Ajansı ve Avrupa Birliği de destek vermiş ve kitapçık, broşür, görsel tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmiş, internet adresi ve mobil uygulama uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bu tanıtımlar sayesinde Urla bölgesine şaraba ilgi duyan, üretim ve hizmet sürecini yerinde görmek ve yeni deneyimler kazanmak isteyen yerli ve yabancı şarap turistlerinin sayısında artış olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bölgesel düzeyde bir kalkınma hedefleyen işletmeler de birbirlerine ürün satışı, misafir bilgilendirme ve teçhizat kullanımı gibi konularda destek olmakta, böylece işletmeler arası bir rekabet olsa dahi bölgenin gelişimi için bir birlik sağlanmaktadır. Bu olumlu paylaşımın diğer bölgelere ve turistik destinasyonlara örnek oluşturacak nitelikte olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bölgede yeni kurulan veya birliğe katılmak isteyen işletmelerden çeşitli kalite standartlarına uygunluk beklenmektedir, bu sayede Urla Bağ Yolu gelişirken sahip olunan butik ve kaliteli şarap anlayışından da ödün verilmemesi sağlanmaktadır. İçinde bulunduğumuz pandemi sürecinin etkilerinin azalmasının ardından Urla bölgesini ve Urla şarapçılığını uluslararası fuarlarda tanıtmaya devam etmek ve bölgede şarapçılığın sürdürülebilirliğini sağlamak adına genç nesillere eğitim faaliyetleri düzenlemek bu birliğin geleceğe dair plan ve hedefleri arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak; şarap turizmi son yıllarda önemini arttırmış ve gelişmekte olan alternatif bir turizm çeşididir. Urla bölgesi de ülkemiz için oldukça önemli ve potansiyeli yüksek olan şarap turizmi destinasyonlarından biri kabul edilmektedir. Ulusal alanyazında konu ile ilgili yapılacak nitelikli çalışmalar ülkemizin sahip olduğu şarap turizmi potansiyeline katkı sağlayacaktır. Şarapçılık ve şarap turizmi için uygun olan destinasyonların belirlenerek desteklenmesi ve Urla Bağ Yolu gibi birliklerin

kurulmasının teşvik edilmesi Türkiye turizminin çeşitlenmesine, bölgesel kalkınmaya, şarapçılık gibi bir kültürün korunmasına, sürdürülebilirliğin sağlanmasına ve yerel halkın maddi kazanç sağlamasına olanak sağlayacaktır. Bibliyometrik analiz kısmına yalnızca Türkçe ve İngilizce çalışmaların dahil edilmesi ve pandemi süreci sebebi ile tek bir işletme üzerinden örnek olay çalışmasının gerçekleştirilmiş olması bu çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. İlerleyen dönemlerde Urla Bağ Yolu'nda bulunan ve faaliyet gösteren daha fazla işletmeye ulaşarak çalışma yapılması ve şarap turizmi konusunda daha fazla boşluğun doldurulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, G., (2015). Trakya Bağ Rotasını Takip Eden Yerli Turistlerin Şarap Turizmi Deneyimleri. *Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, cilt.3, sa.4, 3-11.
- Akyol, A., Azabağaoğlu, M. & Özey, A., (2004). Şarap Sektörünün Pazarlama Karması Elemanları Açısından İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.6, sa.1, 15-29.
- Al, U. & Coştur, R., (2007). Türk Psikoloji Dergisinin Bibliyometrik Profili. *Türk Kütüphaneciliği*, cilt.21, sa.2, 142-163.
- Alant, K. & Bruwer, J., (2004). Wine Tourism Behavior in the Context of a Motivational Framework for Wine Regions Cellar Doors. *Journal of Wine Research*, cilt.15, sa.1, 27-37.
- Albayrak, A., (2013). *Alternatif Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık
- Arslan Ayazlar, R. A., & Öngider, M. U., (2018). Manisa'nın Şarap Turizmi İle Markalaşmasında Üzüm Üreticilerinin Tutumu. *Gastroia: Journal Of Tourism And Travel Research*, cilt.2, sa.2, 104-118.
- Bayramoğlu, Z., Gündoğmuş, E. & Çelik, Y., (2010). Ankara İli Kalecik İlçesinde Yetiştirilen Sofralık ve Şaraplık Üzüm Üretiminin Karlılık Üzerine Bir Araştırma. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, cilt.16, sa.1, 25-31.
- Beşer, G., (2014). Türkiye'de Butik Şarap Sektörünün Pazarlama Karması Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Bruwer, J., (2003). South African Wine Routes: Some Perspectives On The Wine Tourism Industry's Structural Dimensions And Wine Tourism Product. *Tourism Management*, cilt.24, sa.4, 423-435.
- Buzrul, S., (2013). Türkiye'nin Şarap Sektörü (Wine Sector Of Turkey). Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK) Alkollü İçkiler Piyasası Daire Başkanlığı
- Çavuşoğlu, M., (2012). Bozcaada Üzüm Tarımı Turizmi ve Elektronik Tatil Tasarım Site Uygulaması. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, cilt.2, sa.2, 49-54.

- Doğan, H., Güney, D., & Göller, V., (2016). Turistlerin Douro Vadisi'ne İlişkin Algı Ve Beğenilerine Yönelik Bir Araştırma. *Journal Of Tourism and Gastronomy Studies*, cilt.4, sa.2, 137-153.
- Duran, E., Eryücel, Ö., & Özcan, Z., (2018). Şarap Üretimi ve Tüketiminin Türkiye Turizmindeki Yeri: Kadim Anadolu Bağ Rotası Başlangıç Noktası Olarak Çanakkale Örneği-The Place Of Wine Production And Consumption In Turkey's Tourism: The Case of Çanakkale As A Start Point Of Ancient Anatolian Wine Route. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, cilt.8, sa.1, 70-83.
- Düşmezkalender, E. & Metin, M., (2019). Alternatif Turizme Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt.22, sa.2, 813-824.
- Ergüven, M. H., (2015). Gastronomy And Wine Tourism As A Variety Of Special Interest Tourism: Thracian Vineyard Route. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, cilt.10, sa.10, 449-464.
- Garba Bako, A. (2016). Alternatif Turizm Kapsamında Şarap Turizmi: Kula'yı Ziyaret Eden Şarap Turistlerine Yönelik Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Güdücüler, M., (2012). Urla'da Kırsal Kalkınma ve Kırsal Turizm. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, cilt.2, sa.2, 67-78.
- Gürler, M., (2020). Gastronomi Şehri Paydaşlarının Şarap Turizmine Yönelik Bakış Açılıarı – Hatay Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İskenderun Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzeller, C. O. & Çeliker, N., (2017). Geçmişten Günümüze Gastronomi Bilimi: Bibliyometrik Bir Analiz. *Journal of Tourism And Gastronomy Studies*, cilt.5, sa.2, 88-102.
- Hall, C.M., (1996). Wine Tourism in New Zealand, Proceedings of Tourism Down Under II: A Tourism Research Conference, Dunedin: University of Otago, Dunedin, 109-119.
- İKTB (2019), Retrieved February 21, 2021, from Ktb.gov.tr Website: <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-210592/klazomenai-urula.html>
- Kayıkçıoğlu, S. & Arıkan, Ü., (2020). An Overlook to World Wine Industry. *Press Academia Procedia*, cilt.11, 219-223.
- Kılıçhan, R. & Birdir, K., (2014). Lezzetin Peşinde Şarap Turizmi: Kapadokya'nın Eko-Gastronomik Potansiyeli. *Eko-Gastronomi Dergisi*, cilt.1, sa.1, 111-130.
- Köklü, N., (1994). Örnek Olay Çalışma Metodları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt.27, sa.2, 771-779.

- Köse, B. & Çelik, S. A., (2017). Dünyada ve Türkiye’de Bağcılık Turizmi. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (IRTAD)*, cilt.1, sa.2, 29-34.
- Macionis, N., (1996). Wine Tourism in Australia, Proceedings of Tourism Down Under II: A Tourism Research Conference, University of Otago, Dunedin, 264-286
- Macionis, N., (1998). Wine and Food Tourism in the Australian Capital Territory: Exploring the Links. *International Journal of Wine Marketing*, cilt.10, sa.3, 5- 22.
- Nufusu.com (2020), Retrieved February 21, 2021, from Nufusu.com Website: <https://www.nufusu.com/il/izmir-nufusu>
- Orcan, S., (2008). Gastronomi ve Turizm. *Gastronomi Dergisi*, cilt.68.
- Oyan, S., (2019). Şarap Turistlerine Yönelik Bir İnceleme: Portekiz ve Türkiye Şarap Rotaları Karşılaştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı
- Oyan, S. & Akdağ, G., (2020). Farklı Şarap Destinasyonlarını Ziyaret Eden Turistlerin Mukayesesi: Portekiz ve Türkiye Şarap Rotaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, cilt.8, sa.4, 2785-2801.
- Öner, U., (2020). Türkiye’de Şarap Turisti Profili: Güney Ege Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gastronomi Anabilim Dalı
- Özgül Katlav, E., Yönet Eren, F. & Tuna, M., (2019). Kapadokya’da Bağcılığın Gastronomi Turizmi Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, cilt.7,sa.3, 2167-2186.
- Özmen, M. & Timur, M., (2009). Müşteri Değeri Üzerine Etnografik Bir Örnek Olay İncelemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.24.
- Sağlam, Ö. Ç. & Sağlam, H., (2018). İnsanlık Tarihinde Üzümün Önemi. *Journal of Agriculture*, cilt.1, sa.2, 1-10.
- Sanchez, A. D., Del Rio, M. D. & Garcia, A. J., (2017). Bibliometric Analysis Of Publications on Wine Tourism in the Databases Scopus and WoS. *European Research on Managment and Business Economics*, cilt.23, sa.1, 8-15.
- Sezen, I., Yılmaz, S. & Akpınar Külekçi, E., (2012). Ekoturizm İçin Öneri Alanlarıyla Bayburt. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, Özel Sayı, 55-61.
- Sezer, B., (2006). Bir Turizm Ürünü Olarak Şarap Kültürünün Bozcaada Turizmine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

- Soydaş, M. E. & Gürler, M., (2019). Şarap Turizmine Yerel Halkın Bakış Açısı: Hatay Örneği. *Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 2274-2293
- Standage, T., (2005). *A History of the World in Six Glasses*. (Çev.Ahmet Fethi). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Şenyayar, C., Demirbaş, N. & Sayın, Ö., (2014). Türk Şarap Sektörünün Mevcut Durumu ve Sektörün Gelişimini Sınırlayan Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Tarım Fakültesi Dergisi*, cilt.28, sa.2, 1-12.
- Türkben, C., Gül, F. & Uzar, Y., (2012). Türkiye'de Bağcılığın Tarım Turizmi (Agro-Turizm) İçinde Yeri ve Önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, cilt.14, sa.23, 47-50.
- Urla Bağ Yolu- Kutluk Armaoğlu'nun Blog'u. (2016) https://kutlukarmaoglu.com/?page_id=385 (Erişim Tarihi: 21.02.2021).
- Ünal, A., & Bayar, S., (2020). Türkiye'de Destinasyon Konusunda Yayınlanmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.12, sa.22, 237-250.
- Var, T., Kaplan, M. D. & Yurt, O., (2006). Challenges And Opportunities Of Developing Wine Tourism In A Small Community In Turkey, *E-Review Of Tourism Research*, cilt.4, sa.1, 9-18.
- Yıldız, Ö. E., (2009). Türkiye'de Şarap Turizmi – Çeşme Örneğinde Ürün Geliştirme Modeli. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
- Yılmaz, A. G. G., (2017). Gastronomi ve Turizm İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Travel And Hospitality Management*, cilt.14, sa.2, 171-191.
- Yılmaz, İ. & Akay, E., (2020). Özel İlgi Turizminde Şarap Turizmi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, cilt.13, sa.2, 83-94.
- Yozgat, U. & Kartaltepe, B. N., (2009). Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre Kitaplarında Yer Alan Bildirilerin Bibliyometrik Profili: Örgüt Teorisi Ve Örgütsel Davranış Bildirileri Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, cilt.4, sa.1, 149-165.
- Yüncü, H. R., (2010). Şarap Turizmi Bölgelerinin Rekabet Edebilirliğine Yönelik Bir Model Önerisi: Kapadokya Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

**ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE
ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARININ GELİŞİMİNE KATKI SUNAN
KURUMLAR**

Yakup ASLAN¹

Öz

Uluslararası Muhasebe Standartları, küreleşmeyle birlikte artan ticaretin doğal sonucu olarak mali nitelikteki olaylarda yaşanan artış sonucu muhasebede ortak bir dilin inşası için belirlenen bir takım standartlardan oluşmaktadır. Muhasebenin kaydetme, sınıflandırma, raporlama, özetleme ve analiz etme özelliklerinin, ülkelerin yerel düzeydeki muhasebe uygulamalarının küresel düzeye entegre edilme çabası halen devam etmektedir. Türkiye’de bu standartlar Türkiye Muhasebe Standartları olarak Türkçeye çevrilmiştir. Muhasebenin üretmekle yükümlü olduğu finansal tabloların nasıl olacağı yine Uluslararası Muhasebe Standartları ile sağlanmaktadır. Finansal tablolarla muhasebe bilgi kullanıcılarına aktarılması gereken tüm bilgiler, Standartların belirlediği çerçevede üretilmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları, birçok ülkede dinamik bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Ülkeler bahsi geçen standartları, kendi ülkelerine uyarlamaktadır. Çalışmada Uluslararası Muhasebe Standartlarının ortaya çıkışı değerlendirilecektir. Aynı zamanda Uluslararası Muhasebe Standartlarının, oluşumuna ve sürdürülebilirliğine katkı sunan kurumlar teorik bir perspektifle sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Muhasebe Standartları, Muhasebe, Finansal Raporlama

Jel Kodları : M40, M41, M42

**THE EMERGENCY OF INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS AND
INSTITUTIONS CONTRIBUTING TO THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL
ACCOUNTING STANDARDS**

Abstract

International Accounting Standards consist of a set of standards determined for the construction of a common language in accounting as a result of the increase in financial events as a natural result of increasing trade with globalization. Efforts to integrate the recording, classification, reporting, summarization and analysis features of accounting, and the local level accounting practices of countries to the global level are still continuing. In Turkey, these standards have been translated into Turkish as Turkish Accounting Standards. The financial statements that accounting is responsible for producing are also provided by International Accounting Standards. All information that needs to be transferred to accounting information users with financial statements is produced within the framework determined by the Standards. International Accounting Standards are handled with a dynamic approach in many countries. Countries adapt the mentioned standards to their own countries. The

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi-Sağlık Yönetimi Bölümü, E-posta: yakupaslan42@gmail.com, [ORCID: 0000-0001-9833-8840](https://orcid.org/0000-0001-9833-8840)

emergence of International Accounting Standards will be evaluated in the study. At the same time, institutions that contribute to the formation and sustainability of International Accounting Standards will be presented with a theoretical perspective.

Keywords: International Accounting Standards, Accounting, Financial Reporting

Jel Classification : M40, M41, M42

GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisiyle mal ve hizmet piyasalarında artan rekabet firmaları uluslararasılaşmaya sevk etti. Bunun sonucu olarak, geleneksel olarak finansman için yerel sermaye piyasalarına bağımlı olan şirketlerin artık hem kendi ulusal sınırlarının içinde hem de dışında borç ve öz sermayeye erişimi önemli ölçüde arttı (Mike, 2019: 3). Çeşitli muhasebe çalışmaları, Uluslararası Muhasebe Standartlarının benimsenmesinin, anlaşılır ve son derece güvenilir bilgiler sağlayarak farklı kullanıcı kategorilerine sağlanan bilgilerin kalitesini artırmaya katkıda bulunduğunu doğrulamıştır (DeFond, Gao, Li, & Xia, 2019: 1-32). Uluslararası arenada finansal aktivitelerin artması, para transfer yöntemlerinin yaygınlaşması, firmaların teknolojik gelişmelerin de katkısıyla tüm dünyaya entegre olmaları küresel ticaretin gelişimine katkı sunmuştur. Tüm bu iyileşmelerin sağladığı yararlar olduğu gibi yatırımcı nezdinde belli başlı riskleri de taşıdığı bir gerçektir. Yatırımcıların yatırım yapmak istedikleri ülkelerdeki muhasebe uygulamalarındaki farklılıklar, yatırım kararlarının geciktirilmesine ve güven tesisinin oluşumunu uzatmaktadır (Kocamaz, 2012: 107-108). Muhasebe standartlarının tek bir set haline getirme çabalarında bir takım faydalar gözetilmektedir. Farklı ülkelerdeki şirketler arasında karşılaştırmalı muhasebeyi kolaylaştırmak ve yabancı bir ülkede faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin finansal raporlamasını kolaylaştırmak için kullanılırlar (Tyrrall, Woodward, & Rakhimbekova, 2007: 82-84). Bu sayede, işletme ve sektör mukayeseleri yapmak, ortaya çıkan mali tablolarda tekdüzeni sağlamak, zaman kayıplarını önlemek gibi faydaların hedeflendiği anlaşılabilir.

Esasen Uluslararası Muhasebe Standartlarının ortaya çıkışı muhasebe bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duydukları bilgi kalitesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Muhasebe, mali nitelikte gerçekleşen tüm işlemlerin belli sistemle ele alınarak değerlendirilen bir bilim dalı olması bakımından, Uluslararası Muhasebe Standartlarının raporlama odaklı yaklaşımıyla bahsedilen sistematiğe katkı sunduğu belirtilebilir. Muhasebede ortak bir sistem arayışı kuşkusuz, Muhasebe Standartlarının doğuşuna zemin hazırladığı söylenebilir. Çalışmada Uluslararası Muhasebe Standartların ortaya çıkma süreci ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının hangi kurumlar tarafından ortaya konularak, geliştirildiği anlatılacaktır.

ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI

Büyük Avrupa Serbest Muhasebeciler Kurumu daimi üyelerinden Jacob Kraayenhof, 1959 yılında ilk kez, Uluslararası Muhasebe Standartlarının konuşulmaya ve tartışılmaya başlanmasının zamanının geldiğini ileri sürmüştür. Avrupa Birliğine bağlı ülkelere, muhasebe sistemlerinde yaşanan dönüşümle ilgili bilgi sunmak amacıyla 1961 yılında Grouped Etudes'in kurulduğu görülmektedir. 1966 yılına gelindiğinde ABD, İngiltere ve Kanada'nın profesyonel kurumları tarafından Muhasebeciler Uluslararası Eğitim Grubu (AISG-Accountants International Study Group) oluşturularak, ilgili ülkelerin muhasebe sistemlerinde ortak dil arayışında oldukları anlaşılmaktadır. Bu kuruluşlarla, muhasebenin uluslararası düzeyde ele alınmasına yönelik zemin oluşturulması söz konusudur (Choi & Meek, 2008: 5-12). Uluslararası muhasebe standartlarıyla başta yatırımcılar olmak üzere tüm bilgi kullanıcılarının arzu ettikleri bilgileri sağlamak için ortak bir yapının geliştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır (Güdelci, 2019). Enron vakası, muhasebe uygulamalarındaki keyfiliğin, ülkeler arası farklılığın bitmesi gerektiğini ve kapsamlı olarak ele alınması gerektiğini tüm dünyaya göstermiştir. Dolayısıyla Enron Vakası'nın, Uluslararası Muhasebe Standartlarının ortaya çıkışında milat olduğu belirtilebilir (Ball, 2006: 7-8).

Enron vakası, şirketlerin muhasebe politikalarını belli bir disiplinle ele almaları gerektiğini dolayısıyla iç denetim mekanizmasının önemini de vurgulamıştır (Aslan, 2018: 170). Uluslararası Muhasebe Standartları, kural bazlılığı sağlamak amacıyla, Uluslararası Denetim Standartları ile uyum halinde hareket etmektedir. Bağımsız denetime duyulan ihtiyaç, muhasebe ve denetim standartlarının önemini ortaya koymaktadır. Enron gibi adı muhasebe skandalları ile anılan şirketlerin, denetim hizmetini aldıkları şirketlerden danışmanlık hizmeti almaları, muhasebe uygulamalarının keyfilikten uzak ve kural temelli bir yaklaşımla değerlendirilmesi hususunu gündeme getirmiştir.

ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARININ GELİŞİMİNE KATKI SUNAN KURUMLAR

Uluslararası Muhasebe Standartları, muhasebe uygulamalarındaki birlikteliği sağlamak, muhasebenin ürettiği finansal tablolarda ortak bir yaklaşımın benimsenmesini temin etmek gibi önemli görevler üstlenmektedir. Bu görevin sürdürülebilirliğini sağlamak, muhasebe gibi dinamik bir bilimin bilgi kullanıcılarına sunacağı bilgilerdeki tutarlılığın oluşturulabilmesi için belli otoritelere ihtiyaç olduğu söylenebilir. Esasen sürdürülebilir kalkınmanın ve ticaretin küresel boyutta değerlendirilebilmesi için, yatırımcıların yatırım kararlarında esnek davranabilmeleri için kural odaklı yaklaşımları sağlayacak kurumların varlığının gerekli olduğu ifade edilebilir. Çalışmanın bu bölümünde Uluslararası Muhasebe Standartları'nın gelişiminde rol alan kurumlar ele alınacaktır.

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu

Dünya Bankası, uluslararası kredi değerlendirme kuruluşu formatında hareket ederek, muhtemel bağışçılara, borç verenlere ve yatırımcılara hangi ülkeye para yatırmaları halinde yüksek getiri elde edeceklerini işaret eder. Bu nedenle, az gelişmiş ülkeler için, Dünya Bankası fonu, kaynağa erişim için oldukça önemlidir. Uluslararası Muhasebe Standartlarında, OECD'nin aksine Dünya Bankası ülkeler arası sınıflandırma yapmaksızın ülkelerin Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyum süreçlerini yönetmede finansman ihtiyaçlarını karşılar (Annissette, 2004: 305-306). IMF'nin üyeleri şirketler değil doğrudan devletlerdir. Üye ülkelerinin maruz kaldıkları zorluklarda, IMF gerekli koşulları sağlamayan ülkelere yardım etmemektedir (Boratav, 2016: 33).

Uluslararası Para Fonu'nun düzenlediği forumların, Uluslararası Muhasebe Standartlarının desteklenmesi bakımından anlamlı olduğu söylenebilir. Kredi temin aşamasında üye ülkelerin Muhasebe Standartlarına geçip geçmemelerine göre ilave puanlar verilebilir. Bu durum üye ülkelerin Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyum sürecini hızlandırabilir.

Birleşmiş Milletler

1970'li yılların başından itibaren Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası muhasebe standartlarının kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerektiğini beyan etmiştir. BM'nin muhasebe standartları temelinde yürüttüğü çalışmalarda çokuluslu şirketlerin temel teşkil ettiği görülmektedir. BM bünyesinde Uluslararası muhasebe standartlarına ilişkin kurallar setinin tesis edilmesi ile ilgili komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. 1982 yılında İktisadi ve Sosyal Kurulu vasıtasıyla uluslararası şirketleri izleme ve değerlendirme departmanında çalışma yapan “*Uluslararası Muhasebe ve Raporlama Standartları Uzmanları Çalışma Grubu*” (ISAR)'nin kurulması sağlanmıştır (Usta, 2007: 39).

ISAR'ın muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasına katkıları (Briciu, Groza, & Gănfălean, 2009-310):

- Mali tabloların yalın, anlaşılabilir ve kıyaslanabilir niteliklere sahip olmasını sağlamak,
- Ülkeler arası ticarete uyumu sağlayarak, finansal tabloları tek düze hale getirmek,
- Meslek mensuplarının standartlara uyumu için gerekli çalışmalar düzenlemek,
- Muhasebe standartlaştırma sürecinde oluşturulan sete ülkesel ve bölgesel düzeyde katkıda bulunmak,

ISAR'ın uyumlaştırma sürecinde, özellikle gelişmekte olan ülkelere rehberlik için ilave destekler sağlaması, ülkeler arası muhasebe uygulamalarında birliğin sağlanmasında kolaylık sağlayabilir.

Basel Komitesi

Basel Komitesi, bankacılık işlemlerini düzenleyen kurumlar tarafından oluşturulmuştur. Uluslararası Muhasebe Standartlarına yönelik yapılan çalışmalar sonucunda, Basel Komitesi Nisan 2000'de uluslararası muhasebe standartlarına uyum çalışmalarını destekleyeceğini duyurmuştur. Bankacılık sektöründe Basel-II ilkeleri 2008 tarihinde yürürlüğe konuldu (İbiş & Özkan, 2006: 31). Basel II çerçeve programında şirketlerin Uluslararası Muhasebe ve Raporlama sistemine geçmelerinin hız kazandığı ifade edilebilir. Zira çerçeve programa göre şirketlerin kredi talepleri, ödeme planları gibi temel bankacılık hizmetlerinden yararlanmalarını ön koşulu olarak UMS'nı uygulamakla mümkün olabileceğinin vurgulanması şirketlerin standartlara uyumunu pekiştirdiği görülebilir.

Avrupa Birliği

Muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılmasında yaşanan önemli gelişmelerin temelinde AB'nin üye ülkelere getirdiği çerçeve program yer almaktadır. Özellikle AB' de tam entegrasyonun sağlanmasında kilit rol üstlenen finansal entegrasyon çalışmaları, muhasebe uygulamalarının hem AB ülkeleri arasında hem de uluslararası ölçekte birbiri ile uyumlu hale getirilmesini amaçlanmaktadır. AB içinde bu konuda önemli çalışmalar yapılmaktadır (Akdoğan, 2003: 31). AB içinde muhasebe alanındaki uyumlaştırma çalışmaları direktifler aracılığı ile yasallaştırılmıştır (Hulle, 1996: 49). AB'nin ortaya koyduğu direktiflerin uyum sürecinde istenen etkiyi yapmadığı 1995 yılında yayınlanan tebliğden anlaşılabilir.

AB muhasebe düzenlemeleri hususunda 1995'te bir tebliğ yayımlamak suretiyle beş çözüm önerisi sunmuştur. Bu çözüm önerileri şöyle sıralanabilir (Dalkılıç, 2008: 31):

1. Çok uluslu Avrupa firmalarını Muhasebe Direktifleri yoluyla muhasebe standartları bakımından zorunlu tutmamak,
2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu' na üye olmak,
3. Avrupa Muhasebe Standartları Kurulu' nu kurmak,
4. Muhasebe Standartları'nı tanıma konusunda Amerika ile ahit imzalamak,
5. Mevcut Muhasebe Direktiflerini güncellemek.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC), denetçi eğitimi, etik ve denetim uygulamalarını yöneten standartlar dahil olmak üzere, denetçiler için uluslararası standartlar belirleme yetkisi olarak tanınan devlet dışı bir aktördür. Mevcut resmi misyonu, yüksek kaliteli profesyonel standartlara bağlılığı oluşturma ve teşvik etme, uluslararası yakınlaşmayı ilerletme ve ilgili kamu yararı konularında çalışma taahhütlerini içermektedir (Loft, Humphrey, & Turley, 2006). 1977' de kurulan federasyon, muhasebenin tüm aşamalarında eğitim problemleri, etik ve denetim ile ilgili

konularla doğrudan ilgilenecek prensipler ortaya koymaktadır. Federasyonun 120 ülkeden 160 üyesi ile 2.5 milyon gibi çok önemli bir topluluğa ulaştığı söylenebilir. IFAC, kamunun yararına olacak kalifiye ve profesyonel standartlar geliştirmeyi hedeflemektedir. Yerel muhasebe mensupları, kanun koyucular, standart koyucu kurumlar ve denetleyici-düzenleyici kurumlarla disiplinli çalışmalar yapmak suretiyle standartların anlaşılabilir hale gelmesi sağlanmaktadır. IFAC'ın dört önemli standart kurulu vardır. Bu kurullar; eğitim, denetim ve sigorta, etik, kamu sektörü başlıklarıyla organize olmuşlardır (Karabınar, 2006: 142).

Amerika Finansal Muhasebe Standartları Kurulu(FASB)

FASB, tam gün esaslı çalışan dokuz üyeli olarak oluşturulmuş hükümet dışı bir organdır. Bağımsız denetimden geçen finansal tabloları sunan tüm şirketler için uygulamada birlik için muhasebe standartları yayınlar. Amerikan Yetki Belgeli Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA)'nin yönetmeliği çerçevesinde tüm FASB düzenlemeleri geçerli sayılırlar. Yeni yayınlanan bir FASB bildirisi eşanlı olarak "Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri" çalışmalarının bir parçası kabul edilir (Şensoy, 1997: 36).

1939'da AICPA aracılığı ile Muhasebe Prosedürleri Komitesinin teşekkül ettirilmesiyle başlayan standart yayımlama faaliyetleri, 1973 yılında herhangi bir otoriteye bağlı olmadan görevlendirilen Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB Financial Accounting Standards Board) ile sürdürülmüştür. FASB'in odaklandığı konu; denetçiler, mali tablo kullanıcıları, eğitimciler için finansal raporlama ve muhasebe konularında yeni standartlar ortaya koyarak veya mevcut standartları iyileştirmektir. Kurul Amerika Birleşik Devletleri'nde 1973 yılında, özel sektörde uygulama birlikteliğini sağlamak amacıyla finansal raporlama standartlarında ortak bir dilin oluşturulması amacıyla kurulmuştur (Karabınar, 2006: 145).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)

1 Temmuz 2000 de Edinburgh'da kabul edilen kuruluş sözleşmesine göre yeni yapının standart belirleme otoritesi olarak, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) organize edilmiştir. Bu yapılanmayla beraber, tüm yazışmaların ve yayınların Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) adına yapılmasına karar verilmiş ve böylece 2001'den itibaren IASB, IASC'nin yerini almak suretiyle standartlarının anlaşılabilir hale gelmesini ve standartlar için taslaklar geliştirmek, yayınlanmasını sağlamak ve standart yorumlama komitesinin (IFRIC) yorumlarını onaylamak gibi görevleri üstlenmiştir (Wolk, 2000: 741). Özel sektöre yönelik standart belirleyici olarak tasarlanan kurum olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB); muhasebe standartlarında farklılıkları minimize etmek üzere uluslararası muhasebe standartlarının kullanımının yaygınlaştırılmasını temel amaç olarak benimsediği anlaşılmaktadır (Elitaş, Karakoç, & Özdemir, 2011: 2)

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, dünya çapında uluslararası muhasebe standartlarını olabildiğince ortak hale getirme felsefesini benimsediği için, ulusal düzeyde yetkili mercilerle muhasebe standartları hususunda çalışmalar yapmaktadır. IASB' in finansal raporlama ve muhasebe standartlarında hedeflediği başarının altında, yalın ve anlaşılabilir olmasının yattığı söylenebilir (Akdoğan, 2006: 56).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

OECD tarafından çokuluslu şirketler başta olmak üzere, şirketlerin finansal raporlama yükümlülüklerini gözetten bir hayli çalışmalar yapılmıştır. OECD konumlandırma olarak esasen standart oluşturma hususunda kendini otorite olarak görmemektedir. Daha çok standartların uluslararası platformda uyum süreçlerinin desteklenmesini benimseyen bir yaklaşıma sahiptir. OECD, Uluslararası muhasebe çalışmaları noktasında belli aralıklarla toplantılar organize ederek, Avrupa komisyonu gibi bölgesel kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalışmaların yürütülmesinde rol almaktadır (Choi & Meek, 2008: 10-12).

Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)' nün muhasebe standartlarını ele alma biçimine bakıldığında referans ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler kapsam dışıdır. Standart oluşturma rolü olmamakla beraber, raporlama odaklı bir çalışma prensibi içindedir. (Üstündağ, 2003: 28). OECD'nin bu yaklaşımını revize etmesi kalkınmada gelir adaletsizliği, fırsat eşitliği gibi yoksunluklara sahip birçok ülke, OECD gibi çok önemli bir kurumun rehberliğinden mahrum kaldığı söylenebilir.

SONUÇ

Uluslararası Muhasebe Standartları, muhasebe bilgi kullanıcılarının ihtiyaçları referans alınarak tasarlanan standartlardan oluşmaktadır. Standartlarla hedeflenen esasen muhasebe uygulamalarında birlikteliği sağlamaktır. Bunun için temel otoritelere ihtiyaç vardır. Çalışmada aktarılan kurumlar başta olmak üzere standartların gelişimine katkı sunmak tüm muhasebe kullanıcılarının görevidir. Kurumların etkinliğinin sağlanabilmesi meslek mensuplarının eğitilmesinden be farkındalık oluşturulmasından geçmektedir. Uluslararası muhasebe standartlarının ortaya çıkmasına sebep olan olaylara bakıldığında, iç denetim yetersizliği, bağımsız denetimde standart yetersizliği ve meslek etiğindeki boşluklar olduğu ifade edilebilir. Muhasebe standartlarının, literatürde finansal raporlama standartları olarak sıkça kullanılması raporlamanın önemine vurgu olarak değerlendirilebilir. Bu durumun yatırımcı odaklılığa kaynak teşkil ettiğinden bahsedilebilir. Muhasebe standartlarına uyum sürecinde yaşanan sorunların ilgili kurumlar tarafından dikkatle izlenmesi yerinde olabilir. Standartların değerlendirilmesinde gelişmiş-az gelişmiş ülke ayrımının yapılmasının küresel ticaretle bağdaşmayacağı aşikardır.

Uluslararası kongre sempozyum organizasyonları ile otorite konumundaki kurumların, meslek mensuplarını tümüyle kapsayan çalışmaların yaygınlaştırılması uyum sürecinin sağlıklı ilerlemesine katkı sunabilir. Alanda çalışan akademisyenlerin buluşacağı bir platformla bilgi akışının etkin ve verimli yürütülmesi mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N. (2003). AB'ye üye ülkeler arasında finansal raporlama uygulamalarında uluslararası standartlara geçiş-dördüncü ve yedinci yönerge muhasebe standartlarının IAS'e yakınlaştırma çalışmaları. *Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın'a Armağan. SBF Yayın(590)*, 33-36.
- Akdoğan, N. (2006). Türkiye Muhasebe Standartları'nın İlk Uygulamasında Uygulacak Esaslar ve TFRS'ye Geçiş Bilançosunun Düzenlenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 8(1), 1-28.
- Annisette, M. (2004). The true nature of the World Bank. *Critical Perspectives on Accounting*, 15(3), 303-323.
- Aslan, Y. (2018). İç Kontrol ve İç Denetim Mekanizmasının Gerekliliği: Enron Vakası. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2), 168-177.
- Ball, R. (2006). International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors. *Accounting and business research*, 36(sup1), 5-27.
- Boratav, K. (2016). IMF: Dün ve Bugün. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 27-42.
- Briciu, S., Groza, C., & Gănfălean, I. (2009). International Financial Reporting Standard (Ifrs) Will Support Managemnet Accounting System For Small And Medium Entreprise (Sme)? *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*, 11(1), 308.
- Choi, F. D., & Meek, G. K. (2008). *International accounting*: Pearson Education.
- Dalkılıç, A. F. (2008). *Ulusal ve uluslararası finansal raporlama standartlarında mesleki yargının rolü*. DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- DeFond, M., Gao, X., Li, O. Z., & Xia, L. (2019). IFRS adoption in China and foreign institutional investments. *China Journal of Accounting Research*, 12(1), 1-32.
- Elitaş, C., Karakoç, M., & Özdemir, S. (2011). Muhasebe meslek mensupları perspektifinden Türkiye muhasebe standartları.
- Güdelci, E. N. (2019). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Tarihi Gelişim Sürecinde Etkili Olan Uluslararası ve Ulusal Kuruluşlar. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(3), 199-214.
- Hulle, K. V. (1996). Harmonization of accounting standards in the EC: Is it the beginning or is it the end? *European Accounting Review*, 2(2), 387-396.
- İbiş, C., & Özkan, S. (2006). Uluslararası finansal raporlama standartları (UFRS)'na genel bakış. *Mali Çözüm Dergisi*, 74, 25-43.
- Karabınar, S. (2006). Muhasebe iklimini küresel düzeyde yönlendiren kuruluşlar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(31), 141-148.

- Kocamaz, H. (2012). ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARININ DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE OLUŞUM VE GELİŞİM SÜRECİ. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 105-120.
- Loft, A., Humphrey, C., & Turley, S. (2006). In pursuit of global regulation: Changing governance and accountability structures at the International Federation of Accountants (IFAC). *Accounting, Auditing & Accountability Journal*.
- Mike, B. (2019). *International GAAP 2005: Generally Accepted Accounting Practice Under International Financial Reporting Standards*. Londra: Ernst & Young LLP.
- Şensoy, N. (1997). ABD'de Muhasebe Mesleği, Meslek Örgütleri ve Muhasebe İlkeleri. *MÖDAV Bülteni*, 8, 36-45.
- Tyrrall, D., Woodward, D., & Rakhimbekova, A. (2007). The relevance of International Financial Reporting Standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan. *The International Journal of Accounting*, 42(1), 82-110.
- Usta, H. (2007). Muhasebe mesleği ile ilgili uluslararası muhasebe standartları ve türkiye'deki düzenlemeler ile karşılaştırılması. *SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara*, 35.
- Üstündağ, S. (2003). Global muhasebe standartlarına doğru. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 5, 28.
- Wolk, H. (2000). I., Michael G, Tearney., James. L. Dodd. 2000. *Accounting Theory: A Conceptual Institutional Approach. Fifth Edition. South-Western College Publishing*.

ENDÜSTRİYEL DEVRİMLER VE TOPLUMSAL GELİŞMELERİN IŞIĞINDA TURİZM

Buçcan GÜVENOL¹

Zafer GÜNDÜZ²

Mehmet Emre GÜLER³

Öz

Bu çalışma, geçmişten bugüne teknolojiye yaşanan gelişmelerin, turizmin mikro çevresi içinde bulunan arz ve talep çevrelerinde oluşturduğu değişimleri ortaya koymaya çalışmaktadır. Esasında belirtilmek istenen konu, yaşanan gelişmelerin arz ve talebin birbirine karşı çift yönlü etki-tepki hareketini doğurmasıdır. Diğer bir deyişle, toplumsal gelişmelere binaen ortaya çıkan ihtiyaçlar arz yönünü harekete geçirerek çeşitli endüstriyel gelişmeler ve devrimler ortaya çıkmasını sağlamaktadır, öte yandan bu endüstriyel gelişmeler ve devrimlerin etkileri ile toplumsal gelişim de sağlanmaktadır. Gelişime ayak uyduran bu toplumların sürekli değişen ve artan talepleri ile arz yönü etkilenmekte ve bunun sonucunda başka endüstriyel gelişme ve devrimlerin kapısı aralanmaktadır. Bugüne ulaşıldığında konuşulan konu ise arz yönünde Endüstri 4.0 ve bu gelişmelere tepki veren ve talep yönünü oluşturan Toplum 5.0 olmuştur. Çalışmanın amacı yaşanan toplumsal ve endüstriyel gelişmelerin neler olduğu ve turizmin arz ve talep yönlerini nasıl etkilediğini ve ne gibi gelişmeleri sağladığını literatür tarama ve derlemesi ile aydınlatmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel Devrimler, Endüstri 4.0, Toplumsal Gelişmeler, Toplum 5.0., Turizm.

Jel Kodları : Z32, L83, O33

TOURISM IN THE LIGHT OF INDUSTRIAL REVOLUTIONS AND SOCIAL DEVELOPMENTS

Abstract

This study deals with the impact of developments in technology on the supply and demand environments of tourism from past to present. The subject to be specified is the needs that arise due to social developments, activates the supply, and various industrial developments and revolutions are created. On the other hand, social development emerges with the effects of these industrial developments and revolutions. With the ever-changing and increasing demands of the societies that keep up with the development, the supply direction is affected, and as a result, industrial developments and revolutions take place. The current is the Industry 4.0 revolution, and

¹Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, E-posta: bugcan.guvenol@ikcu.edu.tr, [ORCID: 0000-0003-3776-8470](https://orcid.org/0000-0003-3776-8470)

² Bilim Uzmanı, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, E-posta: zfrgndz35@gmail.com, [ORCID: 0000-0002-3485-0818](https://orcid.org/0000-0002-3485-0818)

³ Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, E-posta: membre.guler@ikcu.edu.tr, [ORCID: 0000-0002-8689-9859](https://orcid.org/0000-0002-8689-9859)

Society 5.0, experiencing this revolution. The study aims to try to illuminate how social developments and industrial revolutions affect the supply and demand aspects of tourism through a literature review.

Keywords: Industrial Revolutions, Industry 4.0., Social Developments, Society 5.0, Tourism.

Jel Classification : Z32, L83, O33

GİRİŞ

Turizm, küresel çapta çevresel etkileri olduğu gibi bölgesel ve yerel düzeyde de etkileri bulunan bir endüstri koludur. Küresel düzeyde, örneğin iklim değişikliğine ve okyanus kirliliğine sebep olurken bölgesel düzeyde, su kıtlığı ile ilgili sorunlar yaratabilmekte, ancak aynı zamanda doğanın korunması ile ülkelerin gelir elde etmesine de katkıda bulunmaktadır. Yerel düzeyde ise doğal kaynakların mevcudiyetini ve kalitesini etkileyebilmektedir. Turizmde sağlanan mal ve hizmetler genellikle yaban hayatı, ormanlar, nehirler, kumsallar, okyanuslar ve iklim gibi doğal sermayenin çekiciliğine bağlı olduğundan, turizmin etkilerini anlamak önem arz etmektedir (Robania ve Madaleno, 2019: 19). Bu bağlamda, turizm endüstrisi kapsamında sürdürülebilirlik kavramı öne çıkmaktadır. Çünkü, turizm endüstrisinin kullandığı doğal kaynaklar ancak sürdürülebilir uygulamalar ile geleceğe aktarılabilir. Geçmişten bugüne gelişen toplumlar artık sürdürülebilir uygulamalara daha fazla önem vermeye başlamıştır. Özellikle bugün konuşulan Toplum 5.0 kavramı genel olarak insan merkezli, teknoloji odaklı ve sürdürülebilir uygulamaları benimseyen bir toplumdur.

Teknoloji, insan hayatının her evresinde yaşamı kolaylaştırıcı etkisi bulunan bir unsurdur. Bu etki en basit el aletinden gelişmiş elektronik aletlere uzanan geniş bir yelpazede kendini göstermektedir ve bu yelpaze gün geçtikçe daha da hızlı bir şekilde gelişmektedir. Hem toplum içerisinde hem de çalışma hayatında bu gelişmelerin etkisinde kalan insanoğlu, tedarik zinciri içerisinde bulunduğu her noktada hem mal, hizmet ve para akışlarının hem de bilgi akışlarının daha etkin bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Endüstri devrimleri temel olarak oluşturdukları teknolojiyi kullanarak topluma yönelik çeşitli yenilikler getirmiştir. Bu bağlamda, turizm ve seyahat olgusuna talep yönünden toplumun, arz yönünden ise endüstri devrimlerinin çeşitli yansımaları ve birbirleri ile ilişkileri bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı yaşanan toplumsal ve endüstriyel gelişmelerin turizmin arz ve talep yönlerini nasıl etkilediğini ve ne gibi gelişmeleri sağladığını ortaya koymaya çalışmaktır. Öncelikle endüstri devrimleri bakış açısından, daha sonra da toplum gelişimi bakış açısından turizm kavramı incelenecektir.

1. ENDÜSTRİ DEVRİMLERİ PERSPEKTİFİNDEN TURİZM

Endüstri devrimlerinin açıklandığı bu başlık altında endüstri devrimleri açıklanarak turizm endüstrisi içinde yaşanan gelişmeler dönemselsel olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

1.1. Endüstri 1.0

18. yüzyılın ortalarında İngiltere’de başlayarak yayılan birinci Endüstri Devrimi’ni; yeni buluşların üretime geçirilmesi, demiryolu ulaşımı, sermaye birikimi ve özellikle buharlı makine gücü kullanımını olanaklı bir hale getirmiştir. 1712 yılında buharla çalışan makinelerin icat edilmesinin ardından 1763 yılında James Watt’ın buharla çalışan makineyi geliştirmesi bu devrimin gerçek başlangıcını oluşturmuştur (Gül, 2017: 7). Buharlı makinenin yanında sanayileşmeyi sürükleyen öncü sektörlerin başında İngiliz sanayi kapitalizmini oluşturan pamuklu dokuma sektörü gelmektedir. Sektörün öncü olmasının sebebi bu alanda yapılan teknolojik atılımlar olmuştur (Başer, 2011: 142). 1780’lerin sonuna doğru tekstil endüstrisi dönüşüme uğramıştır. Makineler birçok sorunu ortadan kaldırmış ve ipliğin çevrilmesinden bitmiş kumaşın ütülenmesi ile yuvarlanmasına kadar neredeyse her şeyi yapabilmiştir (Langley, 1994: 12). Diğer bir öncü sektör ise demir-çelik sektörüdür. Bu sektör, pamuklu dokuma sektörü gibi teknolojik faydalardan beslenmiş ve farklı sanayi sektörlerinin de gelişmesine doğrudan katkı sağlamıştır (Başer, 2011: 142).

Endüstri Devrimi ile batı insanının yaşam tarzı değişmiş ve nüfus artışıyla birlikte hayat standartlarında da artış gözlemlenmiştir (Küçükkalay, 1997: 52). Kentleşme ve nüfus artışı ile sürekli ikamet edilen ortamdaki kaçma isteği doğmuş, sanayileşmenin de etkisiyle oluşmaya başlayan çevre kirliliği ve şehirlerin fazla göç alması turizmi doğrudan etkilemiştir (Kozak vd., 2017: 58). 1794 yılında New York’ta faaliyete başlayan ‘City Hotel’ (Keiser, 1979: 21) ile 1829 yılında Boston’da birinci sınıf otel işletmesi olarak açılan ‘Tremont House’ (Stein, 1971: 21) bu dönemdeki turizm yapılarının ve faaliyetlerinin gelişmesine örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, endüstri devrimi ile demiryolu ağlarının geliştirilmesi, iletişim seçeneklerinin fazlaşması ve borsanın ortaya çıkmasıyla birlikte bankaların, finansörlerin ve özel yatırımların daha ön plana alınmasını sağlamıştır (Roberts, 2015: 1). Ulaşım imkânlarının gelişmesi, paket turların daha yaygın hâle gelmesi ve sosyal sınıfın güçlenmesi bu dönemde kitlesel turizm arzını başlatarak her kitle üretiminde olduğu gibi turizm endüstrisinde sunulan ürünler için de pazarlanabilirlik ve standardizasyon kavramlarının gelişmesine etki etmiştir (Kozak vd., 2013: 14-15).

1.2 Endüstri 2.0

İlk endüstri devrimini 20. yüzyılın başlarında elektrik enerjisiyle birlikte seri üretime geçilen ve iş bölümünün gelişme gösterdiği ikinci endüstri devrimi takip etmektedir (Kagermann vd., 2013: 14). Seri üretimin bilinen en önemli örneklerinden biri Henry Ford’un Ford Motor Şirketi olmuştur. Teknoloji devrimi olarak da bilinen bu dönemin ortaya çıkmasında demiryolları başta olmak üzere ulaşım olanaklarının gelişmesi oldukça etkili olmuştur. Böylece ham madde temini kolaylaşmış ve üretilen ürünlerin yeni ve uzak pazarlara ulaştırılması sağlanmıştır (Ege Bölgesi Sanayi Odası, [EBSO], 2015: 5). Bugün kullanılan birçok nesne bu zaman dilimi içerisinde ortaya çıkmıştır. Köklü geçmişli olan bu nesnelere örnek olarak; telefon, mikrofon, telsiz, lamba, araba lastiği, bisiklet, daktilo verilebilmektedir (Sander, 1989: 123). Haberleşme araçlarının gelişmesi ve iletişimin daha etkin bir

şekilde sağlanabilmesi sayesinde insanlar arasındaki mesafeler daha da azalmıştır. Merkezileşme ile birlikte kasabalardan şehirlere göçler artmış, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü merkezi devletler kurulmuştur. Büyük devrimin bu aşaması, öncelikle Amerika, Almanya ve Japonya olmak üzere birçok ülkede kendini göstermiştir (Pamuk ve Soysal, 2018: 3).

1890'larda Castle Line adlı bir denizcilik şirketi turistler, sporcular ve göçmenlere rehberlik etmesi düşüncesiyle 'Güney Afrika Rehberlik Kılavuzu' kitabını yayımlamıştır (Mackenzie, 2005: 19). Zamanla seyahat ve tatil anlayışındaki yeni eğilimler sadece İngiltere'de değil aynı zaman da diğer Avrupa ülkelerinde de yaşanmıştır. Bu sebepler ile 1890 yılında 'Touring Club de France' 1898'de ise 'Alliance Internationale de Tourisme' kurulmuştur (Lickorish ve Jenkins, 2006: 20). Turizm faaliyetlerinin oluşabilmesi için kişilerin zorunlu gereksinimlerini karşılayacak gelirin üzerinde bir gelir elde etmeleri gerekmektedir. Boş zaman ile ekonomik güç kavramlarının birleşmesi turizm faaliyetlerinin başlamasındaki önemli bir koşuldur. Bu durumda endüstri devrimi ile gelen ücretli tatil hakkı kişilerin seyahat etmelerine teşvik etmiştir (Kozak vd., 2017: 56). 1891 yılında American Express, yurtdışına seyahat eden maceracı ve girişimci müşterilerin paralarıyla kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olmak için bir 'Seyahat Çeki' tanıtmışlardır (americanexpress.com).

1.3. Endüstri 3.0.

20. yüzyılın ilk yarısı iki büyük dünya savaşı ve ülkelerin sınırlarının alt üst olmasıyla şekillenmiş ve bunun sonucunda teknolojik gelişmeler yavaşlamıştır. Ayrıca, süreç içinde 1929 küresel krizi gibi olumsuz gelişmeler ilk iki endüstri devrimi döneminde gelişim gösteren ülkelerle birlikte pek çok ülkeyi etkilemiştir. Bu nedenle sanayinin yeni bir gelişme gösterebilmesi, oluşan ekonomik krizin etkilerinin azalmasına ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine kadar pek mümkün olmamıştır (Akbaba, 2018: 7). İkinci Dünya Savaşı, endüstri devriminin bu aşamasının öncekilere göre daha geç bir zaman diliminde olmasına fakat aynı zamanda endüstri devrimi 3.0 döneminin de başlamasına neden olmuştur. Çünkü, savaş sırasındaki geliştirilen teknolojiler büyük fayda sağlamıştır. Bu aşamada üretimde otomasyon mümkünleşmiş, yazılım sektörünün gelişmesiyle de lazer, fiber optik, mikro elektronik, bilgisayar gibi kaynakların gelişmesi üretimi çok üst düzeye çıkarmıştır. İletişimin hızla yayılması, insanların arasındaki mesafe engelini kaldırmıştır (Pamuk ve Soysal, 2018: 3). Genel olarak iletişim örnekleri ile birlikte yeni dönem bilgi ve bilgi teknolojileri, tüketim faaliyetlerinin daha hızlı yayılması, çokuluslu şirketlerin öneminin artması gibi pek çok durumda adından söz ettirmiştir (Çımrın, 2009: 81). Endüstri Devrimi 3.0 küreseldir, fakat aynı zamanda da yereldir ve böylece 'küyerel' terimini oluşturmaktadır. Üçüncü endüstri devrimi çalışma, üretme ve eğlendirme şeklimizi değiştirmeye başlamıştır. Şehirleri ile bölgeleri planlama ve yönetme şeklimizi temelden değiştirmiş aynı zamanda üretimin küreselleşmesine ve işlerin yeniden ülke içerisine dönmesine yol açmıştır (Roberts, 2015: 2). 3. Endüstri Devrimi, 1960'larda yarı iletkenlerin, ana bilgisayarların (1960'lar), kişisel bilgisayarların (1970'ler ve 80'ler) ve internetin (1990'lar)

katalizörlüğünde geliştiği için genellikle bilgisayar çağı veya dijital çağ olarak adlandırılmaktadır (Schwab, 2017: 7). Bilgisayarların gelişmesi beraberinde operasyonların yönetiminde büyük değişimlere neden olan teknolojik yenilikleri de getirmiştir. İnternetin turizm endüstrisindeki gerçek potansiyeli son zamanlarda ortaya çıkarılmıştır. Bilgisayarlar ve bilgisayarlı cihazlar turizm endüstrisinde yavaş yavaş devrim yaparak büyüme ve gelişmesine katkıda bulunmuştur (Kiprutto vd., 2011).

1945 yılı sonraları turizm, toplu seyahat ile farklı bir eğilim göstermiştir. 1953 yılında ise tek mola ile iki günlük turlar düzenlenerek Lyon, Barselona, Madrid, Tangiers, Kazablanka ve Agadir şehirlerinde turistleri gezdiren 36 kişilik çift motorlu uçak olan Vickers Viking tasarlanmıştır (Gierczak, 2011: 275). 1990'lı yılların ikinci yarısında internetin iş yapma yeri olarak kullanıma sunulmasıyla Amazon, eBay gibi alışveriş sitelerinin kurularak alıcı ile satıcının arasında bir aracı olmadan internet ortamında buluşması e-ticaret kavramını doğurmuştur (Bolat, 2019: 16). 1996 yılında Amsterdam'da Booking.com'un kurulması, küçük bir Hollanda girişimi iken dünyanın en büyük seyahat ve e-ticaret şirketlerinden biri haline gelmiştir ([Booking.com](http://www.booking.com)).

1.4. Endüstri 4.0

Endüstri devriminin dördüncü aşaması üretimde makinelerin insan gücüne gereksinim olmadan sistemi yönetmesi düşüncesiyle başlamıştır. Bu dönem isim olarak ilk kez 2011 yılında Almanya'da düzenlenen Hannover Fuarı'nda söylenmiştir (Erçağ, 2017: 7). Endüstri 4.0'ın özelliği; ürün, makine ve insan arasındaki gerçek zamanlı iletişim, bağlantı ve tanımları oluşturması ile esneklik çerçevesinde hizmet ve ürünleri satın alan kişilerin isteklerine göre özelleşmiş ve dijitalleşerek akıllı bir imalat modelini gerçekleştirmiş olmasıdır (Fırat ve Fırat, 2017:10). Endüstri 4.0 ile yakından ilişkili olan ve gelenen aşamayı daha iyi anlayabilmek için bazı kavramları açıklamak faydalı olacaktır. Bu kavramlar;

1.4.1. Nesnelerin İnterneti

Birbirine bağlı cihazların birbiriyle bağlı olan nesnelere ile bilgi alışverişinde bulunması olarak tanımlanabilir. Böylelikle araba, buzdolabı, kitap ve elektronik aletler gibi akla gelebilecek her şeyin birbiriyle bağlantı içinde olması ortaya çıkacak durumlardan biri olacaktır (Kutup, 2011: 2). Nesnelerin interneti yeni nesil bilgi ve verilerdeki büyük artış nedeniyle bilet yönetimi, bilgi toplama, güvenlik izleme ve benzerleri ile turizmin tanıtımı için yaygın olarak kullanılabilir (Babu ve Subramoniam, 2016: 9).

1.4.2. Büyük Veri

Günümüzde çok fazla bilginin olduğu bir ortamdan gerçek ve güvenilir olan bilgilerin ayıklanarak saklanması mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, büyük veri; toplumsal medya paylaşımları, ağ günlükleri, blog, fotoğraf, video gibi farklı kaynaklardan birleştirilen bütün verinin anlamlı ve işlenebilecek bir şekle dönüştürülmüş biçimi olarak ifade edilebilir (EBSO, 2015: 19). Birçok turizm şirketi büyük verileri sadece bilgi kararlarını ve işlemeyi hızlandırmak için değil aynı

zamanda iç kararları ve müşterilere odaklananları geliştirmek için de kullanır. Büyük verilerin en heyecan verici avantajlarından biri ise müşteriler için yeni ürünler ve hizmetler yaratmaktır (Shafiee ve Ghatari, 2016: 2). Bir turist mekânsal hareket halindeki bir kişidir. Bugünün turistleri büyük olasılıkla yanında birçok teknoloji aracı taşıyacak ve bunları turizm endüstrisindeki bilgi teknolojisi kaynakları ile etkileşimde bulunacaktır. Böylece, bir turist turizm web sitesinin analiz verileri, bir otel mobil uygulamasının günlük verileri, çağrı merkezi günlükleri, şehirdeki yaya trafiği miktarı, seyahat hizmetlerinin satış kayıtları, arama motor sorgu hacimleri, sosyal medya sözleri, cep telefonlarından konum verileri, GPS ve fotoğraflar gibi muazzam miktarda veri üretecek ve katkıda bulunacaktır. Tüm bunlar bir turistin beğenme ve beğenmeme, motivasyonları, seyahat planlama davranışı ve gerçek seyahat ve konaklama deneyiminin potansiyel göstergeleridir (Pan ve Yang, 2015: 5).

1.4.3. Artırılmış Gerçeklik

Gerçek dünyadaki çevre ve içindekilerin bilgisayar ile üretilen ses, görüntü, grafik ve GPS verileriyle zenginleştirilmiş canlı, doğrudan ya da dolaylı fiziksel bir görünümüdür. Kısaca bu kavram, gerçekliğin bir bilgisayar yardımıyla değiştirilmesi ve artırılmasıdır (EBSO, 2015: 21). Artırılmış gerçekliğin oteller için uygulanan en güzel örneği, Holiday Inn tarafından oluşturulmuştur. Misafirler resepsiyonda, salonda ya da kendi odalarında sanal olimpiik ve paralimpiik sporcuları görmek için akıllı telefonlarını kullanabilmektedirler. Ayrıca eski tapınakların veya tarihi binaların (ilk kültürel miras alanı Yunanistan'da bulunan Olympia) yeniden yaratılması yine artırılmış gerçekliğin sayesinde mümkün olmaktadır (Yovcheva ve Buhalis, 2013: 7-8).

1.4.4. Bulut Sistemi

Bulut sistemi ile birlikte kişiler, saklamak istedikleri verileri bilgisayar, telefon, tablet vb. araçlarda yer kaplamadan depolayabilmektedir. Ayrıca bu bulut sistemiyle başka bir cihazdan bilgilere ulaşma, indirme ve kullanabilme mümkündür (Pamuk ve Soysal, 2018: 10). Otellerde kullanılan bulut teknolojisine bağlı sistemler internet vasıtasıyla online rezervasyon sisteminden otellerin tanıtımına, satış ve güvenli ödeme işlemlerinden kurumsal kaynakların planlamasına kadar birçok hizmeti sağlamaktadır. Otel işletmeleri bu teknoloji ile web sitelerinde kişisel verilerin korunması kapsamında doğru bilgileri, doğru zamanda ve yerde doğru müşteriyle birleştirerek her yerden ulaşılabilir ve güvenilir olmuşlardır. Böylece işletmeler tercih edilebilirliklerini artırmışlardır (Tekin, 2019: 132).

Bu gelişmelerle birlikte akıllı çağda akıllı turizmden söz etmek yerinde olacaktır. Hwang ve diğerlerine (2015: 164) göre akıllı turizm; mobil teknoloji ve internet bağlantısına dayanarak turizmdeki tüm bilgi alışverişini içeren bilgi teknolojilerinin turizm deneyimiyle bütünleşmesini sağlayan bir terimdir. Akıllı turizm genellikle bilgi teknolojileri olarak nesnelere interneti, mobil iletişim, bulut bilişim ve yapay akıllı teknoloji olmak üzere dört çekirdeğe bağlıdır. Bu teknolojiler fiziki, sosyal, bilgi ve turizmin ticari altyapılarını birbirine bağlayarak çok sayıda paydaşa akıllı turizm değeri sağlamaktadır (Guo vd., 2014: 59). Endüstri 4.0 sayesinde gelecekte turizm sektöründe

yaşanabilecek bazı değişiklikler bulunmaktadır. Örneğin, 2025 yılında otellerin spa uygulamaları, havaalanı transferleri ve akşam yemeği rezervasyonları gibi olanaklar önermek için genellikle konuklara gönderilen otomatik e-postalar yerine, sohbet robotları bu teklifleri kendileri önerebilir ve konuklara sorular sorarak teklifin alaka düzeyini artırabilecektir (Friedman ve Sen, 2017: 6). Ayrıca, gelişen teknolojilerin birlikte kullanımı sayesinde gelecekteki standart bir otel odası bugün bilinenin aksine son ayrıntısına kadar kişiselleştirilmiş ve akıllı olacaktır. Bu uygulamalara örnek vermek gerekirse (Canton, 2016);

- Yüz tanıma ile odaya giriş,
- Kişilere uyumlu çoklu sensörlerin bulunması,
- Talk-back televizyon,
- Her yüzeyin dokunmatik, interaktif ve reaktif olması,
- Banyolarda akıllı tuvaletler ile gerçek zamanlı haber yayınlayan aynaların olması,
- Stresi algılayan ve otomatik olarak rahatlatıcı bir uyku deneyimi yaratan akıllı duvarlar,
- Kendi kendini temizleyen nano kaplamalı havlular,
- Otomatik olarak ayarlanabilen kablosuz sıcaklık kontrolleri,
- Nöro-geri bildirimle ilgili kendi kendini monte edebilen kişiselleştirilmiş yatak ve yastıklar,
- Hologram teknoloji ile odada müzik konseri izlenebilen kişiselleştirilmiş uygulamalar bunlardan bazılarıdır.

Ayrıca, turizm endüstrisinde kullanılmak üzere yeni nesil teknolojiler kullanılarak oluşturulan dijital turizm uygulamaları bu endüstride ulaşım, konaklama, yiyecek-içecek ile birlikte tanıtım ve pazarlama hedefli olmaktadır (Topsakal vd., 2018: 1631-1632). Turizm endüstrisinde yeni nesil teknolojiler sayesinde oluşturulup kullanılan bazı turizm uygulamaları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Örnek Dijital Turizm Uygulamaları

Kapsam	Aplikasyon
Ulaşım	Skyscanner, Gopili, Uber, TripIt, MyTaxi, Kayak, TaxiMagic, Hopper
Konaklama	TripAdvisor, AirBnb, Booking, Trivago, Kayak, Hostelworld, Hoteltonight, Couchsurfing, Agoda, Otelz, Gezinomi
Yiyecek-İçecek	Localeats, Foursquare, Happyhours, Opentable, Ubereats, Zomato, Zagat, Happycow
Tanıtım-Pazarlama	Facebook, Youtube, Instagram, Google+, Tumblr, VKontakte, Pinterest, Vine, Flickr

Kaynak: (Topsakal vd., 2018: 1631)

Elektronik Turizm veya Online Turizm olarak adlandırılan “E-turizm” kavramı, elektronik ticaretin bir parçası olup, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri ile turizm endüstrilerindeki yönetim,

pazarlama ve stratejik unsurları en hızlı şekilde bir araya getiren bir unsurdur (Beatrice ve Mihălcescu, 2013: 290). E-turizm, turizmle ilgili ürünleri sunmak için çoğunlukla interneti kullanarak yapılan ticari ilişkileri kapsamakta ve uçuşlar, otel rezervasyonları ve araç kiralama gibi birçok olanağı bir arada sunabilmektedir (Condratov, 2013: 58).

2. TOPLUMSAL GELİŞMELER PERSPEKTİFİNDEN TURİZM

Endüstri 4.0 kavramının ortaya çıkmasının ardından Japonya’da ortaya konan Toplum 5.0 kavramı literatürde birçok çelişkiyi de beraberinde getirmiş ve toplumun gelişim evrelerinin de açıkça ortaya konması ihtiyacını doğurmuştur. Literatürde görülen bazı çalışmalarda Toplum 5.0 kavramı Endüstri 5.0 olarak ele alınmakta ve bu gelişimi endüstriyel bir gelişim olarak nitelenmektedir. Bu başlık altında toplumsal gelişimin zaman içindeki gelişim süreci ve turizmin bu gelişim süreci içerisindeki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.1. Toplum 1.0-Avcı ve Toplayıcı (İlkel) Toplum

Avcı ve toplayıcı toplumlar 40.000 yıl önce meydana gelmiş ilk toplum biçimidir. Bu toplumlar yabani bitkileri toplayarak ve hayvanları öldürüp yiyerek yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Doğal çevre üzerinde üstünlük sağlamak yerine doğa ile uyumlu bir yaklaşımı olmuş böylece doğal çevre üzerindeki etkileri yerel ölçülerde kalmıştır (Günerhan, 2013: 17). Avcı ve toplayıcı toplumlar deneme-yanılma yöntemine göre eğitim sistemini benimsemişlerdir. Bireysel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir hayat biçimi yaygındır. Basit araç ve gereçlere dayalı üretim gerçekleşmiş ve göçebe yaşam tarzı benimsenmiştir (Fındıkcı’dan aktaran Arkan ve Taşdemir, 2008: 69). Avcı ve toplayıcı toplumların bulunduğu dönem koşulları da göz önüne alındığında sahip olacağı bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Mayor, 2013: 228-229):

- Toplum kümeler şeklinde bir arada bulunmaktadır. Bu kümeler, bireylerin birbiriyle ailevi bağlar kurulmasını sağlamaktadır. Daha çok çekirdek aile biçimi bireyleri memnun etmektedir. Bu oluşan aile biçimlerinin boyutu ise belirli bir sayı ile sınırlanmaktadır.
- Kümelerde devlet otoritesi gelişmemiştir ya da biçimsel kanunları bulunmamaktadır.
- Avcı ve toplayıcı toplumlar döneminde elde edilen yiyeceklerin çoğu çabuk bozulabilir niteliktedir. Ayrıca yiyeceklerin korunması için gerekli araçlar sınırlı sayıdadır.
- Bu toplum yapısında insanlar mallarının mübadelesinde takas yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem kuşkusuz, paraya veya paranın yerine geçebilecek denk bir değere sahip olunmadığından bu dönem için en uygulanabilir yöntem olarak görülmüştür.
- İlkel insanların oluşturduğu küme sisteminde kişilerin hayat mahremiyetlerinin eksikliği bulunmaktadır. Bu da küme içinde yer alan bireylerin diğer bireylerin gündelik faaliyetleri hakkında bilgi edinmesini kolaylaştırmıştır.

- Cinsiyetler arasında iş bölümü bulunmaktadır. Fakat cinsiyetlerin kendi içinde bir iş bölümü sağlanmamıştır. Bu yüzden her yetişkin erkek veya kadın kendilerinden önceki yetişkinlerin yaptıklarını yaparlar.
- Küme içinde yer alan insanların toplanan veya avlanılan mallar üzerinde şahsi bir mülkiyet hakkı bulunmasına rağmen, kümelerin kullandığı doğal kaynaklar üzerinde mülkiyet hakkı bulunmamaktadır. Bunun yerine ortak mülkiyet anlayışı oluşmaya başlamıştır.

Toplumun geçiş sürecinde, turizm ve benzeri birçok olgu M.Ö. 4000 yılların sonuna doğru Sümerlerin, ekonomik ve yönetsel gereksinimlerinin bir sonucu olarak kil üstünde yazma düşüncesi ile başlamaktadır (Kramer, 2002: 13). Bu yıllarda Sümerlerin yazıyı bulması ile tarihsel süreç içinde ilk çağın ilk adımları atılmaktadır. Sümerlerin yaşadığı dönemde bir yerden bir yere nasıl yolculuk ettikleri konusunda kesin kanıtlara ulaşılmamasına karşın, elde edilen kayıtlar ışığında ay tanrısının bir kayıkla, güneş tanrısının ise iki tekerlekli bir araba ya da yaya halde, fırtına tanrısının ise bulutların üstünden yolculuk ettiği belirtilmektedir (Kramer, 2002: 118). İnsanlık tarihinin en başından beri yer değiştirme isteği oldukça fazladır. Seyahatin gelişimine katkıda bulunan tekerleğin icadı M.Ö. 4000 yılı kadar eski olup, ilk zamanlarda seyahatten çok savaşlarda galip gelebilmek için atlı arabaların kullanıldığı ancak bunların sayısının da oldukça az olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte daha sonraları toplumlararası ticaretin sağlanması ve merak edilen yerlere ulaşmak amacıyla da kullanıldığı yazıtlardan anlaşılmaktadır (Kaya ve Buldu, 2018: 317).

2.2. Toplum 2.0-Tarım Toplumu

M.Ö. 5000’li yıllarda meydana gelen tarımsal devrim ile toplumsal yapıda yeni bir oluşum meydana gelmiştir (Dursun, 1998). Tarım toplumu hakkında birçok tanımlama yapılmaktadır. Bu tanımlamalar tarımın yapısındaki mahsullerin ekilmesi ve hayvancılığın yönetilmesi hususları açısından önemli bir etkidir. Tarım toplumu, bir ülke nüfusunun çoğunluğunun kırsal alanlarda yaşadığı ve tarıma dayalı ekonomi sistemi bulunan topluluk türüne denilmektedir (Stavenhagen’den aktaran Kim vd., 2010: 480). Bir tarım toplumunda, faaliyetler esas olarak tarım üretimlerini kapsar. Bu da tarım arazisi ve çiftçilerin ulusal ekonominin önemli bir parçası haline gelmesini sağlamaktadır. Tarım toplumlarının ilk oluşum süreçlerinde verimliliğin oldukça düşük seviyede ve üretim faktörlerinin de kısıtlı bir düzeyde olduğu görülmektedir. Tüketim için üretim yapıldığından, ürün değişimi takas yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir. Yine bu dönemde doğum oranları yüksek olmasına rağmen genel nüfus artışı oldukça düşüktür. Toplumun ekonomik gücü toprak sahipleri olan feodaliteye dayanmaktadır (Fidan, 2003).

Tarım toplumu içerisinde turizm olgusunun gelişmesini etkileyen medeniyetler incelendiğinde; Eski Mısır, piramitlerin ve tapınakların etkisiyle gezginler için önemli bir durak noktası olmuştur. Böylece Mısır ve Babil Krallığı’nda gezginlerin hem konaklamaları hem de dinlenmeleri amacıyla evlerin ve bahçelerin inşa edildiği ayrıca gezginlerin ulaşımına da önem verilerek güvenli yollar da

yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Fenikelilerin de ilk gezginler olduğu (Barutçugil'den aktaran Yıldız, 2011: 56) ve Mısır'daki ilk dönem deniz taşımacılığının yerini daha sonra Fenikelilerin aldığı, böylece ilk başlarda geçimlerini denizden sağlayan Fenikelilerin zamanla deniz ticaretini tam anlamıyla başlattığı bilinmektedir (Girgin, 2006: 4-5). Fenikelilerin bu ticaret amaçlı gezileri deniz ticaretinin başlamasına yine Çinlilerin ticari amaçlı gezileri ise ipek ve baharat yolunun oluşmasına katkı sağlamıştır (Kaynak, 2010: 119). Eski Yunan'da ise turizm hareketleri olimpiyat oyunlarının yapıldığı zamanlarda başlamış ve olimpiyatlar için seyahat eden kişiler olimpiyatın yapıldığı çevrede konaklamışlardır. Böylece Eski Yunan, turizmde öncü konumuna ulaşmıştır (Bayer'den aktaran Yıldız, 2011: 56). İlk çağda meraktan dolayı seyahat edenlere verilebilecek örnekler Heredot ve Paunaias'tır. M.Ö. 480-421 arasında Heredot, ülkesinin tanınmış turistlerinden biri olarak seyahat ettiği yerlerin gelenek ve göreneklerini öğrenmeye çalışmıştır (Kozak vd., 2017: 50). Eski Roma dönemine gelindiğinde ise ilk çağlarda Romalılar en çok seyahat eden toplum olarak öne çıkmaktadır. İzlenecek yolları, konaklamaları ve mesafeler arası uzaklıkları işaretleyerek yol haritaları yapmışlardır. "Her yol Roma'ya çıkar" deyişinin buradan geldiği söylenmektedir. Bu sebepten dolayı Romalılar mutluluk için seyahat eden ilk toplum olarak kabul edilmekle birlikte seyahat yerleri için yollarda ve konaklama alanlarında güvenlik sağladıkları ileri sürülmektedir. Romalıları seyahat etmeye iten sebeplerin başında ünlü tapınakların ve eserlerin ziyareti gelmektedir. Ayrıca Büyük İskender döneminde turizme olan ilgiye kanıt olarak akrobasi, sihirbazlık ve sirk gösterileri için Efes'e 700.000'den fazla turist geldiği gösterilebilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011: 3-4). Romalılar kendi imparatorlukları içerisinde hamamlar kurmuş ve şifa olması nedeniyle kaplıca amaçlı gezilerin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Kaynak, 2010: 119). Yaklaşık M.Ö. 200-M.S. 500 yıllar arasında, Roma İmparatorluğu döneminde, öğrenciler, sanatçılar ve tüccarların konaklama ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaları için hanlar ve tavernalar yaptırılmıştır (Demirtaş, 2010: 3-4). Roma devrinin bitişiyle dinlence amacıyla yapılan seyahatler oldukça azalmıştır. Ancak orta çağda yine de maceraperest birtakım seyahatler görülmektedir. Buna en güzel örnek ise orta çağın tanınan ünlü gezgini Marco Polo olmuştur (Kozak vd., 2017: 50). Orta çağda turizmde önemli bir etki olarak dini yerlerin ziyareti hem Avrupa hem de Ortadoğu'ya damga vurmuştur. Özellikle Avrupa'da din adamlarının halk üzerindeki baskı ve sıkı denetimleri dinsel turizmi ön plana çıkarmıştır (Kozak vd., 2017: 50). Örneğin; Kuzey Avrupa'dan Orta Doğu'ya haclı seferleri 10.000'lerin üstünde insanın katılması sebebiyle kıtalararası bir insan hareketi olarak değerlendirilerek bu uzun yolculuk toplumlararası etkileşime yol açmış ve kıtalararası nitelikte dinsel amaçlı ziyaretleri yaygınlaştırmıştır (Eralp, 1983: 4). Öte yandan, 15. yüzyılda yaşamış ticaretle uğraşan Ancona'lı Cyriacus, Akdeniz ve çevresini dolaşarak gezdiği yerler hakkında bilgileri not almakta ve gördüğü yapıtları çizerek kayıt altına almaktaydı (Stroud ve Vermeule, 1962: 257). Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde ise külliye yapılarının vazgeçilmez birer ögesi olan kervansaraylar, en basit anlamda kervanlara hizmet eden yol üstü kuruluş olarak tesis edilmiştir. Literatürde; ribat, han, zaviye gibi isimler de yer almaktadır. Özellikle yol üstünde bulunan bu yerleşim yerleri tacirlerin geçici süreliğine konaklama yaptığı,

malların satımı ve takası ile birlikte para işlerinin görüldüğü yerlerdir (Güreşsever, 1974: 369). Kervansarayların önemli bir yere sahip olduğu Anadolu Selçuklular döneminde ticaretin önemli bir unsur olarak görüldüğü toplam kervansaray sayısı ise 90 civarında olduğu söylenmektedir (Korkmaz, 2009: 41). Bu yapıların oluşmasında inanç seyahatlerinin de etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle Avrupa'dan ve Anadolu'dan Kudüs ve Mekke'ye yapılan inanç seyahatleri önem arz etmektedir. Osmanlı döneminde yaşamış ve çağdaş turizmin ilk örneklerini sunan Evliya Çelebi, oluşturduğu Seyahatnamesiyle o dönemin toplumlarının kültürleri hakkında oldukça geniş bilgiler sunduğu bilinmektedir (Kozak vd., 2017: 51). Tarım toplumu sanayi devriminin oluşumu ile makineleşmeye doğru adım atmaya başlamıştır. Bunun sonucunda yeni bir toplum türü daha ortaya çıkmaya başlamaktadır.

2.3. Toplum 3.0-Endüstri (Sanayi) Toplumu

Endüstri toplumu, 18. yüzyılın başlarında meydana gelen ilk Endüstri Devrimi ile eşdeğer gelişim gösteren toplumsal bir oluşumdur. Endüstri toplumu, geleneksel toplum anlayışının yıkılmaya başlaması ve yeni bir toplumsal oluşumun meydana gelmesi ile birlikte, temel değişken olarak daha çok endüstri devrimlerinin yeni bir kimlik kazandığı toplum yapısına denilmektedir (Yalçınkaya, 2001: 59). Bir başka tanımlamada ise kendi kendilerine yetebilen bireylerin ve toplumların yerine ürün, mal veya hizmetlerin önemli bir bölümünün satışa veya takas yöntemine yönelik bir durum meydana gelmektedir. Bunun sonucunda bir bireyin bile kendi kendileri için yeterli olmadığı bir toplum ortaya çıkmaktadır. Bu toplum sanayi toplumu olarak nitelendirilmektedir (Fidan, 2003). Bu toplum yapısında iktisadi faaliyetler bir araç olmaktan daha çok bir amaç haline gelmiştir. Geçmiş toplum yapılarındaki geleneklerin ve dini inançların yerine, sanayi toplumunda daha çok bilim ve teknoloji odaklılık olmuştur. Bu toplum yapısında belirli yaşlarda okuma zorunluluğu getirilmiş, sanayi devrimi ile birlikte endüstriyel organizasyonlar artmış ve büyük işçi sınıfları oluşmaya başlamıştır. İlkel toplumlardaki geniş kümeler halinde yaşama şekli tarım toplumunda küçülmeye başlamış ve bu durum sanayi toplumunda da devam etmiştir. Hızlı kentleşme anlayışı yaygınlaşmış ve endüstriyel üretim araçları daha popüler hale gelmiştir (Fındıkçı'dan aktaran Arklan ve Taşdemir, 2008: 69). Sanayi toplumlarında standart mal veya hizmetlerin kitlesel üretimine oldukça önem verilmektedir. İkinci sanayi devriminde elektrikli seri üretim bantları bu kitlesel üretime olan önemi daha da arttırmaktadır. Sanayi toplumlarında şirketler daha çok "üret-depola-sat" mantığı ile üretim ve dağıtım stratejilerini uygulamaktadırlar (Tonta ve Küçük, 2005: 4). Yalçınkaya (2001: 60) yapmış olduğu bir araştırmada sanayi toplumlarının temel özellikleri ve farklılıkları hakkında bazı yönleri belirtmektedir:

- Geleneksel toplumun tersine, sanayi toplumunda üretim faktörlerinin baskın olmasından dolayı sermaye daha ön plandadır.
- Sanayi devrimleri ile emek faktörü, üretim yöntemlerindeki farklılaşma ile birlikte önemini yitirmeye başlamıştır. Ayrıca fiziki emek yerine makineleşmeye geçiş artmaya başlamıştır.

- Toplumlar tarafından talep edilen ürünleri, hızlı ve çok sayıda üretimin kısa bir sürede gerçekleştirebilme fırsatı sunmaktadır.
- Sanayi toplumu, girişimcilerin farklı bir şekilde kârını arttırma yöntemleriyle ekonomik faaliyetini devam ettirici bir kimlik taşımasına imkân taşır.
- İlkel ve tarım toplumunda insanlar daha çok doğaya uyum sağlamaya çalışırken, sanayi toplumları ise birtakım dönüşümlerle birlikte, doğayı kontrol altına almak ve değişimler yapmaya yönelmişlerdir.
- Sanayi toplumunun ihtiyaçları, fizyolojik (temel) ihtiyaçların yoğun olduğu bir dönemdir. İnsanların beslenme, barınma ve giyinme gibi maddi karşılığı bulunan ihtiyaçların karşılanmasına yönelik dönemin önemli icatlarından olan makineleşmenin sağladığı fırsatlar ile üretim miktarlarının çoğaltılması sağlanmıştır.

Bu özelliklere ilaveten, sanayi toplumunda iş bölümlendirmeleri profesyonel bir hale gelmiştir. İşte ve üretimde rasyonellik temel unsur konumuna gelmiştir. Pazara yönelik üretim, standartlaşma ve merkezileşme sağlanmıştır (Dinçer'den aktaran Fidan, 2003). Sanayi toplumunun olduğu dönemlerdeki turizm faaliyetlerine örnek vermek gerekirse; 17. ve 18. yüzyıllarda soylu sınıfında yer alan aileler, çocuklarını özenle planlanmış eğitim seyahatlerine göndermeye başlamış ve bu seyahatler daha sonra 'Grand Tur' adını almıştır. Genellikle siyasal yönü olan bu seyahatler aynı zamanda yörelerin kültürünü öğrenmek amacını taşıdığı da bilinmektedir (Kozak vd., 2017: 51). Ancak sanayi devriminin etkileri hissedilmeye başlandıktan sonra insanlar iş hayatına daha çok bağlanmış, piyasalar sınırlar ötesine ulaşmış ve bireyler nispeten daha fazla gelir elde etmişlerdir. Bunun sonucu olarak yapılan seyahatler iş ve turizm amaçlı olmuştur. Gelişen ulaştırma sistemleri ile insanlar yeni yerlere seyahat etmeye başlamış ve böylelikle bu amaçla Thomas Cook, Loughborough'dan Leicester'a seyahat etmek için yaklaşık 570 kişilik bir tur düzenlemiştir (Kozak vd., 2013; Stainton, 2020). Böylelikle seyahat hizmetleri ile ilgili bir iş kolu ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminden İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemde sanayi alanında yaşanan savaşla ortaya çıkan otomobil ve uçak üretim sanayiindeki gelişmelerle birlikte turizm hareketlerinin daha hızlı ve yaygın olmasına olanak sağlamıştır. Bununla birlikte endüstri alanında George Westinghouse'ın ücretli izin verilmesi ile çalışanların daha verimli olacağı görüşünden hareketle, bazı ülkelerde turizm talebinin artışı da beraberinde gelmiştir (Stainton, 2020). Tabii ki bu seyahatler savaş yıllarında zorunluluk halindeyken 1940'lı yılların sonunda doğru eğlenmek ve rahatlamak için yapılmıştır. Savaş sonrası dönemde özellikle gelişmiş ülkelerde hizmet sektörünün gelişmesi ve tüketicilerin artan refahı ile turizm endüstrisi de önemli bir hizmet ögesi olarak görülmeye başlanmıştır (Çallı, 2015: 24). Türkiye'de ise toplumun refahının artması ile 1963'ten itibaren planlı dönemle birlikte turizm ülke ekonomisi içinde yerini almış ve bununla birlikte genelde modern anlamda turizm kentli, gelir seviyesi yüksek, Batılı yaşam tarzında olan kişi ve ailelerin katıldığı bir olgu olarak kalmıştır (Yılmaz ve Güler, 2017: 18).

2.4. Toplum 4.0-Bilgi (Bilişim) Toplumu

Bilgi toplumu, 1950 ve 1960' yıllarda A.B.D., Japonya ve Batı Avrupa ülkeleri gibi gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde bilgi teknolojilerinin günden güne artan bir şekilde kullanılması ile evrilmiştir (Aktan ve Tunç, 1998: 124). Bilgi toplumu, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli iş gücünün önem kazandığı, eğitimin devamlılığının ön plana alındığı, elektronik pazarlama ve ticaret gibi yeni gelişmelerin toplumun, ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişim aşaması olarak belirtilen bir toplum türüdür (Selvi, 2012: 199). Literatürde bilgi toplumu, 'sanayi ötesi toplum', 'kontrol devrimi', 'bilişim toplumu', 'bilgi çağı' ve 'postmodern' kelimeleri ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Tonta, 1999: 363). Sosyo-ekonomik gelişme sürecinde 3. tip dalgadan bahsedilmektedir. Tarım devrimi birinci dalga, sanayi devrimi ikinci dalga, bilgi toplumunda meydana gelen gelişmeler ise üçüncü dalgayı oluşturmaktadır (Ünal, 2009: 127). Üçüncü dalga olan bilgi toplumu, insanların bilgiye ulaşmasını kolaylaştıran ve bilginin kullanımının yaygınlaşmasının sağlandığı bir toplumdur (Fidan, 2003). Sanayi toplumunun odak noktası üretim miktarı ve maddi değere olan bağlılık iken bilgi toplumunda ise bilginin oluşturulması ve geniş kitlelere ulaştırılması amaçlanmaktadır. Bilgi toplumunda bilgisayar ve bilgisayar odaklı iletişim kullanımı oldukça yaygındır. Dijital ve teknolojik unsurların yoğun olarak kullanıldığı bilgi toplumunun bazı temel özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler (Rukancı ve Anameriç, 2004: 5):

- Kas ve makine gücünün yerine bilgi ve akıl gücü almıştır,
- Devamlı olarak yeni bilgilerin oluşturulması ile çok miktarda nitelikli yayınların üretilmesi,
- İnsanların ihtiyaç duyduğu ve erişim hakkının olduğu bilgiye, hızlı ve doğru şekilde ulaşılabilecek bilgi ağları, veri tabanları ve iletişim merkezleri kurulması,
- İnsanlık Tarihi boyunca farklı dönemlerde farklı problemler meydana gelmektedir. Sanayi devriminde ortaya çıkan işsizlik, savaş gibi nedenler, bilgi toplumunda ise gelecek kaygısı, özel hayat gizliliği, kadın istismarı gibi birçok problem gündeme gelmektedir.
- Sürekli eğitim odaklı bir yapı söz konusudur.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş diğer toplum türleri arasındaki geçiş süreçlerine göre daha hızlı ve sorunsuz bir şekilde gerçekleşmiştir. Bilgi toplumuna geçişin sorunsuz ve hızlı oluşunun nedeni; yenilikçi teknoloji unsurlarının gelişmesi ve toplumda yer alan insanların bu gelişmelere daha çabuk bir şekilde uyum sağlayacak düzeyde olmasıdır (Selvi, 2012: 198). Bilgi toplumunun sahip olduğu özelliklerin daha anlaşılır olabilmesi için sanayi toplumu özellikleri ile karşılaştırılması oldukça önemlidir. Bu karşılaştırmaya göre (Aktan ve Tunç, 1998: 127-129):

- Sanayi toplumlarında maddi sermayeler ön plandayken, bilgi toplumunda bilgi ve insan sermayesi ön plandadır.
- Sanayi toplumlarında sanayi tipi mal veya hizmetlerin üretimi sağlanmaktaydı. Bilgi toplumunda gerekli olan bilgi ve teknolojinin üretimi sağlanmakta, bilgi sektörünün ürünü olan

iletişim ve teknolojik araçlar, yapay zekalı robotlar, sanal gerçeklik aygıtları gündemde yer almaktadır.

- Sanayi toplumlarındaki genel eğitimin yerine bilgi toplumunda eğitimin bireyselleştirilmesi ve sürekliliği sağlanmaktadır.
- Sanayi toplumlarında özel ve kamu kuruluşları yer alırken, bilgi toplumunda bunlardan farklı olarak gönüllü kuruluşlarda yer almaktadır.
- Sanayi toplumlarında üretilen mal veya hizmetlerinde kıtlık dönemi yaşanması söz konusu olurken bilgi toplumlarında bilgi kıtlığı söz konusu değildir. Çünkü bilgiler birikimli ve sürekli geliştirilebilen bir olgudur.
- Sanayi toplumlarında üretilen mal veya hizmetlerin belirli bir yerden bir yere taşınmasında uzaklık ve maliyet oldukça önemli bir husus iken, bilgi toplumunda tüketici ile bilgi arasındaki uzaklık önemini yitirmekte ve maliyetler minimum seviyeye inmektedir.
- Bilgi toplumlarında kuantum fiziği, moleküler biyoloji ve çevresel gibi yeni araştırma alanları oluşturulurken, sanayi toplumunda ise fizik, kimya ve biyoloji alanları incelenmekteydi.
- Sanayi toplumlarında politik sistem demokrasi iken, bilgi toplumdan ise katılımcı demokrasi anlayışı yaygındır.

Bilgi toplumu içerisinde turizm faaliyetleri de büyük bir ivme yakalamış ve büyük bir endüstri haline gelmiştir. 1950'li yıllardan sonra oteller, iş genişletme modelleriyle farklı destinasyonlarda farklı turizm çeşitlerine göre hizmetler sunmaya başlarken, uçak seyahatlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar daha hızlı ve sık yer değiştirme olanağına kavuşmuştur. Bu aşamada kredi kartlarının ortaya çıkışı ve yaygınlaşması ise ödemelerin daha hızlı yapılabilmesine olanak sağlamıştır (Stainton, 2020). Bu toplum yapısı içerisinde bilgisayar, internet, mobil telefonlar ve mobil aygıtların kullanımı söz konusudur. Bu sayede bilgiye erişmek ve onu kullanmak daha kolay ve önemli hale gelmiştir. İnsanlar turizmle ilgili merak ve ihtiyaçlarını ya da farklı turizm türleri ve potansiyelleri ile ilgili malumatları bilgi teknolojileri aracılığıyla araştırabilmişler ve ayrıca gelişen sosyal medya uygulamaları, bloglar, video paylaşım siteleri aracılığıyla deneyim paylaşma ve bilgi üretme fırsatını da kullanabilmişlerdir. Bu sayede hem turizm faaliyetlerine katılanlar hem de turizm endüstrisi içinde hizmet sunanlar karşılıklı bilgi akışını sağlamışlardır. Hizmet sunanlar açısından, ayrıca, iş akışında ve işlemleri gerçekleştirmede teknolojinin sağladığı imkanlardan faydalanma fırsatı doğmuştur. Süreçlere dijital teknolojilerin dâhil olması ile birlikte bilgilerin depolanması, tasnifi, analizi ve kullanılması daha rahat bir hale gelmiştir. Böylelikle turizm işletmeleri açısından her bir departman için müşteri temelli, süreç temelli, işlem temelli bilgiler üretilebilmekte bu bilgiler de turizm işletmelerinin hizmet üretiminde karar destek sistemlerine katkı sağlayabilmektedir.

2.5. Toplum 5.0-Süper Akıllı Toplum

Dünya Ticaret Fuarlarından en başarılı olarak görünen Cebit Fuarı, 2017 yılında Almanya'nın Hannover şehrinde düzenlenmiştir. Bu fuar Almanya ve Japonya devletleri arasında köprü olmuştur.

Ayrıca, fuarda ilk kez yeni bir toplum türü fikri de paylaşılmaktadır. Japon hükümeti tarafından öne sürülen toplum 5.0 kavramı, 2016 yılında bilim konseyi tarafından 5. Bilim ve Teknoloji temel planında duyurulmuştur (Fukuyama, 2018). Toplum 5.0 modeli ile Japonya hükümetinin hedefi, toplumu dijital dönüşümlere hazırlamak ve yaşlanan dünya nüfusuna karşı çözümler üretmeyi sağlamaktır. Gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfus oranını ve gelişmekte olan ülkelerin gelecekte artık yaşlanmış toplumlara sahip olacağı düşünüldüğünde Toplum 5.0'ın önemi daha da artacaktır (Kılıç, 2017).

Lorenz (2017)'e göre Toplum 5.0 diğer adıyla akıllı veya süper akıllı toplum, bilgi teknolojisinin hızlı bir şekilde gelişmesi ile siber alanların bilgi aracılığı ile fiziksel alanlara aktarılması ve gerçek dünya ile adapte edilmesine olanak sağlayan bir toplum türüdür. Grunwitz (2019)'a göre Toplum 5.0, çok sayıda akıllı uygulamayı kapsayan, teknoloji tabanlı, insan odaklı ve sürdürülebilir bir toplumu ifade etmektedir. Bochoven (2018)'e göre toplum 5.0, ekonomik alanlarda kalkınmayı geliştiren ve sosyal sorunları ele almak için tasarlanmış, çok akıllı bir toplum modeli oluşturulmaya çalışılmaktadır. Harayama (2017)'e göre Toplum 5.0, refah içinde yaşayan insan merkezli bir toplumu hedeflemektedir ve bu toplum, Toplum 4.0 üstüne inşa edilmiş akıllı bir toplumdur. Önceki toplum türlerinin ve Toplum 5.0'ın karakteristik özellikleri aşağıdaki Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Toplum 5.0'ın Özellikleri

Toplum	Özellikler	Toplum 5.0
1.0 (Avcı ve Toplayıcı)	Sürdürülebilirlik ihtiyacı	Bilgi ve iletişim teknolojilerinin tam kullanımı.
2.0 (Tarım)	Kapsama	Vatandaş merkezli (vatandaşlar dâhil)
3.0 (Endüstri)	Verimlilik	Herkesin katılımı (kırılmaların reddi)
4.0 (Bilgi)	Zekanın ve bilginin gücü	Paylaşılan değerler: sürdürülebilirlik, kapsayıcılık, etkinlik ve zekanın gücü

Kaynak: (Salgues, 2018: 8)

Toplum 5.0 önceki toplum türlerinin optimizasyonu arayışında denge sağlayacak bir toplum türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, zekâ ve bilginin gücünü kullanarak ekolojik bakımdan sürdürülebilirlik, geniş katılım, verimlilik ve dolayısıyla bu faktörleri uygulayanların endüstriyel rekabet gücünü elde etmeyi amaçlamaktadır (Salgues, 2018: 8-9).

Toplum 4.0'da bilgiden bilginin yaratılması sağlanmaktayken, Toplum 5.0'da ise bu süreç; yapay zekâ (AI), nesnelerin interneti (IoT), robotlar ve makineler tarafından sağlanacaktır (Lorenz, 2017). Ayrıca, Toplum 5.0'ı farklı kılan hayattaki her türlü sistemin sınırlı bir kapsamda çalışmasını sağlamak yerine toplum geneline entegre bir şekilde çalışan sistemlere sahip olmasıdır (Deguchi vd., 2020: 2). Enerji, su, ulaşım, eğlence gibi hizmet sektörünü oluşturan her bir birim birbirinden ayrı gibi

görünse de aslında birbirlerine bağlıdırlar. Bu sebeple, daha iyi bir toplum için hizmetlerin birbiriyle bağı önem arz etmektedir (Deguchi vd., 2020: 7). Bu bağlamda turizm endüstrisinin içerisinde barınan yiyecek-içecek, konaklama, bilgi, güvenlik, ulaştırma gibi pek çok alt unsurun birbirine entegre edilmesi makro açıdan endüstrinin kendisi mikro açıdan ise hem bu hizmetleri sunan işletmeler hem de hizmeti satın alan süper akıllı toplum için fayda sağlayacaktır.

Müşteri ilişkileri yönetimi (MİY) uygulamalarının işletmelere pek çok olumlu katkıları bulunduğu bilinmektedir. Toplum 5.0 ise müşteri ilişkileri aracının kaçınılmaz bir araç olduğu daha iyi müşteri hizmetine giderek daha fazla ihtiyaç duymaktadır. (Salgues, 2018: 105-106). Turizm endüstrisinde kullanılan MİY uygulamaları yeni teknolojik gelişmeler ile desteklendiğinde Toplum 5.0'in beklentileri karşılanabilecektir.

Büyükuslu (2018)'e göre toplum 5.0; yoksulluk, küresel göç sorunu, işsizlik, finansal krizler, beslenme ve ekoloji alanlarında ortaya çıkan sorulara çözüm arayacaktır. Ayrıca nesnelerin interneti aracılığı ile toplanan büyük veriler, yapay zekaya dönüşecek, yapay zekalı ürünler ise toplumun gelişimi için ihtiyaç duyulan akıllı sistemlerin oluşturulmasını ve verimlilik artışını sağlayacaktır. Diğer taraftan dijital teknoloji tabanlı hizmetlerin, sensor, robot ve bulut sistemi gibi yenilikçi teknolojiler ile kamu ve özel sektörlerin hizmet kalitesi ve verimliliği artabilecektir.

Keidanren (2018)'e göre Toplum 4.0'ın sağlayacakları ile Toplum 5.0'in ileriye dönük faaliyetleri karşılaştırıldığında;

- Ekonomik ölçekte, Toplum 4.0 verimlilik odağından kurtulmaya çalışırken, toplum 5.0 ise problem çözücü ve değer yaratıcı bir politika benimsemektedir.
- İstikrar ve tekdüzelik açısından, Toplum 4.0 bireysel baskıdan kurtulmayı amaçlarken, Toplum 5.0 herkesin farklı yetenekleri kullanabileceği bir toplumu amaçlamaktadır.
- Güvenlik açığı yönünden, Toplum 4.0 kaygıdan kurtulmak ve en az düzeyde belirsizliğin sağlandığı bir toplumu hedeflerken, Toplum 5.0 ise toplumun güven içinde yaşayabileceği, sorun yaratıcı unsurların takip edilip çözümlenmesinin hedeflendiği bir toplum oluşturmayı amaçlamaktadır.
- Kitlese tüketim kaynaklarının çevre üzerindeki etkisine bakılacak olursa, Toplum 4.0 kaynak ve çevresel kısıtlamalardan korunmayı amaçlamaktadır. Toplum 5.0 ise insanlığın doğa ile uyumlu bir şekilde yaşayabilmesini sağlayabilmeyi hedeflemektedir.

Anlaşıldığı gibi Toplum 5.0, genel bağlamda sürdürülebilirlik vurgusu üzerinde durmaktadır. Birçok noktada olduğu kadar sürdürülebilirlik notasında turizmle ve turizm endüstrisinin işleyişi ile kesişmektedir. Hem kaynakların etkin kullanımı hem yerel halkın ve üretimin desteklenmesi noktasında sürdürülebilirlik kavramı önem arz etmektedir. Çünkü turizm olgusunun sürekliliği sürdürülebilir kaynaklara bağlıdır. Ayrıca, Booking'in 2021 yılında yayınlamış olduğu Sürdürülebilir Seyahat Raporu'na göre; gezginlerin %73'ü bir konaklama tesisinin sürdürülebilir ilkeleri uygulaması

hâlinde o yeri seçme olasılığı daha fazla olduğunu, %72'sinin seyahat şirketlerinin daha sürdürülebilir seçenekler sunması gerektiğini ifade etmekte ve 2016 yılında %62 olan fakat 2021 yılında %81'e yükselen bir oran ile gezginlerin önümüzdeki yıl en az bir kez sürdürülebilir bir konaklama biriminde kalmayı planladıkları belirtilmektedir (Sustainable Travel Report, 2021).

Öte yandan, Toplum 5.0, şirketler ve yatırımcılar gibi ekonomik kuruluşların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma çabalarını teşvik etmesini kolaylaştırması bakımından da önemlidir. Bunun nedeni, toplum 5.0'ın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine işletme ve inovasyon yoluyla ulaşılmasını vurgulamasıdır. Ayrıca, Toplum 5.0, yenilikçi teknolojilerin kullanımı yoluyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir kavram olduğundan, geleneksel teknolojilerde bir şeyi elde ederken diğerinden vazgeçme (takas) olarak kabul edilen bir dizi sosyal sorunu aynı anda çözmek mümkündür (Keidanren, 2020). Örneğin, turizm işletmeleri sundukları hizmetlerde atık problemleri, karbon ayak izi, çevre tahribatı ve bunun gibi faktörleri en aza indirecek uygulamaları mümkün olduğu kadar teknoloji ile birleştirmesi ve birbirine entegre etmeleri durumunda Toplum 5.0'ın bu uygulamaların sürdürülebilirliği noktasındaki desteği önemli bir hale gelecektir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

21. yüzyıl boyunca internete olan erişimin daha yaygın hâle gelmesi aynı zamanda farkındalığı arttırmış ve insanların haya gücünün sınırlarının genişlemesiyle hareket kabiliyetlerinin gelişmesini ve yeni faaliyet ve hareketlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu gelişmelere istinaden seyahat ve turizm kavramında da değişiklikler meydana gelmiştir. Turizm genel anlamda terör, sağlık, politika, ekonomi gibi dış çevreden fazlaca etkilenen bir endüstri olmasına rağmen insanlar genellikle seyahat etmeye devam etmektedirler. Turizm olgusunun temel yapılarından birisi olan seyahat de bugün değişmeye devam etmektedir. Ancak, artık insanlar sadece seyahat etmek için seyahat etmek istememekte bunun yerine sürükleyici farklı bir deneyim, macera ve yerel kültürü ve toplumsal değerleri öğrenmek ve yaşamak istemektedirler. Postmodern turizm döneminde kişiler artık daha bilinçli bir hale gelmekte ve aynı zamanda da daha fazla internet, teknoloji ve sürdürülebilirlik odaklı olmaktadır. Bu bağlamda, turizm şirketleri de insanların bu farklı taleplerini dikkate alarak bu değişime ayak uydurması gerekmektedir. Sektörde bulunan işletmeler Koronavirüs salgını sırasında yaygın olarak kullanılan sanal turizm gibi pek çok akıllı turizm deneyimlerini insanlara sunabilmişlerdir. Bu noktada hem turizm endüstrisinin akıllı endüstri uygulamalarına adaptasyonu hem de toplumun bu akıllı uygulamaları kullanarak hizmet taleplerini ve hizmeti kullanma aşamasındaki faaliyetlerini yönetebilmeleri daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu noktada işletmeler tarafında, bilgi teknolojileri kullanımı ile ilgili yetkinliklerin ihtiyacı ve bu mecrada bulunan bilgilerin korunması amacıyla siber güvenlik ihtiyacı ortaya çıkabilecek ve bununla ilgili donanımları sağlama yoluna vizyonunu ortaya koymaları gerekebilecektir.

Aşağıdaki tabloda endüstri devrimleri ve toplumsal gelişmelerle ilgili özet bir tablo sunulmuştur.

Tablo 3: Endüstri Devrimler ve Toplumsal Gelişmeler Özet Tablo

ENDÜSTRİ DEVRİMLERİ	TOPLUMSAL GELİŞMELER
Endüstri 1.0	Toplum 1.0
<p>- Buharlı makinenin icadı</p> <p>- Pamuklu dokuma ve demir-çelik sektörünün gelişmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1794 City Hotel (New York) • 1829 Tremont House (Boston) • 1841 Thomas Cook'un düzenlediği ilk tur (İngiltere) 	<p>- Avcı ve toplayıcı toplum, göçebe yaşam</p> <ul style="list-style-type: none"> • M.Ö. 4000 yazının bulunması ve tekerleğin icadı
Endüstri 2.0	Toplum 2.0
<p>- Elektrik enerjisi</p> <p>- Seri üretim (Henry Ford)</p> <p>- Haberleşme araçlarının gelişmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Güney Afrika Rehberlik Kılavuzu • 1890 Touring Club de France • 1898 Alliance Internationale de Tourisme • 1891 American Express'in Seyahat Çeki • 1919 ilk hava yolu yolcu uçuşu (Londra ve Paris arasında) • 1937 İngiltere'nin ilk tatil kampı 	<p>- Tarım toplumu, yerleşik hayat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eski Mısır ve Babil Krallığında gezginler için yapılan ev ve bahçeler • İlk gezginlerden olan Fenikeliler • İpek ve baharat yolunun oluşması • Eski Yunan'daki olimpiyat oyunları • Mutluluk için seyahat eden ilk toplum Eski Roma, Efes'e 700.000'den fazla gelen turist • Ünlü gezgin Marco Polo • Selçuklu ve Osmanlı döneminde yapılan kervansaraylar
Endüstri 3.0	Toplum 3.0
<p>- Bilgisayarların gelişmesi ve otomasyon</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1953 Vickers Viking'in tasarlanması • 1983 İngiliz çalışanların ücretli izin hakkı • 1996 Booking ve Expedia'nın kurulması • 2000 Tripadvisor'ın kurulması 	<p>- Sanayi toplumu (endüstri devriminin başlaması)</p> <p>- Toplumda bilim ve teknoloji odaklılık, büyük işçi sınıfları ve hızlı kentleşme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grand Tur • Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi
Endüstri 4.0	Toplum 4.0
<p>- Siber fiziksel sistemlere dayalı üretim</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nesnelerin interneti, büyük veri, artırılmış gerçeklik ve bulut sisteminin turizme yansımaları • Dijital turizm uygulamaları • E-Turizm 	<p>- Bilgi toplumu</p> <p>- Bilgi üretimi ve nitelikli iş gücünün önem kazanması, eğitimin devamlılığı ve bilginin kullanılmasının yaygınlaşması</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnternet, sosyal medya ve çeşitli uygulamaları kullanma
	Toplum 5.0
	<p>- Süper akıllı toplum</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sürdürülebilirlik inançlı • Bilgi ve teknolojilerin birlikte ve tam kullanımı • İnsan merkezli

Sonuç olarak, toplumun gelişimi ile birlikte hem kişilerin ihtiyaçları hem de istekleri değişmekte ve gelişmektedir. Benzer bir şekilde, teknolojinin de gelişimi göze çarpmaktadır. Önceleri toplumun o dönemki ihtiyaçlarına göre şekillenen teknolojik gelişmeler bugün toplumun da ona ayak uydurması gereken bir hâle evrilmiş, bu bağlamda gelişimin arz ve talep yönü birbirleriyle çift yönlü bir etkileşim haline gelmiştir. Toplumun ihtiyacına göre şekillenen endüstriyel gelişmeler hayat içerisinde birçok farklı alana etki etmiştir. Böylece toplumun başlangıcından beri seyahat etme dürtüsünün daha da gelişmesine yardımcı olmuştur. Turizm bakış açısından endüstri 4.0 işletmelerin bilgi teknolojilerini kullanarak dijitalleşmesine, toplum 5.0 ise teknolojik faydaların birbiriyle entegre olduğu, farklı turistik deneyimlerin talep edildiği ve aynı zamanda kişilerin sürdürülebilirlik kavramına önem verdiği akıllı topluma geçişi sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. İ. (2018). Dördüncü Endüstri Devrimine Geçiş Sürecinde Üç Boyutlu Yazıcı Kullanımının Teknoloji Kabul Modeliyle Ölçülmesi: Otomotiv Endüstrisinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi: Erzurum.
- Aktan, Ç. C., Tunç. M. (1998). Bilgi Toplumu ve Türkiye, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak- Şubat 1998. 118-134.
- American Express. *Our History*. <https://about.americanexpress.com/our-history/default.aspx>. (Erişim Tarihi: 02.10.2021).
- Arklan, Ü., Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet, *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(3), 68-80.
- Babu, S. R., Subramoniam, S. (2016). Tourism Management in Internet of Things Era, *Journal of IT and Economic Development*, 7 (1), April 2016, 1-14.
- Beatrice, S. and Mihălcescu, C., (2013), The Impact And Perspectives Of The E-Tourism At A Global Level, *Romanian Economic Business Review*, 8, 289-296.
- Başer, N. E. (2011). I. Sanayi Devriminde Teknolojik Gelişmenin Rolü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir.
- Bochoven, V. A. (2018). Visioning for Society 5.0, <https://www.cambridgeconsultants.com/insights/visioning-society-50>, (Erişim Tarihi:26.01.2019).
- Booking. *Booking.com hakkında*. <https://www.booking.com/content/about> (Erişim Tarihi: 02.10.2021).
- Bolat, S. (2019). Dördüncü Sanayi Devriminin Lojistik Sektörüne Etkileri: Antalya Bölgesinde Lojistik Faaliyette Bulunan İşletmelerde Bir Araştırma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi: Antalya.

- Büyüksulu, R. A. (2018). Toplum 5.0, <http://www.sanayigazetesi.com.tr/toplum-50-society-50-makale,1447.html>, (Erişim Tarihi:26.01.2019).
- Canton, J. (2016). Robobutlers, Morphing Hotels, Choosing Dreams And Longevity Spas: Check In To The Smart Hotels Of The Future. <https://www.hospitalitynet.org/news/4079867.html>. (Erişim Tarihi: 09.11.2021).
- Condratov, I. (2013), E-Tourism: Concept and Evolution, *EcoForum*, 2(1), 58-61.
- Çallı, D. S. (2015). Uluslararası seyahatlerin tarihi gelişimi ve son seyahat trendleri doğrultusunda Türkiye'nin konumu. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 4-28.
- Çımrın, F. K. (2009). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Bir Hareket Olarak Karşı Küreselleşme Hareketleri/Türkiye Sosyal Forumu Örneği, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi: İzmir.
- Deguchi, A., Hirai, C., Matsuoka, H., Nakano, T., Oshima, K., Tai, M., ve Tani, S. (2020). Society 5.0: A People-Centric Super-Smart Society içinde, *What Is Society 5.0?*. 1, (s.1-23), Springer.
- Demirtaş, N. (2010). Otel İşletmeciliği, Cahit, K. ve Bozkurt, Ü. (Ed.), *Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları*, 2.Baskı, Sayı:67.
- Dursun, D. (1998). Küreselleşme ve Toplumun İnşasında Bilginin Artan Önemi, *Yeni Türkiye*, 4 (19), 154-160. <https://www.ekodialog.com/Makaleler/kuresellesme-bilgi-toplumu-onemi-makale.html> (Erişim Tarihi: 01.10.2021).
- Eralp, Z. (1983). *Genel Turizm*, Ankara Üniversitesi: Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları: 3.
- Erçağ, G. (2017). 4. Endüstri Devrimi İçin Yol Haritası Belirlenmesinde Farklı Ülke Örneklerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Model Önerisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO), 2015. Sanayi 4.0 Uyum Sağlamayan Kaybedecek, http://www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/sanayi-40_88510761.pdf, (Erişim Tarihi: 02.03.2019).
- Fırat, S. Ü., Fırat, O. Z. (2017). Sanayi 4.0 Devrimi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Kavramlar, Küresel Gelişmeler ve Türkiye, *Toprak İşveren Dergisi*, 114, 10-23.
- Fidan, A. (2003). Tarım, Sanayi ve Bilgi Toplumunda Üretim ve Tüketim İlişkilerinin İşletme ve Yönetimleri Üzerindeki Etkileri, *Mevzuat Dergisi*, Yıl:6, Sayı: 62.
- Friedman, M., Sen, S. (2017). Hospitality in the Digital Era. The road to 2025. *Cognizant*. June, 1-24. <https://www.cognizant.com/whitepapers/hospitality-in-the-digital-era-codex2543.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

- Fukuyama, M. (2018). Society 5.0: Aiming for a New Human-centered Society, https://www.jef.or.jp/journal/pdf/220th_Special_Article_02.pdf, (Erişim Tarihi: 26.01.2019)
- Gierczak, B. (2011). The History of Tourist Transport after the Modern Industrial Revolution, *Polish Journal of Sport Tourism*, 18(4), 275-281.
- Girgin, G. (2006). Fenikeliler’de Akdeniz Ticareti, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi: Konya.
- Grunwitz, K. (2019). The Future is Society 5.0. *Computer Fraud & Security*, 8, 20.
- Guo, Y., Liu, H. ve Chai, Y. (2014). The Embedding Convergence of Smart Cities and Tourism Internet of Things in China: An Advance Perspective, *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 2(1). 54-69.
- Gül, H. (2017). Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalara Etkileri, *Yaşama Dergisi*, 36, 5-26.
- Günerhan, A. S. (2013). Avcı-Toplayıcı Toplumdan Günümüz Toplumuna Çevre ve Enerji Açısından Bakış, *Mühendis ve Makine Dergisi*, 54 (637), 17-20.
- Güreşsever, G. (1974). Anadolu’da Osmanlı Devri Kervansaraylarının Gelişimi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatı Kürsüsü: İstanbul.
- Harayama, Y. (2017). Trends Society 5.0: Aiming for a New Human-centered Society, http://www.hitachi.com/rev/archive/2017/r2017_06/trends/index.html, (Erişim Tarihi: 26.01.2019).
- Hwang, J., Park, H. Y., Hunter, W.C. (2015). Constructivism in Smart Tourism Research: Seoul Destination Image, *Asia Pacific Journal of Information Systems*, 25 (1). 163-181.
- Kagermann, H., Helbig, J., Hellinger, A., & Wahlster, W. (2013). Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0: Securing the future of German manufacturing industry; final report of the Industrie 4.0 Working Group. Forschungsunion.
- Kaya, B., Buldu, S. (2018). Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği’nin (TÜRSAB) Tarihi, Kozak N. (Ed.) içinde, *Dünden Bugüne Türkiye’de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri, Meslekler*. 10, (s. 317-344). İstanbul: Yıkılmazlar.
- Kaynak, İ. H. (2010). İnanç Turizminin Medeniyetler Arası İşbirliğine Etkileri: Türkiye Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 13(1-2), 119-126.
- Keidanren, (2018). Society 5.0, <http://www.keidanren.or.jp/en/policy/2018/095.html>, (Erişim Tarihi:26.01.2019).
- Keidanren, (2020). The Evolution of ESG Investment, Realization of Society 5.0, and Achievement of

- SDGs, https://www.gpif.go.jp/en/investment/Report_Society_and_SDGs_en.pdf. (Erişim Tarihi: 01.10.2021).
- Keiser, J. R. (1979). *Principles and Practice of Management in the Hospitality Industry*, Boston: CBI.
- Kılıç, S. (2017), Toplum 5.0 ve Japon Perspektifi, <https://hbirturkiye.com/blog/toplum-5-0-ve-japon-perspektifi>, (Erişim Tarihi:26.01.2019).
- Kim, Y., T., Heshmati, A., Park, J. (2010). Decelerating Agricultural Society: Theoretical and Historical Perspectives, *Technological Forecasting & Social Change*, 77(3), 479-499.
- Kiprutto, N., Kigio, F.W. ve Riungu, G. K. (2011). Evidence on the Adoption of e-Tourism Technologies in Nairobi, *Global Journal of Business Research*, 5(3), 55- 66.
- Korkmaz, N. (2009). Anadolu Selçuklu Kervansarayları, *Türkiye Mühendislik Haberleri (TMH)*, 453, 40-41.
- Kozak, M. A., Evren, S., Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (1), 7-22.
- Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M. (2017). *Genel Turizm*, Ankara: Detay
- Kramer, N. S. (2002), *Tarih Sümer'de Başlar*, 2.Baskı, İstanbul: Kabalcı.
- Küçükcalay, A. M. (1997). Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (Güz), 51-68.
- Langley, A. (1994). *The Industrial Revolution*, New York: Viking.
- Lickorish, L. J., Jenkins, C.L. (2006). *An Introduction to Tourism*, Jordan Hill, Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Lorenz, G. (2017). Japan's Society 5.0: Going Beyond Industry 4.0, <https://www.japanindustrynews.com/2017/08/japans-society-5-0-going-beyond-industry-4-0>, (Erişim Tarihi:26:01.2019).
- Mackenzie, J. M. (2005). Empires of Travel: British Guide Books and Cultural Imperialism in the 19th and 20th Centuries. Walton, J. K. (Ed.). *Histories of Tourism Representation, Identity and Conflict*, 19-38, Clevedon: Channel View Publications.
- Mayor, T. (2013). Avcı-Toplayıcılar: Orijinal Liberteryenler, Atilla Yayla (Çev.), *Liberal Düşünce*, 18 (17), 227-246, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/71/17-thomas-mayor-avci-toplayicilar-.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.04.2020).
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2011). *Konaklama ve Seyahat Hizmetleri*, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Turizm%20Hareketleri.pdf (Erişim Tarihi: 09.04.2020).

- Pamuk, N. S., Soysal, M. (2018). Yeni Sanayi Devrimi Endüstri 4.0 Üzerine Bir İnceleme, *Verimlilik Dergisi*, 1, 41-66.
- Pan, B., Yang, Y. (2015). Book Chapter for: Management Science in Hospitality and Tourism: Theory, Practice and Applications.
- Robania, M., Madaleno, M. (2019). The Future of Tourism: Innovation and Sustainability içinde, Salo, E. F. ve Cooper, C. (Eds). *Resources: Eco-efficiency, Sustainability and Innovation in Tourism*, 19-42.
- Roberts, B. H. (2015). The Third Industrial Revolution: Implications for Planning Cities and Regions. Urban Frontiers Working Paper 1, 1-22.
- Rukancı, F., Hakan A. (2004). Bilgi Toplumu ve Toplumun Bilgilenmesine Kütüphanelerin Rolü, *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/165.htm>, (Erişim Tarihi: 09.04.2020).
- Salgues, B. (2018). *Society 5.0: Industry of the Future, Technologies, Methods and Tools*. London: ISTE Ltd and John Wiley & Sons, Inc.
- Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge.
- Schwab, K. (2017). *The Fourth Industrial Revolution*. New York: Crown Business.
- Selvi, Ö. (2012). Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi ve Halkla İlişkiler, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, S:3, 192-214.
- Stainton, H. (2020). *The History of Tourism*. <https://tourismteacher.com/history-of-tourism-2/>, Erişim Tarihi: 05.05.2020.
- Stein, B. (1971). *Marketing in Action for Hotel-Motels and Restaurants*, New York: Ahrens.
- Stroud, R., & Vermeule, C. (1962). Cyriacus of Ancona and Athens, by E. W. Bodnar. *Speculum*, 37 (2), 257–265. <https://doi.org/10.2307/2849953>
- Sustainable Travel Report, (2021). <https://globalnews.booking.com/download/1037578/booking.comsustainabletravelreport2021.pdf>. (Erişim Tarihi: 09.10.2021).
- Tekin, Z. (2019). Otel İşletmelerindeki Web/Bulut Tabanlı Teknolojilere Dayalı Yönetim Sistemleri ve İşletme Başarısı İlişkisi, *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (11), 130-137.
- Tonta, Y. (1999). Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi, *Türk Kütüphaneciliği*, 13(4), Aralık 1999, 363-375.

- Tonta, Y., Küçük, E. M. (2005). Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler, *Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum, Yönetim, Yönetici ve Lider Yaklaşımları Uluslararası Sempozyumu*, 12-13 Mayıs 2005, İstanbul.
- Topsakal, Y., Yüzbaşıoğlu, N., Çuhadar, M. (2018). Endüstri Devrimleri ve Turizm: Türkiye Turizm 4.0 Swot Analizi ve Geçiş Süreci Önerileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23, 1623-1638.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (Tüsiad), (2016). *Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği İçin Bir Gereklik Olarak Sanayi 4.0 Gelişmekte Olan Ekonomi Perspektifi*, <http://www.tusiad.org/indir/2016/sanayi-40.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.04.2020).
- Ünal, Y. (2009). Bilgi Toplumunun Tarihçesi, *Tarih Okulu*, Sonbahar 2009, 5, 123-144.
- Yalçınkaya, T. (2001). *Sanayi ve Bilgi Toplamlarında Rekabet Ekonomisi*, *Rekabet Bülteni*, 3(5), 59-70.
- Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5). 54-71.
- Yılmaz, L., Güler, M. E. (2017). Türkiye'de Muhafazakâr Değerler Bağlamında Turizm ve Tatil Algısındaki Değişme, *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 1 (1), 17-25.
- Yovcheva, Z., Buhalis, D. (2013). Augmented reality in tourism: 10 unique applications explained, *Digital Tourism Think Tank*, 1-12.

AKILLI KENT UYGULAMALARININ YEŞİL EKONOMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa YILMAZ¹

Öz

Kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışıyla birlikte kentlerin sorunları da artış göstermiştir. Özellikle kentlerdeki enerji talebinde ve atık miktarlarındaki artış önemli sorunlara neden olmuştur. Bu sorunların çözülmesi amacıyla teknolojiye dayalı gelişmelerden faydalanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kentler oluşturmak amacıyla dünyanın farklı yerlerinde akıllı kent uygulamaları hayata geçirilmiştir. Yapılan bu çalışmada, Türkiye’de hayata geçirilen akıllı kent uygulamalarının yeşil ekonomi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’deki akıllı kent uygulamaları incelenerek yeşil ekonomiye sağladığı katkılar ortaya konulmuştur. Akıllı kent uygulamalarıyla istihdamda ve belediyelerin gelirlerinde artış yaşandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kent, Yeşil Ekonomi, Türkiye’de Akıllı Kent.

EVALUATION OF SMART CITY APPLICATIONS FROM THE POINT OF VIEW OF GREEN ECONOMY

Abstract

With the rapid population growth in the cities, the problems of the cities also increased. In particular, the increase in energy demand and waste in cities has caused significant problems. In order to solve these problems, advances in technology have begun to be used. In this direction, smart city practices are implemented in different parts of the world in order to create sustainable cities. In this study, it is aimed to evaluate the smart city applications implemented in Turkey from the point of view of green economy. For this purpose, smart city practices in Turkey were examined and their contributions to the green economy were revealed. It is seen that there is an increase in employment and income of municipalities with smart city applications.

Keywords: Smart City, Green Economy, Smart City in Turkey.

GİRİŞ

Dünya’da kentsel nüfusun her geçen gün artmasıyla beraber önümüzdeki on beş yıl içerisinde yaklaşık 1,5 milyar insanın ve 2050 yılına kadar ise 3 milyar insanın kentsel nüfusa katılması beklenmektedir (UNFPA, 2016). Kent nüfusunun bu kadar hızlı artıyor olması kentlerde yaşanan sorunları da bir o kadar artırmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için çözüm arayışları

¹Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi A.B.D., mstfylimz.0793@gmail.com, [ORCID: 0000-0002-3235-057X](https://orcid.org/0000-0002-3235-057X)

içerisine girmek kaçınılmaz bir durum olmuştur. Akıllı kent uygulamaları da bu çözüm arayışlarının bir tezahürü olarak görülebilir.

Akıllı kentler, teknolojinin yardımıyla çevrenin ve kentlilerin yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkiler oluşturmayı hedeflemektedir (Lacinák ve Ristvej, 2017: 523). Kent ve çevre sağlığı üzerinde olumlu etki oluşturan akıllı kentler aynı zamanda ekonomik avantajları da beraberinde getirmektedir. Sağlanan bu ekonomik avantajlar, çevreye önemli katkılar sunan yeşil ekonomi kapsamında değerlendirilebilir.

Türkiye’de uygulanmaya başlanan akıllı kent uygulamalarının hem kent yaşamına hem de ekonomiye önemli katkılarının olduğu görülmektedir. Belediyelerin öncülük ettiği akıllı kent uygulamaları belediyeler arasında örnek teşkil etmekte ve bu uygulamalar her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Kentlerde görülen bu uygulamalar ülke ekonomisi açısından da önemli avantajlar sağlamaktadır.

Türkiye’de belediyelerin hayata geçirdikleri akıllı kent uygulamalarının yeşil ekonomi açısından ne gibi getirilerinin olduğunun ortaya konmasının amaçlandığı bu çalışmada; akıllı kent, akıllı kent bileşenleri ve yeşil ekonomi açıklandıktan sonra Türkiye’deki akıllı kent uygulamaları yeşil ekonomi açısından değerlendirilmiştir. Akıllı kent uygulamalarının yeşil ekonomi açısından ekonomik ve çevresel avantajları genel olarak değerlendirildikten sonra çalışma sonlandırılmıştır.

AKILLI KENT VE UYGULAMALARI

Akıllı kent kavramı teknolojiyi kullanarak kentsel problemleri çözmek ve kentte yaşayanların yaşamlarını kolaylaştırmak fikri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Uzlaşmış bir akıllı kent kavramının olduğunu söylemek ise oldukça zordur (Babahanoğlu vd., 2020: 255). Akıllı kentler kısaca, günümüzde kentsel sorunları çözmek amacıyla yüksek teknolojilerin kullanıldığı kentler olarak ifade edilebilir (Dameri, 2013: 2545).

Akıllı kent kavramı, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte önem kazanmaya başlamıştır (Köseoğlu ve Demirci, 2018: 42). Bilgi iletişim teknolojileriyle birlikte yenilik getirme ve sorun çözme yeteneği akıllı kentlerin taşıması gereken üç temel özelliktir. Burada en önemli nokta kamu yönetiminin sorunları çözme becerisi kazanması ve teknolojinin kent ile bütünleştirilmesi sürecidir. Bunların yanında karar alma süreçlerinde vatandaş katılımının artırılması da akıllı kent uygulamalarının başarıya ulaşmasında önemli etkenlerdendir (Örselli ve Akbay, 2019: 229).

Akıllı kent kavramı, akıllı çözümler yoluyla sürdürülebilir kentler oluşturmak amacıyla ortaya çıkmasına rağmen zaman içerisinde teknolojideki gelişmelerin kentlere uygulanarak marka değeri oluşturulmasına yönelik kullanılmaya başlanmıştır (Ateş ve Erinsel Önder, 2019: 49). Türkiye’de bu durumun, akıllı kent uygulamalarında akıllı kentin yalnızca teknolojik boyutunun ön plana çıkarılıp diğer boyutlarının ihmal edilmesi şeklinde olduğu söylenebilir (Bilici ve Babahanoğlu,

2018: 137). Bundan dolayı geleceğin akıllı kentleri oluşturulurken; vatandaş, yerel yönetim ve devlet gibi birçok aktörün katılımının gerçekleşecek olması yönetim anlayışı açısından önemli bir konu olacaktır (Köseoğlu ve Demirci, 2018: 54).

Akıllı kent uygulamalarının kentsel yaşamda kolaylık sağlayacağı ve kent güvenliği üzerinde olumlu etki oluşturacağı düşünülmektedir. Fakat bu uygulamaların, kişisel verilerin depolanması ve korunması aşamasında kişisel verilerin gizliliği ve çalınarak kötüye kullanılması yönünden bazı riskleri barındırmasından dolayı eleştirilmektedir (Kılınç, 2019: 1106). Görüldüğü üzere akıllı kent uygulamalarına yönelik eleştiriler genel hatlarıyla teknolojik boyutunun neden olabileceği sorunlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Teknolojinin sağlayacağı faydaların insan unsurunu ikinci plana itebilme olasılığı ve teknolojik imkânlarla elde edilen verilerin kişisel veriler üzerinde oluşturacağı riskler yapılan eleştirileri haklı kılmaktadır. Fakat her ne kadar bu riskler bulunuyor olsa da kentsel yaşamda kolaylıklar sağlayan akıllı kent uygulamalarından vazgeçmek makul görünmemektedir.

Şekil 1. Akıllı Kentin Bileşenleri

Kaynak: (Giffinger vd., 2007: 11).

Akıllı kentin yedi tane bileşeninden olan akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı yönetim, akıllı hareketlilik, akıllı çevre ve akıllı yaşam Şekil 1’de görülmektedir. Bu bileşenlerin ifade ettikleri anlam aşağıda açıklanmıştır:

Akıllı Ekonomi: Akıllı ekonomi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri’nin (BİT) sunduğu e-ticaret gibi yeni hizmet ve iş modellerini desteklemektedir. Ayrıca akıllı ekonomi, hizmet ve bilgi akışları sayesinde uluslararası bütünleşmeyi de sağlamaktadır (Manville vd., 2014: 28).

Akıllı İnsan: Akıllı kentlerin oluşturulmasında akıllı insan/vatandaş önemli bir zorunluluktur. Akıllı insan/vatandaş kavramının oluşması ancak yaşam boyu öğrenme sayesinde gerçekleşecektir (Sadioğlu ve Dinç, 2019: 48).

Akıllı Yönetişim: Kentte yaşayan vatandaşlar e-yönetim uygulamaları sayesinde karar alma süreçlerine katılım gösterebilmektedirler (Varol, 2017: 53). Akıllı kent uygulamalarında yönetim sahip olduğu önem bakımından diğer akıllı kent bileşenlerini de kapsayacak şekilde ön plana çıkmaktadır (Memiş, 2017: 85-86).

Akıllı Hareketlilik: Kentin ulaşım sisteminde yer alan akıllı kavşak ve akıllı durak gibi teknolojik uygulamaların bütünü akıllı hareketlilik kapsamında değerlendirilebilir (Varol, 2017: 54). Akıllı hareketlilik ile zamandan ve enerjiden tasarruf sağlanarak özellikle trafik yönetiminde akıllı çözümler getirilmektedir.

Akıllı Çevre: Çevre ile ilgili olan konulardaki otomasyon sistemleri akıllı çevre bağlamında değerlendirilmektedir (Varol, 2017: 54). Akıllı kent vizyonunda çevreye ilişkin olarak; yenilenebilir kaynaklarından enerji elde edilmesi, enerji verimliliğinin sağlanması ve çevre kirliliğinin azaltılması gibi hedefler bulunmaktadır (Dameri, 2017: 11).

Akıllı Yaşam: Bir kentte kamu güvenliğini sağlama ve acil durum müdahaleleri gibi akıllı uygulamalarının bütünü bu kapsamdadır (Varol, 2017: 55). Akıllı kentler sağlıklı ve güvenli bir yaşam sunmayı hedeflemektedir (Manville vd., 2014: 28).

Dünya'daki akıllı kent uygulamalarına bakıldığında özellikle gelişmiş ülkelerin önemli girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Bu ülkeler akıllı kent uygulamalarını hayata geçirirken eko-teknolojiyi temel almaktadırlar. Akıllı kent uygulamalarını başarılı bir şekilde uygulayan kentler içerisinde özellikle Paris, Londra, Barselona, Kopenhag, Seul, Stockholm ve Singapur ön plana çıkmaktadır (Mirghaemi, 2019: 41-42).

Bu kentler içerisinde önemli akıllı kent uygulamalarının gerçekleştirildiği kentlerden birisi olan Barselona'da, kentsel sorunları çözmek amacıyla akıllı kent girişiminin olması gerekliliği düşünülmüştür. Barselona'yı Avrupa'da lider bir akıllı kent hâline getirmek için yetkililer tarafından 1990'lı yıllarda "Akıllı Kent Stratejik Plânı" hazırlanmıştır (Bakıcı vd., 2013: 139). Akıllı kentler arasında önemli bir konumda olan Barselona, akıllı kent olma çalışmalarını uzun zaman önce başlatmış ve bu konuda önemli planlamalar yapmıştır. Barselona akıllı kent olma yolunda kamu, özel sektör, üniversite ve vatandaş iş birliğini gerçekleştirerek başarıya ulaşmıştır (Örselli ve Dinçer, 2019: 100-101).

Türkiye'de ise ilk akıllı kent uygulaması 2000 yılında "Bilişim Vadisi Projesi" ile Yalova'da başlatılmıştır. Akıllı kent projeleri Ankara, Kocaeli, Eskişehir ve Bursa kentleri ile devam ettirilmiş ve sonrasında Türkiye'nin farklı kentlerinde görülmeye başlanmıştır (Alkan, 2015: 73).

Türkiye'de akıllı kent uygulamalarına ilişkin bazı ifadeler yayımlanan kalkınma planlarında yer almıştır. Bu kalkınma planları, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) ve On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'dir. Onuncu Kalkınma Planı'nda, akıllı uygulamaların ulaştırma ve sağlık gibi öncelikli alanlarda yaygınlaştırılacağı ve kentlerin bilgi ve iletişim teknolojisine yönelik alt yapılarının geliştirilerek akıllı kentlere dönüşümüne destek verileceği belirtilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 97). On Birinci Kalkınma Planı'nda ise, "Yerel yönetimlerin akıllı şehir stratejilerini ve izleyecekleri yol haritalarını hazırlamaları teşvik edilecek, akıllı şehir projelerinin ulusal katmanda önceliklendirilen alanlar ve kabiliyetler dikkate alınarak seçilmesi ve hayata geçirilmesi sağlanacak, akıllı şehir uygulamalarına yönelik yerli üretimin geliştirilmesi desteklenecektir" ifadelerine yer

verilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 160). On Birinci Kalkınma Planı'nda akıllı kent uygulamalarına geçişte yerel yönetimlerin oynayacağı rolün ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Ayrıca 24 Aralık 2019'da Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile 2020-2023 dönemini kapsayan "Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı" yayımlanmıştır. Genelgede, eylem planının ulusal düzeyde hazırlanan Türkiye'deki ilk dünyadaki dördüncü akıllı şehir eylem planı olduğu belirtilmiştir (24/12/2019 Tarihli Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, Sayı: 30988). Yayımlanan bu eylem planı, akıllı kentler konusunda amaç, hedef ve eylemleri belirleme açısından önemlidir. Ancak bu eylem planında belirtilen hususların başarılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı ilerleyen zamanlarda ortaya çıkacaktır.

YEŞİL EKONOMİ

Yeşil ekonomi insan refahını artırırken çevresel riskleri azaltan bir ekonomi modelidir. Yeşil ekonomi, insan ve çevreye yönelik tehditler oluşturan günümüzdeki egemen ekonomik modele alternatif olarak görülebilir (UNEP, 2021). Bu ekonomik model; ekonomik faaliyetlerde çevrenin merkeze alınması, refah artışıyla beraber gelir eşitsizliğinin giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması gibi birçok boyutu olan bir kalkınma modelidir (Yalçın, 2016: 755).

Yeşil ekonomi anlayışı, sermaye odaklı büyüme yerine doğal kaynak odaklı büyümeyi savunmaktadır. Bu anlayışa göre doğal kaynakların tüketimi artırılmadan kaynak tüketiminde azaltmaya gidilerek de büyüme gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda yeşil ekonomi anlayışı yeşil işler olarak adlandırılan yeni mesleklerin ortaya çıkacağını da savunmaktadır. (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 305). Yeşil işler sosyal güvence, yeterli gelir imkânı, sağlık güvencesi, sendikal haklar ve cinsiyet eşitliği gibi avantajlar sağlamasından dolayı insana değer veren iş olma özelliği göstermektedir (Özsoy, 2011: 30). Yeşil işlerin ortaya çıkmasıyla yeni istihdam olanakları artacak ve bu durum gelir artışına neden olacaktır. Böylece gelirin yeniden dağılımının gerçekleşeceği ve yoksulluğun azalacağı düşünülmektedir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 319).

Şekil 2. Yeşil Ekonominin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Faydaları

EKONOMİK	SOSYAL	ÇEVRESEL
<ul style="list-style-type: none"> •Ekonomik büyüme, verimlilik ve rekabet gücünün iyileştirilmesi. •Bilgideki piyasa başarısızlıklarının düzeltilmesi yoluyla hızlandırılmış yenilik. 	<ul style="list-style-type: none"> •Yeni işlerin ortaya çıkması ve yoksulluğun azalması. •Çevre hizmetlerine erişimin daha iyi sağlanması. 	<ul style="list-style-type: none"> •İklim değişikliğinin azaltılması. •Kaynak verimliliğinde iyileşmenin sağlanması. •Fosil yakıtlara olan bağımlılığın azalması. •Hava ve su emisyonlarının azalması. •Biyçeşitlilik kaybının azalması.

Kaynak: (Loiseau vd., 2016: 13).

Yeşil ekonominin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sağlayacağı avantajlar Şekil 2’de görülmektedir. Yeşil ekonomi ile birlikte yeni işlerin ortaya çıkacak olması hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli gelişmeler olarak görülebilir. Fakat burada önemli olan nokta ekonomik büyüme sağlanırken doğal kaynakların tahrip edilmemesine ve korunmasına öncelik veriliyor olmasıdır.

Yeşil ekonomiye geçişin oldukça zorlu bir süreç olduğu söylenebilir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, yeşil ekonomiye geçiş için oldukça yüksek olan ilk yatırım maliyetlerine katlanmaları beklenmemektedir. Bundan dolayı gelişmiş ülkelere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru kaynak aktarımının yapılması oldukça önemlidir (Balaban ve Şenol Balaban, 2017: 69-70). Bir diğer önemli konu ise yeşil ekonomiye geçişte uygulanacak olan kamu politikalarıdır (Vertakova ve Plotnikov, 2017: 10). Uygulanacak başarılı kamu politikaları, özel sektörü de yatırımlara teşvik edecek ve yeşil ekonomiye geçişteki en büyük zorluklardan biri olan finansal sorunları büyük ölçüde çözmüş olacaktır.

Yeşil ekonomi açısından bir diğer önemli konu, sürdürülebilir kalkınma ile arasındaki yakın ilişkidir. Bu ilişkiyi anlamak için sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarını incelemek gerekmektedir. Sürdürülebilirliğin üç temel boyutunun olduğu söylenebilir. Bunlar sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlardır (Keiner, 2004: 381). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutunda kaynakların sınırlı olması durumu üzerinde konuşulan konudur. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutunda doğal kaynaklara ekosistemin devamlılığı yönünden yaklaşılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunda ise toplum üyelerinin yaşam kalitesini korumak ve bunu gelecek nesillere aktarma söz konusudur (Bilgili, 2017: 567). Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve ekonomik boyutları birlikte değerlendirildiğinde yeşil ekonominin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir işlevinin olacağı söylenebilir. Bu anlamda yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınmaya destek olabilecek bir alt dal olarak düşünülebilir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 319). Bu açıdan bakıldığında sürdürülebilir kalkınmanın, yeşil ekonomik büyümeyi de beraberinde getirdiği söylenebilir (Koyuncu ve Karabulut, 2021: 468). Özellikle doğru atık yönetimi politikalarının hayata geçirilmesiyle hem ekonomik anlam da hem de çevresel anlamda önemli kazanımlar elde edilecektir. Bu durum sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirilmesi gereken önemli bir mevzudur (Ergülen ve Büyükkeklik, 2008: 28).

AKILLI KENT UYGULAMALARININ YEŞİL EKONOMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Türkiye’deki kentlerde tam manasıyla BİT destekli akıllı kent uygulamalarına geçilmemesine rağmen özellikle büyük kentlerde ulaşım, enerji ve su hizmetleri gibi alanlarda akıllı kent uygulamalarına geçildiği görülmektedir (Örselli ve Akbay, 2019: 235). Akıllı kent uygulamalarından yeşil ekonomi ile ilişkilendirilebilecek olan uygulamalar; çöpten ve atık sularından enerji elde edilmesi, atıkların geri dönüşümü ve güneş enerjisinden elektrik elde edilmesi olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Akıllı kent uygulamaları kapsamında kentlerde hayata geçirilen bu uygulamalar aynı

zamanda yeşil iş olarak nitelendirilen yeni istihdam alanlarının da oluşmasını sağlamaktadır. Aşağıda Türkiye'nin farklı illerinde hayata geçirilen ve yeşil ekonomi kapsamında değerlendirilebilecek bazı akıllı kent uygulamalarından örnekler incelenecektir.

İlk olarak Konya Büyükşehir Belediyesinin çöplerden ürettiği elektrik enerjisi yeşil ekonomi ile ilişkilendirilebilecek bir akıllı kent uygulamasına örnek gösterilebilir. Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan toplamda üç adet tesiste metan gazından elektrik üretilmektedir. Bu tesislerde 2020 yılında 78 milyon 294 bin 638 kilowatt elektrik üretilmiştir. Tesislerde kurulduğu günden günümüze kadar olan süreçte toplamda 456 milyon 330 bin 518 kilowatt elektrik üretilmiştir. İlk tesisin 2011 yılında kurulmasıyla başlayan süreçte iki adet tesisin 2018 yılında faaliyete geçirilmesiyle çöplerden önemli miktarlarda elektrik enerjisi üretimi sağlanmıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2021). Yine Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından atık sularından elde edilen metan gazının elektrik enerjisine dönüştürülmesiyle 8 bin konutun ihtiyacını karşılayacak kadar enerji üretimi gerçekleştirilmektedir (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2019). Çöpten elektrik üretiminin sağlandığı diğer uygulamalara; Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin şehrin çöpünü elektriğe dönüştüren tesisleri, Van Büyükşehir Belediyesi'nin çöpten elektrik elde ettiği entegre katı atık tesisleri ve Ordu Büyükşehir Belediyesi'nin elektrik üretimi gerçekleştiren katı atık tesisleri örnek olarak gösterilebilir (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2021; Van Büyükşehir Belediyesi, 2020; Ordu Büyükşehir Belediyesi, 2021). Türkiye'de son yıllarda çok sayıda kentte çöpten elektrik enerjisi üreten tesislerin kurulduğu ve faaliyete başladığı görülmektedir. Yerel yönetimler tarafından hayata geçirilen bu projelerin hem çevre açısından hem de ekonomik açıdan önemli faydalar sağlaması beklenmektedir.

Atıkların geri dönüşümünün sağlanmasına yönelik akıllı kent uygulamalarına verilebilecek örnek uygulamaların başında ise Antalya Muratpaşa Belediyesi tarafından uygulanan Çevreci Komşu Kart projesi gösterilebilir. Bu proje ile ambalaj, elektronik ve bitkisel yağ atıklarının geri kazanımı amaçlanmaktadır. Atıklarını biriktirerek Muratpaşa Belediyesi ekiplerine veya atık toplama noktalarına teslim eden ilçe sakinlerinin vermiş oldukları atıkların karşılığında Çevreci Komşu Kartları'na puan yüklenmektedir. Biriken puanlarla anlaşmalı marketlerde alışveriş yapılabilmektedir. Ayrıca puanları başarılı öğrencilere burs verme şeklinde değerlendirme seçeneği de sunulmaktadır (Çevreci Komşu Kart, 2021). Aynı zamanda Çevreci Komşu Kart uygulaması bireysel atık yönetimi açısından iyi bir uygulama örneği olarak gösterilebilir (Aygül ve Yıldız, 2018: 97). Muratpaşa Belediye Başkanı yaptığı bir açıklamada Nisan 2016'dan Aralık 2020'ye kadar olan süreçte 15 milyon 543 bin 241 kg atığın bu proje kapsamında toplandığını belirtmiştir. Ayrıca Çevreci Komşu Kart'ın diğer belediyelerde uygulanması durumunda asgari olarak 5 milyar dolar kazanç elde edileceği başkan tarafından ifade edilen bir başka konu olmuştur (Cumhuriyet, 2021). Muratpaşa Belediyesi'nin bu uygulamasına benzer bir başka projenin de İlkadım Belediyesi tarafından hayata geçirileceği açıklanmıştır. Ambalaj atıklarının geri dönüşümünün amaçlandığı projede tıpkı Çevreci Komşu Kart uygulamasında olduğu gibi vatandaşların atıklarını belediye görevlilerine teslim etmelerinin ardından İlkadım Kart adı verilen karta puan yüklemesi yapılacak ve bunun karşılığında biriken puanlarla

hediyeler ve çekilişler kazanma imkânı vatandaşlara sunulacaktır. Henüz hayata geçirilmeyen projenin tanıtımı İlkadım Belediyesi Başkanı tarafından yapılmıştır (İlkadım Belediyesi, 2021). Görüldüğü üzere bu projelerle hem atıkların ekonomiye kazandırılması hem de vatandaşların bireysel olarak kazanç elde etmeleri amaçlanmaktadır.

Güneş enerjisinden elektrik üretilmesini ve bu enerjinin farklı alanlarda kullanılmasını sağlayan akıllı kent uygulamaları yeşil ekonomi ile ilişkilendirilebilecek diğer akıllı uygulamalardandır. Bu uygulamalara örnek olarak kurulan güneş enerji santralleri gösterilebilir. Antalya Büyükşehir Belediyesi bu anlamda önemli bir çalışma yürütmüştür. Belediye Korkuteli'ne kurduğu güneş enerji santrali ile 550 konutun senelik ihtiyacını karşılayacak elektrik üretimi amaçlamaktadır. Ayrıca belediye üç farklı güneş enerji santrali (GES) projesini hayata geçirmeyi planlamaktadır (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2021).Yine Aksaray Belediyesi, kapalı semt pazarı çatısına kurduğu güneş enerji santrali ile 1,5 yılda 2,5 milyon TL gelir elde etmiştir (Aksaray Belediyesi, 2021). Türkiye’de farklı belediyelerin kurmuş olduğu GES’lerde son yıllarda artışların olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca çok sayıda belediyenin de GES yapım projeleri devam etmektedir. Bu projeler istihdamın artmasında ve belediyelere gelir kaynağı oluşturması bakımından önemli gelişmelerdir.

Güneş enerjisinden elektrik üretimine yönelik bir diğer akıllı kent uygulaması ise kentlerde aydınlatmayı sağlamaya yönelik akıllı sokak lambalarının yerleştirilmesidir. İzmit Belediyesi, güneş enerjisi ile çalışan sokak lambalarını bir parka yerleştirerek bu anlamda önemli bir projeyi hayata geçirmiştir. Üç saatlik bir enerji elde etmeyle akşamdan sabaha kadar aydınlatma yapan bu lambalar aynı zamanda akıllı hareket sistemi ile harekete duyarlı bir biçimde parlak ya da düşük aydınlatma sunmaktadır. Kentte bir afet olması durumunda bu lambalar sayesinde kentin karanlığa gömülmeyecek olması da önemli avantajlar arasında görülmektedir (En Kocaeli, 2020). Bu uygulamalara benzer çok sayıda proje diğer belediyeler tarafından hayata geçirilmektedir.

SONUÇ

Akıllı kent uygulamaları teknolojiden faydalanmak suretiyle kent yaşamını kolaylaştırması ve ekonomik açıdan avantajlar sunması yönünden önemlidir. Fakat bu uygulamalar hayata geçirilirken yalnızca teknoloji boyutu ön plana çıkarılmamalı, konuya her açıdan yaklaşılmalıdır. Örneğin akıllı kent uygulamalarında kişisel verilerin gizliliğinin sağlanması gerekliliği bu uygulamalara hukuki açıdan bir bakışın sonucudur.

Türkiye’de 2000’li yıllarla birlikte akıllı kent uygulamalarının hayata geçirilmeye başlandığı görülmektedir. Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planları’nda ise akıllı kent uygulamalarına değinilerek gerçekleştirilmesi hedeflenen amaçlara yer verilmiştir. 2019 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile 2020-2023 dönemini kapsayan “Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı” yayımlanarak amaç, hedef ve eylemler belirlenmiştir.

Ekonomik, toplumsal ve çevre açısından önemli avantajları bulunan yeşil ekonominin, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli etkilerinin olacağı düşünülmektedir. Fakat ilk yatırım maliyetlerinin yüksek olması yeşil ekonomiye geçişteki en önemli zorluk olarak görülmektedir. Burada devletlerin özel sektöre verecekleri teşvikler yeşil ekonomiye geçişi hızlandırıcı etki oluşturacaktır.

Türkiye’de belediyelerin hayata geçirdikleri akıllı kent uygulamaları sağladığı avantajlar yönünden önemlidir. Özellikle çöplerden ve atık sulardan elektrik üreten tesislerin kurulması, geri dönüşüm uygulamaları ve güneş enerjisinden elektrik üreten tesislerin kurulması gibi akıllı kent uygulamaları hem yerele hem de ülke ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır. Yeşil ekonomi açısından değerlendirilebilecek bu yatırımlar ekonomik faydanın yanında toplumsal ve çevresel yönden de önemli faydaları ihtiva etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksaray Belediyesi. (2021). Aksaray Belediyesi Güneş Enerjisinden 1,5 Yılda 2,5 Milyon TL Gelir Elde Etti. https://www.aksaray.bel.tr/haberler-78/aksaray-belediyesi-gunes-enerjisinden-15-yilda-25-milyon-tl-gelir-elde-etti_07-09-2021, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).
- Alkan, T. (2015). Akıllı Kentler ya da 21. Yüzyıl Şehirleri. *Bilişim Dergisi*, (182): 70-77. <https://www.bilimdergisi.org.tr/bilim-dergisi-sayilari/s182.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.05.2021).
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2021). Büyükşehir Belediyesi Korkuteli’ne Güneş Enerji Santrali Kurdu. <https://www.antalya.bel.tr/Haberler/HaberDetay/2475/buyuksehir-belediyesi-korkuteline-gunes-enerji-santrali-kurdu>, (Erişim Tarihi: 21.04.2021).
- Ateş, M. & Erinsel Önder, D. (2019). ‘Akıllı Şehir’ Kavramı ve Dönüşen Anlamı Bağlamında Eleştiriler. *Megaron*, 14(1): 41-50.
- Aygül, H.H. & Yıldız, D. (2018). Kentsel Katı Atık Yönetimi Kapsamında “Çevreci Komşu Kart Uygulaması”. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(2): 79-100.
- Babahanoğlu, V., Bilici, Z. & Örselli, E. (2020). Teknolojik Devrimin Kentlere Getirmiş Olduğu Fırsat ve Tehditler: IoT Tabanlı Akıllı Kentler Üzerinden Bir Analiz. *Journal of Academic Value Studies*, 6(3): 254-265.
- Bakıcı, T., Almirall, E. & Wareham, J. (2013). A Smart City Initiative: the Case of Barcelona. *Journal of the Knowledge Economy*, 4: 135-148.
- Balaban, O. & Şenol Balaban, M. (2017). Daha Adil ve Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Yeşil Ekonomi Yaklaşımı Seçenek Olabilir Mi?. *Mimarlık Dergisi*. (397): 67-72.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(49): 559-569.

- Bilici, Z. & Babahanoğlu, V. (2018). Akıllı Kent Uygulamaları ve Konya Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2): 124-139.
- Cumhuriyet. (2021). Çevreci Komşu Kart geleceği şekillendiriyor. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cevreci-komsu-kart-gelecegi-sekillendiriyor-1817033>, (Erişim Tarihi: 13.04.2021).
- Çevreci Komşu Kart. (2021). <https://www.cevrecikomsukart.com/>, (Erişim Tarihi: 11.04.2021).
- Dameri, R.P. (2013). Searching for Smart City definition: a comprehensive proposal. *International Journal of Computers & Technology*, 11(5): 2544-2551.
- Dameri, R.P. (2017). Smart City Implementation: Creating Economic and Public Value in Innovative Urban Systems. *Springer*, Cham.
- En Kocaeli. (2020). İzmit'e güneş enerjili sokak lambaları. <https://www.enkocaeli.com/haber/4576942/izmite-gunes-enerjili-sokak-lambalari>, (Erişim Tarihi: 21.04.2021).
- Ergülen, A. & Büyükkeklik, A. (2008). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik ve Çevre Boyutları Açısından Atık Yönetimi ve E-Atıklar. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2): 19-30.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N. & Meijers, E. (2007). Smart Cities Ranking of European Medium-Sized Cities, *Centre of Regional Science*, s. 1-25, http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf.
- İlkadım Belediyesi. (2021). Çevreci İlkadım Kart Geri Dönüşümde Yeni Bir Dönem Başlatacak. <https://www.ilkadim.bel.tr/haber.php?no=2175&m=175>, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. (2021). Çöpten Üretilen Elektrik 15 Bin Haneyi Aydınlatıyor. <https://kahramanmaras.bel.tr/haber/2021/05/19/copten-uretilen-elektrik-15-bin-haneyi-aydinlatiyor>, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.04.2021).
- Keiner, M. (2004). Re- Emphasizing Sustainable Development- The Concept of 'Evolutionability' On living chances, equity, and good heritage. *Environment, Development and Sustainability*, (6): 379-392.
- Kılınç, A. (2019). Akıllı Kent: Öğreten Kentlerden Öğrenen Kentlilere. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(3): 1101-1112.

- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2019). Atık Sudan Elektrik Üreterek Ekonomiye Katkı Sağlıyoruz. <https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=7063>, (Erişim Tarihi: 11.04.2021).
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2021). Konya’da Çöpler Elektrik Enerjisine Dönüştürülüyor. <https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=7792>, (Erişim Tarihi: 10.04.2021).
- Koyuncu, T. & Karabulut, T. (2021). Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Ekonomi Açısından Yenilenebilir Enerji: Ampirik Bir Çalışma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(2): 466-482.
- Köseoğlu, Ö. & Demirci, Y. (2018). Akıllı Şehirler ve Yerel Sorunların Çözümünde Yenilikçi Teknolojilerin Kullanımı. *International Journal of Political Studies*, 4(2): 40-57.
- Lacinák, M. & Ristvej, J. (2017). Smart city, Safety and Security. *Procedia Engineering*, 192: 522-527.
- Loiseau, E., Saikku, L., Antikainen, R., Droste, N., Hansjürgens, B., Pitkänen, K., Leskinen, P., Kuikman, P. & Thomsen, M. (2016). Green Economy and related concepts: an overview. *Journal of Cleaner Production*, (139): 361-371.
- Manville, C., Cochrane, G., Cave, J., Millard, J., Pederson, J.K., Thaarup, R.K., Liebe, A., Wissner, M., Massink, R. & Kotterink, B. (2014). Mapping Smart Cities in the EU. European Parliament, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET\(2014\)507480_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET(2014)507480_EN.pdf), (Erişim Tarihi: 25.04.2021).
- Memiş, L. (2017). Akıllı Teknolojiler, Akıllı Kentler ve Belediye Örgütlenmesinde Dönüşüm. *Yasama Dergisi*, (36): 66-92.
- Mirghaemi, S.A. (2019). Akıllı Kentler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12(2): 37-46.
- Ordu Büyükşehir Belediyesi. (2021). Çöpte Enerji Devrimi. <https://www.ordu.bel.tr/Haber/44479/copte-enerji-devrimi>, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).
- Örselli, E. & Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1): 228-241.
- Örselli, E. & Dinçer, S. (2019). Akıllı Kentleri Anlamak: Konya ve Barcelona Üzerinden Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1): 90-110.
- Özçağ, M. & Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2): 303-324.
- Özsoy, C. (2011). Yeşil Ekonominin Dinamikleri: Yeşil İşler ve Beceriler. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 48(562): 19-32.
- Sadioğlu, U. & Dinç, B. (2019). Yaşam Boyu Öğrenme ve Akıllı Kentler. *Kaytek Dergisi*, 1(1): 43-61.

- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). On Birinci Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf, (Erişim Tarihi: 29.04.2021).
- UNEP (2021). Why does green economy matter?. <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy/why-does-green-economy-matter>, (Erişim Tarihi: 01.05.2021).
- UNFPA (2016). Urbanization, <https://www.unfpa.org/urbanization#>, (Erişim Tarihi: 25.04.2021).
- Van Büyükşehir Belediyesi. (2020). Van'da Çöplerden Üretilen Enerjiyle 14 Bin Haneye Elektrik Veriliyor. <https://van.bel.tr/HaberDetay/van-da-coplerden-uretilen-enerjiyle-14-bin-haneyeye-elektrik-veriliyor-19122020142926.html>, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).
- Varol, Ç. (2017). Sürdürülebilir Gelişmede Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26(1): 43-58.
- Vertakova, Y. & Plotnikov, V. (2017). Problems of sustainable development worldwide and public policies for green economy. *Economic Annals*, 166(7-8): 4-10.
- Yalçın, A.Z. (2016). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yeşil Ekonomi Düşüncesi ve Mali Politikalar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1): 749-775.
- 24/12/2019 Tarihli Cumhurbaşkanlığı Genelgesi. Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı. Sayı: 30988.